

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių darbo ataskaita

2007

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2007 metų darbo ataskaita

Parengė Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga
Gedimino pr. 56, LT-01110 Vilnius
El. p. ombuds@lrs.lt
www.lrski.lt

Tel.: +370 5 266 5105; +370 5 266 5106
Faks. + 370 5 266 5138
Nemokama linija 8 800 22 100

Išleido leidybos įmonė „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius
Tel. +370 5 265 0629

Tiražas 350 vnt.
Pasirašyta spaudai 2008-03-05

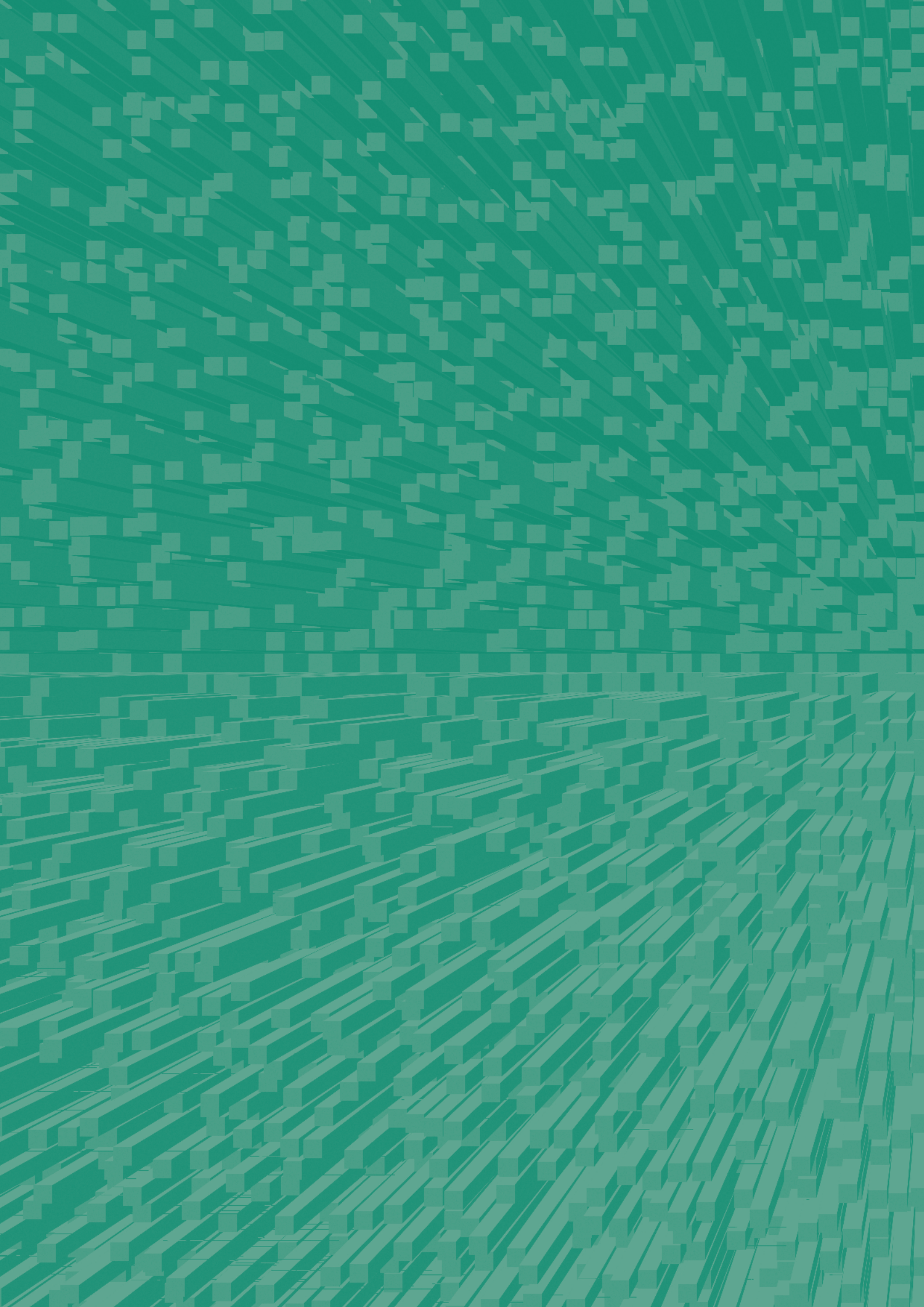
Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, LT-09109 Vilnius

ISSN 1648-9500

© LR Seimo kontrolierių įstaiga, 2008
© UJ „Kriventa“, 2008

Turinys

2007 m. Seimo kontrolierių įstaigos veiklos apibendrinimas	5
Seimo kontrolieriaus Romo Valentukevičiaus veiklos ataskaita	13
Seimo kontrolierės Albinos Radzevičiūtės veiklos ataskaita	31
Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto veiklos ataskaita	55
Seimo kontrolierės Virginijos Pilipavičienės veiklos ataskaita	81
Seimo kontrolierės Zitos Zamžickienės veiklos ataskaita	99
Iš Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos veiklos	121

2007 m. Seimo kontrolierių įstaigos veiklos apibendrinimas

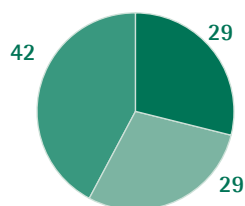
2007 metais Seimo kontrolierių įstaigoje iš viso gauti 2 178 fizinių ir juridinių asmenų pareiškimai, iš jų – 1 547 nauji skundai.

2007 m. gauta skundų	1 547
Atsisakyta nagrinėti	443
2007 m. priimti sprendimai:	2 441
skundą pripažinti pagrįstu	719
skundą atmesti	1 022
tyrimą nutraukti	700
Seimo kontrolierių iniciatyva atlikta tyrimų	19
Priimta sprendimų:	36
pripažinti pagrįstu	14
atmesti	11
tyrimą nutraukti	11
Priimta Seimo kontrolierių rekomendacijų	737
Atsakyta piliečių prašymų	119
Seimo narių perduoti skundai	179

2007 m. Seimo kontrolierių įstaigoje iš esmės išnagrinėti **1 275** skundai ir dėl jų priimtas **2 441** sprendimas. Pagrįstais pripažinti skundai, t. y. tokie, kuriuos ištyrus nustatyti pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar netinkamo viešojo administravimo faktai, sudarė 29 proc. Nepagrįsti skundai, kai nurodyti faktai dėl netinkamo administravimo nepasitvirtino, – 42 proc., o 29 proc. – skundai, kurių tyrimas buvo nutrauktas, kai tyrimo metu išnyko skundžiamos aplinkybės, pareiškėjas atsiėmė savo pareiškimą, paaiškėjo, kad skundas yra, buvo ar turi būti nagrinėjamas teisme ir pan. Skundo tyrimas nutraukiamas ir tais atvejais, kai tarpininkaujant Seimo kontrolieriui skunde keliamos problemos išspręstos gera valia. 2007 m. tokių atvejų buvo 71.

Seimo kontrolierius	Gauta skundų	Atsisakyta nagrinėti	Išnagrinėta skundų	Priimti sprendimai			Savo iniciatyva atlikta tyrimų	Savo iniciatyva atliktų tyrimų sprendimai		
				Pagrįsti	Atmesti	Tyrimą nutraukti		Pagrįsti	Atmesti	Tyrimą nutraukti
A. Normantas	267	50	242	215	164	114	–	–	–	–
V. Pilipavičienė	281	74	251	152	154	99	4	2	7	1
A. Radzevičiūtė	367	155	240	79	270	150	3	–	3	4
R. Valentukevičius	397	109	320	184	280	120	9	12	1	1
Z. Zamžickienė	235	55	222	89	154	217	3	–	–	5
Iš viso	1 547	443	1 275	719	1 022	700	19	14	11	11

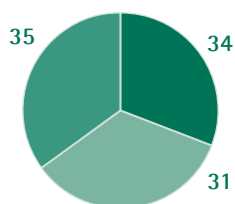
2007 metais Seimo kontrolierių įstaigoje išnagrinėtų skundų sprendimai

Nepagrįsti skundai 42%
 Pagrįsti skundai 29%
 Tyrimas nutrauktas 29%

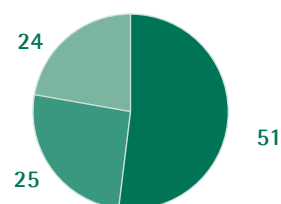
Dėl savivaldybių ir apskričių administracijų pareigūnų veiksmų

Nepagrįsti skundai 35%
 Pagrįsti skundai 34%
 Tyrimas nutrauktas 31%

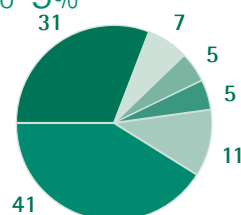
Dėl valstybės įstaigų pareigūnų veiksmų

Nepagrįsti skundai 51%
 Tyrimas nutrauktas 25%
 Pagrįsti skundai 24%

443 skundus buvo atsisakyta nagrinėti, vadovaujantis LR Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnyje nustatytais pagrindais. Pagrindinės atsisakymo nagrinėti skundus priežastys atsispindi diagramoje:

Nepriklauso Seimo kontrolierių kompetencijai 41%
 Tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje 31%
 Skundas tuo pačiu klausimu jau išnagrinėtas 7%
 Praėjęs vienerių metų terminas nuo skundžiamų veiksmų padarymo 5%
 Skundas yra ar buvo nagrinėjamas teisme 5%
 Kitos priežastys 11%

Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 2 straipsnyje apibrėžtą pareiškėjo sąvoką – tai gali būti fizinis arba juridinis asmuo, kuris kreipiasi į Seimo kontrolierių įstaigą pateikdamas skundą dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo. Pagrindiniai pareiškėjai Seimo kontrolierių įstaigoje išlieka fiziniai asmenys. 2007 m. išnagrinėti ir 24 juridinių asmenų skundai.

2007 metais Seimo kontrolierių įstaiga atsakė į 119 piliečių prašymų, kuriuose ne skundžiami pareigūnų veiksmai, o prašoma paaiškinti, suteikti informaciją ar dokumentus.

Seimo kontrolierių įstatymu suteikta teisė pradėti tyrimus Seimo kontrolieriaus iniciatyva, kai iš visuomenės informavimo priemonių ar kitų šaltinių pranešimų yra nustatyta pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeistų žmogaus teisių ir laisvių požymių. Tai vienas iš Seimo kontrolierių įstaigos strateginių tikslų.

2007 metais Seimo kontrolieriai atliko 19 tokių tyrimų, t. y. 8-iais daugiau negu 2006 m., ir dėl jų priėmė 36 sprendimus; iš jų 14 pripažinti pagrįstais, t. y. nustatyti pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitokio netinkamo viešojo administravimo faktai. Pavyzdžiui, dėl piliečių nuosavybės teisių atkūrimo į žemę natūra Vilniaus mieste, dėl gydytojų rezidentų teisių pažeidimų sveikatos apsaugos sistemoje, dėl Gerontologijos ir reabilitacijos centro Vilniuje pareigūnų veiksmų pacientų ir darbuotojų atžvilgiu, dėl Šilalės rajono ligoninės darbuotojų medicinos pagalbos nesuteikimo gimdyvei bei netinkamų Šilalės rajono policijos komisariato pareigūnų veiksmų ir kt.

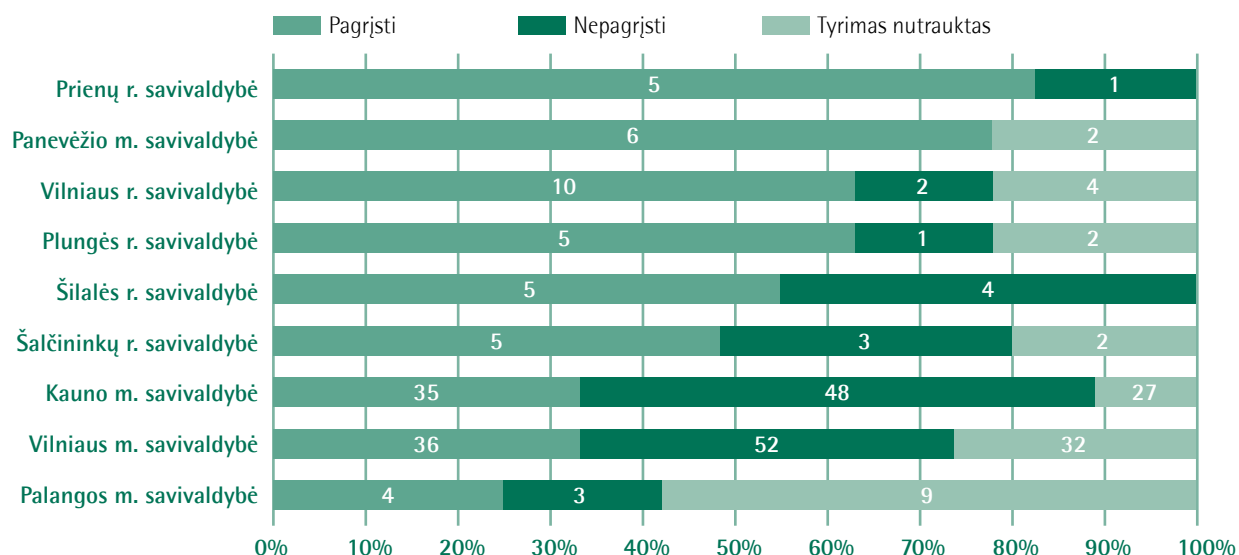
Svarbiausi tyrimai nuodugniai aptariami kiekvieno Seimo kontrolieriaus ataskaitoje.

2007 metais Seimo kontrolierių įstaigoje gauta 166 ir baigta nagrinėti 179 Lietuvos Respublikos Seimo narių perduoti pareiškėjų skundai.

Skundai dėl savivaldybių

2007 m. Seimo kontrolieriai priėmė 489 sprendimus dėl skundų, kuriuose buvo skundžiami savivaldybių pareigūnų veiksmai. Diagramose pateikti išnagrinėtų skundų rezultatai pagal tas savivaldybes, kurių pareigūnų veiksmams dažniausia buvo skundžiamasi pagrįstai.

Išnagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal savivaldybes:

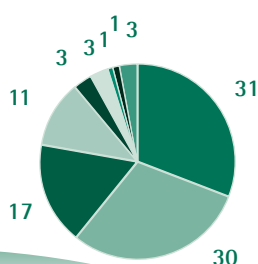

Į diagramą neįtrauktos savivaldybės, dėl kurių pareigūnų veiksmų išnagrinėta po kelis skundus, o pagrįstais pripažintų skundų yra mažiau nei 4. Daugiausia skundų išnagrinėta dėl Vilniaus ir Kauno miestų savivaldybių pareigūnų veiksmų, tačiau pagrįstų skundų (dėl abiejų savivaldybių pareigūnų) procentas, palyginti su 2006 metais, šiek tiek sumažėjo. 2007 m. išsiskyrė Prienų rajono ir Panevėžio miesto savivaldybės, dėl kurių pareigūnų veiksmų buvo gauta palyginti nedaug skundų, tačiau beveik visi jie pripažinti pagrįstais.

Pažymėtina, kad per 2007 metus negauta nė vieno skundo dėl Kalvarijos, Pagėgių, Rietavo, Visagino savivaldybių bei Pasvalio ir Kupiškio rajonų savivaldybių pareigūnų veiksmų.

Išnagrinėtų skundų dėl savivaldybių pareigūnų veiksmų pasiskirstymas pagal problematiką

Teisė į nuosavybę **31%**
 Teisė į tinkamą viešąjį administravimą **30%**
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką **17%**
 Teisė į būstą **11%**
 Vartotojų teisės **3%**
 Teisė į socialinę apsaugą **3%**
 Teisė į mokslą **1%**
 Teisė į sveikatos apsaugą **1%**
 Kitos teisės **3%**

Teisės į nuosavybę pažeidimai – tai daugiausia nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo problemos: žemės, miško, pastatų grąžinimas. Nemažai skundų būta ir dėl savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo, žemės sklypų ribų nustatymo ir pan.

Teisės į tinkamą viešąjį administravimą pažeidimai – tai asmenų prašymų nagrinėjimo tvarkos, terminų, procedūrų pažeidimai, netinkamas skundo ar prašymo išnagrinėjimas, teisės gauti informaciją pažeidimai, netinkamo teisės aktų taikymo ar teisės aktų vykdymo atvejai ir pan. Savivaldybėse, palyginti su 2006 metais, tokių skundų skaičius padidėjo net 8 proc.

Skundai dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką pažeidimų – tai daugiausia skundai dėl teritorijų planavimo, vykdomų statinių statybos, rekonstrukcijos, remonto darbų, statybų valstybinės priežiūros. Šios kategorijos skundų, palyginti su 2006 m., šiek tiek sumažėjo.

Teisės į būstą pažeidimai – tai skundai dėl valstybės paramos būstui įsigyti, socialinio būsto nuomos, savivaldybės (valstybės) gyvenamųjų patalpų privatizavimo lengvatinėmis sąlygomis, daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų administravimo. Šios problemos gyventojams išlieka labai aktualios – tokių skundų išnagrinėta tiek pat, kiek ir ankstesniais metais.

Kaip vartotojų teisių pažeidimus pareiškėjai nurodo nekokybiškas paslaugas: šilumos, transporto paslaugų teikimą, komunikacijų tiesimą. Pastebima, kad tokio pobūdžio skundų mažėja.

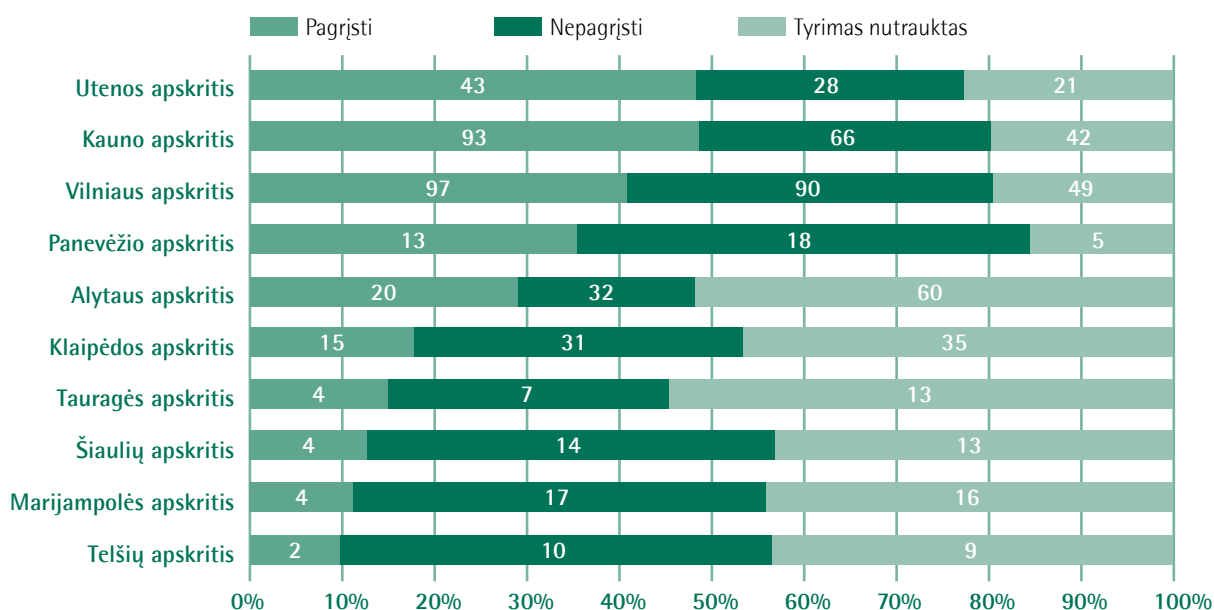
Teisės į socialinę apsaugą pažeidimai – tai socialinė parama šeimoms ir vaikams, socialinių paslaugų teikimas, neįgalųjų socialinė integracija, parama socialinės rizikos grupėms. Šios kategorijos skundų, palyginti su 2006 m., sumažėjo 1 proc.

Teisė į mokslą – tai skundai dėl bendrojo lavinimo mokyklų (pradinių, pagrindinių ir vidurinių) veiklos.

Kaip teisės į sveikatos apsaugą pažeidimus pareiškėjai nurodo netinkamą sveikatos paslaugų teikimo kokybę ar net sveikatos priežiūros paslaugų nesuteikimą.

Skundai dėl apskričių

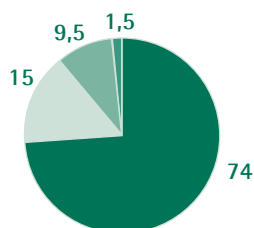
2007 m. Seimo kontrolieriai priėmė 871 sprendimą dėl skundų, susijusių su apskričių viršininkų administracijų pareigūnų veiksmis. Išnagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal apskričių viršininkų administracijas:

2007 m. dideliu pagrįstų skundų skaičiumi labiausiai išsiskiria Kauno (93 sprendimai) ir Utenos (43) apskritys. Palyginti su 2006 m., pagrįstų skundų dėl šių apskričių pareigūnų veiksmų buvo gauta: Kauno (33) ir Utenos (27).

Išnagrinėtų skundų dėl apskričių viršininčių administracijų pareigūnų veiksmų pasiskirstymas pagal problematiką

Teisė į nuosavybę **74%**
 Teisė į tinkamą viešąjį administravimą **15%**
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką **9,5%**
 Kitos teisės **1,5%**

Problemos, dėl kurių buvo skundžiamasi apskričių viršininčių administracijų veiksmais, išliko lygiai tokios pačios, kaip ir 2006 m., tik šiek tiek pakito procentai: skundų dėl teisės į nuosavybę pažeidimų sumažėjo 5 proc., skundų dėl teisės į tinkamą viešąjį administravimą – sumažėjo 3 proc., o dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką – 1,5 proc. padaugėjo.

Daugiausia sprendimų skundą pripažinti pagrįstu priimta nagrinėjant skundus dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo, valstybinės žemės pirkimo–pardavimo, piliečių prašymų nagrinėjimo tvarkos, terminų pažeidimų, netinkamo skundo ar prašymo išnagrinėjimo, netinkamo teisės aktų taikymo, teisės aktų nevykdymo, teisės gauti informaciją pažeidimo, statybos valstybinės priežiūros.

Skundai dėl valstybės įstaigų

2007 metais Seimo kontrolieriai priėmė 1 065 sprendimus dėl skundų, susijusių su valstybės įstaigų pareigūnų veiksmais.

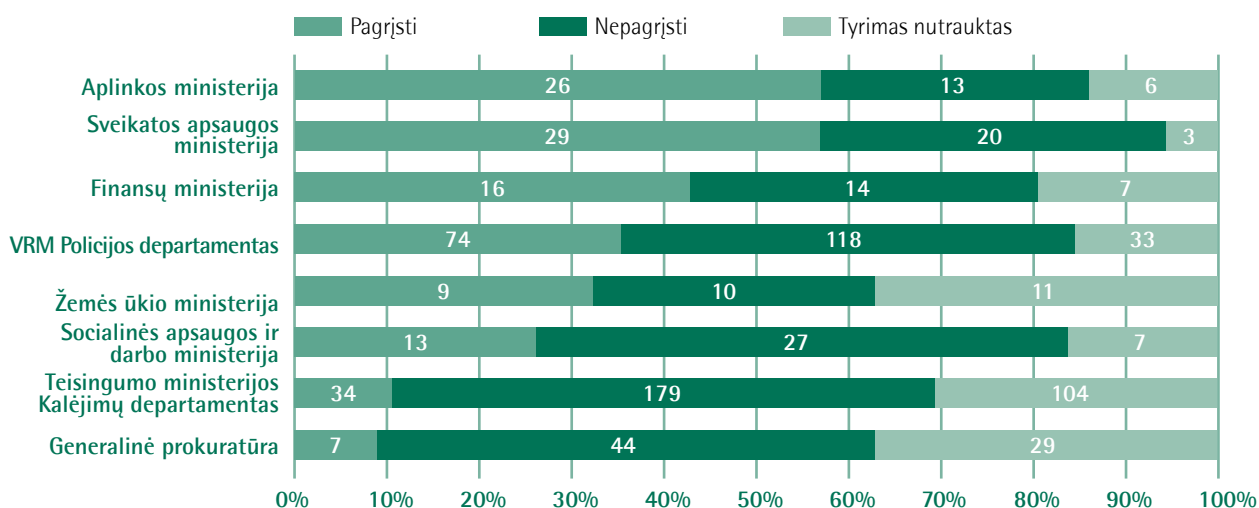
Pastebima, kad per pusę sumažėjo skundų dėl Policijos departamentui pavaldžių policijos pareigūnų veiksmų; jei 2006 m. dėl jų buvo priimti net 523 sprendimai, tai 2007 m. tik 225. Tačiau, nepaisant to, pagrįstais pripažinti skundai sudaro net 37 proc., t. y. 7 proc. daugiau nei pernai. Vadinas, galima daryti išvadą, kad šios tarnybos pareigūnų darbas išlieka didžiausia problema.

Iš visų valstybės įstaigų daugiausia sprendimų priimta dėl skundų, susijusių su Kalėjų departamentui priklausančių pataisos namų pareigūnų veiksmais – 317 sprendimų. Pagrįstais pripažinta tik apie 15 proc. skundų, tačiau tai yra taip pat 4 proc. daugiau nei 2006-aisiais.

Trečioje vietoje pagal priimtų sprendimų skaičių (80) – skundai dėl Generalinės prokuratūros ir jai pavaldžių prokuratūrų pareigūnų veiksmų. Tačiau tarp šios kategorijos skundų pagrįstais pripažinti vos keli.

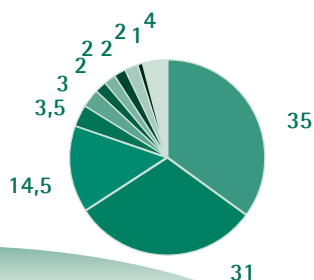
Iš kitų valstybės institucijų jau keleri metai iš eilės išsiskiria dvi institucijos, dėl kurių buvo gauta daugiausia pagrįstų skundų, tai Sveikatos apsaugos bei Aplinkos apsaugos ministerijos. 2007 m. pagrįstais pripažinta ir daug skundų dėl Finansų, Žemės ūkio bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų pareigūnų veiksmų. Lentelėje pateiktos tik tos valstybės įstaigos, dėl kurių pareigūnų veiksmų sulaukta daugiausia pagrįstų skundų.

Išnagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal valstybės įstaigas

Išnagrinėtų skundų dėl valstybės įstaigų pareigūnų veiksmų pasiskirstymas pagal problematiką

Asmenų, kurių laisvė suvaržyta, teisės 35%
 Teisė į tinkamą viešąjį administravimą 31%
 Teisė į asmens, visuomenės saugumą ir viešosios tvarkos užtikrinimą 14,5%
 Teisė į teisingą teismą 3,5%
 Teisė į nuosavybę 3%
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką 2%
 Teisė į sveikatos apsaugą 2%
 Teisė į socialinę apsaugą 2%
 Vartotojų teisės 2%
 Teisė į darbą 1%
 Kitos teisės 4%

Pažymėtina, kad 2007 metais, palyginti su 2006 metais, buvo gauta net 10 proc. daugiau skundų dėl teisės į tinkamą viešąjį administravimą pažeidimų valstybės institucijose. Šioje skundų kategorijoje pagrindais pripažinti atvejai sudaro net 38 proc., t. y. net 14 proc. viršija bendrą pagrindų skundų dėl valstybės įstaigų pareigūnų veiksmų skaičių.

Taip pat išskirtinos ir sveikatos apsaugos (57 proc. pagrindų skundų) bei aplinkos apsaugos (52 proc. pagrindų skundų) visuomeninio gyvenimo sritys, nes dėl su šiomis sritimis susijusių žmogaus teisių pažeidimų buvo gauta daugiausia pagrindų skundų.

Šiek tiek sumažėjo bendras skundų dėl teisės į socialinę apsaugą užtikrinimo pažeidimo skaičius. Daugiausia pagrindų skundų gauta dėl valstybės pensijų skyrimo.

Gyventojų priėmimas įstaigoje

Seimo kontrolierių įstaigoje 2007 metais konsultuotas **1 301** asmuo. Čia atvykusiems interesantams suteikiama informacija apie Seimo kontrolierių įstaigos darbą, skundų ir prašymų nagrinėjimo tvarką, teikiamos įvairios konsultacijos, paaiškinama, kur pareiškėjui kreiptis, jeigu pagal kompetenciją Seimo kontrolieriai jo problemos neturi spręsti, bei suteikiama kita informacija, prireikus padedama surašyti skundą.

Į Seimo kontrolierių įstaigą atvyksta žmonės iš visos Lietuvos, daugiausia – iš Vilniaus ir Kauno apskričių.

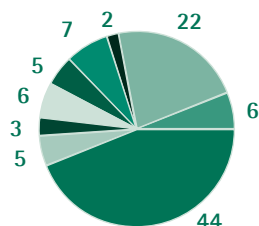
Vis daugiau žmonių išnaudoja elektroninį kreipimosi būdą arba kreipiasi konsultacijos per įstaigos interneto svetainę **www.lrski.lt**. Pateikiamam skundą (prašymą) elektroniniu būdu per 3 darbo dienas pranešama, ar jis nagrinėtinas Seimo kontrolierių įstaigoje, jeigu reikia, paprašoma papildyti jo turinį, suteikiama kitokia informacija. Tačiau visais atvejais skundas pradedamas nagrinėti tik gavus jo originalą.

Taip pat labai daug žmonių renka konsultacijas nemokama įstaigos telefono linija 8 800 22 100. Tai ypač aktualu pensininkams, bedarbiams, gyvenantiems atokesniuose Lietuvos regionuose.

Įstaigos priimamajame 2007 metais konsultuotas **1 301** asmuo, iš jų:

- 607** telefonu;
- 411** tiesiogiai įstaigoje;
- 210** priėmime pas Seimo kontrolierių;
- 42** per interneto svetainę ar elektroniniu paštu;
- 31** per išvažiuojamąjį priėmimą, t. y. ne įstaigoje.

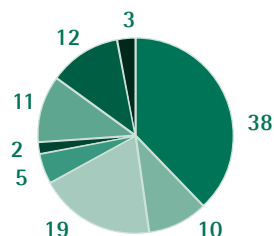
Įstaigos priimamojo interesantai dažniausiai kreipėsi tokiais klausimais:

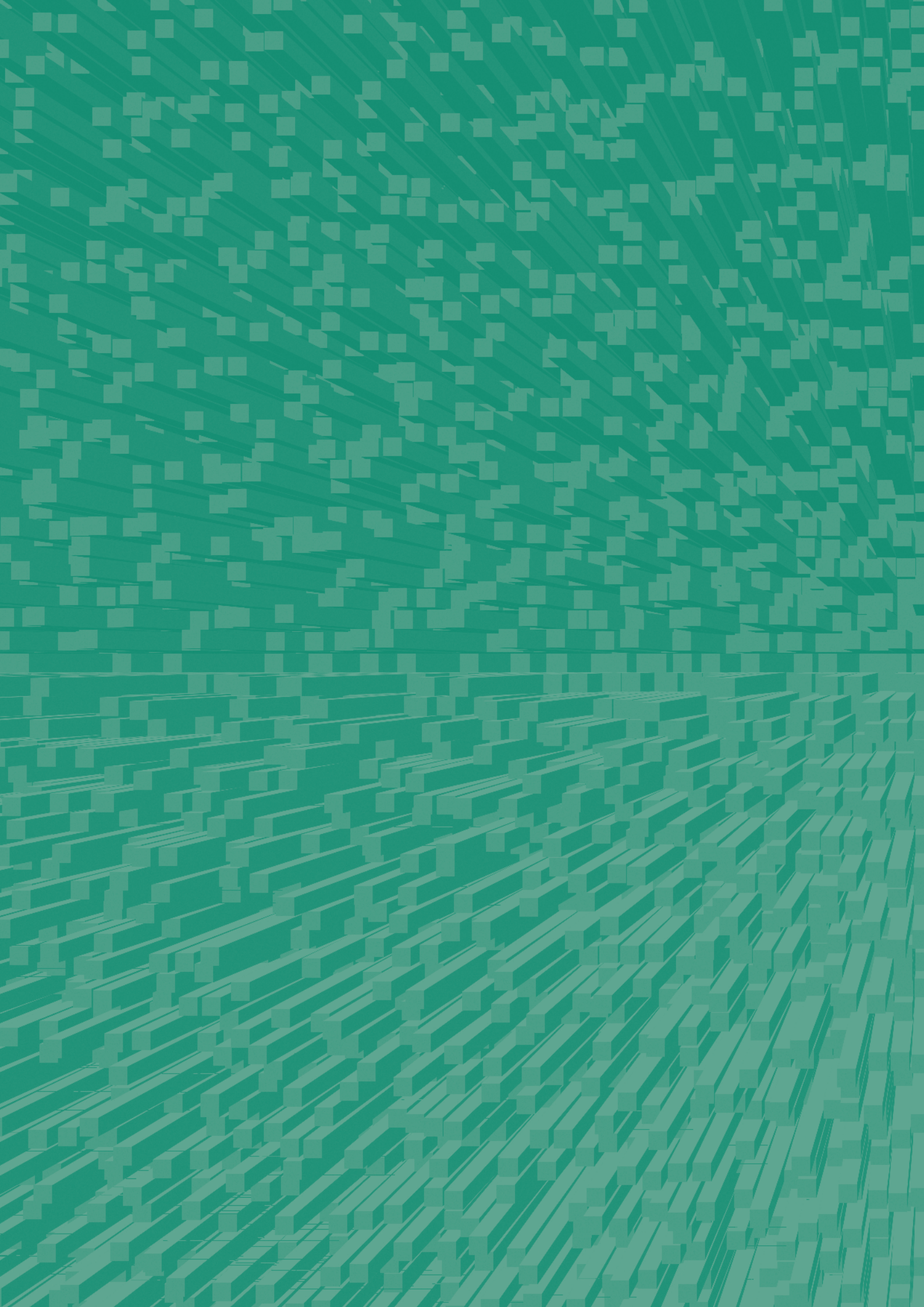

Teisė į nuosavybę 44%
 Dėl skundo tyrimo eigos ir rezultatų 22%
 Vartotojų teisės 7%
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką 6%
 Teisė į asmens, visuomenės saugumą ir viešosios tvarkos užtikrinimą 6%
 Teisė į socialinę apsaugą 5%
 Teisė į teisingą teismą 5%
 Teisė į darbą 3%
 Asmenų, kurių teisės suvaržytos, teisės 2%

Besikreipusiųjų į Seimo kontrolierių įstaigos priimamąjį rūpimų klausimų sprendimo būdai:

Suteikta informacija 38%
 Suteikta juridinė konsultacija 19%
 Nukreipta į kitą instituciją 12%
 Supažindinta su skundo tyrimo medžiaga 11%
 Paašškinta, patarta 10%
 Priimtas skundas 5%
 Užrašyta priėmimui pas Seimo kontrolierių 3%
 Pareiškėjo problema išspręsta priėmimo metu 2%

Seimo kontrolieriaus Romo Valentukevičiaus

veiklos ataskaita
2007 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d.

Seimo kontrolierius pagal Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą ir Seimo kontrolierių įstaigos valdybos nutarimu patvirtintą Seimo kontrolierių pasiskirstymą veiklos sritimis tyrė pareiškėjų skundus dėl: Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos, Lietuvos Respublikos Prezidentūros, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos ir Ministro Pirmininko patarėjų (išskyrus Vyriausybės kaip kolegialios institucijos), Aplinkos, Finansų, Krašto apsaugos, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų ministerijų, Generalinės prokuratūros (išskyrus procesinių sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą), Vyriausybės atstovų apskrityse, Lietuvos banko, Valstybės kontrolės, Valstybės saugumo departamento, Valstybinės paminkloaugos komisijos, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos, teismų (išskyrus sprendimų bei nuosprendžių pagrįstumą ir teisėtumą), Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo, Vyriausiosios rinkimų komisijos, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro bei joms pavaldžių įstaigų, tarnybų, žinybų ir jų reguliavimo sričiai priskirtų įmonių, įstaigų pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje.

**Valdžios galias riboja Konstitucija.
Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms.**

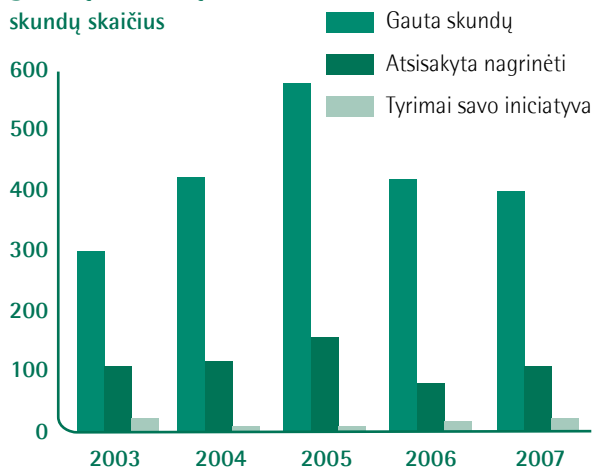
Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 str.

STATISTIKA

Per ataskaitinį laikotarpį (2007-01-01–2007-12-31) Seimo kontrolierius Romas Valentukevičius gavo 397 skundus dėl galimo pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. 2007 m. sausio 1 d. buvo likę ir 73 neišnagrinėti 2006 metais gauti skundai. Per ataskaitinį laikotarpį iš esmės buvo išnagrinėta 320 skundų, o 109 skundus buvo atsisakyta nagrinėti Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnyje numatytais pagrindais, neištirti liko 42 skundai. Per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierius pradėjo 8 tyrimus savo iniciatyva pagal žiniasklaidoje pateiktus galimus pareigūnų netinkamo elgesio faktus, kurie sukėlė didelį visuomenės atgarsį. Taip pat buvo išnagrinėta 119 piliečių prašymų, kuriuose nebuvo skundžiami pareigūnų veiksmai, ir pateikti išsamūs paaiškinimai pareiškėjams rūpimais klausimais.

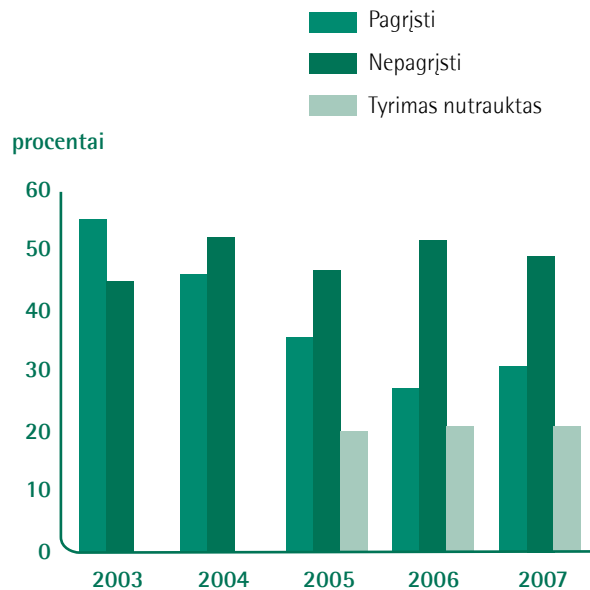
Žemiau pateiktame grafike atspindi gaunamų skundų penkerių metų statistikos dinamika, kuri leidžia teigti, kad gaunamų skundų bei skundų, kuriuos atsisakoma nagrinėti, skaičius yra daugmaž pastovus. Tačiau 2007 metais buvo pradėta kur kas daugiau tyrimų Seimo kontrolieriaus iniciatyva.

Seimo kontrolieriaus per 2003–2007 metus gautų skundų dinamika

Pažymėtina, kad daugumoje gautų skundų buvo keliamos kelios problemos ar skundžiami kelių institucijų pareigūnai, todėl Seimo kontrolieriaus priimtų sprendimų skaičius yra daug didesnis nei skundų skaičius. Iš esmės išnagrinėjęs 320 skundų Seimo kontrolierius priėmė 584 sprendimus dėl atskirų skundo dalių; sprendimai pasiskirstė taip: 184 skunduose iškelti klausimai buvo pripažinti pagrįstais, 280 – atmesti, nepasitvirtinus nurodytoms aplinkybėms, 120 skundų tyrimas buvo nutrauktas, skundo tyrimo metu paaiškėjus, kad jie nepriskirtini Seimo kontrolieriaus kompetencijai, arba išnykus skundo dalykui.

Iš esmės išnagrinėtų skundų tyrimų rezultatai

Kaip galima matyti iš pateikto grafiko, 2007 metais šiek tiek daugiau skundų buvo pripažinta pagrįstais ir kiek mažiau atmesta. Tai leidžia daryti prielaidą, kad iki šiol kasmet mažėjęs pagrįstų skundų skaičius beveik nekinta, ir prognozuotina, kad ateityje jis išliks panašus – tokie skundai sudarys apie 30 proc. O štai atmestų skundų skaičius ne vienerius metus iš eilės yra maždaug vienodas – jie sudaro tarp 40 ir 50 proc. Taip pat nekinta ir nutrauktų tyrimų skaičius – jie sudaro apie 20 proc. Daugelyje Europos valstybių ombudsmenų priimamų sprendimų proporcijos yra panašios, tad ir ateityje galima tikėtis, kad Seimo kontrolieriaus priimamų sprendimų proporcijos bus panašios.

Seimo kontrolieriaus rekomendacijos

Seimo kontrolierius pateikė 149 rekomendacijas atitinkamoms institucijoms dėl pagrįstais pripažintų skundų. Į visas Seimo kontrolieriaus rekomendacijas buvo tinkamai reaguojama.

Per ataskaitinį laikotarpį buvo pateiktos šios rekomendacijos:

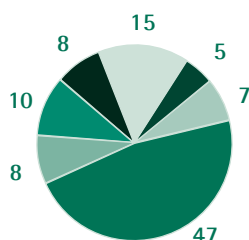
- atkreipti pareigūnų dėmesį ir imtis priemonių, kad būtų pašalinti pažeidimai – pateiktos 104 rekomendacijos;
- siūlyti atitinkamoms institucijoms keisti teisės aktus – 23 rekomendacijos;
- informuoti atitinkamas institucijas apie įstatymų pažeidimus arba teisės aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas – 10 rekomendacijų;
- siūlyti skirti tarnybines (drausmines) nuobaudas – 5 rekomendacijos;

- siūlyti atitinkamoms institucijoms panaikinti, sustabdyti ar pakeisti neteisėtus sprendimus ar priimti atitinkamus sprendimus – 4 rekomendacijos;
- siūlyti prokurorui kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo – pateiktos 2 rekomendacijos.

Analizuojant pateiktų rekomendacijų pokyčius, būtina pažymėti, kad 2007 metais kur kas dažniau buvo siūloma atitinkamoms institucijoms keisti teisės aktus, varžančius žmogaus teises ir laisves. Palyginti su 2006 metais, šių rekomendacijų skaičius išaugo net tris kartus. Tai akivaizdžiai rodo, jog Seimo kontrolierius stengiasi ne tik atkreipti pareigūnų dėmesį į konstatuotus pažeidimus ir siekia juos pašalinti, bet ir užsibrėžęs tikslą aktyviai daryti įtaką teisėkūrai, kad teisės aktuose neliktų žmogaus teisių ir laisvių suvaržymų.

Iš esmės nagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal institucijas (2007-01-01–2007-12-31)

Vidaus reikalų ministerija
ir jai pavaldžios įstaigos **47%**
Prokuratūros **15%**
Sveikatos apsaugos ministerija
ir jai pavaldžios įstaigos **10%**
Aplinkos ministerija
ir jai pavaldžios įstaigos **8%**
Kitos trys ministerijos
ir joms pavaldžios įstaigos **8%**
Finansų ministerija
ir jai pavaldžios institucijos **7%**
Kitos institucijos **5%**

Per atskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierius priėmė 584 sprendimus, iš jų – 256 sprendimus dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių institucijų ar įstaigų pareigūnų veikos, tačiau net 225 sprendimai susiję su Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžių teritorinių policijos komisariatų pareigūnų veika. Sprendimai dėl Vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių institucijų ar įstaigų pareigūnų veikos 2007 metais sudarė 43,8 proc. nuo visų priimtų sprendimų, ir tai kur kas mažiau nei 2006 metais, kai tokie sprendimai sudarė 60 proc. Dėl Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir jai pavaldžių teritorinių prokuratūrų Seimo kontrolierius priėmė 80 sprendimų. Tai sudaro 15 proc. nuo priimtų sprendimų, ir šis skaičius yra toks pat kaip ir ankstesniais metais.

Tarp ministerijų „lyderio“ pozicijas susigrąžino Sveikatos apsaugos ministerija – su ja susiję 52 dėl įvairių skundų priimti sprendimai, antroji – Aplinkos ministerija ir jai pavaldžios institucijos – 45 sprendimai. Taip pat paminėtinos Finansų ministerija (37 sprendimai) ir Švietimo ir mokslo ministerija (30 sprendimų). Dėl Krašto apsaugos ministerijos buvo priimti 7 sprendimai, o dėl Susisiekimo ministerijos – 6.

Sprendimai dėl Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžių teritorinių policijos įstaigų sudaro didžiausią dalį visų sprendimų, priimtų dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių institucijų, – 88 proc. nuo šios srities sprendimų, ir tai yra šiek tiek mažiau nei 2006 metais (93 proc.).

Seimo kontrolieriaus priimti sprendimai dėl įvairių Lietuvos miestų ir rajonų vyriausiųjų policijos komisariatų (toliau – VPK) ir kitų policijos komisariatų (toliau – PK) pasiskirstė taip:

- Klaipėdos m. VPK – 33,
- Vilniaus m. VPK – 30,
- Kauno m. VPK – 15,
- Alytaus m. ir r. PK – 13,
- Šiaulių m. VPK – 3,
- Panevėžio m. VPK – 1.

Palyginę minėtus skaičius su 2006 metų duomenimis, pastebime, jog didžiųjų miestų policijos komisariatų eilė išrikiuota beveik ta pačia tvarka, tačiau pažymėtina, kad Seimo kontrolieriaus priimtų sprendimų dėl policijos komisariatų pareigūnų veikos skaičius, atsižvelgiant į visumą, yra daug mažesnis, o tai leidžia daryti išvadą, kad policijos pareigūnai pradeda labiau paisyti žmogaus teisių ir laisvių, todėl skundų dėl jų veiksmų gaunama kiek mažiau.

Kalbant apie rajonų policijos komisariatus, pažymėtina, kad 2007 metais Seimo kontrolieriaus dėl jų priimtų sprendimų skaičius taip pat buvo pastebimai mažesnis, ir tik dėl kelių policijos komisariatų pareigūnų veikos Seimo kontrolieriaus priimtų sprendimų skaičius yra didesnis nei penki. Tai:

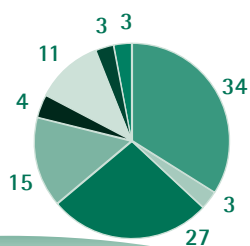
- Trakų rajono policijos komisariatas (9 sprendimai),
- Šilalės rajono policijos komisariatas (7 sprendimai),
- Kauno rajono policijos komisariatas (5 sprendimai).

Išnagrinėtų skundų grupavimas pagal juose nurodytus teisių suvaržymus

Seimo kontrolieriui išnagrinėjus per ataskaitinį laikotarpį gautus skundus, buvo nustatyti šie žmogaus teisių ir laisvių suvaržymai (skaičius rodo, kiek procentų jie sudaro nuo išnagrinėtų skundų dėl teisių suvaržymo bendro skaičiaus):

- teisės į tinkamą viešąjį administravimą suvaržymai – 34 proc.,
- teisės į asmens ar visuomenės saugumą, viešosios tvarkos užtikrinimą suvaržymai – 27 proc.,
- asmenų, kurių laisvė apribota, teisių suvaržymai – 15 proc.,
- kitų teisių suvaržymai – 24 proc.

Teisė į tinkamą viešąjį administravimą **34%**
 Teisė į asmens, visuomenės saugumą, viešosios tvarkos užtikrinimą **27%**
 Asmenų, kurių laisvė suvaržyta, teisės **15%**
 Teisė į teisingą teismą **4%**
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką **3%**
 Teisė į sveikatos apsaugą **3%**
 Teisė į nuosavybę **3%**
 Kitos teisės **11%**

Analizuojant 2007 metų pokyčius šiuo aspektu, pažymėtina, kad 2007 metais itin pakito skundų problematika. Daugeliu metų „pirmavę“ ir apie 36 proc. nuo visų tokio pobūdžio skundų sudarę skundai dėl kalinamųjų asmenų teisių ir laisvių suvaržymų, 2007 metais tokie skundai sudarė tik 15 procentų, kitaip tariant, jų sumažėjo per pusę. O skundų dėl teisės į tinkamą viešąjį administravimą skaičius nuo 16 proc. (2006 metais) 2007 metais padidėjo iki 34 proc. Skundų dėl teisės į asmens ar visuomenės saugumą, į viešosios tvarkos užtikrinimą suvaržymų skaičius sumažėjo nedaug – nuo 33 proc. (2006 metais) iki 27 proc. 2007 metais.

Tokių ryškių skundų problematikos pokyčių priežastys ir sąlygos bus analizuojamos toliau, aptariant kiekvieną problemą atskirai.

Jeigu Seimo kontrolierius nustatė pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeistų žmogaus teisių ir laisvių požymių iš visuomenės informavimo priemonių bei iš kitų šaltinių, Seimo kontrolierius gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

LR Seimo kontrolierių įstatymo 13 str.

SEIMO KONTROLIERIAUS INICIATYVA PRADĖTI TYRIMAI

Per šį ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierius stengėsi kuo geriau pasinaudoti teise pradėti tyrimus savo iniciatyva pagal žiniasklaidoje pateiktus galimo pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių faktus. Didesnio visuomenės atgarsio sulaukčius Seimo kontrolieriaus atliktus tyrimus bei iškeltas opias problemas verta aptarti nuodugniau.

Neteisėtas piliečių sulaikymas

Opiusia ir didžiausią nerimą kelianti problema – asmenų, įtariamų nusikalstamos veikos padarymu, laikinasis sulaikymas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnis reglamentuoja laikinąjį sulaikymą. Įstatymas numato, kad egzistuoja du atvejai, kada asmuo gali būti laikinai sulaukiamas. Pirmasis: kai asmuo yra užklumpamas darantis nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo, antrasis – išimtinis atvejis, kai asmuo neužklumpamas darant nusikalstamą veiką, tačiau egzistuoja tokios, visos trys kartu, sąlygos: 1) turi būti suėmimo skyrimo pagrindai, kurie yra: a) asmuo gali bėgti (slėptis); b) asmuo gali trukdyti procesui; c) darys naujus labai sunkius, sunkius ar kai kuriuos apysunkius nusikaltimus; 2) būtina suvaržyti asmeniui laisvę, siekiant užtikrinti jo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio vykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms; 3) nėra galimybės itin skubiai kreiptis į teismą dėl suėmimo skyrimo. Tai reiškia, kad norint sulaikyti asmenį turi egzistuoti visos šios sąlygos, ir jos turi būti pagrįstos faktais, objektyviais duomenimis. Negali būti vadovaujama tyrėjo prielaida ar operatyvine informacija, kad toks asmuo, pvz., gali bėgti ar slapstytis arba daryti naujus nusikaltimus. Tokia prielaida ar operatyvinė informacija turi būti paremta objektyviais duomenimis, kitaip tariant, turi būti objektyvių įrodymų, kad asmuo ketina slapstytis ar daryti kitą nusikaltimą.

Seimo kontrolierių pasiekianti informacija verčia sunerimti, nes yra pagrindas teigti, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnai

neretai piktnaudžiauja taikydami asmens laikinąjį sulaikymą, nesant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nustatytų būtinų pagrindų, siekdami psichologiškai paveikti tokį asmenį, kad jis duotų parodymus ar pan. Todėl tokie atvejai vienareikšmiškai vertintini kaip žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai bei reikalauja ypatingos visų suinteresuotų institucijų reakcijos.

2007 m. spalio 23 d. dienraščio „Respublika“ publikacijoje „Važiavo į ligoninę – pateko į areštinę“ buvo pateikta informacija, kad Vilniuje, prie parduotuvės, buvo sulaikyti du piliečiai, kuriuos neva atpažino nukentėjusioji, teigdama, jog prieš keletą dienų jie ją apiplėšė. Policijos pareigūnai, reaguodami į nukentėjusiosios pranešimą, sulaikė du asmenis, kurie vėliau buvo patalpinti į areštinę, o kitą dieną paleisti. Sulaikytieji teigė, kad jokio nusikaltimo nėra padarę, yra atvykę iš Širvintų rajono ir vyksta į ligoninę planinei operacijai.

Nagrinėdamas šią situaciją, Seimo kontrolierius kreipėsi į Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrą, kaip ikiteisminį tyrimą kontroliuojančią instituciją, kuri informavo, kad **nebuvo teisinio pagrindo** taikyti šiems piliečiams procesinę prievartos priemonę – laikiną sulaikymą, ir jie, nors ir pagrįstai įtariami nusikaltimo padarymu, **buvo sulaikyti neteisėtai**.

Išvadose Seimo kontrolierius taip pat atkreipė dėmesį, kad nukentėjusiosios pareiškimas apie 2007-10-11 galimai padarytą nusikalstamą veiką buvo gautas tik 2007-10-15, tai yra praėjus daugiau nei trimis paroms, ir tik po minėtų asmenų sulaikymo.

Seimo kontrolierius taip pat konstatavo, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 140 str. 6 d. laikinai sulaikytas asmuo po jo pristatymo į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą ne vėliau kaip per dvidešimt keturias valandas turi būti apklaustas kaip įtariamasis, tačiau sulaikyti piliečiai kaip įtariamieji buvo apklausti pažeidžiant minėtą terminą.

Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato 7-ojo policijos komisariato pareigūnų veiksmai vertintini kaip piktnaudžiavimas, dėl kurio **buvo pažeista viena pagrindinių žmogaus teisių – nepagrįstai suvaržyta dviejų piliečių laisvė**.

Baigęs tyrimą, Seimo kontrolierius pasiūlė Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininkui Sigitui Mecelicaui spręsti 7-ojo policijos komisariato pareigūnų tarnybinės atsakomybės klausimą, atkreipė Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro Algimanto Valantino bei laikinai ėjusio Lietuvos policijos generalinio komisaro pareigas Vytauto Grigaravičiaus dėmesį, kad procesinė prievartos priemonė laikinasis sulaikymas neretai yra taikoma nesant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nustatytų pagrindų, pažeidžiant žmogaus teises, bei pasiūlė imtis priemonių, jog būtų sugriežtinta šios prievartos priemonės taikymo kontrolė.

Ataskaitos rengimo metu Seimo kontrolierius buvo informuotas, kad Vilniaus miesto vyriausiajame policijos komisariate pradėtas tarnybinis patikrinimas ir bus sprendžiamas kaltų pareigūnų tarnybinės atsakomybės klausimas, o Lietuvos policijos generalinis komisaras nurodė visom teritorinėms policijos įstaigoms griežtai laikytis teisės aktų taikant asmenų laikinąjį sulaikymą.

Netinkamas medikų ir policijos pareigūnų elgesys

Visi valstybės tarnautojai ir pareigūnai, ypač policijos pareigūnai bei medikai, privalo vadovautis ne tik teisės aktais, profesine etika, visuotinai pripažintomis moralės normomis, bet ir žmogiškumo principais. Jie turi nuolat tobulinti savo profesines žinias ir įgūdžius. Į šias vertybes Seimo kontrolierius kreipia ypatingą dėmesį.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius pagal dienraščio „Lietuvos rytas“ 2007 m. sausio 22 d. publikacijoje „Gimdymas naktį ant kelio pakeitė vaiko likimą“ pateiktą informaciją atliko tyrimą savo iniciatyva dėl Šilalės rajono policijos komisariato pareigūnų ir viešosios įstaigos Šilalės rajono ligoninės darbuotojų veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Šilalės rajono gyventoja 2007-01-17 naktį šalia policijos automobilio pagimdė kūdikį, nes Šilalės rajono ligoninės darbuotojai atsisakė priimti gimdyvę, o policijos pareigūnai, užuot skubėję nuvežti gimdyvę į ligoninę, rašė jos sugyventiniui administracinio teisės pažeidimo protokolą.

Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimo metu gautų dokumentų ir teisės aktų analizę, konstatavo, kad, nors Šilalės rajono ligoninė neteikė akušerinių paslaugų, tačiau šiuo atveju, kai moters sugyventinis kreipėsi į įstaigos priėmimo skyrių, buvo privalu priimti gimdyvę, mediciniškai apžiūrėti, įvertinti situaciją, nustatyti medicininės pagalbos mastą ir teikti pirmąją medicinos pagalbą bei ją suteikus organizuoti tinkamą gimdyvės transportavimą į kitą kompetentingą stacionarinę asmens sveikatos priežiūros įstaigą.

Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tai, jog restruktūrizuojant sveikatos priežiūros įstaigas būtina užtikrinti, kad nebūtų pažeistos žmogaus teisės. Sveikatos priežiūros paslaugos turėtų būti prieinamos visiems, o teikiamos paslaugos turėtų būti tinkamos kokybės.

Iš tyrimui pateiktos informacijos buvo nustatyta, kad Šilalės rajono policijos komisariato pareigūnai pažeidė Policijos veiklos įstatymo 5 straipsnio ir Lietuvos policijos pareigūnų etikos kodekso II skyriaus 4.8 punkto nuostatas, nes ignoravo informaciją apie sustabdytame automobilyje esančią gimdyvę, netikrino informacijos ir laiku neorganizavo pirmosios būtiniosios medicininės pagalbos.

Polijijos pareigūno funkcijos – ne tik nusikalstamų veikų užkardymas, baudžiamasis persekiojimas, prevencinis darbas, bet ir neatidėliotinos pagalbos teikimas. Savo tarnybines funkcijas pareigūnai privalo atlikti vadovaudamiesi turimomis profesinėmis žiniomis, profesine etika, visuotinės moralės normomis, žmogiškumo principais. Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad tokios skaudžios, kartu ir pamokomos, situacijos nebūtų, jei tie, kurių pareiga yra padėti žmonėms, nebūtų likę abejingi.

Tyrimo metu Seimo kontrolierius analizavo policijos pareigūnų profesinį parengimą ir profesinį ugdymą bei nustatė, kad į vidaus reikalų sistemoje jau dirbantiems policijos pareigūnams dėstomą profesinio ugdymo programą nėra įtrauktas mokymo kursas, kaip suteikti pagalbą gimdyvei. Atsidūrus tokioje situacijoje bendrųjų žinių trūkumas sukelia pareigūnams stresą, todėl, Seimo kontrolieriaus nuomone, mokymo programą būtina papildyti.

Atlikęs tyrimą Seimo kontrolierius rekomendavo sveikatos apsaugos ministrui siūlyti gydymo įstaigose apsvastyti šį atvejį, atkreipiant dėmesį į tai, kad būtinai-skubioji medicinos pagalba būtų prieinama visiems. Polijijos generaliniam komisarui rekomendavo išanalizuoti Šilalės rajono policijos komisariato pareigūnų veiksmus ir bendrų susirinkimų su policijos komisariatų viršininkais metu akcentuoti, jog policijos pareigūnai privalo vadovautis ir profesine etika, ir žmogiškumo principais. Taip pat pasiūlyta privalomojo policijos pareigūnų ir darbuotojų pirmosios medicinos pagalbos teikimo mokymo programą papildyti kursu „Pirmoji pagalba netikėto gimdymo atveju“, „Gimdymo priėmimas“. Šilalės rajono savivaldybės merui pasiūlyta teikti Šilalės rajono savivaldybės tarybai svarstyti klausimą dėl ligoninės administracijos ir medicinos personalo veiksmų įvertinimo, Šilalės rajono policijos komisariato viršininkui – spręsti Šilalės rajono policijos komisariato pareigūnų tarnybinės atsakomybės klausimą.

Reaguojant į Seimo kontrolieriaus pažymos rekomendacijas Šilalės rajono policijos komisariato pareigūnai buvo apsvastyti komisariato etikos komisijos posėdyje, pareigūnų profesinio rengimo programa papildyta minėtu kursu, Šilalės rajono savivaldybės taryba įpareigojo viešosios įstaigos Šilalės rajono ligoninės direktorių pagerinti ligoninės Priėmimo skubiosios pagalbos skyriaus darbą, darbuotojams organizuoti mokymus, seminarus ar paskaitas apie skubiosios pagalbos teikimą, medicinos darbuotojų etiką, o asmens sveikatos priežiūros įstaigų vadovus, Vaiko teisių apsaugos tarnybos vedėją, seniūnijų seniūnus (socialinius darbuotojus), mokyklų vadovus (visuomenės sveikatos priežiūros specialistus mokyklose, socialinius darbuotojus mokyklose) paragino nuolat keistis informacija apie rizikos grupės šeimas, ypač – apie jose augančius vaikus, jų socialinę aplinką ir sveikatos būklę. Asmens sveikatos priežiūros įstaigų vadovai įpareigoti savo vadovaujamose asmens sveikatos priežiūros įstaigose atkreipti

dėmesį į medicinos darbuotojų ir pacientų tarpusavio bendravimą: tiksliau ir aiškiau teikti pacientui reikiamą informaciją, operatyviau reaguoti į piliečių paklausimus ir pageidavimus, įsiklausyti į pacientų prašymus, kad galėtų laiku suteikti reikiamą ir tinkamą pagalbą. Pacientams matomoje vietoje (informacinėse lentose) teikti rašytinę informaciją apie tai, kad Šilalės rajono ligoninėje nebeteikiamos gimdymo pagalbos paslaugos, nurodyti, kur tokia pagalba teikiama, kiekvienais metais per rajono spaudą informuoti gyventojus apie šiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose vykdomas programas, prieinamumą rajono gyventojams, apie visas įstaigų teikiamas paslaugas.

Žmogaus teisės į sveiką ir saugią aplinką pažeidimas

Viena iš Seimo kontrolieriaus veiklos sričių yra tirti piliečių skundus dėl Sveikatos apsaugos ministerijos ir jai pavaldžių institucijų pareigūnų galimo piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. Sveikatos apsaugos ministerijos misija – formuoti ir įgyvendinti sveikatos politiką, užtikrinančią visuomenės sveikatą, aukštą sveikatinimo veiklos kokybę ir racionalų išteklių panaudojimą. Užtikrinti prieinamą ir kokybišką sveikatos priežiūrą – vienas šios institucijos strateginių tikslų.

Skundų dėl žmogaus teisės į sveikatos apsaugą pažeidimų Seimo kontrolierių įstaigoje nuolat daugėja. Žmonės skundžiasi ir dėl netinkamo sveikatos priežiūros įstaigų darbo organizavimo, ir dėl prastos sveikatos priežiūros paslaugų kokybės. Pažymėtina, kad daugiau nei pusė šios kategorijos skundų pripažįstami pagrįstais. Todėl Seimo kontrolierius dėl šios skyrė piliečių teisių pažeidimams vienoje iš jautriausių sričių – sveikatos apsaugos bei teisės į saugią ir sveiką aplinką. Neapsiribojant vien gaunamų skundų nagrinėjimu, buvo atliekami tyrimai savo iniciatyva pagal žiniasklaidoje pateiktą informaciją dėl galimų piliečių teisių pažeidimų sveikatos apsaugos srityje. Tad buvo reaguojama ne tik į jau žinomus netinkamo viešojo administravimo atvejus sveikatos apsaugos srityje, bet ir vykdoma institucijų, atsakingų už prieinamą ir kokybišką sveikatos priežiūrą, gyvenimą sveikoje ir saugioje aplinkoje, netinkamo viešojo administravimo prevencija.

Seimo kontrolierius savo iniciatyva pradėjo tyrimą pagal dienraščio „Lietuvos rytas“ publikacijoje „Medikai skambina varpais dėl girtavimo“ pateiktą informaciją apie piliečių teisių į sveiką ir saugią aplinką galimą pažeidimą, kadangi pastaraisiais metais Lietuvoje vis daugiau girtaujama bei vis skaudesni neigiami girtavimo padariniai, t. y. daugiau savižudybių, psichozų, automobilių avarių, nepilnamečių alkoholio atvejų.

Seimo kontrolierius po atlikto tyrimo konstatavo, kad pasitvirtino žmogaus teisės į saugią ir sveiką aplinką pažeidimo faktai, sprendžiant prekybos alkoholiu klausimus, bei nurodė, jog būtų tikslinga sudaryti konkrečių pareigūnų iš kelių suinteresuotų institucijų darbo grupę, kuri spręstų pirmiau minėtas problemas, kylančias dėl to, kad Lietuvos gyventojai suvartoja vis daugiau alkoholio, bei tobulintų reglamentuojančią norminę bazę.

Seimo kontrolieriaus pažyma pateikta Seimo Sveikatos reikalų komiteto pirmininkui Antanui Matului, Žmogaus teisių komiteto pirmininkui Arminui Lydekai, Ekonomikos komiteto pirmininkei Birutei Vėsaitei ir sveikatos apsaugos ministrui Rimvydui Turčinskui. Apie tyrimo rezultatus informuotas ir Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Muntianas bei Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas.

Pažymėtina, kad į Seimo kontrolieriaus siūlymus sureagavo ir Seimas, ir Vyriausybė. Nacionalinės sveikatos tarybos išplėtiname posėdyje dalyvavo trijų Seimo komitetų: Sveikatos reikalų, Žmogaus teisių bei Ekonomikos specialistai.

Ministras Pirmininkas pavedė Sveikatos apsaugos ministerijai kartu su kitomis ministerijomis bei Valstybine tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba ir suinteresuotomis institucijomis sudaryti darbo grupę ir pateikti siūlymus, kaip tobulinti alkoholio verslų reglamentuojančius teisės aktus.

Lietuvos Respublikos Seimo valdyba sudarė darbo grupę Alkoholio kontrolės įstatymo pataisoms parengti. Be to, Lietuvos Respublikos Seime svarstomos atskirų šio įstatymo straipsnių pataisos ir papildymai.

Lietuvos Respublikos Seimo 2007-06-14 nutarimu 2008 metai paskelbti Blaivybės metais. Būtina siekti, kad Blaivybės metų puiki idėja neliktų vien tik skambiose programose ir neišnyktų dėl darbo grupių nesibaigiančių posėdžių; reikalaujama, kad būtų priimti konkretūs, nors ir nepopuliarūs, sprendimai.

Gydytojų rezidentų teisių pažeidimas

Seimo kontrolierius savo iniciatyva atliko tyrimą dėl pažeidžiamų gydytojų rezidentų teisių bei atkreipė pareigūnų dėmesį į egzistuojančią opią problemą, kai yra pažeidžiama visos šalies gyventojų teisė į saugią ir sveiką aplinką: gydytojams rezidentams nesudaromos tinkamos darbo sąlygos, jie neturi socialinių garantijų, vyksta didelis specialistų nutekėjimas į užsienio valstybes – kenčia be išimties visi gyventojai. Seimo kontrolieriaus savo iniciatyva atliktas tyrimas, kai pagaliau buvo išjudinta įsisenėjusi problema, turėtų duoti apčiuopiamų rezultatų.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Lietuvoje medikų mažėja, dauguma specialistų susitelkę didžiuosiuose miestuose, trūksta galinčių suteikti net elementariausią pagalbą (gimdyvės nuvaromos nuo ligoninės durų, motyvuojant, kad nėra kam priimti gimdymą). Tačiau pareigūnai vis delsia priimti būtinus sprendimus, vilkinama išreikšti savo politinę valią šiuo klausimu, nėra bendros vizijos, kaip tai išspręsti pačiu tinkamiausiu būdu.

Seimo kontrolierius buvo informuotas, kad 2007-10-09 Lietuvos Respublikos Seime buvo svarstyti LR medicinos praktikos įstatymo bei LR sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimai, kuriuos padarius problemą jau būtų galima spręsti iš esmės, ir jiems buvo pritarta.

Švietimo ir mokslo bei Teisingumo ministerijoms suderinus pateiktas pataisas, Vyriausybei buvo pateiktas LR Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 31 d. nutarimo „Dėl gydytojų rengimo“ pakeitimo“ projektas. Priėmus šį nutarimą, atitinkamai buvo keičiami ir švietimo ir mokslo ministro bei sveikatos apsaugos ministro įsakymai, reglamentuojantys medicinos rezidentūros studijų programų reikalavimus, rezidentūros bazių atrankos ir vertinimo nuostatus.

Priėmus minėtus teisės aktus, teisiškai reglamentuoti gydytojų rezidentų iškelti rezidentūros studijų, rezidentūros statuso, rezidentūros bazių ir veiklos bei kiti klausimai, susiję su gydytojų rezidentų socialinių garantijų užtikrinimu, užkirstas kelias tolesniems piliečių teisių pažeidimams. Galima tik pasidžiaugti, kad aptartosios pataisos įsigaliojo nuo 2008-01-01 ir gydytojų rezidentų problemos išspręstos.

Ataskaitos rengimo metu gauta informacija, kad ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą, kuriuo įteisintas naujas gydytojo rezidento statusas. Nutarimu pakeistose rezidentūros nuostatose nustatyti gydytojų rezidentų įdarbinimo rezidentūros bazėje pagrindai, patikslintos gydytojų rezidentų teisės, pareigos ir atsakomybė. Kartu nustatyti rezidentų pareiginės algos apskaičiavimo principai. Vyriausybės nutarimu galutinai patvirtintas pasiūlymas rezidentams suteikti dvigubą statusą – visateisio gydymo įstaigoje įdarbinamo ir atlyginimą gaunančio gydytojo ir studento. Nuo šiol pirmieji rezidentai galės pasirašyti darbo sutartis su gydymo įstaigomis. Įsidarbindami rezidentai turi turėti atitinkamas licencijas. Nutarimu pakeista ir rezidentūros bazių atrankos tvarka. Iki šiol rezidentai praktiką daugiausia atlikdavo universiteto ligoninėse. Dabar rezidentūros bazių skaičių numatoma išplėsti.

Kai kurie kiti Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėti tyrimai bus aprašomi kitose dalyse, jie bus pateikiami kaip pavyzdžiai, analizuojant atitinkamą problematiką.

Seimo kontrolieriai, vadovaudamiesi konstitucine nuostata, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, siekia užtikrinti kiekvieno asmens teisę į gerą viešąjį administravimą.

LR Seimo kontrolierių įstatymo 4 str.

TEISĖ Į TINKAMĄ VIEŠĄJĮ ADMINISTRAVIMĄ

Seimo kontrolieriaus tiriamų skundų aspektu teisės į gerą viešąjį administravimą turinį sudaro piliečių aptarnavimo valstybės institucijose tvarkos, prašymų nagrinėjimo tvarkos bei terminų pažeidimai, teisės gauti informaciją pažeidimai, teisės aktų nevykdymas arba netinkamas jų taikymas ir pan. Kaip matyti iš pirmiau pateiktų statistinių duomenų, per ataskaitinį laikotarpį šiais klausimais Seimo kontrolieriaus priimtų sprendimų skaičius yra du kartus didesnis, nei buvo 2006 metais. Manytina, kad tokius pastebimus pokyčius paskatino ir nuo 2007-01-01 įsigaliojusi nauja Viešojo administravimo įstatymo redakcija. Nagrinėdamas skundus dėl asmens teisės į gerą viešąjį administravimą pažeidimo, Seimo kontrolierius didelį dėmesį skyrė prevencijai – nuolat atkreipdamas atitinkamų institucijų dėmesį į naujas, imperatyvias, viešojo administravimo nuostatas bei jų laikymąsi.

Viešasis administravimas – įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems norminiams teisės aktams įgyvendinti priimant administracinius sprendimus, teikiant įstatymų nustatytas administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą ir atliekant viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą.

Kai įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo redakcija, analizuojant skunduose nurodytas aplinkybes paaiškėjo, jog valstybės institucijų pareigūnai neretai pažeidžia minėto įstatymo nuostatas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nuostatomis, „administracinė procedūra – viešojo administravimo subjekto atliekami privalomi veiksmai nagrinėjant asmens skundą ar pranešimą apie viešojo administravimo subjekto veiksmus, neveikimu ar administraciniais sprendimais galimai padarytą asmens, nurodyto skunde ar pranešime, teisių ir teisėtų interesų pažeidimą ir priimant dėl to administracinės procedūros sprendimą“.

Pagal minimo įstatymo 34 straipsnį, „administracinė procedūra baigiama administracinės procedūros sprendimo priėmimu. Asmeniui, dėl kurio pradėta administracinė procedūra, ne vėliau kaip per 3 darbo dienas raštu pranešama apie priimtą administracinės procedūros sprendimą ir nurodoma sprendimo apskundimo tvarka“.

Analizuojant skunduose pateiktą informaciją, paaiškėjo, kad valstybės institucijų, tokių kaip Aplinkos ministerija, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Valstybinė mokesčių inspekcija ir kt., pareigūnai, baigę administracinę procedūrą bei informuodami pareiškėjus apie priimtą sprendimą, neišaiškina jiems sprendimo apskundimo tvarkos. Taip pažeidžiamos piliečių teisės, nes jiems neišaiškinama galimybė teisės aktais nustatyta tvarka realizuoti savo teisę ginčyti sprendimo pagrįstumą teismuose.

Seimo kontrolierius tyrė pareiškėjo skundą dėl Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos pareigūnų veiksmų. Skundo tyrimo metu paaiškėjo, kad pareiškėjas ir pareiškėjo atstovas prašymais ne kartą kreipėsi į Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos, nurodydami pareigūnų veiksmus, kuriais pažeistos asmens teisės. Prašymai buvo nagrinėjami vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo nuostatomis. Seimo kontrolierius konstatavo, kad Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos pareigūnai, teikdami pareiškėjui ar jo atstovui atsakymus dėl priimtų sprendimų, neišaiškino jų apskundimo tvarkos, todėl buvo pažeistos Viešojo administravimo įstatymo 34 straipsnio nuostatos. Seimo kontrolierius atkreipė į tai finansų ministro dėmesį bei pasiūlė piliečių skundus nagrinėti nuosekliai vadovaujantis Viešojo administravimo nuostatomis. Į Seimo kontrolieriaus rekomendacijas buvo atsižvelgta.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 4 dalimi, jeigu viešojo administravimo subjektas neturi įgaliojimų priimti administracinės procedūros sprendimą dėl skunde išdėstyto klausimo, jis ne vėliau kaip per 5 darbo dienas perduoda skundą viešojo administravimo subjektui, kuris turi reikiamus įgaliojimus, ir apie tai praneša asmeniui.

Nagrinėjant skundus, buvo nustatyta, kad minimo įstatymo nuostatos yra neretai pažeidžiamos, valstybės institucijos persiunčia piliečių skundus nagrinėti pagal kompetenciją kitai institucijai, tačiau piliečių apie tai neinformuoja.

Seimo kontrolierius nagrinėjo pareiškėjo skundą dėl Aplinkos ministerijos pareigūnų veiksmų, kuriame skundo autorius teigė, jog jis pateikė Aplinkos ministerijai skundą, tačiau negavo jokio atsakymo. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Aplinkos ministerijos pareigūnai pareiškėjo skundą persiuntė tirti Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentui, kurio pareigūnai ir pateikė pareiškėjui atsakymą. Seimo kontrolierius konstatavo, kad Aplinkos ministerijos pareigūnai pažeidė Viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 4 dalies nuostatas, nes neinformavo pareiškėjo, jog skundą persiuntė kitai institucijai. Seimo kontrolierius atkreipė tuometinio aplinkos ministro dėmesį į šį pažeidimą ir pasiūlė imtis priemonių, kad nagrinėjant piliečių skundus būtų laikomasi galiojančių teisės aktų. Į Seimo kontrolieriaus rekomendacijas buvo atsižvelgta.

Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnį valdžios įstaigos turi tarnauti žmonėms. Ši konstitucinė nuostata nustato žmogaus ir valstybės santykių prioritetus, įpareigodama valstybės įstaigas užtikrinti žmogaus teisių įgyvendinimą, ginti šias teises ir neleisti jų pažeisti. Seimo kontrolieriaus nuomone, siekiant, kad būtų išvengta konfliktinių situacijų, būtina kuo atidžiau išnagrinėti kiekvieno piliečio skundą bei padėti spręsti rūpimus klausimus.

Seimo kontrolieriaus nuomone, valstybės tarnautojas turėtų nepamiršti, kad privalo gerbti žmogų, jo teises ir laisves, valstybę, jos institucijas, laikytis Konstitucijos, įstatymų; elgtis taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu ir valstybės tarnautojais; vienodai tarnauti visiems žmonėms; jis privalo būti teisingas nagrinėdamas prašymus, skundus; nesinaudoti kitų žmonių klaidomis ar nežinojimu; jis turėtų būti mandagus, malonus, paslaugus; kilus konfliktinei situacijai elgtis objektyviai ir nešališkai, išklausyti abiejų pusių argumentus ir ieškoti objektyviausio sprendimo. Šios nuostatos įtvirtintos Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse.

Pagrindinis klausimas, kurį gali padėti spręsti Seimo kontrolierius, tai viešojo administravimo gerinimas. Ištyręs skundus ir nustatęs blogo administravimo valstybės institucijose faktus, Seimo kontrolierius nurodo būdus, kaip to išvengti, vadina si, taip jis prisideda prie viešojo administravimo gerinimo bei viešojo administravimo tobulinimo valstybės institucijose.

Per ataskaitinį laikotarpį Sveikatos apsaugos, Aplinkos, Finansų ministerijų bei kitų institucijų vadovų dėmesys buvo ne kartą atkreiptas į Viešojo administravimo nuostatų pažeidimus, buvo prašoma imtis priemonių gerinti viešąjį administravimą bei įvertinti pareigūnų, pažeidžiančių teisės aktus, elgesį.

Seimo kontrolieriaus rekomendacijos buvo apsvaistytos, pareigūnams nurodyta darbe visada vadovautis galiojančiais teisės aktais bei nepažeidinėti piliečių teisių, t. y. į Seimo kontrolieriaus teiktas rekomendacijas buvo atsižvelgta.

Sveikatos apsaugos ministerijos pareigūnų netinkamas darbo organizavimas

Per ataskaitinį laikotarpį dėl Sveikatos apsaugos ministerijos pareigūnų veikos Seimo kontrolierius priėmė 53 sprendimus: net 29 skundai dėl netinkamos pareigūnų veikos buvo pripažinti pagrįstais, 20 atmesta, nepasitvirtinus nurodytoms aplinkybėms, ir priimti 3 sprendimai nutraukti tyrimą. Žemiau pateikti pavyzdžiai atskleidžia tik keletą šios ministerijos pareigūnų netinkamo elgesio ir darbo organizavimo atvejų.

• Apgintos černobyliciečių teisės

Į Seimo kontrolierių kreipėsi vilnietis, skųsdamasis, kad vilkinama spręsti černobyliciečių problemas. Prabėgo vos ne metai nuo tos dienos, kai jo mirusių tėvų dokumentai buvo pateikti

Sapiegos ligoninei Vilniuje, tačiau jokio atsakymo pareiškėjas nesulaukė.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad 1991 m. sudaryta Respublikinė ekspertų komisija ligų sąsajai su dalyvavimu likviduojant Černobylio AE avarijos padarinius nustatyti privalo rinktis posėdžiui kartą per mėnesį, kaip ją įpareigojo sveikatos apsaugos bei socialinės apsaugos ir darbo ministrų įsakymas, tačiau šis įsakymas nėra vykdomas.

Sveikatos apsaugos ministras R. Turčinskas, atsakydamas į Seimo kontrolieriaus paklausimą, pripažino, kad darbui komisijoje deleguoti gydytojai, negaudami užmokesčio už šį darbą, atsisakė dirbti. Dėl to iki 2007 metų kovo pabaigos susikaupė apie trisdešimt nesvarstytų bylų.

Po Seimo kontrolieriaus kreipimosi Sveikatos apsaugos ministerija organizavo pasitarimą, kuriame dalyvavo ir Lietuvos judėjimo „Černobylis“ atstovų. Nutarta gydymo įstaigų vadovus įpareigoti, kad tam tikrą laiką komisijos narius deleguotų į posėdį jų darbo metu. Pasitarime nuspręsta ne tik parengti sveikatos apsaugos ministro įsakymo projektą dėl darbo grupės, kuri peržiūrėtų su Respublikinės ekspertų komisijos ligų sąsajai su dalyvavimu likviduojant Černobylio AE avarijos padarinius nustatyti veikla susijusius teisės aktus ir pateiktų reikalingus siūlymus dėl jų pakeitimo, bet ir parengtų LR Vyriausybės nutarimo projektą, kuriuo būtų galima patvirtinti šios komisijos sudėtį bei apmokėjimą už darbą, sudarymo.

Ištyręs šį skundą, Seimo kontrolierius atkreipė sveikatos apsaugos ministro dėmesį į šią problemą ir pasiūlė imtis skubių priemonių, kad pareigūnai savo darbe griežtai laikytųsi galiojančių teisės aktų reikalavimų bei tinkamai vykdytų tiesiogines savo funkcijas. Seimo kontrolieriaus nuomone, prieš dvidešimt metų Černobylio katastrofos padarinius likvidavę žmonės sustabdė itin pavojingos radiacijos plitimą, išgelbėdami įvairių šalių milijonų gyventojų gyvybes, ir tai įvertino visas pasaulis, todėl biurokratiškas požiūris į jų problemas šiandien yra ne tik kad netoleruotinas, bet ir nežmogiškas.

• Dėl garbės donoro vardo suteikimo

Seimo kontrolierius išnagrinėjo ir pripažino pagrįstu asmens skundą dėl garbės donoro vardo, kuris garantuoja teisę į valstybinę pensiją, gavimo tvarkos.

Seimo kontrolierius buvo informuotas, kad Sveikatos apsaugos ministerija, pripažindama ypatingai svarbų donorų indėlį, svarstė galimybę teikti Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinių pensijų skyrimo komisijai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos prašymus skirti valstybinę pensiją nusipelnusiems donorams, kuriems garbės donoro vardas buvo suteiktas iki 1997 metų.

Šiuo metu kartu su Valstybine ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos yra tikslinamas buvusios TSRS garbės donorų, gyvenančių Lietuvoje, skaičius. Seimo kontrolierius

buvo patikintas, kad, Valstybinei ligonių kasai pateikus patikslintą buvusios TSRS garbės donorų sąrašą, reikiami sprendimai bus priimti nedelsiant.

Seimo kontrolierius 2005 metais jau buvo išnagrinėjęs analogišką skundą ir konstatavęs šios srities teisės aktų trūkumus, dėl kurių būdavo pažeidžiamos žmogaus teisės. Tuomet skundo pažyma buvo pateikta Sveikatos apsaugos ministerijai ir Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteiui. Nepaisant to, problema neišspręsta iki šiol. Seimo kontrolieriui tenka tik apgailestauti, kad praėjus beveik trejiems metams problemos išliko tos pačios: donorams rūpimų klausimų sprendimų reglamentuojanti norminė bazė dar nepataisyta. Nerimą kelia ir faktas, kad ne vienas tikrai nusipelnęs mūsų šaliai bei jos piliečiams donoras taip ir nesulauks pelnyto įvertinimo, kadangi dauguma šių žmonių yra garbaus amžiaus. Tą patį galima pasakyti ir apie dabar labai plačiai aptariamą organų donorystės klausimą – aukotojai iki šiol niekam nerūpi, nėra vieningo politinio sprendimo, neskatinama savanoriška donorystė.

Seimo kontrolierius paragino Sveikatos apsaugos ministeriją bei Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją skubos tvarka pasirūpinti nusipelnusiais kraujo donorais. Pažyma pateikta ir LR Vyriausybei, LR Seimo Sveikatos reikalų komiteto pirmininkui Antanui Matului, Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkui Algirdui Sysui.

• Gyvybiškai svarbių medikamentų tiekimas vaistinėms

Seimo kontrolierius ištyrė Palangos m. gyventojo skundą, kuriame buvo piktinamasi, jog vaistinėse nebegalima nusipirkti glaukomai gydyti skirto medikamento pilokarpino-V, ir tai jau ne pirmas kartas, kai gresiant apakimui nėra galimybės įsigyti reikiamų vaistų. Tai pasakytina ir apie medikamentus kataraktai gydyti: oftan-katachromą bei vita-lodurolių.

Nustatyta, kad Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymo 33 str. 8 p. nustato pareigą didmeninio platinimo licencijos turėtojui, bendradarbiaujant su vaistinių preparatų rinkodaros teisės turėtojais, užtikrinti tinkamą ir reikiamo dažnumo vaistinių preparatų tiekimą vaistinėms ir asmens sveikatos priežiūros įstaigoms. Didmeninio platinimo licencijos turėtojai įsigyja vaistinių preparatų iš rinkodaros teisės turėtojo arba jo įgalioto atstovo, kuris, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymo 15 str. 7 d., privalo pranešti Valstybinei vaistų kontrolės tarnybai šio preparato pirmojo patiekimo Lietuvos Respublikos rinkai datą ir, bendradarbiaudamas su platintojais, užtikrinti tinkamą ir reikiamo dažnumo tiekimą, atitinkantį pacientų poreikį.

Sveikatos apsaugos ministras paaiškino, kad, sprendžiant pareiškėjo iškeltą problemą, kreiptasi į vaistinio preparato vita-lodurolio rinkodaros teisės turėtoją, kuris informavo, jog

2007 m. sausio mėnesio pabaigoje šio vaistinio preparato buvo įvežta 11 000 pakuočių, kurios per didmeninio platinimo įmones buvo paskirstytos vaistinėms, ir kad artimiausiu metu šių vaistų bus įvežta papildomai.

Seimo kontrolieriaus nuomone, problema kyla dėl tinkamos teisinės bazės nebuvimo – galiojantys teisės aktai pirmiausia yra skirti reguliuoti vaistų gamintojų ir vaistų platintojų santykius, o pacientai – medikamentų vartotojai – lieka nuošalyje. Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba nėra atsakinga už garantuotą registruotų medikamentų tiekimą į vaistines, kadangi sutartiniai santykiai nepatenka į valstybinio reguliavimo ir kontrolės sritį. Kyla pagrįstas klausimas: kas gi, jei nei Sveikatos apsaugos ministerijos bei jai pavaldžių institucijų pareigūnai, tiesiogiai dirbantys šį darbą, turėtų pirmiausia pastebėti visus galiojančių teisės aktų trūkumus, bet jei pastebi, kodėl nesiima aktų taisyti bei tobulinti?

Seimo kontrolierius pasiūlė sveikatos apsaugos ministrui R. Turčinskui sudaryti darbo grupę galiojančių teisės aktų trūkumams šalinti bei siūlymams LR Seimui ir LR Vyriausybei rengti bei teikti, kad pirmiau minėti Lietuvos Respublikos piliečių teisių pažeidimai ateityje nebepasikartotų.

Apie šią problemą buvo informuoti LR Vyriausybė ir LR Seimo Sveikatos reikalų komiteto pirmininkas A. Matulas.

Seimo kontrolierius buvo informuotas, kad, vykdant Ministro Pirmininko 2007-03-29 pavedimą pateikti informaciją apie darbo grupės priimtus sprendimus, LR sveikatos apsaugos ministro 2007-03-28 įsakymu sudaryta darbo grupė išnagrinėjo galiojančių teisės aktų nuostatas, užtikrinančias gyventojų aprūpinimą vaistiniais preparatais, ir svarstė priemones, kurios galėtų padėti spręsti aprūpinimo vaistiniais preparatais sutrikimų problemą. Nuspręsta, kad sveikatos apsaugos ministro įsakymu turi būti patvirtintas privalomų tiekti vaistų sąrašas. Seimo kontrolierius buvo patikintas, kad vaistų, kurių prieinamumą užtikrinti yra svarbiausia, sąrašai bus rengiami atsižvelgiant į Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas bei informaciją, gautą iš sveikatos priežiūros įstaigų.

Aplinkos ministerijos pareigūnų netinkamas darbo organizavimas

Per ataskaitinį laikotarpį dėl Aplinkos ministerijos bei pavaldžių institucijų pareigūnų veiksmų buvo priimti 45 sprendimai, iš jų: 26 sprendimai, kuriais pareiškėjų reikalavimai buvo pripažinti pagrįstais, 13 – sprendimų, kuriais pareiškėjų reikalavimai atmesti kaip nepagrįsti; 6 sprendimai nutraukti skundų tyrimą.

Tiriant skundus dėl Aplinkos ministerijos pareigūnų veiksmų, išryškėjo tam tikrų teisės aktų netobulumas bei pareigūnų nenoras spręsti nuosavybės teisių atkūrimo klausimus. Ypač aktualiai ši problema tapo tada, kai Lietuvos Respublikos

Prezidentas vetavo įstatymo pakeitimus dėl miško parkuose esančių miškų grąžinimo natūra buvusiems savininkams, o Seimas pritarė Prezidento valiai.

Seimo kontrolierius tyrė Utenos apskrities pretendentų atkurti nuosavybės teises skundus dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę, kuri priskirta miško parkams ir valstybės išperkama. Pareiškėjai skundėsi, kad beveik visų pretendentų žemė ir miškas miško parkų kategorijai priskirti nepagrįstai, nes ten nėra ir niekada nebuvo jokios infrastruktūros, ten nėra jokios sportui, poilsiui ar turizmui skirtos įrangos, nėra konkretaus visuomenės poreikio, nėra skiriamos valstybės investicijos. Skunduose buvo teigiama, kad Aplinkos ministerijos pareigūnai, sprenddami miško grąžinimo Lietuvos piliečiams klausimus, nerodo geranoriškumo, nieško teisinių būdų, kaip įgyvendinti sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, daugiausia vadovaujasi įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais.

Vadovaujantis Miškų įstatymo nuostatomis, miško parkai – intensyviai rekreacijai naudojami ne mažesnio kaip 3 hektarų ploto miškai su atitinkama rekreacine įranga bei infrastruktūra. Pagal ūkininkavimo tikslus, ūkininkavimo režimą ir pagrindinę funkcinę paskirtį miškai skirstomi į grupes. Pagal Miškų įstatymo 3 straipsnį, II B grupei priskiriami specialios paskirties rekreaciniai miškai, kurie suskirstyti į pogrupius: tai miško parkai, miestų miškai, valstybinių parkų rekreacinių zonų miškai, rekreaciniai sklypai ir kiti poilsiui skirti miškai.

Analizuojant skunduose pateiktą informaciją nustatyta, kad miško parkų grupei buvo priskirti ūkiniai miškai, kuriuose nėra jokios atitinkamos rekreacinės įrangos ar infrastruktūros objektų, keliai netvarkomi, nutiestos aukštos įtampos linijos, todėl Seimo kontrolierius padarė išvadą, jog jie neatitinka miško parkų reikalavimų.

Tiriant skundus iškilo pagrįstas klausimas: kas yra tie valstybinių parkų rekreacinių zonų miškai, kokia jų funkcinė paskirtis, kokie normatyvai. Seimo kontrolierius pabrėžė, kad šį pogrupį Vyriausybės nutarimu priskyrus prie normatyvų atsirado prieštaravimas ir neatitiktis Miškų įstatymui, kad tai turi būti ištaisyta, pirmiausia tiksliai apibrėžiant „valstybinių parkų rekreacinių zonų miško“ sąvoką.

Pažymėtina, kad Utenos apskrities viršininko administracija, kaip nuosavybės teisių į turėtą žemę atkūrimo funkcijas vykdanči institucija, ne kartą raštu kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Aplinkos ministeriją, prašydama peržiūrėti miškų priskyrimo miškų grupėms sąrašus ir išbraukti iš miško parkų sąrašo tuos miško sklypus, kurie neatitinka jiems keliamų reikalavimų, tam, kad juos būtų galima grąžinti buvusiems savininkams. Tačiau šis prašymas nebuvo išgirstas.

Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad Utenos apskrities viršininko administracijos pareigūnai visada buvo nuoseklūs, kreipėsi į įvairias institucijas: Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Aplinkos ministeriją, Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos ap-

saugos bei Kaimo reikalų komitetus, Žemės ūkio ministeriją, Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos, nurodydami, kad savininkams negrąžinami miško parkai virto didžiule problema apskrityje, bei prašydami peržiūrėti teisės aktus, kuriais miškai, priskirti miško parkų kategorijai, priskiriami valstybės išperkamiems ir jų nebegalima grąžinti buvusiems savininkams natūra.

Pabrėžtina ir Žemės ūkio ministerijos pareigūnų nuomonė, kad turi būti svarstoma galimybė iš naujo patikrinti (revizuoti) miškų plotus, priskirtus miško parkams.

Atliekant skundų tyrimą paaiškėjo, kad **greta vieno pareiškėjo neatgaunamo kvartalo dešimčiai pretendentų sklypai suteikti neatlygintinai nuosavybėn (žemės sklypai perkelti iš kitų vietovių), o tikrieji savininkai neatgana jiems teisėtai priklausančios nuosavybės**. Tokia nelygė piktina pareiškėjus bei daugelį kitų besikreipiančių į Seimo kontrolierių žemės savininkų, kurie ne dėl savo kaltės negali realizuoti savo teisės – atkurti nuosavybės teises.

Seimo kontrolierius nurodė, jog valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų nesusikalbėjimas, veikimas atskirai sudaro sąlygas kilti konfliktinėms situacijoms. Seimo kontrolierius dar kartą pareiškė nuomonę, jog nuosavybę galima paimti, teisingai už ją atlyginant, tik tada, kai yra konkretus visuomenės poreikis.

Įvertinęs skundų tyrimui surinktą medžiagą, Seimo kontrolierius padarė išvadą, jog pareiškėjų iškelta problema yra pagrįsta ir turi būti ieškoma būdų ją išspręsti. Seimo kontrolierius pasiūlė tuometiniam aplinkos ministrui Arūnui Kundrotui inicijuoti atitinkamų teisės aktų rengimą, kad būtų ištaisyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-09-26 nutarimo Nr. 1171 prieštaravimai ir Miškų įstatymo neatitikimas bei būtų patikrinti (revizuoti) Utenos apskrities miškai, atsižvelgta į pretendentų siūlymus ir tinkamai parengta miškų tvarkymo schema, siekiant išvengti tolesnių konfliktų.

Apie nustatytus pažeidimus Seimo kontrolierius informavo Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetą, Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Žemės ūkio ministeriją.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu pavedė Aplinkos ministerijai parengti Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkio projektą, kuriame būtų numatyta sudaryti darbo grupę išnagrinėti Vyriausybės nutarimu nustatytų miškų priskyrimo miškų parkams kriterijų aiškumą ir pagrįstumą, atsižvelgiant į Miškų įstatymo nustatytus reikalavimus, teisėtų lūkesčių įgyvendinimą, ir parengti Vyriausybės nutarimo pakeitimo projektą.

Institucijų nenoras bendradarbiauti tarpusavyje

Viešojo administravimo įstatymas nustato, kad vienas viešojo administravimo subjektas privalo nemokamai teikti būtina informaciją kitam viešojo administravimo subjektui. Tačiau

kai kurios institucijos šiais elektroninės visuomenės laikais neranda tarpusavio bendradarbiavimo formų, dėl to piliečiai yra priversti patys nešioti popieriuje surašytas pažymas, už kurias tenka ir susimokėti, iš vienos institucijos į kitą.

Seimo kontrolierius nagrinėjo skundą dėl gyvenamosios vietos deklaravimo funkcijas atliekančios institucijos pareigūnų veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo bei nustatė, kad, deklarudamas gyvenamąją vietą, asmuo institucijai turi pateikti duomenis apie gyvenamosios patalpos savininką (bendraturčius) bei dokumentus, patvirtinančius nuosavybės ar kitokio teisėto valdymo, naudojimo ar disponavimo teisę į gyvenamąją patalpą.

Institucija, vykdanči gyvenamosios vietos deklaravimo funkciją, neturi galimybės naudotis nekilnojamojo turto registro duomenimis, o Registrų centras atsisako leisti tokioms institucijoms elektroniniu būdu nemokamai naudotis jo baze, dėl to tarp pareiškėjų ir institucijos darbuotojų kyla trintis.

Seimo kontrolieriaus nuomone, Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko duomenys turi būti nemokamai prieinami gyvenamosios vietos deklaravimo funkciją vykdančiai institucijai. Susiformavusi praktika turėtų būti keistina, atsižvelgiant į besikreipiančio asmens interesus.

Kadangi nuo 2007-07-01 deklaravimo funkciją įgyvendina savivaldybių seniūnijos, o jeigu seniūnija neįsteigta arba jeigu savivaldybės teritorija nepriskirta seniūnijai, – kitas savivaldybės administracijos padalinys, Seimo kontrolierius apie egzistuojančią problemą informavo Lietuvos Respublikos Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pirmininką.

**Žmogaus laisvė neliečiama.
Niekas negali būti savavališkai sulaikytas
arba laikomas suimtas.
Žmogaus asmuo neliečiamas.
Žmogaus orumą gina įstatymai.**

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20, 21 str.

TEISĖ Į ASMENS, VISUOMENĖS SAUGUMĄ IR VIEŠOSIOS TVARKOS UŽTIKRINIMĄ

Ši problematika apima galimai neteisėtus pareigūnų veiksmus, galimą fizinį ar psichologinį smurtą, ikiteisminio tyrimo vilkinimą ir pan., todėl jau ne vienerius metus pagal priimamų sprendimų gausą tai yra antroji sritis. Savaimė aišku, kad institucijos, kuriose gali būti daugiausia tokių žmogaus teisių ir laisvių suvaržymų, yra policija ir prokuratūra.

Nepaisant to, kad pagrįstais pripažįstama tik nedidelė dalis šios tematikos skundų, privalu išnagrinėti keletą problemų, kurios pastaruoju metu tampa vis aktualesnės ir reikalauja rimtos reakcijos, siekiant užkirsti kelią žmogaus teisių ir laisvių galimiems pažeidimams.

Dėl galimų žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų Seimo kontrolierius atliko tyrimą savo iniciatyva pagal dienraščio „Lietuvos rytas“ 2007 m. birželio 8 d. publikacijoje „Dėl 7 litų vertės plaukų segtuko – drama“ paskelbtą informaciją.

„Hyper Maximos“ prekybos centro apsaugos darbuotojas su laikė pilietę ir jos neigiamą nepilnametę dukterį, įtarus vagyste iš prekybos centro. Moteris ir jos nepilnametė dukra buvo palydėtos į tarnybinės patalpas, kuriose prekybos centro „Hyper Maxima“ darbuotoja atliko abiejų asmenų kratas. Taip pat buvo apžiūrėti jų turimi daiktai. Nei pas moterį, nei pas jos dukrą nebuvo rasta jokių prekybos centre pavogtų daiktų. Atvykę policijos pareigūnai surašė administracinio teisės pažeidimo protokolą.

Tyrimo metu Seimo kontrolierius nustatė, kad Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Žaliakalnio policijos komisariato Viešosios policijos Žaliakalnio policijos nuovados tyrėjas pažeidė Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu patvirtintų „Dėl administracinių teisės pažeidimų, išskyrus kelių eismo taisyklių pažeidimus, bylų rengimo ir nagrinėjimo policijos įstaigose taisyklių“ reikalavimus ir už šių reikalavimų pažeidimą pareigūnui buvo skirtas papeikimas.

Žaliakalnio policijos komisariate dėl neteisėtų prekybos centro „Hyper Maxima“ darbuotojų veiksmų pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 294 str. 2 d. (savavaldžiavimas).

Seimo kontrolierius, išanalizavęs teisės aktus, reglamentuojančius saugos tarnybų darbuotojų veiklą, nustatė, kad privačių juridinių asmenų, užsienio juridinių asmenų filialų ir valstybės bei savivaldybių įmonių vykdomą ginkluotą ir neginkluotą asmens ir turto saugą, ją vykdančių apsaugos darbuotojų teises bei pareigas, fizinės prievartos, specialiųjų priemonių bei šaunamųjų ginklų panaudojimo teisėtumo sąlygas, asmens ir turto saugos pagrindines licencijavimo nuostatas ir šios veiklos valstybinę priežiūrą reglamentuoja Asmens ir turto saugos įstatymas bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-02-02 nutarimas Nr. 116 „Dėl ginkluotos ir neginkluotos asmens ir turto saugos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“. Pagal šiuos teisės aktus ginkluotą ir neginkluotą asmens bei turto saugą gali vykdyti licencijuotos ir nelicencijuotos saugos tarnybos. Licencijų verstis saugos veikla išduoda Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Licencija būtina tik teikiant ginkluotą asmens ir turto saugą, taip pat neginkluotą asmens ir turto saugą, jeigu saugos paslauga teikiama kitiems klientams.

Atlikus šį tyrimą nustatyta, kad prekybos centre „Hyper Maxima“ neginkluotą asmens ir turto saugą vykdė ne licencijuota

saugos tarnyba, o prekybos centro darbuotojas, kuris naudojasi tokiomis pačiomis teisėmis kaip ir licencijuotų saugos tarnybų darbuotojai. Taip pat nustatyta, kad privačių juridinių asmenų teisės ir interesus ginančios saugos tarnybos darbuotojas arba saugos funkciją atliekantis privačios bendrovės darbuotojas gali naudotis išskirtinėmis policijos pareigūnų teisėmis, t. y. naudoti specialiąsias priemones, šaunamąjį ginklą ir kt.

Specialiąsias priemones ir fizinę prievartą naudoti policijos pareigūnai gali vykdydami žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją; užtikrindami viešosios tvarkos ir visuomenės saugumą; atskleisdami ir tirdami nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus; kontroliuodami eismo saugumą. Seimo kontrolieriaus nuomone, išvardintų funkcijų vykdymas priskirtas tik valstybės įgaliojimus turinčioms institucijoms, bet ne privačioms bendrovėms. Kadangi policijos pareigūnui ir apsaugos darbuotojui keliami skirtingi reikalavimai, jiems negali būti suteikiamos vienodos teisės, bet nustatoma nevienoda atsakomybė.

Atsižvelgiant į žmonių skundus saugos tarnybų darbuotojų brutaliu elgesiu ir siekiant mažinti žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus, Seimo kontrolierius pasiūlė Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos bei Žmogaus teisių komitetams, vidaus reikalų ir teisingumo ministrams aptarti šių problemų sprendimą ir teisės aktų taisymą.

Vidaus reikalų ministras, atsižvelgdamas į Seimo kontrolieriaus rekomendacijas, nurodė Policijos departamentui kartu su teritorinėmis policijos įstaigomis vykdyti ginkluotos ir neginkluotos asmens ir turto saugos licencijų sąlygų laikymosi priežiūrą, įvertinti teisės aktų, reglamentuojančių saugos tarnybų ir saugos padalinių veiklą ir apsaugos darbuotojų kvalifikacinius reikalavimus, funkcijas, teises ir pareigas, nuostatas.

TEISĖS AKTŲ SPRAGOS

Seimo kontrolierius, nagrinėdamas skundus dėl policijos pareigūnų veiksmų pagrįstumo, sistemiškai išanalizavo Policijos veiklos įstatymo normas ir padarė išvadą, kad Policijos veiklos įstatyme numatyti policijos pareigūno įgaliojimai, teisės ir pareigos yra suformuluoti neaiškiai. Neaišku, ar pareigūnas, užkardydamas administracinį teisės pažeidimą, gali

naudotis tokiais pačiais teisėmis kaip ir užkardydamas nusikalstamą veiką. Seimo kontrolieriaus nuomone, Policijos veiklos įstatymo nuostatų neapibrėžtumas sudaro prielaidas interpretuoti įstatymą bei skatina konfliktines situacijas tarp teisės pažeidėjų ir policijos pareigūnų. Seimo kontrolierius pastebėjo, kad Policijos veiklos įstatyme turėtų būti atskirti nusikalstama veika ir administracinis teisės pažeidimas bei aiškiai suformuluota, kokias teises turi policijos pareigūnas, užkardydamas administracinį teisės pažeidimą, o kokias – nusikalstamą veiką.

Apie identifikuotą problemą buvo informuoti Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos bei Žmogaus teisių komitetai, o Lietuvos policijos generaliniam komisarui siūlyta imtis priemonių tobulinant Policijos veiklos įstatymą. Tuometinis Lietuvos policijos generalinis komisaras Seimo kontrolierių informavo, kad Policijos departamentas pritaria Seimo kontrolieriaus išvadoms ir yra parengęs Policijos veiklos įstatymo projektą.

Nagrinėdamas piliečių skundus Seimo kontrolierius identifikavo problemą, kad dėl teisės aktų spragų atsiranda galimybė išvengti griežtesnės atsakomybės.

Seimo kontrolierius, nagrinėdamas piliečio skundą, nustatė, kad kai fizinis ar juridinis asmuo geranoriškai sumoka už neteisėtą miško kirtimą skirtą administracinę baudą, atlygina žalą, tačiau ir toliau vykdo tokio pat pobūdžio neteisėtą veiklą bei daro žalą aplinkai, pradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimai nusikalstamos veikos neįmanoma, nes asmuo už šią veiką jau yra baustas administracine tvarka.

Lietuvos Respublikos ratifikuoti tarptautiniai teisės aktai, nacionaliniai įstatymai įtvirtina dvigubo baudimo draudimo principą – niekas negali būti baudžiamas du kartus už tą pačią veiką.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tokiais atvejais pradėti ikiteisminį tyrimą nėra teisinio pagrindo, nes nėra baudžiamojo nusižengimo, numatyto Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 270 straipsnyje, kvalifikacinių požymių: didelės žalos gyvūnijai, augmenijai ar sunkių padarinių gamtai.

Seimo kontrolierius apie teisinio reglamentavimo spragas, atsirandančias dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso ir Baudžiamojo kodekso normų konkurencijos, informavo Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos bei Žmogaus teisių komitetus.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos generalinė prokuratura sudarė darbo grupę teisės aktams tobulinti.

Visos patalpos, kuriomis naudojasi kalinamieji, ypač visos miegamosios patalpos, turi atitikti visus sanitarijos reikalavimus; be to, deramą dėmesį reikia skirti klimato sąlygoms, ypač tu patalpų kubatūrai, minimaliam jų plotui, apšvietimui, šildymui ir vėdinimui.

Jungtinių Tautų kongreso priimtų Standartinių minimalių elgesio su kalinais taisyklių 10 punktas

ASMENŲ, KURIŲ LAISVĖ SUVARŽYTA, TEISĖS

Asmenų laikymo šalies policijos komisariatų areštinėse sąlygos išliko viena iš prioritetinių Seimo kontrolieriaus dėmesio sričių. 2007 metais Seimo kontrolierius skyrė ypatingą dėmesį policijos komisariatų areštinių stebėsenai – buvo aplankyta 19 policijos komisariatų areštinių.

Lankantis daugiausia dėmesio buvo skiriama pokalbiams su policijos pareigūnais, siekiant išsiaiškinti egzistuojančias problemas bei jų sprendimo būdus, taip pat kalbėtasi su areštinėse buvusiais asmenimis, aiškinant jiems jų teises bei vietoje sprendžiant iškilusias problemas, apžiūrėtos areštinių patalpos – iš karto policijos pareigūnams nurodant trūkumus bei ieškant sprendimo būdų. Kad ir kaip būtų keista, dėl šių vizitų kalinamųjų asmenų skundų nepagausėjo; priešingai, kaip jau buvo minėta, 2007 metais Seimo kontrolierius priėmė kur kas mažiau sprendimų šiais klausimais. Manytina, kad būtent tokia Seimo kontrolieriaus veikla yra vienas iš faktorių, dėl kurio sumažėjo kalinamųjų asmenų skundų dėl laikymo areštinėse sąlygų. Žinoma, šių skundų sumažėjo ir dėl to, jog nuolat gerinamos kalinamųjų asmenų laikymo policijos komisariatų areštinėse sąlygos, nors tai daroma nepakankamai sparčiai, ir dėl to, kad keičiasi policijos pareigūnų požiūris į kalinamųjų asmenų teises.

Nepaisant to, tenka pastebėti, kad daugelyje policijos komisariatų areštinių atliekant tikrinimus buvo nustatyta netinkamo asmenų maitinimo faktų. Galiojantys teisės aktai nustato, kad areštinėje laikomi asmenys turi būti maitinami tris kartus per dieną pagal nustatytas fiziologines mitybos normas. Tačiau, kaip nustatė Seimo kontrolierius, ne vieno policijos komisariato areštinėse laikomi asmenys buvo maitinami tik du kartus per dieną, motyvuojant tuo, kad kartu su vakariene jie gauna ir pusryčiams priklausančio maisto kiekį. Neretai areštinėse laikomi asmenys pusryčiams gaudavo puskepalį duonos bei arbatos, nors tai neatitinka teisės aktais nustatytų reikalavimų. Identifikavus šias problemas, apie jas iš karto buvo kal-

bama su atitinkamo komisariato viršininku, siūlant peržiūrėti sutartis su maistą tiekiančiomis įmonėmis.

Tikrinant buvo nustatyta faktų, kad nors kažkurio komisariato areštinė yra pakankamai aprūpinta minkštuoju inventoriu, joje laikomiems asmenims jis neišduodamas. Aiškinantis su policijos pareigūnais, dėl kokios priežasties kalinamiesiems asmenims neišduodamas minkštasis inventorių, nors jo turima pakankamai, sužinota, kad tokio inventoriaus nėra kur dezinfekuoti. Daugumoje aplankytų areštinių dezinfekcinių kamerų arba išvis nebuvo, arba jos neveikė. Ir tik vienoje areštinėje buvo normaliai veikianti ir naudojama dezinfekcinė kamera. Kai kurie komisariatai yra sudarę sutartis su ligoninėmis arba skalbyklomis dėl minkštojo inventoriaus dezinfekavimo, tačiau tam reikalingi papildomi pinigai, kurių akivaizdžiai trūksta. Su policijos komisariatų vadovais, kurie susiduria su šia problema, iš karto buvo aptariami galimi jos sprendimo būdai.

Tenka pabrėžti, kad didžioji dauguma aplankytų areštinių neatitinka teisės aktais nustatytų minimalių įrengimo sąlygų, ir dėl to yra pažeidžiamos jose laikomų asmenų teisės. Juo labiau, kad tokiose areštinėse dirbantys pareigūnai minėjo darbuotojų susirgimo tuberkulioze faktus. Neatmestina galimybė, kad šia liga jie susirgo būtent dėl prastų darbo sąlygų. Pažymėtina ir tai, kad daugumoje policijos komisariatų yra labai prastos policijos pareigūnų darbo sąlygos.

Daugumoje aplankytų areštinių nėra įrengtų pasivaikščiavimo kiemų arba kiemai yra, bet netinkami eksploatuoti. Kai kurios areštinės, Seimo kontrolieriaus nuomone, iš viso negali būti eksploatuojamos, nes jos neatitinka net minimaliausių standartų, juolab Lietuvos higienos normos „Areštinės. Įrengimo bei eksploatavimo taisyklės“ reikalavimų, pvz., kamerosose nėra įrengtų sanitarinių mazgų, vandens ir pan.

Nors Seimo kontrolieriui jau seniai yra žinoma šalies policijos komisariatų areštinių labai prasta būklė ir šiai problemai daug metų yra skiriamas ypatingas dėmesys, tenka konstatuoti, kad padėtis keičiasi labai lėtai, todėl visos institucijos turėtų sutelkti savo pastangas šioje srityje. Džiugu, kad jau yra kelios areštinės, kurios po rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto atitinka teisės aktais nustatytus reikalavimus, tačiau pabrėžtina, kad šis procesas vyksta nepakankamai sparčiai. Suprantama, jog norint paspartinti areštinių renovavimą yra reikalingos didžiulės investicijos, tačiau tenka apgailestauti, kad netgi teisės aktuose buvę nustatyti areštinių renovavimo finansavimo planai nebuvo tinkamai įgyvendinti – nebuvo skirta tiek lėšų, kiek jų buvo numatyta skirti; net ir skirtos lėšos nepasiekė kai kurių areštinių, o buvo nukreiptos vieno objekto rimtesnei renovacijai.

Atkreiptinas dėmesys, kad sprendžiant Policijos departamento finansavimo klausimą yra būtina numatyti pakankamai lėšų areštinių renovavimui.

Seimo kontrolierius palaiko Policijos departamento žengimą žingsnį – mažinti areštinių skaičių ir jas stambinti, ir mano, kad žmogaus teisių prasme šalyje geriau turėti mažiau areštinių, tačiau siekti, kad jos atitiktų tarptautinius standartus. Be to, turi būti sprendžiamas klausimas dėl policijos komisariatų budinčiose dalyse esančių laikinojo sulaikymo patalpų, kurioms keliama mažesni reikalavimai nei areštinės kameros, iškelimo, juolab kad joms veikiausiai tikėtų būvusios areštinių patalpos. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šis procesas vyksta labai lėtai ir jį reikėtų spartinti, nes pagal policijos generalinio komisaro patvirtintą planą 12 areštinių numatoma likviduoti gana greitai – iki 2010 m. sausio 1 d. Taip pat tenka pažymėti, kad pagal minėtą planą numatoma likviduoti ne vien tik pačias blogiausias areštines, kai kuriais atvejais – net ir pakankamai geras, kurios, šiek tiek patvarčiau, atitiktų minimalius reikalavimus (pvz., Jurbarko rajono policijos komisariato areštinė).

Teisės aktų tobulinimas

Ataskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolierius aktyviai dalyvavo rengiant ir tobulinant teisės aktus, reglamentuojančius policijos komisariatų areštinių veiklą. Seimo kontrolierius buvo prašomas pateikti savo pastabas dėl naujų Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisyklių bei Teritorinių policijos įstaigų areštinių apsaugos ir priežiūros instrukcijos projektų. Į daugelį Seimo kontrolieriaus pateiktų pastabų buvo atsižvelgta. Tačiau tenka apgailestauti, kad nebuvo atsižvelgta į Seimo kontrolieriaus pastabas dėl kalinamųjų asmenų teisių gauti siuntinius ir pasimatyti su artimais giminaičiais griežtesnio ribojimo. Dėl to Seimo kontrolierius buvo versta užverstas kalinamųjų asmenų skundais dėl minėtų teisių nepagrįsto varžymo.

Išnagrinėjęs ne vieną kalinamųjų asmenų skundą, Seimo kontrolierius konstatavo, kad išanalizavus anksčiau galiojusius ir dabar galiojančius siuntinių gavimo teisinio reglamentavimo dokumentus darytina išvada, jog pagal naujas Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisykles yra labiau ribojamas siuntinių gavimo periodiškumas (buvo 5 dienos, pagal naujas Taisykles – 15 dienų), tačiau į perduodamų maisto produktų bendrą svorį nebeskaičiuojami nešiojami televizoriai, radijo imtuvai, asmens higienos reikmenys. Minėti daiktai netgi neįtraukiami į perdavimų skaičių. Dėl šios priežasties kalinamiesiems asmenims, nors ir rečiau, bet galima perduoti maisto, ir jie gauna panašų maisto produktų kiekį, todėl Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad ši Taisyklių nuostata neriboja kalinamųjų asmenų teisių. Seimo kontrolieriaus nuomone, svarstytinas klausimas dėl nustatyto 15 dienų termino sutrumpinimo bent jau iki 10 dienų, juo labiau kad Kardomojo kalnimo vietų vidaus tvarkos taisyklėmis nėra reglamen-

tuojamas kalinamųjų asmenų teisės gauti maisto siuntinius periodiškumas.

Dėl pasimatymų su artimais giminaičiais Seimo kontrolierius konstatavo, kad pagal Kardomojo kalnimo įstatymą sprendimą dėl pasimatymų suteikimo priima išimtinai tik ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba teismas, kurio žinioje yra byla, ir jokių kitų apribojimų, tarp jų ir pasimatymų periodiškumo, nėra. Tik bylą tiriantis pareigūnas ar teismas turi diskrecijos teisę spręsti, suteikti pasimatymą ar ne, ir kaip dažnai tai galima daryti. Taisyklių nuostata, kad pasimatyti galima tik kartą per 15 dienų, buvo įvertinta kaip papildomas apribojimas, varžantis įstatymo nustatytas kalinamųjų asmenų teises. Pažymėtina, kad Kardomojo kalnimo vietų vidaus tvarkos taisyklės neriboja kalinamųjų asmenų pasimatymų dažnumo. Tiek tardymo izoliatoriai, tiek policijos komisariatų areštinės yra kardomojo kalnimo vietos, todėl tie patys dalykai jose turėtų būti reglamentuojami vienodai.

Seimo kontrolierius pasiūlė Lietuvos policijos generaliniam komisarui padaryti Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisyklių pakeitimus, atsisakant pasimatymų periodiškumo, bei apsvarstyti galimybę sutrumpinti kalinamųjų asmenų teisės gauti maisto perdavimus periodiškumą bent iki vieno karto per 10 dienų. Į Seimo kontrolieriaus rekomendacijas buvo atsižvelgta ir šiuo metu yra rengiami minėtų Taisyklių pakeitimai.

Pažymėtina, kad jeigu į Seimo kontrolieriaus pateiktas pastabas būtų buvę atsižvelgta prieš priimant minėtas Taisykles, būtų išvengta kalinamųjų asmenų teisių suvaržymų bei šiuo metu nereikėtų daryti šių Taisyklių pakeitimų.

Kalinamųjų asmenų teisė į privatumą

Šių dienų aktualija yra sparčiai plintančios vaizdo stebėjimo kameros. Visuomenėje jau kyla diskusijos dėl tokių vaizdo kamerų įrengimo, jų užfiksuočių duomenų kaupimo, saugojimo ir panaudojimo teisinio reglamentavimo bei iš to kylančio žmogaus teisės į privatumą galimo ribojimo. Suprantama, kad sparčiai viešosiose erdvėse diegiamos vaizdo stebėjimo kameros yra skirtos užkardyti nusikalstamumą ir užtikrinti visuomenės saugumą, tačiau šis klausimas turėtų būti labai aiškiai reglamentuotas, kad išvengtume galimų žmogaus teisių pažeidimų.

Nenuostabu, kad dabartiniame technikos amžiuje vaizdo stebėjimo kameros atkeliavo ir į policijos komisariatų areštines, ir tai labai palengvina pareigūnų darbą. Nepaisant to, kad vaizdo stebėjimo kamerų naudojimas policijos komisariatų areštinėse yra labai aiškiai reglamentuotas, Seimo kontrolieriui teko nagrinėti kalinamojo asmens skundą dėl jo teisės į privatumą pažeidimo.

Skunde buvo nurodoma, kad Šiaulių miesto vyriausiojo policijos komisariato areštinės kameros yra įrengtos vaizdo stebėjimo kameros, į kurių apžvalgos lauką patenka ir sanitariniai mazgai.

Policijos pareigūnai informavo Seimo kontrolierių, kad remiantis galiojančiais teisės aktais Šiaulių miesto vyriausiojo policijos komisariato areštinės kameros tikrai yra įrengtos vaizdo stebėjimo kameros tam, kad būtų galima stebėti jose laikomus asmenis. Stebimas vaizdas nėra įrašomas. Vaizdo kameros sureguliuotos taip, kad būtų galima stebėti tik gyvenamąsias patalpas, į jų apžvalgos lauką sanitariniai mazgai nepatenka. Vaizdo stebėjimo monitoriai įrengti areštinės budėtojų patalpose. Šiuos monitorius gali stebėti tik areštinės pareigūnai: areštinės vadovas, budėtojas ir jo padėjėjas.

Išanalizavęs galiojančius teisės aktus Seimo kontrolierius konstatavo, kad juose nėra numatyta prielaidų vaizdo stebėjimo kameras įtaisyti areštinės kameros. Teisės aktuose nurodytas areštinės kamerų langų bei durų stebėjimas, kuris turi būti vykdomas iš išorės, kitaip tariant – tai yra išorinis langų bei durų stebėjimas, ir ši teisės aktų nuostata jokių būdu nesuteikia teisės stebėti areštinės kameros vidų. Įvertinant tai, kad areštinės kameros yra jose laikomų asmenų gyvenamoji patalpa, joje gyvenančių asmenų stebėjimas per vaizdo stebėjimo kameras yra negalimas, nes varžo žmonių teisę į privatumą. Juolab kad Lietuvos higienos normos HN 37:2002 „Areštinės. Įrengimo bei eksploatavimo taisyklės“ 21 punktą nustato, kad areštinės patalpose, **išskyrus kameras**, gali būti įrengtos vaizdo stebėjimo priemonės, kitaip tariant, draudžia įrengti vaizdo stebėjimo kameras areštinės kameros.

Seimo kontrolierius pasiūlė Šiaulių miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininkui V. Maigiui nedelsiant spręsti klausimą dėl areštinės kameros įrengtų vaizdo stebėjimo kamerų demontavimo bei atkreipė policijos generalinio komisaro dėmesį į tokį žmogaus teisių pažeidimą.

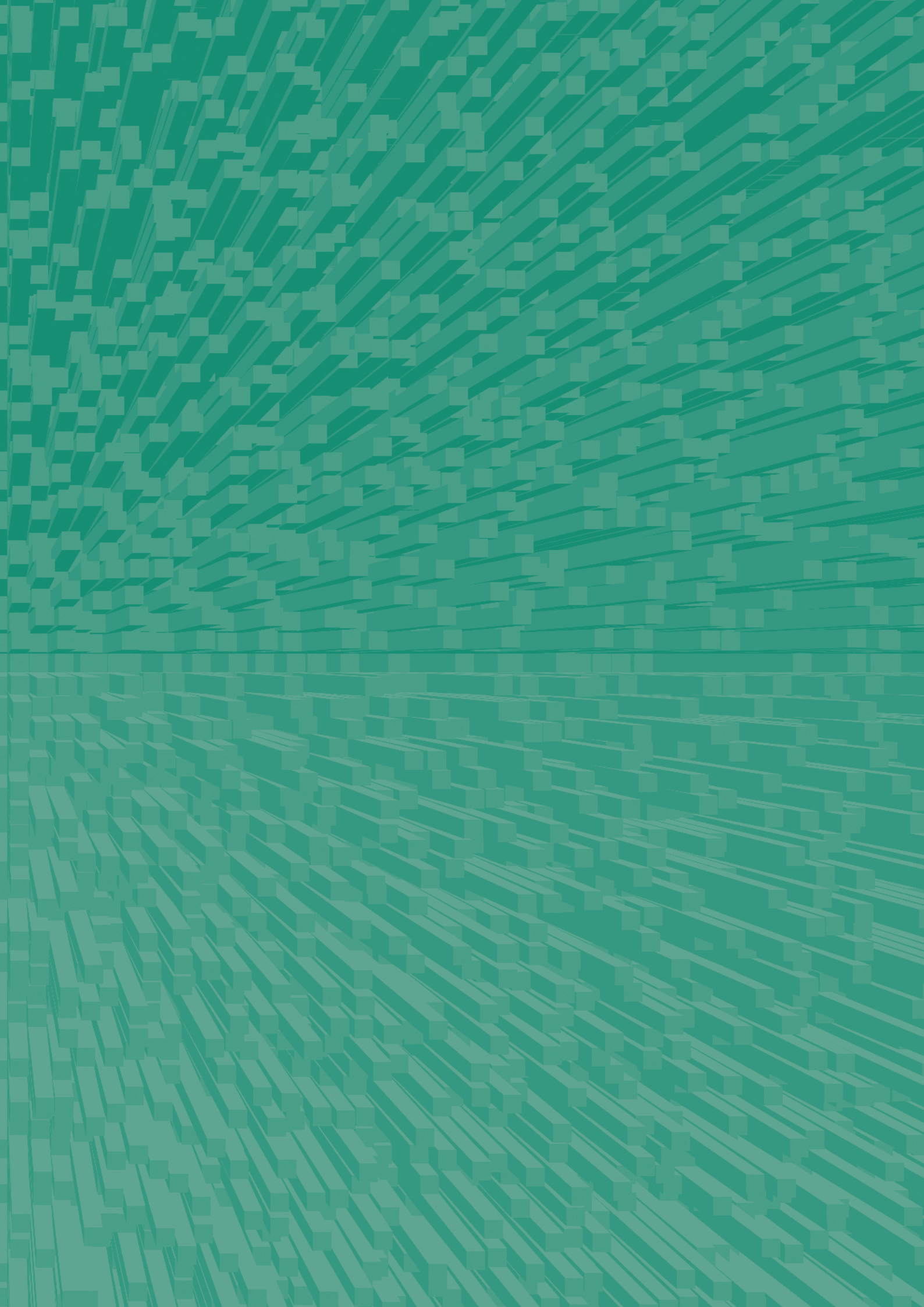
Seimo kontrolierius buvo informuotas, kad nuo 2008 m. sausio 16 d. vaizdo stebėjimo kameros Šiaulių miesto vyriausiojo policijos komisariato areštinės kameros yra išmontuotos ir kalinamųjų asmenų teisė į privatumą nebepažeidžiama.

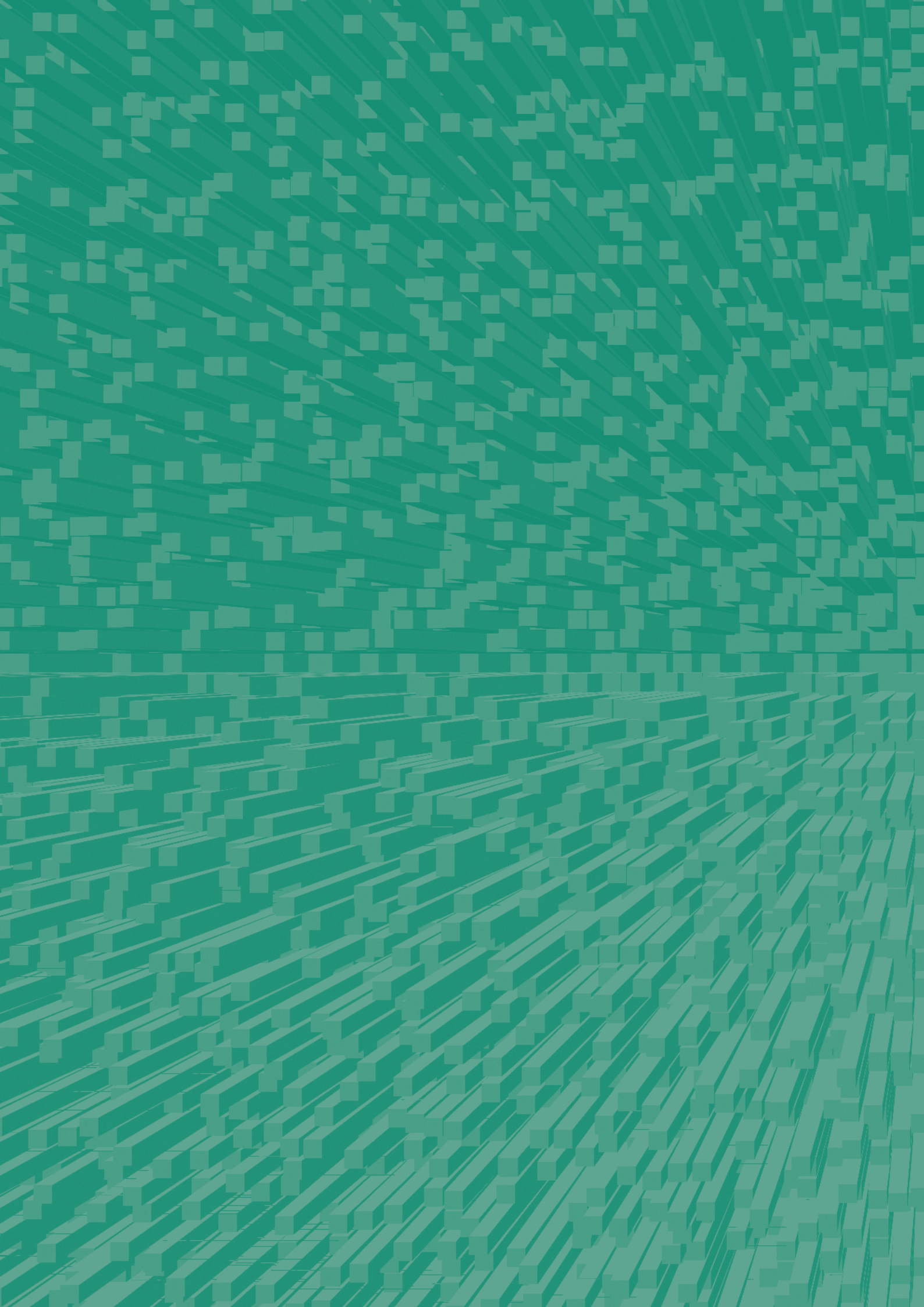
Pažymėtina, kad racionalus vaizdo stebėjimo kamerų bei kitų techninių priemonių naudojimas yra skatintinas, kadangi taip sudaromos sąlygos mažinti policijos pareigūnų, pvz., prižiūrinių kalinamuosius asmenis ir pan., skaičių, juos nukreipiant vykdyti kitas svarbias policijos funkcijas. Tačiau tai neturėtų būti pagrindas suvaržyti žmogaus teises.

NUMATOMI VEIKLOS PRIORITETAİ

Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad, įvertinus ataskaitinių bei ankstesnių metų skundų problematiką, Seimo kontrolieriaus veiklos kryptis, ankstesnius prioritetus bei pasiektus rezultatus, Seimo kontrolieriaus veiklos kryptys ir prioritetai bus:

- Aktyvus dalyvavimas kuriant prieinamą, teisingą ir atsakingą viešojo administravimo sistemą, operatyvus ir objektyvus asmenų skundų dėl pareigūnų biurokratizmo ir piktnaudžiavimo ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų tyrimas, mediatoriaus vaidmens stiprinimas sprendžiant ginčus tarp asmens ir valstybės institucijų.
- Aktyvesnis teisės pradėti tyrimus savo iniciatyva, kai iš višiuomenės informavimo priemonių ar kitų šaltinių pranešimų yra sužinoma apie pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeistų žmogaus teisių ir laisvių požymius, realizavimas.
- Didesnis dėmesys teisės aktų analizei, jų spragų ar trūkumų identifikavimui bei jų šalinimui.
- Glaudesnis bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis, veikiančiomis žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srityje.
- Teisės aktais nustatytų bent minimalių laikymo sąlygų šalies policijos komisariatų areštinėse užtikrinimas, reikiamo finansavimo skyrimas policijos komisariatų areštinių renovavimui ar kapitaliniam remontui, areštinių būsimos renovavimo programos inicijavimas.
- Šalies gyventojų konsultavimas, operatyvus jų skundų nagrinėjimas, šviečiamoji veikla, siekiant dar didesnio Seimo kontrolieriaus prieinamumo ir viešumo.
- Uždarų įstaigų stebėsenos vykdymas, remiantis Jungtinių Tautų Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyviniu protokolu.

Seimo kontrolierės Albinos Radzevičiūtės

veiklos ataskaita
2007 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d.

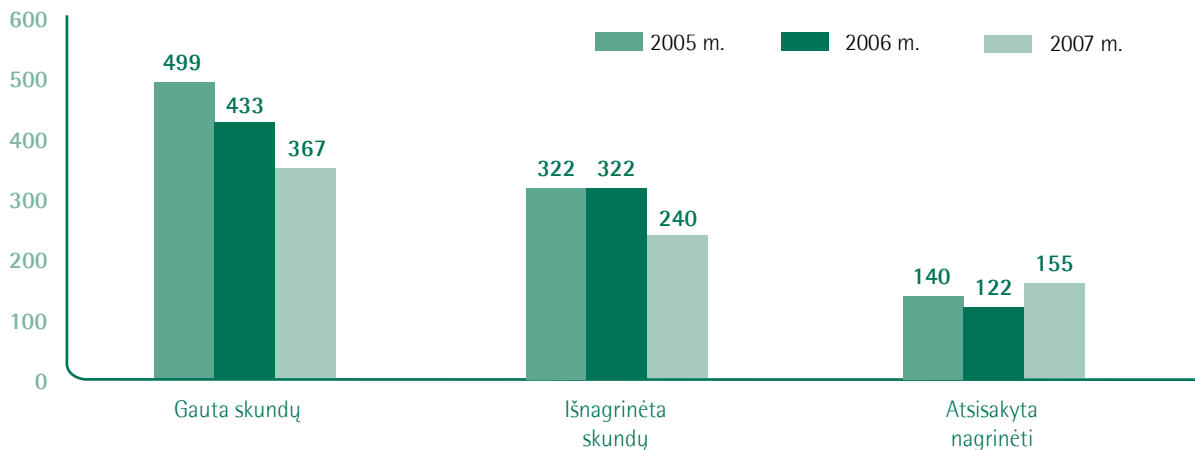

Seimo kontrolierė pagal Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą ir Seimo kontrolierių įstaigos valdybos nutarimu patvirtintą Seimo kontrolierių pasiskirstymą veiklos sritimis tyrė pareiškėjų skundus dėl:

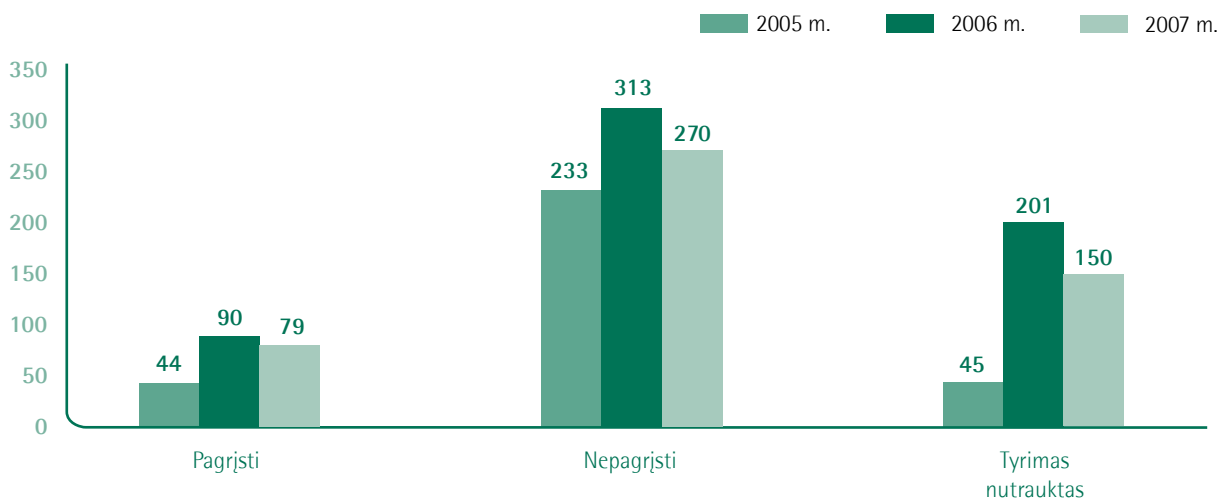
Kultūros, Socialinės apsaugos ir darbo, Teisingumo, Užsienio reikalų, Ūkio, Žemės ūkio ministerijų, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos, Valstybinės kainų ir energetikos komisijos, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos, Valstybinio žemėtvarkos instituto, Valstybinio patentų biuro, Valstybinio turizmo departamento, Valstybinės atominės energetikos saugos inspekcijos, Lietuvos archyvų departamento, Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos, Lietuvos standartizacijos departamento, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei joms pavaldžių įstaigų, tarnybų ir jų reguliavimo sričiai priskirtų įmonių, įstaigų pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje.

STATISTIKA

Per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierė gavo 367 skundus, išnagrinėjo 240 skundų dėl galimo pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje, 155 atsisakė nagrinėti, remiantis Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsniu.

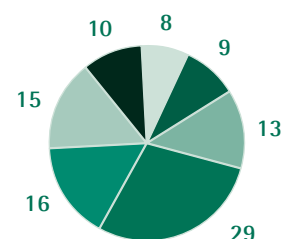

Seimo kontrolierė iš esmės išnagrinėjo 240 skundų ir dėl jų priėmė 499 sprendimus. Pagrįstais pripažinti skundai, t. y. tokie, kuriuos ištyrus nustatyti pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar netinkamo viešojo administravimo faktai, sudarė 16 proc. Nepagrįsti skundai, kai nurodyti faktai dėl netinkamo administravimo nepasitvirtino, – 54 proc., o 30 proc. – skundai, kurių tyrimas buvo nutrauktas, kai tarpininkaujant Seimo kontrolierei problemos išspręstos gera valia, tyrimo metu išnyko skundžiamos aplinkybės, pareiškėjas atsiėmė savo pareiškimą, paaiškėjo, kad skundas yra, buvo ar turi būti nagrinėjamas teisme ir pan.

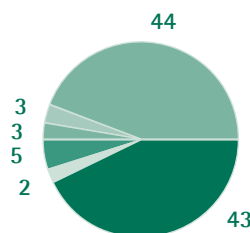
Pagrindinės skundų tyrimų nutraukimo priežastys atspindi diagramoje:

Nepriklauso Seimo kontrolierių kompetencijai **29%**
 Tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje **16%**
 Tyrimo metu išnyko skundo dalykas **13%**
 Dėl skundo dalyko priimtas procesinis sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą **10%**
 Tarpininkaujant Seimo kontrolierei skunde keliamos problemos išspręstos gera valia **9%**
 Pareiškėjas atsiėmė savo skundą **8%**
 Kitos priežastys **15%**

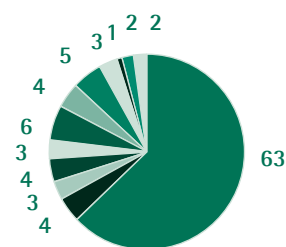
Pagrindinės atsisakymo nagrinėti skundus priežastys atsispindi diagramoje:

Nepriklauso Seimo kontrolierių kompetencijai 44%
 Tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje 43%
 Duomenų pradėti tirti skundą trūkumas 3%
 Praėjęs vienerių metų terminas nuo skundžiamų veiksmų padarymo 3%
 Skundas tuo pačiu klausimu jau išnagrinėtas 2%
 Kitos priežastys 5%

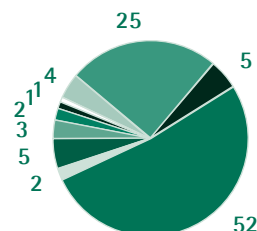
2007 metais, kaip ir praeitais metais, daugiausiai skundų išnagrinėta dėl Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos pareigūnų veiksmų. Tokie skundai sudarė net 63 proc. visų išnagrinėtų skundų – 10 proc. daugiau negu 2006 m. Nemažai skųstasi dėl Socialinės apsaugos ir darbo, Žemės ūkio ministerijų bei joms pavaldžių įstaigų veiklos.

Kalėjimų departamentas 63%
 Žemės ūkio ministerija ir jai pavaldžios įstaigos 6%
 Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir jai pavaldžios įstaigos 5%
 Teisingumo ministerija 4%
 Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba 4%
 Antstolių kontoros 4%
 VĮ Registrų centras prie TM 3%
 Ūkio ministerija ir jai pavaldžios įstaigos 3%
 Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos 2%
 Kultūros ministerija ir jai pavaldžios įstaigos 2%
 Notarų biurai 1%
 Kitos institucijos 3%

Pareiškėjai dažniausiai skundėsi dėl tokių jų teisių pažeidimų viešojo administravimo srityje:

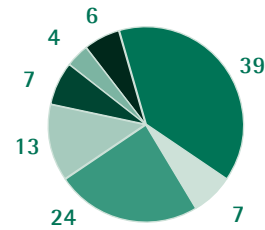
Asmenų, kurių laisvė suvaržyta, teisės 52%
 Teisė į tinkamą viešąjį administravimą 25%
 Teisė į nuosavybę 5%
 Teisė į socialinę apsaugą 5%
 Teisė į teisingą teismą 4%
 Vartotojų teisės 3%
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką 2%
 Teisė puoselėti savo kultūrą 1%
 Teisė į darbą 1%
 Kitos teisės 2%

ASMENŲ, KURIEMS APRIBOTA LAISVĖ, TEISIŲ APSAUGA

Asmenys, kurių laisvė suvaržyta, dažniausiai skundėsi dėl tokių jų teisių pažeidimų viešojo administravimo srityje:

Pareigūnų veiksmai 39%
 Laikymo sąlygos 24%
 Socialinė rehabilitacija 13%
 Režimas 7%
 Darbas 7%
 Sveikatos priežiūra 6%
 Specialiosios kalinamųjų ir nuteitųjų teisės 4%

Viena iš labiausiai skundžiamų tėbėra laisvės atėmimo bausmės ir kardomąjį kalinimą vykdančių įstaigų pareigūnų veikla.

2007 metais Seimo kontrolierė gavo 215 skundų dėl Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos ir jam pavaldžių įstaigų veiklos. Nagrinėjant šiuose skunduose iškel-tas problemas buvo priimta 317 sprendimų, iš jų 104 kartus tyrimas buvo nutrauktas, 179 kartus pareiškėjų skundai dėl pareigūnų veiksmų buvo atmesti kaip nepagrįsti ir 34 kartus buvo nustatyti pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo atvejai.

Atskaitiniu laikotarpiu buvo atsisakyta nagrinėti 96 nuteis-tųjų ir kalinamųjų skundus vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnyje nustatytais pagrinda-is. Dažniausiai atsisakyta nagrinėti skundus buvo padarius išvadą, jog kalinamieji ir nuteistieji pareigūnų sprendimus ir veiksmus pirmiausia galėjo apskųsti administracine (pavaldumo) tvarka įstaigos vadovui ar aukštesnei pagal pavaldumą institucijai – Kalėjimo departamentui prie Teisingumo minis-terijos. Tokia pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimo tvarka numatyta Bausmių vykdymo kodekso 183 straipsnyje. Dažnai pareiškėjai skundėsi už drausmės pažeidimus jiems skirtomis nuobaudomis, kurių apskundimo tvarka reglamen-tuota Bausmių vykdymo kodekso 143 straipsnio 8 dalyje, to-dėl šių nuobaudų skyrimo pagrįstumo bei teisėtumo nagri-nėjimas nepriklauso Seimo kontrolierės kompetencijai. Taip pat gauta skundų dėl sveikatos priežiūros paslaugų kokybės, tačiau Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriai neturi įgalio-jimų tirti tokio pobūdžio skundų, nes tokie skundai turi būti nagrinėjami Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos svei-katai atlygimo įstatymo nustatyta tvarka.

Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi nuteistųjų ir kalina-mųjų teisių tarptautinių standartų ir kad šių asmenų teisės uždarose laisvės apribojimo institucijose būtų kuo mažiau pažeidžiamos ir ribojamos, atskaitiniu laikotarpiu Seimo kon-

trolierė lankėsi Pravieniškių 1-uosiuose ir Kybartų pataisos na-muose. Vizitų metu buvo patikrinti skirtingi kalinimo aspektai ir įvertinta jų atitiktis teisės aktams bei standartams, su įstaigų administracijomis buvo aptartos dažniausiai kylančios proble-mos, vyko susitikimai su nuteistaisiais.

Apibendrinant vizitų metu gautą informaciją buvo atkreip-tas dėmesys į pareigūnų trūkumo įkalinimo įstaigose problemą. Pravieniškių 1-uosiuose pataisos namuose trūko apsaugos ir priežiūros skyriaus priežiūrėtojų, socialinės rehabilitacijos sky-riaus būrio viršininkų, Kybartų pataisos namuose jaučiamas didelis priežiūrėtojų trūkumas. Nuteistieji akcentavo, kad pa-sigenda individualaus bendravimo su būrių viršininkais, o vienam būrio viršininkui dirbant su kelių būrių nuteistaisiais socialinė nuteistųjų rehabilitacija apsiriboja tik būtiniais forma-lumais.

Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos, išna-grinėjęs Seimo kontrolierės nurodytą problemą dėl pareigū-nų trūkumo, informavo, kad ieškant kandidatų į būrio viršinini-ko pareigybes nuolat teikiami skelbimai į vietinius laikraščius, duomenys yra Lietuvos darbo biržoje, siūloma dirbti būrio viršininkais pataisos namų priežiūrėtojams, tačiau dėl tarnybos besikreipiančius asmenis nuvilia dabartinis atlyginimas arba kandidatai nepriimami dėl netinkamos tarnybai sveikatos.

Socialinė rehabilitacija yra viena iš nuteistųjų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, pataisos priemonių, kurių or-ganizuoja pataisos įstaigos administracija. Tačiau tenka konstatuoti, jog trūkstant pareigūnų ir situacijai nuolat blogėjant, pagrindiniai socialinės rehabilitacijos tikslai, nustatyti Bausmių vykdymo kodekso 137 straipsnyje, gali likti neįgyvendinti.

Tirdama skundus Seimo kontrolierė taip pat lankėsi Lu-kiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime, Pravieniškių 3-uosiuose pataisos namuose, Pravieniškių 2-uosiuose pataisos namuo-se-atvirojoje kolonijoje.

Apibendrinant visus 2007 metais gautus skundus, išskirtos šios pagrindinės problemos, susijusios su nuteistųjų ir kalinamųjų teisių įgyvendinimu:

- **Nuteistųjų subkultūros įkalinimo įstaigose**

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje numatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Bausmių vykdymo kodekso 6 straipsnyje numatyta, kad taikant bausmių vykdymo įstatymus vadovaujasi principu, jog visi nuteistieji lygūs nepaisant jų kilmės, lyties, socialinės ar turinės padėties, tautybės ar rasės, politinių pažiūrų ir partiškumo, išsilavinimo, kalbos, religinių ar kitokių įsitikinimų, genetinių savybių, neįgalumo, seksualinės orientacijos, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų nenumatytų Lietuvos Respublikos įstatymuose aplinkybių. Pažymėtina, kad šiame straipsnyje įtvirtintas nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus principas draudžia tiek tiesioginę, tiek netiesioginę diskriminaciją.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 2003-12-30 nutarime konstatavo, kad visų asmenų lygybės principas reiškia, jog atitinkamos rūšies santykių subjektams – visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas, kad vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos. 1996-02-28 nutarime Konstitucinis teismas pasisakė, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu.

Iš teisės aktų nuostatų analizės bei Konstitucinio teismo nutarimų seka, kad vykdant bausmes diskriminavimu yra laikoma situacija, kai vienodiems subjektams, esant vienodoms aplinkybėms, be objektyvaus pagrindo taikomos skirtingos bausmės atlikimo sąlygos ir tvarka.

Seimo kontrolierės gaunamų skundų tyrimų rezultatai parodė, kad Lietuvos įkalinimo įstaigose subkultūros tebegyvuoja ir tai susiję su daugybe veiksnių.

Nuteistųjų neformaliųjų grupių egzistavimo problemos analizę 2003 metais atliko Seimo kontrolierė E. Baltutytė. Įkalinimo įstaigų perpildymas, mažas įkalinimo įstaigų personalo skaičius, menkas nuteistųjų užimtumas buvo išskirtos kaip pagrindinės nuteistųjų subkultūros klestėjimo bei laisvės atėmimo bausmės neefektyvumo prielaidos. 2003 metų Seimo kontrolierės ataskaitoje buvo pastebėta, kad „nuteistųjų kastos Lietuvos įkalinimo įstaigų administracijų ilgą laiką buvo nepripažįstamos ir deklaruojama, kad laisvės atėmimo bausmė nuteistiesiems vykdoma vadovaujantis lygybės prieš įstatymą principu. Tačiau atliekant tyrimą paaiškėjo, jog kastų ir nuteis-

tųjų subkultūros reiškinys šiandien yra tam tikra nuteistųjų ideologija, kuri daro ryškią įtaką jų elgesiui bei trukdo laisvės atėmimo bausmės tikslų įgyvendinimui. Konstatuota, kad nuteistųjų susiskirstymo į kastas reiškinys yra bene esminis faktorius, lemiantis Lietuvos įkalinimo įstaigose smurto plitimą, ir tai ne tik nuteistojo, bet ir Lietuvos penitencinės sistemos problema, kuri byloja apie pataisos įstaigų sistemos trūkumus ir priskirtų funkcijų neatlikimą“.

Apie šio tyrimo rezultatus buvo informuoti Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių bei Teisės ir teisėtvarkos komitetai. Buvo atkreiptas Teisingumo ministerijos, Kalėjimų departamento dėmesys į nuteistųjų neformaliųjų grupių egzistavimo reiškinį ir paplitimą Lietuvos įkalinimo įstaigose, dėl ko atsiranda fizinio ir psichologinio smurto sąlygos ir žmogaus teisių pažeidimai jose bei siūlė imtis priemonių šiai situacijai išanalizuoti, stebėti bei gerinti.

Pažymėtina, kad minėtas tyrimas buvo atliktas iki naujųjų Baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksų įsigaliojimo, o baigtas 2003-05-07, t. y. praėjus kelioms dienoms po šių kodeksų įsigaliojimo. Kaip žinia, naujasis Bausmių vykdymo kodeksas siekia individualizuoti bausmių vykdymą ir įgyvendina nuostatą, jog nuteistasis turi teisę pats daryti įtaką savo teisei padėti pagal principą „geras elgesys – daugiau teisių ir laisvių, blogas elgesys – mažiau lengvatų“. Todėl naujasis Bausmių vykdymo kodeksas nustato nuteistųjų klasifikavimą vienoje pataisos įstaigoje į tris grupes, atsižvelgiant į paties nuteistojo elgesį. Visa tai sudaro palankesnes prielaidas pataisymo procesui.

Tačiau kartu pažymėtina, kad Lietuvos praktika apgyvendinti nuteistuosius didelėse patalpose yra vienas iš veiksnių, darančių pastebimą įtaką nuteistųjų subkultūrai, kartu ir sudarančių sąlygas žmogaus teisių pažeidimams. Tokią praktiką kritikuoja ir Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudymą (CPT).

CPT 2001 metais vienuoliktojoje bendrojoje ataskaitoje nurodė, kad didelėse kamerose laikomų kalinių kasdieniam gyvenimui trūksta privatumo. Be to, yra didelis pavojus patirti grasinimus ir smurtą. CPT ekspertų teigimu, taip įrengtos patalpos sudaro palankias sąlygas teisėtvarkos pažeidimams, padeda palaikyti stiprius nusikalstamų organizacijų vidaus ryšius. Dėl to personalui gali kilti didelių sunkumų įgyvendinant reikiamą kontrolę, kartais tokia kontrolė gali tapti visiškai neįmanoma, pavyzdžiui, kilus kalėjime neramumams, būtų sunku išvengti nemažos intervencijos iš išorės. Dėl tokių patalpų beveik neįmanoma spręsti klausimo, kaip tinkamai laikyti kalinius, jei jiems grėstų pavojus. CPT nuomone, visos šios problemos dar labiau išryškėja, kai kalinių skaičius peržengia priimtinas ribas, be to, tokioje situacijoje kaliniai priversti laukti eilės prie prausyklų ir tualetų; o jei dar turėsime omenyje problemą, kaip sunku tinkamai vėdinti patalpą, kurioje laikoma tiek daug

žmonių, tai laikymo sąlygos tampa tiesiog apgailėtinos. 2000 metų vasario mėnesį vykusio CPT vizito Lietuvoje ataskaitoje pastebėta, kad įkalinimo įstaigos administracija toleruoja dėl tarp kalinių susiklosčiusios hierarchijos kylantį smurtą bei netinkamą elgesį. Komitetas rekomendavo Lietuvos institucijoms suformuoti ir įgyvendinti konkrečią strategiją prievartos tarp kalinių problemai spręsti. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsakydama CPT 2001 metais nurodė, kad pagrindinė nuteistųjų problema, sąlygojanti prievartą tarp nuteistųjų yra nepakankamas personalo skaičius, kurio nepakanka užtikrinti įkalinimų saugumą. CPT Lietuvos įkalinimo įstaigų vizitą atliko ir 2004 metais. Vizito metu nustatyta, kad nuteistųjų neformalių grupių įkalinimo įstaigose egzistavimo klausimas vis dar nėra išspręstas. CPT Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlė parengti strategiją, kurioje būtų numatyta, kaip išspręsti prievartos tarp nuteistųjų problemas Lietuvos pataisos namuose. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsakydama CPT 2006 metais, nurodė, kad siekiant įgyvendinti prievartą tarp nuteistųjų įkalinimo įstaigose yra įgyvendinamos specialios programos. Naujai atvykę į įstaigą asmenys, prieš paskiriant į gyvenamąją vietą, iki dviejų savaičių yra laikomi atskirai, su jais dirba atitinkami specialistai, kurie aiškinasi nuteistojo psichologines savybes, fizinę būklę, padaryto nusikaltimo pobūdį ir kitus dalykus.

Tačiau gaunami nuteistųjų skundai dėl patiriamo fizinio ir psichologinio smurto rodo, kad šios priemonės nėra pakankamos siekiant išspręsti nuteistųjų tarpusavio smurto ir neformalių grupių egzistavimo problemas pataisos namuose, o kai kurios priemonės liko neįgyvendintos.

Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė atsakyme CPT 2006 metais nurodė, jog įgyvendinant 2004–2009 metų „Įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo programą“, įkalinimo įstaigose neliks gyvenamųjų patalpų su daug miegamųjų vietų. Tačiau net ir vykdant šią programą renovuotuose Kybartų pataisos namuose vienoje gyvenamojoje patalpoje apgyvendinama iki 12 asmenų, Vilniaus 2-ųjų pataisos namų naujai pastatytose gyvenamosiose patalpose taip pat apgyvendinama iki 12 asmenų vienoje gyvenamojoje patalpoje.

2007 metais Seimo kontrolierė gavo keletą skundų iš Alytaus pataisos namų dėl skirtingų sąlygų sudarymo skirtingoms nuteistųjų subkultūros grupėms priklausantiems nuteistiesiems. Nuteistieji nurodė, kad jie valgo iš skirtingų spalvų dubenėlių, o išėmus iš apyvartos žemiausios nuteistųjų neformalios grupės spalvos dubenėlius, šie nuteistieji priversti badauti. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad Alytaus pataisos namų administracija 2005 metais sutikdama su nuteistųjų prašymu tiekti maistą skirtingos spalvos dubenėliuose nepaisė Bausmių vykdymo kodekso 6 straipsnyje įtvirtinto nuteistųjų lygybės principo

ir sudarė sąlygas toliau pataisos namuose gyvuoti nuteistųjų subkultūrai. Konstatuota, kad 2007 metais Alytaus pataisos namų administracija, nurašydama tik vienos spalvos dubenėlius, taip pat nesilaikė nuteistųjų lygybės principo ir nesėmė visų priemonių, kad būtų kuo greičiau išgyvendinami nuteistųjų subkultūros požymiai. Seimo kontrolierė atkreipė Alytaus PN direktoriaus dėmesį į subkultūros egzistavimo Alytaus pataisos namuose problemas ir pasiūlė imtis priemonių, kad būtų laikomasi Bausmių vykdymo kodekso 6 straipsnio nuostatų visų nuteistųjų atžvilgiu. Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriui pasiūlyta išanalizuoti nuteistųjų subkultūros egzistavimo situaciją visuose pataisos namuose ir parengti pasiūlymus, kaip palaipsniui išgyvendinti šį reikšmingą iš įkalinimo įstaigų ir juos pateikti Teisingumo ministerijai. Seimo kontrolierė taip pat pasiūlė teisingumo ministrui parengti strategiją Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos parengtiems pasiūlymams įgyvendinti.

Atsakydama į Seimo kontrolierės rekomendaciją Alytaus pataisos namų administracija informavo, kad nuteistųjų maitinimui skirti dubenėliai įstaigoje yra suvienodinti.

Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos pareigūnai informavo Seimo kontrolierę, kad surinkus ir apibendrinus pataisos įstaigų direktorių pateiktą analizę apie nuteistųjų neformalių grupių ir subkultūros egzistavimo situaciją jų vadovaujamose įstaigose ir pasiūlymus dėl problemos sprendimo, parengtas priemonių kompleksas, kuris, jų nuomone, galėtų padėti mažinti asocialios kriminalinės (nuteistųjų) subkultūros apraiškas laisvės atėmimo vietose ir pasiūlė įteisinti nuteistojo santykį su nusikalstamo pasaulio subkultūra, kaip kriterijų, pagal kurį vertinamas nuteistojo pasitaikymo / nepasitaikymo laipsnis; pagal galimybes organizuoti stacionarius priežiūros postus; inžinerinėmis-techninėmis priemonėmis maksimaliai apriboti nuteistųjų judėjimo galimybes už savo gyvenamosios sekcijos ribų nakties metu, vykdant įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo programą, gerinti nuteistųjų ir kalinamųjų laikymo sąlygas, gyvenamąsias patalpas suskirstyti į mažesnes, taip sumažinant nuteistųjų tarpusavio kontaktus ir galimybę formuotis neteisėtai nuteistųjų hierarchijai; padidinti nuteistųjų darbo vietų skaičių, modernizuoti technologinius įrenginius ir remontuoti gamybinius pastatus bei patalpas.

Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos pažymėjo, kad efektyviausia, tačiau labai daug sąnaudų reikalaujanti, priemonė būtų tolesnė bausmių vykdymo sistemos raidoje laipsniškai atsisakyti pataisos namų, kaip laisvės atėmimo bausmės vykdymo institucijos, modelio pereinant prie kalėjimų sistemos.

Atkreiptinas dėmesys, kad analogiško turinio priemonių kompleksas jau buvo parengtas 2003 metais, tačiau esamos situacijos analizė parodė, kad šios priemonės nebuvo įgyvendintos ir situacija įkalinimo įstaigose beveik nepakito.

• Netinkama nusikalstamų veikų tyrimo praktika įkalinimo įstaigose

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 165 straipsnyje numatyta, kad ikiteisminio tyrimo įstaiga yra policija. Ikiteisminį tyrimą taip pat atlieka esančių tolimajame plaukiojime jūros laivų kapitonai – dėl laivo įgulos narių ir keleivių nusikalstamų veikų, padarytų tolimojo plaukiojimo metu, Kalėjų departamento pareigūnai, areštinių, kardomojo kalinimo ir pataisos įstaigų direktoriai arba jų įgalioti pareigūnai – dėl šiose įstaigose padarytų nusikalstamų veikų.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 171 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog tuo atveju, jeigu skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką gauna ikiteisminio tyrimo įstaiga arba jeigu ikiteisminio tyrimo įstaiga pati nustato nusikalstamos veikos požymius, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas tuoj pat pradeda ikiteisminį tyrimą ir kartu apie tai praneša prokurorui.

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003-04-11 įsakymu Nr. I-47 patvirtintų Rekomendacijų dėl naujojo Baudžiamojo proceso kodekso 169 ir 171 straipsnių taikymo 29 punkte nustatyta, jog ikiteisminio tyrimo įstaigoje gauti skundai, pareiškimai ar pranešimai apie nusikalstamą veiką privalo gavimo dieną patekti pas ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovą ar įgaliotą asmenį. Įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, tą pačią dieną privalo nuspręsti, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ar ne. Priėmęs sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą pareigūnas kartu (ne vėliau kaip kitą dieną) apie tai raštu praneša prokurorui.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigoje buvo gauti skundai iš Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo ir iš Vilniaus 1-ųjų pataisos namų, kuriuos tiriant nustatyta, kad šių įstaigų vadovai netinkamai taikė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normas ir apsiribojo tik tarnybinių tyrimų atlikimu, tačiau nepriėmė sprendimų pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Viena iš skundų nuteistasis nurodė, kad jį sumušė kitas nuteistasis, todėl jis kreipėsi į administraciją, prašydamas pradėti ikiteisminį tyrimą, bet tyrimas nebuvo pradėtas. Kitas kalinamasis skundėsi, kad jo kameroje atliekant kratą pareigūnai sugadino televizorių, todėl su skundu kreipėsi į įstaigos vadovą, kad būtų atlyginti pareigūnų padaryti nuostoliai, tačiau skundas nebuvo tinkamai išnagrinėtas. Atlikus šių skundų tyrimą buvo atskleista netinkama įkalinimo įstaigų veikos praktika tiriant nusikalstamas veikas, išaiškėjusias šioms įstaigoms atliekant tiesiogines funkcijas.

Tokios netinkamos praktikos pasekmė gali būti šiurkščiai pažeistos žmogaus teisės ir laisvės (teisė į gyvybę, teisė į nuosavybę, teisė į teisingą teismą ir kt.) bei nukentėjusiojo teisė reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo bei atlyginta žala.

Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo ir Vilniaus 1-ųjų pataisos namų vadovams buvo pasiūlyta priimti sprendimus dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo arba atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą ir apie priimtus sprendimus informuoti pareiškėjus. Apie tokius minėtų įstaigų biurokратиškus veiksmus buvo informuotas Kalėjų departamentas prie Teisingumo ministerijos.

Atsakydami į Seimo kontrolierės rekomendacijas įstaigų vadovai informavo, kad sprendimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimti ir apie tai pareiškėjai informuoti.

• Nuteistųjų ir kalinamųjų teisės disponuoti asmeninėse sąskaitose turimais pinigais suvaržymai

Ataskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolierė gavo daug nuteistųjų ir kalinamųjų skundų, susijusių su jų piniginių lėšų pervedimu jiems išvykstant į kitas įkalinimo įstaigas.

Kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietų įskaitos tarnybų darbo instrukcijos, patvirtintos Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus 2002-05-06 įsakymu Nr. 57, 109 punkte nustatyta, jog įskaitos tarnyba sudaro lydimų kalinamųjų bei nuteistųjų sąrašą 5 egzemplioriais, iš jų vienas atiduodamas įstaigos buhalterijai, kad iš asmeninių sąskaitų būtų pervesti kalinamųjų ir nuteistųjų pinigai.

Kaip matyti iš minėtos nuostatos, nuteistajam ar kalinamajam išvykus iš laisvės atėmimo vietos, jo asmeninėje sąskaitoje esantys pinigai taip pat turi būti persiunčiami.

Tačiau atlikus skundų tyrimus nustatyta, jog nepakankamai reglamentuota nuteistųjų ir kalinamųjų asmeninėse sąskaitose esančių pinigų pervedimo tvarka, neaptarti atvejai, kai nuteistieji ar kalinamieji į laisvės atėmimo vietas yra etapuojami per policijos komisariatų areštines, kurios neturi depozitinių sąskaitų.

Bausmių vykdymo kodekso 92 straipsnio bei Kardomojo kalinimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalies 14 punkto nuostatomis nuteistiesiems ir kalinamiesiems suteikta teisė įsigyti maisto produktų ir būtiniausių reikmenų už pinigus, uždirbtus pataisos įstaigoje, gautus piniginėmis perlaidomis bei per įkalinimo įstaigos administraciją ir įrašytus į asmeninę sąskaitą. Maisto produktų ir būtiniausių reikmenų nuteistiesiems (kalinamiesiems) leidžiama įsigyti atsiskaitant už juos tik negrynais pinigais, nurašant išleidžiamas sumas iš sąskaitų.

Netinkamas administracinis teisinis reguliavimas yra viena iš priežasčių, dėl kurių kyla teisiniai konfliktai viešojo administravimo srityje. Dėl administracinio teisinio reguliavimo spragų taip pat susidaro prielaidos, jog bus pažeistos žmogaus teisės, nagrinėjamu atveju – minėta nuteistųjų ir kalinamųjų teisė įsigyti maisto produktų ir būtiniausių reikmenų.

Todėl Seimo kontrolierė kreipėsi į Kalėjų departamentą prie Teisingumo ministerijos su pasiūlymu spręsti susidariusią situaciją ir pašalinti teisinio reglamentavimo spragas.

Išnagrinėjęs pateiktą rekomendaciją Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos direktorius įsakymu patvirtino tvarką, kurioje sukurtas nuteistųjų ir kalinamųjų judėjimo iš vienos įstaigos į kitą kontrolės mechanizmas bei patvirtinta pinigų pervedimo tvarka.

• Nuteistųjų darbas

Nuteistųjų laisvės atėmimu užimtumas darbu yra viena iš jų pataisos priemonių ir viena iš svarbiausių resocializacijos formų įkalinimo įstaigose.

Europos įkalinimo įstaigų taisyklėse teigiama, kad darbo organizavimas, darbo pobūdis ir metodai pataisos įstaigose turi atitikti panašaus darbo principus anapus kalėjimo sienų. Darbas turi padėti laisvės atėmimo vietoje esančiam žmogui pasiruošti gyvenimui laisvėje. Darbo metodai ir priemonės laisvės atėmimo įstaigose turi būti pritaikyti šiuolaikinėms sąlygoms, turi būti siekiama, kad įkalintas asmuo ne tik nepamirštų savosios profesinės veiklos, bet galėtų įgyti ir naują kvalifikaciją. Nuteistasis turėtų galėti, atsižvelgiant į jo gebėjimus ir pageidavimus, pasirinkti jam patinkančią veiklos sritį. Visomis šiomis priemonėmis turi būti siekiama ne tik išlaikyti įkalinimą asmenį socialinės tvarkos dalimi, bet taip pat užtikrinti galimybę atlikus bausmę gauti darbą, atitinkantį asmens specialybę, gebėjimus bei kvalifikaciją.

Darbas nuteistiesiems yra ir viena iš socialinės rehabilitacijos formų, nes dirbdamas kalinamasis įgyja įprotį dirbti, gerbti darbą ir jo rezultatus. Tačiau, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos duomenimis, įdarbinti yra tik apie 20% nuteistųjų.

Atskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolierė gavo daug skundų, kuriuose dalis nuteistųjų skundėsi, jog negauna darbo, kiti skundėsi labai mažais atlyginimais už jų darbą, treči – netinkamomis darbo sąlygomis, neteisėtu atleidimu iš darbo. Nagrinėjant minėtas problemas buvo išsiaiškinta, kad nėra institucijos, kuriai būtų pavesta valstybės įmonių prie pataisos namų veiklos ir nuteistųjų darbo sąlygų kontrolė.

Kadangi su nuteistaisiais nesudaromos darbo sutartys, o santykiai tarp jų ir pataisos įstaigos arba valstybės įmonės prie pataisos įstaigos, kur nuteistieji atlieka pataisos darbus, nelaikomi darbo santykiais pagal Lietuvos Respublikos darbo kodeksą, todėl Valstybinė darbo inspekcija nekompetentinga tirti tokio pobūdžio skundų.

Nuteistųjų skundus dėl netinkamo darbo apmokėjimo valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų ir pačiose įstaigose vadovaujantis Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos Buhalterinės apskaitos skyriaus nuostatais, patvirtintais Kalėjimų departamento direktoriaus 2004-01-12 įsakymu Nr. 4/07-7, gali tirti Kalėjimų departamento Buhalterinės apskaitos skyriaus darbuotojai.

Atlikus teisės aktų analizę ir įvertinus esamą situaciją bei siekiant išsiaiškinti, kokios institucijos turėtų būti atsakingos už nuteistųjų darbo sąlygų priežiūrą, kas turėtų kontroliuoti valstybės įmones, Seimo kontrolierės iniciatyva buvo organizuotas pasitarimas, kuriame dalyvavo Lietuvos Respublikos Valstybinės darbo inspekcijos, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos, Teisingumo ministerijos atstovai, Valstybės įmonės prie Pravieniškių 1-ųjų pataisos namų direktorius bei kiti atsakingi pareigūnai.

Susitikimo metu dalyviai sutiko, kad egzistuoja teisinio reglamentavimo spragos, kurias būtina spręsti. Kol bus išspręstas valstybės įmonių prie pataisos namų statuso klausimas, Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai sutiko pagal kompetenciją konsultuoti ir teikti išvadas dėl gaunamų nuteistųjų skundų Seimo kontrolieriui bei Kalėjimų departamentui.

Atsižvelgdama į tai, kad Teisingumo ministerijoje yra sudaryta darbo grupė (nauja grupės sudėtis patvirtinta 2006-11-02 Teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-382), kuriai pavesta svarstyti valstybės įmonių prie pataisos namų statuso, finansavimo klausimus, **Seimo kontrolierė kreipėsi į minėtą darbo grupę siūlydama papildomai išnagrinėti problemas dėl nuteistųjų darbo sąlygų kontrolės užtikrinimo.**

Teisingumo ministerijos užsakymu buvo atliktas nepriklausomas valstybės įmonių prie pataisos namų auditas. Auditoriai ataskaitoje nurodė, jog nagrinėjant valstybės įmonių prie pataisos namų valdymą ir struktūrą bei vertinant personalo poreikį, nustatyta, kad galiojančiuose teisės aktuose esamas Teisingumo ministerijos ir Kalėjimų departamento įmonių veiklos kontrolės mechanizmas turi būti tobulinamas. Auditoriai atkreipė dėmesį į tai, kad šiandien egzistuojanti nuteistųjų pajamų apmokestinimo sistema nėra skatinanti dirbti, todėl rekomenduotina inicijuoti atitinkamų įstatymų ir kitų teisės aktų pataisas, kurių dėka nuteistieji, gaunantys darbo pajamas, būtų apdrausti socialiniu draudimu ir jų darbinė veikla įsiskaitytų į stažą, reikalingą pensijai gauti.

• Nepagrįstas nuteistųjų teisinės padėties griežtinimas

Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalis nustato, jog tuo atveju, jei nuteistasis raštu prašo pataisos įstaigos administraciją dėl svarbių priežasčių laikyti jį izoliuotą nuo kitų nuteistųjų, pataisos įstaigos direktorius turi teisę nutarimu perkelti tokį nuteistąjį į kamerų tipo patalpas ir toks perkėlimas nėra nuobauda. Minėto straipsnio analizė rodo, kad nuteistasis už atsisakymą gyventi paskirtame būryje nėra baudžiamas tuo atveju, kai pataisos įstaigos pareigūnams nurodomos svarbios priežastys, kurių pagrįstumą jie gali patikrinti atlikę tarnybinį tyrimą. Pabrėžtina, jog Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalis yra taikoma tik kaip išimtinė priemonė ir tik tais atvejais, kai jokiais kitomis priemonėmis neįmanoma pasiekti nuteistųjų atskiro ar izoliuoto laikymo pataisos įstaigose tikslų.

Atkreiptinas dėmesys, kad Bausmių vykdymo kodeksas nedetalizuoja, koks režimas turėtų būti taikomas izoliuotiems nuteistiesiems, t. y. šiuo atveju yra bausmių vykdymo įstatymo spraga.

Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 1 dalyje nustatyti tokio izoliavimo tikslai: atskirti neigiamą įtaką darančius nuteistuosius, palengvinti socialinę reabilitaciją, padėti užtikrinti nuteistųjų priežiūrą ir saugumą. Todėl ir galimybės izoliuoti nuteistą tikslas aiškus – apsaugoti labiausiai pažeidžiamus nuteistuosius, užtikrinti jų saugumą, kai gresia pavojus jų sveikatai ar gyvybei, užtikrinti jų priežiūrą kitais išimtiniais atvejais.

Seimo kontrolierė gavo keletą skundų iš Alytaus pataisos namų, kur nuteistieji skundėsi, jog patiems prašant yra izoliuoti vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalimi, tačiau jiems nepagrįstai draudžiami pasimatymai, skambučiai telefonu, neleidžiama naudotis televizoriumi ir taikomi kiti suvaržymai. Pataisos namų administracija paaiškino, kad šiems nuteistiesiems yra taikomas toks pat režimas, koks numatytas ir Bausmių vykdymo kodekso 145 straipsnyje, t. y. kaip už drausmės pažeidimus kamerų tipo patalpose laikomiems nuteistiesiems.

Atlikus gautų skundų tyrimus konstatuota, kad į logikos aklovietę atveda ir vadovavimasis Bausmių vykdymo kodekso 145 straipsnio 1 dalies nuostata, jog kamerų tipo patalpose laikomiems nuteistiesiems nustatomas režimas, atitinkantis Bausmių vykdymo kodekso 86 straipsnyje numatytos drausmės grupei priskirtų nuteistųjų laikymo kalėjime sąlygas. Pastebėtina, jog tokiomis sąlygomis laikomi nuteistieji turi tik šias teises: įsigyti maisto produktų ir būtiniausių reikmenų; gauti ir siųsti neribotą kiekį laiškų, taip pat gauti smulkiųjų paketų su spauda; gauti kasdien pasivaikščioti vieną valandą; vieną kartą per mėnesį paskambinti telefonu.

Manytina, kad perkėlimas į kamerų tipo patalpas, kuris nėra nuobauda, negali pasibaigti didžiausiu, koks tik įmanomas, teisių apribojimu. Priešingu atveju susidaro situacija, jog nuteistasis, kuris nėra padaręs jokio pažeidimo ir kuris direktoriaus nutarimu izoliuojamas nuo kitų nuteistųjų dėl priežasčių, kurias svarbiomis pripažino pati administracija, netenka vienos iš esminių ir socialinės reabilitacijos prasme svarbiausių teisių – per tris mėnesius gauti vieną ilgalaikį ir vieną trumpalaikį pasimatymą, jam taip pat atimama teisė vieną kartą per savaitę paskambinti telefonu.

Išnagrinėjus pareiškėjų skundus buvo atkreiptas Alytaus pataisos namų direktoriaus dėmesys į tai, jog nuteistojo izoliavimas Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalyje nustatyta tvarka nėra nuobauda, todėl nėra teisinio pagrindo jam taikyti režimą, atitinkantį drausmės grupei priskirtų nuteistųjų laikymo kalėjime sąlygas, ir pasiūlyta imtis reikiamų priemonių, jog būtų pašalinti įstatymų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos. Taip pat buvo pasiūlyta Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriui imtis

priemonių, kad visose pataisos įstaigose pagal Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalį izoliuoti nuteistieji galėtų įgyvendinti savo teises.

Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos informavo, jog siekiant išvengti teisės normų taikymo neaiškumų yra rengiamas Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo projektas, kuriame bus siūloma nustatyti, kad visiems kamerų tipo patalpose laikomiems nuteistiesiems, neatsižvelgiant į uždarymo į šias patalpas priežastis, būtų taikomas vienodas režimas.

Pažymėtina, jog Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą ataskaitoje Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl 2004 m. vasario 17–24 d. vykusio vizito taip pat išsakė nuomonę, jog Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalies tvarka izoliuotiems nuteistiesiems neturėtų būti taikomas drausmės pažeidėjų režimas ir rekomendavo ieškoti alternatyvių tokių situacijų sprendimų būdų. Akcentuotinas ir Bausmių vykdymo kodekso 9 straipsnyje išdėstytas teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principas. Šis principas reiškia, kad nuteistojo teisinė padėtis atsižvelgiant į jų elgesį bausmės atlikimo metu, nustatytų pareigų ir draudimų laikymąsi, požiūrį į darbą ir mokymąsi, reagavimą į psichologinį poveikį ir socialinės reabilitacijos priemones Baudžiamojo kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso ir šio kodekso nustatyta tvarka gali būti švelninama arba griežtinama.

Todėl Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos siūlomas minėtos problemos sprendimo būdas vertintinas kaip neatitinkantis teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principo ir tarptautinių žmogaus teisių institucijų rekomendacijų. Atkreiptinas dėmesys ir į pasiūlymo pakeisti BVK galimą prieštaravimą Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai.

• Sveikatos priežiūros ir gydymo užtikrinimas asmenims, kuriems apribota laisvė

2007 metais buvo gauta skundų, kuriuose nuteistieji nurodė, kad visiškai neturi dantų ir lėšų jų protezavimui, dantų protezavimui reikalinga didelė pinigų suma, kurią susitaupyti nuteistiesiems yra labai sudėtinga. O įkalinimo įstaigų administracijos neužtikrina dantų protezavimo paslaugų net ir nuostčius jų būtinumą.

Bausmių vykdymo kodekso 174 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog asmens sveikatos priežiūra pataisos įstaigose organizuojama ir atliekama pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos įstatymus. Ji vykdoma ta pačia apimtimi, kaip ir visų Lietuvos gyventojų sveikatos priežiūra, ir grindžiama tais pačiais principais: sveikatos priežiūros paslaugų teisėtumo, priimtumo, prieinamumo bei tinkamumo.

Europos kalinimo taisyklių, 2006-01-11 priimtų Europos Tarybos Ministrų komiteto, 40.3 punkte nustatyta, jog kaliniams turi būti užtikrinamas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir esantiems laisvėje asmenims. Taisyklių 41.5 punkte numatyta, jog kaliniams turi būti prieinamos profesionalaus stomatologo paslaugos. Šių taisyklių komentare, parengtame Europos komiteto nusikalstamumo problemoms spręsti, nurodoma, jog valstybė, apribodama asmens laisvę, prisiima pareigą rūpintis to asmens sveikata, sudarydama jam tinkamas laikymo sąlygas bei suteikdama reikalingą individualų gydymą.

Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą parengtuose standartuose nurodoma, jog kaliniai turi teisę į tokią pačią medicinos priežiūrą, kaip ir laisvėje esantys asmenys. Šis principas neatšiejamas nuo pagrindinių asmens teisių.

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtų Pagrindinių elgesio su kaliniais principų 9 punkte taip pat nustatyta, jog kaliniams turi būti užtikrinamas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir esantiems laisvėje asmenims. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtų Visų įkalintų asmenų apsaugos principų 24 punkte nustatyta, jog sveikatos priežiūra ir gydymas jiems turi būti suteikiami visais atvejais, kai tai reikalinga, ir nemokamai.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog visus šiuos paminėtus dokumentus vienija viena pagrindinių kalinių sveikatos priežiūrą reglamentuojančių nuostatų – jiems turi būti užtikrinamas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir esantiems laisvėje asmenims.

Tiriant skundus nustatyta, kad galiojantys teisės aktai nustato, jog asmenims, atliekantiems bausmę pataisos įstaigose ir areštinėse, visos asmens sveikatos priežiūros paslaugos yra nemokamos, išskyrus dantų protezavimą (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. 116/V-232 patvirtintos Pataisos įstaigose ir areštinėse steigiamų asmens sveikatos priežiūros įstaigų ir tarnybų struktūros, etatų skaičiaus ir veiklos tvarkos 2 punktas).

Taip pat išsiaiškinta, kad Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005-11-21 įsakymu Nr. V-890 buvo patvirtintas Dantų protezavimo paslaugų teikimo ir išlaidų kompensavimo iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto tvarkos aprašas (toliau – Aprašas), kurio 2 punkte nustatyta, jog teisę į dantų protezavimą, kompensuojamą iš PSDF biudžeto, turi šie apdraustieji privalomuoju sveikatos draudimu: asmenys, kuriems sukako senatvės pensijos amžius, vaikai, asmenys, Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nustatyta tvarka pripažinti nedarbingais arba iš dalies darbingais, taip pat asmenys, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo buvo pripažinti I ar II grupės invalidais – iki invalidumo pažymėjimo galiojimo termino pabaigos; asmenys, neturintys dantų ir negalintys atlikti kramtymo funkcijos dėl retos būklės ir (arba) sunkios ligos, ir jei kramtymo funkcijos sutrikimas yra kitų organų sunkios ligos ar nepagyjimo priežastis.

Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kokie asmenys laikomi apdraustais privalomuoju sveikatos draudimu valstybės lėšomis, tačiau minėto įstatymo 6 straipsnio 5 dalyje nustatyta, jog teismo ar teisėsaugos institucijų sulaikytų asmenų, esančių kardomojo kalinimo vietose, nuteistųjų laisvės atėmimu bei asmenų, padariusių visuomenei pavojingą veiką, kuriems teismo nutartimi paskirtos priverčiamosios medicininio pobūdžio priemonės, sveikatos priežiūra apmokama iš valstybės biudžeto lėšų Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka, o tai reiškia, kad **kalinamieji ir nuteistieji nėra laikomi apdraustais privalomuoju sveikatos draudimu valstybės lėšomis ir jiems dantų protezavimo paslaugų teikimo išlaidų kompensavimas iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo nenumatytas.**

Tokią situaciją įvertinus kaip neatitinkančią sveikatos priežiūros paslaugų teikimo principus buvo pasiūlyta Teisingumo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai ir Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos nustatyti kriterijus, kuriuos atitinkantys nuteistieji ir kalinamieji turėtų teisę į dantų protezavimą, kompensuojamą iš valstybės biudžeto.

Atsakydamos į rekomendaciją pirmiau paminėtos institucijos pritarė, kad šią problemą būtina spręsti.

Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos Sveikatos priežiūros tarnybos viršininkas Seimo kontrolierę informavo, kad šiuo metu Sveikatos apsaugos ministerija rengia naują tvarką dėl dantų protezavimo, pagal kurią vienodi kriterijai bus taikomi visiems socialiai remtiniems asmenims, įskaitant ir tuos socialiai remtinus asmenis, kuriems apribota laisvė.

VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMOJE

Pagrindiniai teisės aktai, kuriuose įtvirtintos viešojo administravimo nuostatos, yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas Nr. 875, kuriuo buvo patvirtintos Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklės (toliau – Taisyklės).

Kiekvienas asmuo, besikreipiantis į viešojo administravimo instituciją, turi teisę į tinkamą aptarnavimą, t. y. kad jam rūpimi klausimai būtų išspręsti kuo operatyviau, o pateikta informacija būtų išsami bei aiški. Be abejonės, ši teisė aktualiausia tai daliai socialinės rizikos grupės asmenų, kurie yra labiau pažeidžiami, t. y. daugeliui senyvo amžiaus ir neįgalių asmenų.

Socialinės apsaugos sritis yra labai „jautri“ sritis. Tarp asmenų, besikreipiančių į atitinkamas socialinės apsaugos institucijas (įstaigas), didžioji dalis yra pensininkai, vieniši, neįgalūs asmenys, kuriems atitinkamos socialinės išmokos neretai būna vienintelė įmanoma socialinės apsaugos priemonė. Dažniausiai šie asmenys reikalauja iš pareigūnų ypatingo dėmesio jų keliama problemai, nori būti atidžiai išklausyti bei suprasti, gauti rūpimu klausimu kuo išsamesnę, o ne sausą lakonišką informaciją.

Pirmiau minėtų Taisyklių 6 punktą numato, kad, nagrinėdami asmenų prašymus, valstybės tarnautojai privalo vadovautis pagarbos žmogaus teisėms, teisingumo, sąžiningumo ir protingumo, taip pat Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme įtvirtintais įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, tarnybinio bendradarbiavimo, efektyvumo, subsidiarumo ir „vieno langelio“ principais, o teikdami asmenims informaciją – Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme nustatytais informacijos išsamumo, tikslumo, teisėtumo ir objektyvumo principais.

Per ataskaitinį laikotarpį gauti skundai dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM), Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VSDFV) ir jos teritorinių skyrių, Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – NDNT) pareigūnų veiksmų leido padaryti išvadą, kad pažeidimai viešojo administravimo srityje, šioms institucijoms aptarnaujant asmenis, nagrinėjant jų prašymus bei skundus, yra nereti.

Pažymėtina, jog pareiškėjai skundėsi dėl institucijų pateiktų neišsamių, netikslių ar teisės aktais nepagrįstų atsakymų į jų prašymus ar skundus; įstatymu nustatyto termino pateikti atsakymą ar atitinkamą informaciją pažeidimų; nenurodytos priimto sprendimo galimos apskundimo tvarkos; informacijos apie prašymo ar skundo persiuntimą kitai institucijai, kompetentingai spręsti pareiškėjo klausimą, nepateikimo ir pan.

Ištyrus gautus skundus, nustatyta, kad teisės aktų nuostatų, susijusių su viešuoju administravimu, pažeidimų pobūdis yra ganėtinai įvairus. Dažniausi pažeidimai aptartini atskirai.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 31 straipsniu, administracinė procedūra turi būti baigta ir administracinės procedūros sprendimas priimtas per 20 darbo dienų nuo jos pradžios. Kai dėl objektyvių priežasčių per šį terminą administracinė procedūra negali būti baigta, administracinę procedūrą pradėjęs viešojo administravimo subjektas gali ją pratęsti, bet ne ilgiau kaip 10 darbo dienų. Asmeniui apie administracinės procedūros termino pratęsimą pranešama raštu arba elektroniniu paštu (kai skundas gautas elektroniniu paštu) ir nurodomos pratęsimo priežastys.

Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 14 straipsnyje numatyta, kad informacija pareiškėjui turi būti pateikiama ne

vėliau kaip per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos. Jeigu prašoma daug ar sudėtingos informacijos, įstaigos vadovas turi teisę pratęsti šį terminą dar iki 20 darbo dienų ir apie tai ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešti pareiškėjui, taip pat nurodyti pratęsimo priežastis. Jeigu pareiškėjo buvo paprašyta patikslinti ar papildyti prašymą, tai informacijos pateikimo terminas skaičiuojamas nuo patikslinto ar papildyto prašymo gavimo įstaigoje dienos.

Pažymėtina, jog labai svarbu, kad pareiškėjams pagal jų prašymus teikiama informacija būtų išsami. Informacijos išsamumo principas yra vienas iš informacijos teikimo principų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 4 straipsnyje. Šis principas reiškia, kad pareiškėjui turi būti pateikta visa pagal teisės aktus teiktina jo prašymo turinį atitinkanti informacija.

Ataskaitiniu laikotarpiu nustatyta atvejų, kai SADM ir NDNT pareigūnai, nagrinėdami asmenų prašymus ir teikdami jiems informaciją, pažeidė įstatymų nuostatas dėl terminų bei asmenims teikiamos informacijos išsamumo principą.

Kiti labai svarbūs informacijos teikimo principai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 4 straipsnyje, yra teikiamos informacijos tikslumo (reiškiančio, kad pareiškėjui teikiama informacija turi atitikti įstaigos disponuojamą informaciją) ir informacijos teisėtumo (reiškiančio, kad įstaigos veiksmai teikiant informaciją grindžiami įstatymais ar kitais teisės aktais) principai.

Pažymėtina, kad aptartų principų pažeidimai buvo nustatyti VSDFV Marijampolės skyriuje, pateikiant pareiškėjui netikslią bei klaidinančią informaciją.

Pagal Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 1 ir 4 dalių nuostatas kiekvienas viešojo administravimo subjektas privalo priimti skundus ir juos nagrinėti pagal įgaliojimus. Jeigu viešojo administravimo subjektas neturi įgaliojimų priimti administracinės procedūros sprendimą dėl skunde išdėstyto klausimo, jis ne vėliau kaip per 5 darbo dienas perduoda skundą viešojo administravimo subjektui, kuris turi reikiamus įgaliojimus, ir apie tai praneša asmeniui.

Panašios nuostatos yra įtvirtintos ir dėl informacijos, kuria pati įstaiga nedisponuoja, teikimo. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 13 straipsnio 1 dalis numato, kad, jeigu prašoma informacija yra kitoje įstaigoje, prašymas persiunčiamas kitai kompetentingai įstaigai ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos ir pareiškėjas apie tai informuojamas per 3 darbo dienas nuo prašymo persiuntimo.

Iš skundų tyrimo išvadų matyti, kad per 2007 metus minėtų įstatymų nuostatų nesilaikė SADM ir NDNT pareigūnai.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 34 straipsnio 1 dalimi, administracinė procedūra baigiama administracinės procedūros sprendimo priėmimu. Administracinės procedūros sprendime turi būti nurodoma sprendimo apskundimo tvarka.

Atliekant skundo tyrimą, buvo nustatyta, kad šią nuostatą pažeidė VSDFV Alytaus skyriaus pareigūnai.

Pažymėtina, kad, nustačiusi kiekvieną iš pirmiau aptartų pažeidimų atvejų, Seimo kontrolierė, pasinaudodama įstatymo suteiktais įgaliojimais, atkreipė pareigūnų dėmesį į nustatytus teisės aktų pažeidimus bei teikė atitinkamas rekomendacijas (siūlymus) viešojo administravimo kokybei gerinti. Visus Seimo kontrolierės siūlymus pirmiau minėtos įstaigos nagrinėjo bei informavo Seimo kontrolierę apie nagrinėjimo rezultatus ir priimtas priemones.

Tačiau, kaip rodo skundų tyrimų analizė, teisė į gerą viešąjį administravimą dar yra pažeidžiama gana dažnai. Todėl būtina nuolat stebėti pareigūnų darbą, jį vertinti bei siekti, kad viešojo administravimo institucijos tinkamai funkcionuotų, nuolat tobulintų viešąjį administravimą, kartu pateisindamos besikreipiančių į šias institucijas asmenų lūkesčius būti tinkamai aptarnautiems.

NETIKSLIAI PATEIKTOS INFORMACIJOS IR NEKOKYBIŠKO VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO PASEKMĖS

Per ataskaitinį laikotarpį buvo gautas pareiškėjo skundas dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (toliau – ŽŪM) pareigūnų galimo biurokratizmo, teikiant jam atsakymus, susijusius su nuosavybės teisių į žemę atkūrimu.

Pažymėtina, jog šio skundo pagrindu išnagrinėta minėtos institucijos veiklos praktika parodė valstybės institucijų teikiamos informacijos ir teisės aktais nustatytų viešojo administravimo procedūrų laikymosi svarbą bei galimas pasekmes asmeniui, jei pateikta informacija yra netiksli, neišsami, o viešasis administravimas – nekokybiškas.

Pagal surinktus dokumentus buvo nustatyta, kad ŽŪM, raštu išdėsčiusi pareiškėjui savo poziciją dėl jo kreipimosi (nuosavybės teisių į žemę atkūrimo klausimu), kartu paaiškino, kad jis turi teisę Tauragės apskrities viršininko administracijos veiksmus skųsti Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka. Pareiškėjas, atsižvelgdamas į ŽŪM patarimą, kreipėsi su skundu į Klaipėdos apygardos administracinį teismą. Klaipėdos apygardos administracinis teismas savo nutartimi skundą atsisakė priimti Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 37 straipsnio 2 dalies 3 punkto pagrindu, konstatavęs, kad pareiškėjas nesilaikė tai bylų kategorijai įstatymų nustatytos bylos išankstinio nagrinėjimo ne per teismą tvarkos. Teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad skundus dėl žemės reformos metu suformuotų žemėnaudų tinkamumo, žemės privatizavimui ir nuomai pa-

rengtų dokumentų bei įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų neatitikimo nagrinėja apskričių viršininkai ir Vyriausybės įgaliota institucija. Teismas konstatavo, kad skundo reikalavimai šiuo atveju kildinami iš Tauragės apskrities viršininko administracijos veiksmų, todėl dėl skundžiamo akto teisėtumo pareiškėjas pirmiausia turėjo kreiptis išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka į Vyriausybės įgaliotą instituciją – Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – NŽT arba Nacionalinė žemės tarnyba).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001-06-12 nutarimu Nr. 709 pavedė Nacionalinei žemės tarnybai pagal kompetenciją įgyvendinti valstybės politiką žemės tvarkymo ir administravimo bei žemės reformos srityje.

Atskiruojų skundu pareiškėjas taip pat kreipėsi ir į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija savo nutartyje konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo išvada, jog pareiškėjas nesilaikė tai bylų kategorijai įstatymų nustatytos bylos išankstinio nagrinėjimo ne per teismą tvarkos, yra pagrįsta.

Pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 25 straipsnio 1 dalį, prieš kreipiantis į administracinį teismą, įstatymų numatytų viešojo administravimo subjektų priimti individualūs teisės aktai ar veiksmai (neveikimas) gali būti, o įstatymų nustatytais atvejais – turi būti ginčijami kreipiantis į išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka instituciją.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 2 dalimi, Vyriausybės įgaliota institucija nenagrinėja apskrities viršininko neapsvarstytų prašymų ir skundų.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio 1 ir 2 dalys numato, kad individualus administracinis aktas turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis; individualiame administraciniame akte turi būti aiškiai suformuluotos nustatytos arba suteikiamos teisės ir pareigos ir nurodyta akto apskundimo tvarka.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998-09-15 nutarimu Nr. 1120 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-10-25 nutarimo Nr. 1259 redakcija) patvirtintų Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos nuostatų (toliau – Ministerijos nuostatai) 5.2 punktu, ŽŪM pavesta formuoti valstybės politiką žemės tvarkymo ir administravimo bei žemės reformos, nekilnojamojo turto kadastro, apskaitos, geodezijos, kartografijos ir georeferencinių duomenų bazių kūrimo srityje. Analizuojant ŽŪM priskirtas funkcijas, pažymėtina, kad ŽŪM metodiškai vadovauja žemės tvarkymo ir administravimo, žemės reformos, žemėtvarkos projektavimo, krašto kartografavimo, valstybinio geodezinio pagrindo tvarkymo, georeferencinių duomenų bazių kūrimo ir atnaujinimo, nekilnojamojo turto objektų kadastrinių matavimų, kadastro duomenų surinkimo ir tikslinimo, apskaitos, nekilnojamojo turto objektų ribų pažymėjimo kadastro žemėlapyje darbų vykdymui ir kontroliuoja šiuos darbus (Ministerijos nuostatų

6.32 punktas). Ši valstybės institucija taip pat nagrinėja fizinių ir juridinių asmenų pareiškimus, prašymus, skundus ir pasiūlymus, siekia, kad būtų išspręstos juose keliamos problemos, teikia teisinės konsultacijas ministerijos kompetencijos klausimais (Ministerijos nuostatų 6.47 punktas).

Seimo kontrolierė, įvertinusi tyrimo metu nustatytas aplinkybes ir surinktus įrodymus bei atsižvelgusi į tai, kad skundams, susijusiems su nuosavybės teisių atkūrimu (iki apskrities viršininko sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimo), įstatymais nustatyta išankstinio nagrinėjimo ne per teismą tvarka, taip pat įvertinusi ŽŪM funkcijas piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo (žemės reformos) procese, padarė išvadą, kad ŽŪM, išnagrinėjusi pareiškėjo skundą dėl Tauragės apskrities viršininko administracijos veiksmų, atkuriant nuosavybės teises į žemę bei išdėsčiusi savo nuomonę šiuo klausimu, privalėjo pareiškėjui tinkamai išaiškinti Tauragės apskrities viršininko administracijos sprendimų, veiksmų ar neveikimo apskundimo tvarką, nurodymą pareiškėjui kreiptis į išankstinio ginčo nagrinėjimo ne teisme institucijas.

Svarbu yra tai, kad nagrinētu atveju netikslus pareiškėjo teisių dėl institucijų priimtų sprendimų apskundimo tvarkos nurodymas lėmė pareiškėjo bereikalingą kreipimąsi į atitinkamus teismus bei kartu padarė įtaką tam, kad jo klausimas dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo buvo nagrinėjamas ilgiau.

Tokie ŽŪM veiksmai pagal Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymą buvo įvertinti kaip biurokratizmas. Todėl buvo atkreiptas ŽŪM vadovybės dėmesys į šį nustatytą pažeidimą bei pateikta atitinkama rekomendacija.

Paminėtinas kitas pareiškėjo iš Kauno rajono skundas dėl ŽŪM veiksmų (neveikimo), atsisakant pateikti atsakymą į jo prašymą, pagrįstumo. Pareiškėjas nurodė, kad pateikė skundą (prašymą) Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministrei dėl galimų pažeidimų, grąžinant nuosavybės teises į žemę, tačiau atsakymo iš ŽŪM negavo. Pareiškėjas piktinosi, kad vietoj atsakymo iš ŽŪM jis gavo raštą iš Nacionalinės žemės tarnybos, t. y. institucijos, į kurią nesikreipė.

ŽŪM, teikdama paaiškinimus Seimo kontrolierei, nurodė, kad piliečiai nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą atkūrimo klausimais gali kreiptis ir į Žemės ūkio ministeriją, tačiau, vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 2 dalies bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-06-12 nutarimo Nr. 709 „Dėl Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos įsteigimo“ nuostatomis, šie klausimai prieš tai turi būti išnagrinėti apskričių viršininkų ir Nacionalinės žemės tarnybos.

Tyrimo metu buvo konstatuota, kad įvertinus teisės aktais Nacionalinei žemės tarnybai priskirtą kompetenciją žemės reformos vykdymo srityje bei atsižvelgus į administracinių bylų praktiką nuosavybės teisių atkūrimo bylose, būtent Nacionalinė žemės tarnyba yra įgaliota priimti sprendimą pareiškėjo prašymo pagrindu, nes būtent šios institucijos priimtas spren-

dimas gali sukelti pareiškėjui teisinės pasekmės jo nuosavybės teisių į žemę atkūrimo procese.

Taip pat buvo pažymėta, kad vienas iš principų, veikiančių viešojo administravimo sistemoje, kuriuo savo veikloje turi vadovautis viešojo administravimo subjektai, yra subsidiarumo principas, reiškiantis, jog viešojo administravimo subjektų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo viešojo administravimo sistemos lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi, t. y. kad aukštesnėms institucijoms nebūtų priskiriamos funkcijos, kurias gali atlikti žemesnėsios institucijos ar kiti asmenys. Pagal Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 4 dalies nuostatas institucija, neįgaliota priimti sprendimą prašomu klausimu, privalo ne vėliau kaip per 5 darbo dienas perduoti pareiškėjo skundą ar prašymą tam viešojo administravimo subjektui, kuris turi reikiamus įgaliojimus sprendimui priimti, apie tai pranešant skundą ar prašymą pateikusiam asmeniui. Tokios viešojo administravimo subjekto pareigos įtvirtinimas yra pagrįstas tuo, jog asmuo, kreipdamasis į atitinkamą instituciją (įstaigą, tarnybą), turi teisėtus lūkesčius, jog būtent ši institucija išnagrinės jo klausimą bei priims dėl jo atitinkamą sprendimą.

Todėl esant situacijai, kai viešojo administravimo subjektas yra gavęs pareiškėjo skundą (prašymą), tačiau pagal jam priskirtą kompetenciją negali išnagrinėti šio skundo (prašymo) ir tokio skundo (prašymo) nagrinėjimas kitoje institucijoje būtų efektyviausias, institucija privalo perduoti nagrinėti pareiškėjo skundą (prašymą) kitam viešojo administravimo subjektui, apie tai informuodama pareiškėją.

Nagrinėtu atveju buvo konstatuota, kad ŽŪM pažeidė minėtas Viešojo administravimo įstatymo nuostatas, nes, gavusi pareiškėjo prašymą (skundą) dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę bei galimų pažeidimų atkuriant šias teises, nepateikė pareiškėjui informacijos raštu apie tai, kad jo prašymas perduotas nagrinėti Nacionalinei žemės tarnybai. Tokie ŽŪM veiksmai pagal Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymą buvo įvertinti kaip biurokratizmas. Todėl buvo atkreiptas ŽŪM vadovybės dėmesys į šį nustatytą pažeidimą bei pateikta atitinkama rekomendacija imtis priemonių, kad panašūs pažeidimų atvejai nepasikartotų.

ŽŪM, įvertinusi Seimo kontrolierės pateiktas išvadas, Seimo kontrolierę informavo, kad pažymoje nurodyti faktai ir pateikta rekomendacija buvo išnagrinėti kartu su atsakingais ministerijos pareigūnais bei atkreiptas jų dėmesys, kad ateityje būtų griežtai laikomasi teisės aktais nustatytų procedūrų, siekiant išvengti tiek įstatymų, tiek asmenų teisėtų lūkesčių pažeidimo. Be to, ministerijos tarnautojams pavesta dar kartą išnagrinėti galiojančius teisės aktus bei vidines procedūras, reglamentuojančias prašymų, skundų nagrinėjimą, ir prireikus pateikti pasiūlymus dėl jų tobulinimo.

NEPAKANKAMAI EFEKTYVUS KONTROLĖS FUNKCIJOS VYKDYMAS

Vieno iš Seimo kontrolierės gautų pareiškėjų skundų tyrimo objektu buvo Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai priskirtos žemės tvarkymo ir administravimo, žemės reformos darbų kontrolės funkcijos vykdymo tinkamumas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 1120 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintų Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos nuostatų 1 punktas nustato, kad Žemės ūkio ministerija vykdo įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestas žemės, maisto, žuvininkystės ūkio, kaimo plėtros valstybės valdymo funkcijas ir įgyvendina šiose srityse valstybės politiką. Paminėtinas Nuostatų 5.2 punktas, įtvirtinantis, jog Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos vienu iš uždavinių yra „formuoti valstybės politiką žemės tvarkymo ir administravimo bei žemės reformos <> srityje“. Įgyvendindama šį uždavinį Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija metodiškai vadovauja žemės tvarkymo ir administravimo, žemės reformos darbų vykdymui ir kontroliuoja šiuos darbus (Nuostatų 6.32 punktas).

Tiriant pareiškėjo skundą dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos pareigūnų netinkamai atliktų pareigų ir teisės aktų netinkamo taikymo nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl žemės sklypo sodininkų bendrijoje išsipirkimo, buvo pabrėžta, kad analizuojant valstybės ir savivaldybių institucijų funkciją kontroliuoti kai kuriuos kitoms institucijoms pavestus (priskirtus) darbus esminiu siektinu dalyku yra tai, kad vykdoma kontrolė privalo būti efektyvi. Veiklos kontrolės efektyvumas pasiekiamas kontroliuojančiai institucijai sistemingai vykstant institucijos įgyvendinamų funkcijų priežiūrą.

Seimo kontrolierė išreiškė nuomonę, kad Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, kaip institucija, metodiškai vadovaujanti žemės tvarkymo ir administravimo, žemės reformos, žemėtvarkos projektavimo darbų klausimams ir kontroliuojanti šiuos darbus, nors ir nebūdama įgalinta priimti sprendimus, kurie darytų tiesioginę įtaką nepavaldžioms institucijoms (išnagrinėtu atveju apskrities viršininko administracijai), tačiau gali atkreipti institucijų dėmesį ar teikti siūlymus institucijoms dėl konkrečių veiksmų sprendžiant klausimą dėl valstybinės žemės naudojimo. Seimo kontrolierė pažymėjo, jog kontroliuojami darbai gali būti vertinami ištyrus ir konkretų atvejį bei jo tyrimo išvadų pagrindu nustačius poreikį institucijai imtis atitinkamų veiksmų.

SEIMO KONTROLIEREI TARPININKAUJANT, SKUNDE KELIAMA PROBLEMA IŠSPRĘSTA GERA VALIA

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 3 dalis numato, kad skundo tyrimas nutraukiamas, jei tyrimo metu išnyksta skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, skunde keliamos problemos išsprendžiamos gera valia, taip pat kitais šio įstatymo nustatytais atvejais.

Per ataskaitinį laikotarpį tirdama pareiškėjų skundus dėl galimų jų teisių pažeidimų, Seimo kontrolierė yra ne kartą nutraukusi tyrimą, kai skundų tyrimo metu išnykdavo skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, skunde keliamos problemos buvo išspręstos gera valia, t. y. pareigūnai, gavę signalą iš Seimo kontrolierės dėl galimų pareiškėjų teisių pažeidimų, nedelsdami ėmėsi priemonių pareiškėjų keliamoms problemoms spręsti ir jas išsprendė.

Palyginti su praeitais metais, tokių geros pareigūnų valios pavyzdžių pagausėjo.

Paminėtinas pareiškėjos iš Varėnos rajono skundas dėl negautos tiesioginės išmokos už 2005 metais parduotą skerdimui galviją. Pareiškėja nurodė, kad visi reikalingi dokumentai minėtai išmokai gauti buvo pateikti, tačiau pinigai į jos sąskaitą banke nepervesti. Pradėjus skundo tyrimą, paaiškėjo, kad pareiškėja buvo praleidusi kreipimosi dėl išmokos nustatytą terminą (iki 2006-10-16). Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos bei VĮ Žemės ūkio informacijos ir verslo centras įvertino tai, kad tokių asmenų, praleidusių terminą išmokoms gauti, yra ir daugiau. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, buvo nedelsiant imtasi priemonių pareiškėjos bei kitų asmenų problemai spręsti. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007-03-08 įsakymu Nr. 3D-107 „Dėl pakartotinio laikotarpio prašymams dėl 2005–2006 m. nepriskirtų papildomų nacionalinių tiesioginių išmokų už galvijus teikti nustatymo“ terminas teikti prašymus dėl nepriskirtų tiesioginių išmokų už 2005–2006 m. parduotus galvijus buvo pratęstas iki 2007-11-16 (imtinai). Šio įsakymo pagrindu pareiškėja buvo įtraukta į papildomai rengiamą pažymą tiesioginėms išmokoms už parduotą galviją gauti, t. y. jai rūpimas klausimas buvo iš esmės išspręstas.

Seimo kontrolierė gavo pareiškėjos iš Visagino skundą dėl Ignalinos darbo biržos Visagino poskyrio pareigūnų veiksmų, atsisakant jai išmokėti mokymosi stipendiją, pagrįstumo. Seimo kontrolieriui pradėjus tyrimą, Ignalinos darbo birža iš naujo įvertino susiklosčiusias aplinkybes bei, siekdama klausimą išspręsti teigiamai, už dalyvavimą ilgalaikių bedarbių profesinių žinių ir įgūdžių atnaujinimo priemonėje išmokėjo pareiškėjai mokymosi stipendiją.

Taip pat paminėtinas pareiškėjo iš Kybartų atvejis. Šis asmuo skunde nurodė, kad Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – NMA) pareigūnai nepagrįstai vilkina jam rūpimo klausimo sprendimą, t. y. dėl kompiuterio programoje atsiradusios klaidos jis negauna tiesioginių išmokų už deklaruotus žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus. Pareigūnai žada, atlikę patikrą vietoje, klaidą nustatyti, tačiau patikra vis neatliekama. Pradėjus skundo tyrimą, NMA nedelsiant inicijavo žemės ūkio naudmenų ir pasėlių laukų plotų patikrą vietoje. Seimo kontrolierė buvo informuota, kad klūčių pareiškėjui iki žemės ūkio ministro įsakymu nustatytos datos gauti jam priklausančią tiesioginių išmokų sumą nebeliko.

NUSTATYTI PAŽEIDIMAI, PADARYTI ADMINISTRUOJANT ŽEMĖS ŪKIUI IR KAIMO PLĖTRAI TEIKIAMĄ PARAMĄ

Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos veiklos tikslas yra įgyvendinti Bendrosios žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos priemonės Lietuvoje. Remiantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. sausio 22 d. įsakymu Nr. 3D-17 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintuose Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos nuostatuose šiai institucijai nustatyta kompetencija, viena pagrindinių Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos funkcijų yra tai, kad nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą Nacionalinė mokėjimo agentūra vykdo Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EAGGF) ir Finansinio žuvininkystės orientavimo instrumento (FIFG) mokėjimo institucijos funkcijas, priima paraiškas, atlieka jų vertinimą ir priima sprendimą dėl paramos suteikimo, taip pat registruoja, nagrinėja pateiktus mokėjimo prašymus, priima sprendimą dėl paramos išmokėjimo ir vykdo mokėjimus paramos gavėjams, rengia periodines išlaidų suvestines.

Daugeliu atvejų būtent dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pareigūnų veiksmų, netinkamai įgyvendinant pirmiau paminėtas institucijos funkcijas, į Seimo kontrolierę kreipėsi asmenys, teigdami buvus jų teisių ir įstatymų saugomų interesų pažeidimus. Iš 12 per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierės gautų šios srities skundų ir priimtų sprendimų, trimis atvejais pareiškėjų skunduose nurodyti teisių pažeidimo atvejai pasitvirtino ir skundai buvo pripažinti pagrįstais, 4 skundai atmesti kaip nepagrįsti, Seimo kontrolierė 5 kartus priėmė sprendimą tyrimą nutraukti.

Lyginant šį ataskaitinį laikotarpį su 2006 metais, pastebėtina, jog žemdirbių skundų skaičius pernelyg nepasikeitė. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, siekdama, jog Europos

Sąjungos paramos skyrimas ir išmokėjimas būtų kuo skaidresnis bei efektyvesnis, lengvina paraiškų teikimo sąlygas, paprastina gautų paraiškų vertinimą, teikia daugiau informacijos visuomenei, todėl pretenduojantys gauti paramą asmenys vis geriau žino savo teises.

Tačiau nepaisant to, paramos administravimo mechanizmas nėra tobulas, ir vis dar nustatoma pažeidimų vykdant Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos pateiktų paraiškų administravimą, dėl to pažeidžiami ir ūkininkų teisėti interesai dėl paramos gavimo.

Kaip pavyzdį galima paminėti Seimo kontrolierės atliktą tyrimą pagal pareiškėjo skundą dėl laiku negautos informacijos iš Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos.

Kadangi pareiškėjas skundėsi tuo, kad Nacionalinės mokėjimo agentūros pareigūnai jam nesuteikė informacijos apie jo atžvilgiu priimtą sprendimą neskirti pagrindinės tiesioginių išmokų dalies už deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą bei pritaikytas sankcijas, o tokią informaciją pareiškėjas gavo tik pats kreipęsis į instituciją, tiriant skundą buvo akcentuotas Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo tikslas, kuris apibrėžiamas kaip būtinų teisinių prielaidų įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatą, jog visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, sudarymas. Taip pat paminėtas Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme įtvirtintas įstatymo viršenybės principas, reiškiantis, kad viešojo administravimo subjektų kompetencija turi būti nustatyta šio įstatymo, o veikla atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus.

Remdamasi administracinės procedūros sąvoka, apibrėžta Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje (iki 2007 m. sausio 1 d. galiojusioje įstatymo redakcijoje), **Seimo kontrolierė konstatavo, jog administracinės procedūros etapas yra ne tik sprendimo priėmimas, bet ir informacijos apie priimtą sprendimą pateikimas pareiškėjui.**

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. lapkričio 3 d. įsakymu Nr. 3D-598 patvirtintų Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus administravimo bei kontrolės 2005 m. taisyklėse, reglamentuojant Nacionalinės mokėjimo agentūros funkcijas administruojant paramos lėšas ir kontroliuojant paraiškose pateiktus duomenis bei teikiamą informaciją, yra numatyta, jog Nacionalinė mokėjimo agentūra, baigusi administruoti paraišką, raštu informuoja pareiškėją apie jam sumokėtas tiesiogines išmokas bei pritaikytas sankcijas (Taisyklių 30.10 punktą). Šia nuostata Nacionalinė mokėjimo agentūra yra įpareigota informuoti paraišką tiesioginėms išmokoms gauti pateikusį pareiškėją apie jo atžvilgiu priimtą sprendimą. Pažymėtina, kad toks pareiškėjo informavimas siejamas su pareiškėjo teisės apskusti Nacionalinės mokėjimo agentūros priimtą sprendimą dėl tiesioginių išmokų apskaičiavimo bei taikomų sankcijų užtikrinimu.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, jog pareiškėjas informaciją apie jam paskaičiuotą ir patvirtintą mokėjimui tiesioginių išmokų dalį, taip pat apie jam pritaikytas sankcijas iš Nacionalinės mokėjimo agentūros gavo tik po savo pateikto prašymo peržiūrėti paaiškinimą dėl deklaruotų pasėlių neatitikimo.

Analizuojant Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2004 m. balandžio 26 d. įsakymu Nr. BR1-182 (su aktualiomis redakcijomis) patvirtintos Paraiškos tiesioginėms išmokoms už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus gauti ir kitų pareiškėjo duomenų priėmimo, registravimo ir duomenų registravimo procedūros nuostatas, Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2005 m. birželio 21 d. įsakymu Nr. BR1-509 (su aktualiomis redakcijomis) patvirtintos Tiesioginių išmokų už žemės naudmenų ir pasėlių plotus kontrolės procedūros nuostatas, taip pat 2005 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. BR1-758 patvirtintos Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus bei paramos pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ administravimo procedūros aprašo nuostatas nustatyta, kad nėra konkrečiai reglamentuota, kokiais terminais Nacionalinė mokėjimo agentūra privalo pateikti pareiškėjui informaciją apie priimtus sprendimus dėl tiesioginių išmokų apskaičiavimo ir mokėjimo bei apie taikytas sankcijas, jei tokios yra taikomos.

Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad, nesant tinkamo reglamentavimo, pareiškėjo teisė gauti informaciją apie priimtą sprendimą jam skirti tik dalį tiesioginių išmokų bei taikyti sankcijas buvo suvaržyta. Be to, tokia situacija taip pat sąlygojo pareiškėjo teisės laiku apskųsti Nacionalinės mokėjimo agentūros priimtą sprendimą teismui pažeidimą.

Atsižvelgdama į nustatytus pažeidimus, Seimo kontrolierė pasiūlė Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos imtis priemonių, kad būtų tinkamai ir konkrečiau reglamentuota Paraiškos tiesioginėms išmokoms už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus gauti administravimo procedūra, nustatant terminą, per kurį pareiškėjai privalo būti informuojami apie priimtus sprendimus dėl tiesioginių išmokų išmokėjimo ir sankcijų taikymo.

Atsižvelgdama į Seimo kontrolierės rekomendaciją Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos inicijavo Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus administravimo bei kontrolės 2007 m. taisyklių pakeitimus tam, kad būtų nustatyti konkretūs terminai pareiškėjų informavimui apie priimtus sprendimus dėl tiesioginių išmokų išmokėjimo ir sankcijų taikymo.

Seimo kontrolierių veiklos tikslas – ginti žmogaus teises į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms. Taip pat pažymėtinas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 5 straipsnis, apibrėžiantis Seimo kontrolierių kaip pareigūną, ginantį žmogaus teises ir laisves, tiriantį pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo bei siekiantį gerinti viešąjį administravimą.

Todėl Seimo kontrolierė atliekamų tyrimų metu vertina ne tik aplinkybes, kurias savo skunduose nurodo pareiškėjai, tačiau siekia atkreipti valstybės institucijų dėmesį į dar neiškilusias, bet galinčias atsirasti ateityje, problemas. Siekdama minėto tikslo – užtikrinti gerą viešąjį administravimą – Seimo kontrolierė teikė rekomendacijas ir tais atvejais, kai vienos ar kitos srities teisinis reglamentavimas yra pakankamai išsamus, tačiau teisės aktų taikymas yra susijęs su subjektyvių kriterijų pareiškėjo atžvilgiu taikymu ar netaikymu, dėl to gali rasti sąlygos asmens teisių pažeidimams.

Paminėtinas pareiškėjo skundo pagrindu Seimo kontrolierės atliktas tyrimas, kai viena iš esminių pareiškėjo skundo aplinkybių buvo susijusi su tuo, jog asmuo kvestionavo Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2006 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. BRI-299 patvirtinto Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus kontrolės procedūros aprašo 43 priedo I skyriaus 1.5 punkto nuostatą ir jos pagrindu Nacionalinės mokėjimo agentūros pareigūnų veiksmus vykdant paraiškos patikrą vietoje. Todėl Seimo kontrolierė vertino ir teisės aktų nuostatas, kurių pagrindu atliekamos žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus deklaravusių asmenų paraiškų patikros vietoje.

Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2006 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. BRI-299 patvirtinto Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus kontrolės procedūros aprašo 43 priedas reglamentuoja patikros vietoje nuostatas (darbo instrukciją), o minėtojo priedo I skyrius įtvirtina bendrojo patikros vietoje atlikimo principus. Vienas iš jų (1.5 punktas) numato, jog „patikros vietoje atliekamos iš anksto nepranešus. Jeigu tai netrukdo kontrolės tikslui, galima pateikti išankstinį pranešimą ir nurodyti tik būtiniausią informaciją. Toks pranešimas turi būti pateiktas ne anksčiau kaip prieš 48 valandas“.

Tyrimo metu patvirtinta, kad ši nuostata perkelta iš 2004 m. balandžio 21 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 796/2004, kuris nustato išsamias kompleksinio paramos susiejimo, moduliavimo ir integruotos administravimo ir kontrolės sistemos, numatytų Tarybos reglamente (EB) Nr. 1782/2003, nustatančiame bendrąsias tiesioginės paramos schemų pagal bendrąją žemės ūkio politiką taisykles ir tam tikras paramos schemas ūkininkams, įgyvendinimo taisykles, kuo ir rėmėsi institucija Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2006 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. BRI-299 reglamentuodama paraiškų patikros vietoje principus.

Lietuvos Respublikai 2004 m. gegužės 1 d. tapus Europos Sąjungos valstybe nare ir Lietuvoje pradėjus galioti Europos Sąjungos teisei, pagal kurią tam tikras Lietuvos Respublikos nacionalinės teisės normas privalu pakeisti, suderinti ar tiesiogiai perkelti, Europos Bendrijų Komisijos 2004 m. balandžio 21 d. reglamento Nr. 796/2004, iš kurio perkelta ir kvestionuojama norma, nuostatos yra skirtos Europos Sąjungos valstybėms narėms (kaip ir Lietuvos Respublikai) ir jų fiziniams bei juridiniams asmenims. Kaip ir kiti Europos Bendrijų Komisijos priimti reglamentai, šis teisės aktas yra privalomas visos apimties ir galioja tiesiogiai visose valstybėse narėse, o reglamento nuostatos veikia ir nepriėmus nacionalinių teisės aktų dėl šių nuostatų įgyvendinimo.

Atsižvelgdama į tai, Seimo kontrolierė nurodė, kad Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2006 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. BRI-299 patvirtintos Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus kontrolės procedūros aprašo nuostatos, tarp kurių ir tiesiogiai perkelta nuostata dėl patikrinimų vietoje atlikimo apie tai nepranešus, negali būti kitokios, nei numatyta Europos Bendrijų Komisijos 2004 m. balandžio 21 d. reglamente Nr. 796/2004.

Tačiau Seimo kontrolierė pažymėjo ir tai, kad pareiškėjo skundžiamoje Nacionalinės mokėjimo agentūros direktoriaus 2006 m. birželio 14 d. įsakymo Nr. BRI-299 43 priedo I skyriaus 1.5 punkto nuostatoje yra nustatyta išlyga: jeigu tai netrukdo kontrolės tikslui, galima pateikti išankstinį pranešimą ir nurodyti būtiniausią informaciją. Vadinas, paraiškas tiesioginėms išmokoms gauti administruojanti institucija, t. y. Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, institucijos vidaus teisės aktų pagrindu nustatytais kriterijais atrinkusi tam tikras pareiškėjų paraiškas patikrai, turėtų išsamiai įvertinti galimybes dėl objektyvaus patikrinimo atlikimo nedalyvaujant pareiškėjui, numatydama galimus netikslumus atliekant paraiškos patikrinimą vietoje ir pan. Ši išvada daroma iš informacijos, jog Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos tam tikrais atvejais gali informuoti (o tuo pagrindu ir informuoja) pareiškėjus apie ketinamus atlikti paraiškų patikras vietoje.

Seimo kontrolierės nuomone, akivaizdu, kad pareiškėjų, kurie informuojami apie patikras, atranka yra susijusi su subjektyviais kriterijais, todėl kiekvienu atveju turi būti žinomos konkrečios aplinkybės, kurios trukdytų kontrolės tikslui. Priešingu atveju, kai nepranešimas pareiškėjui apie patikrą nėra paremtas tam tikromis faktinėmis aplinkybėmis, tai gali sukelti pareiškėjui pagrįstų abejonių dėl atliktos patikros vietoje rezultatų teisingumo ar patikrą atlikusių pareigūnų veiksmų objektyvumo.

Todėl Seimo kontrolierė pasiūlė Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos įvertinti tai, kad, teisės aktų nuostatomis leidžiant tam tikrais atvejais atlikti paraiškų patikrą vietoje, apie tai informuojant pareiškėjus, svarstyti galimybę dažniau taikyti šias nuostatas ir tokiu būdu siekti užtikrinti paraiškų patikros vietoje ataskaitų objektyvumą, išsamumą bei pagrįstumą.

Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos informavo Seimo kontrolierę, jog į rekomendaciją buvo atsižvelgta – tikrintojams rekomenduota pranešti pareiškėjams apie patikras vietoje, nepažeidžiant 48 valandų termino ir neturint informacijos, kad tai galėtų pakenkti kontrolės tikslui. Taip pat institucija pažymėjo, kad jei teisės aktų reikalavimai nesikeis, šios nuostatos bus laikomasi ir ateityje.

Paminėtina, kad dalis pareiškėjų skundų dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pareigūnų veiksmų buvo susiję su, pareiškėjų manymu, netinkamu deklaruotų žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotų agrarinės būklės nustatymu paraiškos patikros vietoje metu. Tačiau atsižvelgusi į Seimo kontrolieriams nustatytą kompetenciją ir įvertinusi tai, jog tarp šalių kilusį ginčą kompetentingas nagrinėti tik teismas, Seimo kontrolierė nevertino tokių pareiškėjų skundo aplinkybių. Tuo vadovaujantis skundų tyrimas buvo nutraukiamas, o pareiškėjui buvo patariama kreiptis į teismą dėl šių aplinkybių teisingumo nustatymo.

Galima teigti, kad Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos įgyvendinamo visuomenės informavimo proceso rezultatai jau yra pastebimi, nes pranešimų spaudoje ar naujų leidinių forma žemdirbius pasiekia vis daugiau informacijos apie Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos veiklą, galimybes pasinaudoti Europos Sąjungos teikiama parama, administravimo taisykles ir kitus teisės aktus. Tačiau, kaip rodo Seimo kontrolierės per ataskaitinį laikotarpį gautų skundų analizė, neretai tinkamą paramos priemonių administravimą lemia ne tik informacijos kiekis, tačiau ir tinkamas teisės aktų nuostatų taikymas.

VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS ANTRINĖS TEISINĖS PAGALBOS PRIEINAMUMO UŽTIKRINIMO KONTROLĖ

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis nustato, jog asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į gynybą, taip pat teisė turėti advokatą. Teisė nemokamai gauti teisinę pagalbą, kai to reikalauja teisingumo interesai, yra įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 punkto C papunktyje.

Šių nuostatų įgyvendinimui valstybės sukurta valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema suteikia galimybę kiekvienam fiziniam asmeniui nepriklausomai nuo jo turtinės padėties efektyviai ginti savo teises ir teisėtus interesus tiek baudžiamosiose, tiek civilinėse ir administracinėse bylose.

Prie teikiamos antrinės teisinės pagalbos priskiriama dokumentų rengimas, gynība ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas. Taip pat ši teisinė pagalba apima bylinėjimosi išlaidų bylose, išnagrinėtose civilinio proceso tvarka, su bylos nagrinėjimu administracinio proceso tvarka susijusių išlaidų ir su baudžiamojoje byloje pareikšto civilinio ieškinio nagrinėjimu susijusių išlaidų atlyginimą.

Visos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos valdymo institucijos (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, savivaldybių institucijos, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos), išskyrus Lietuvos advokatūrą, yra viešojo administravimo subjektai, kuriuos įstatymai įgalioja atlikti viešąjį administravimą ir kuriems taikomos Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nuostatos. Taip Seimo kontrolieriai prižiūri, ar užtikrinamas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos asmenims prieinamumas ir tinkamumas gero viešojo administravimo prasme.

Per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierė priėmė 10 sprendimų dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų veiksmų: 5 skundai pripažinti pagrįstais, 3 atmesti kaip nepagrįsti, o dviem atvejais tyrimai nutraukti kaip nenagrinėtini Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigoje.

Apžvelgiant Seimo kontrolierės tirtų pareiškėjų skundų problematiką, išskirtina tai, jog asmenims dažniausiai iškylančios problemos yra susijusios su jų teisės į valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą realizavimu, kai susiduriama su nepakankamu administraciniu reglamentavimu bei neefektyviu ir netinkamu Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatų įgyvendinimu.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymu, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimas, be kitų principų, privalo būti paremtas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės principu. Analizuojant valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos teikimo tikslą, atsižvelgiant į pagalbos specifiką ir įvertinant netinkamos antrinės teisinės pagalbos suteikimo galimas pasekmes, ypatingai pabrėžtina valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės svarba.

Seimo kontrolierė atliko tyrimą pagal pareiškėjos skundą dėl netinkamai suteiktos antrinės teisinės pagalbos baudžiamojoje byloje. Pareiškėja skundėsi, jog Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba neišnagrinėja jos skundo dėl advokato netinkamai suteiktos teisinės pagalbos bei nepripažįsta, kad jos teisės buvo pažeistos.

Lietuvos advokatūra antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų veiklos kokybę privalo tikrinti remdamasi specialiu teisės aktu, o būtent – antrinės teisinės pagalbos kokybės vertinimo taisyklėmis.

Tačiau tiriant skundą nustatyta, kad Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme numatytų antrinės teisinės pagalbos kokybės vertinimo taisyklių, kurias pagal įstatymą tvirtina teisingumo ministras, suderinęs su Lietuvos advokatūra, iki šiol nėra, o situacija, kai nėra numatytų ir patvirtintų advokatų veiklos kokybės vertinimo taisyklių, gali sąlygoti dėl advokatų veiklos priimamų sprendimų nevienareikšmišką vertinimą. Žmogaus teisių gynėjai ne kartą atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvoje dažni atvejai, kai įstatymai, galintys apsaugoti vienokias ar kitokias asmenų teises, neveikia, nes Vyriausybė ar kitos įgaliosios institucijos nesukuria įstatymo įgyvendinimo mechanizmo.

Atsižvelgusi į skundo tyrimo metu nustatytas aplinkybes, Seimo kontrolierė atkreipė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos dėmesį į tai, kad iki šiol nepatvirtintos antrinės teisinės pagalbos kokybės vertinimo taisyklės, bei siūlė artimiausiu metu parengti minėtąsias taisykles ir, suderinus su atitinkamomis institucijomis, jas patvirtinti įstatymų nustatyta tvarka.

Įvertinusi Seimo kontrolierės rekomendaciją, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija informavo, jog parengtame Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte yra siūloma, kad antrinės teisinės pagalbos kokybės vertinimo taisyklės tvirtina Lietuvos advokatūra, suderinusi su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

Valstybės garantuojama teisinė pagalba privalo būti teikiama vadovaujantis lygiateisiškumo ir visų asmenų teisių bei įstatymų saugomų interesų apsaugos, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės, efektyvumo ir ekonomiško, taikaus ginčų sprendimo prioriteto bei draudimo piktnaudžiauti valstybės garantuojama teisine pagalba ir materialiomis bei procesinėmis teisėmis principais. Tačiau nustatyta atveju, kai asmenų teisė gauti teisinę pagalbą valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių institucijų būna nepagrįstai apribojama.

Seimo kontrolierė gavo pareiškėjos skundą dėl neįgalųjų teisių galimų pažeidimų. Iš esmės pareiškėjos skunde nurodytos aplinkybės buvo labiau sietinos su buvusių neterminuotai nedarbingais pripažintų asmenų galimai nepagrįstu pripažinimu iš dalies darbingais, nes taip tokiems asmenims yra užkertamas kelias pasinaudoti nemokama antrine teisine pagalba.

Seimo kontrolierės iniciatyvos pagrindu Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kreipėsi į Teisingumo ministeriją su pasiūlymu svarstyti galimybę numatyti, kad nemokamą antrinę teisinę pagalbą turi teisę gauti ir asmenys, kurie teisės aktu

nustatyta tvarka yra pripažįstami iš dalies darbingais. Teisingumo ministerija informavo, jog ministerija yra parengusi Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuriame yra numatyta plėsti asmenų, turinčių teisę į antrinę teisinę pagalbą, neatsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus turto ir pajamų lygius, skaičių.

Seimo kontrolierė tyrė pareiškėjo skundą, kuriame jis nurodė daug kartų kreipęsis į Vilniaus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo, tačiau tarnyba sistemiškai nesilaikė Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme nustatyto 3 dienų termino priimti sprendimą dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo.

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, paaiškindama dėl pareiškėjo skunde aprašytų aplinkybių, nurodė, jog į kai kuriuos pareiškėjo prašymus buvo vėluojama atsakyti, nes tarnyba neturi galimybės priimti sprendimą nedelsdama dėl žmogiškųjų resursų trūkumo.

Įvertinusi visas faktines aplinkybes, Seimo kontrolierė pabrėžė, kad, nors matyti, jog visi pareiškėjo prašymai buvo išnagrinėti ir dėl visų priimti atitinkami sprendimai, tačiau kartu pažymėtina ir tai, kad valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos ne visada priimdavo sprendimus per Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme nustatytą terminą.

Seimo kontrolierė pateikė nuomonę, jog valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų nepakankama struktūra ir lemia tai, kad nesilaikoma pareiškėjų prašymų nagrinėjimo bei sprendimų priėmimo terminų, taip pat daro įtaką priimamų sprendimų pagrįstumui, o tokia situacija kelia pagrįstas abejones dėl valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos prieinamumo.

Seimo kontrolierė atkreipė Lietuvos Respublikos teisingumo ministro dėmesį į valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybose susidariusią žmogiškųjų išteklių padėtį ir pasiūlė imtis neatidėliotinių priemonių šiai situacijai pagerinti.

Minėtojo pareiškėjo skundo tyrimo pagrindu teikta Seimo kontrolierės rekomendacija Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje buvo įvertinta. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 5 d. nutarimu Nr. 941 Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybose papildomai buvo įsteigta 21 valstybės tarnautojų pareigybė.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis nustato, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, **kalbos**, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, t. y. įtvirtina asmenų lygiateisiškumo principą. Kaip savo aktuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, šis konstitucinis

principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų.

Seimo kontrolierė, nagrinėdama pareiškėjo skundą dėl Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos veiksmų, nustatė, jog tarnyba atsisakė nagrinėti pareiškėjo teiktą prašymą dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo, motyvuojant tuo, kad pareiškėjo pateiktas prašymas neatitinka nustatytos tokiems prašymams formos ir surašytas ne valstybine kalba. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad pareiškėjo tarnybai teiktas prašymas buvo surašytas remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. balandžio 27 d. įsakyму Nr. 1R-124 patvirtinta prašymo suteikti antrinę teisinę pagalbą forma, ir tik prašymo suteikti antrinę teisinę pagalbą esmę pareiškėjas trumpai išdėstė rusų kalba.

Remdamasi skundo tyrimo metu surinkta medžiaga, Seimo kontrolierė konstatavo, kad pareiškėjo prašymo nagrinėjimo Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyboje metu galiojusio Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 1491 patvirtinto Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdinės tvarkos aprašo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 pripažintas netekusiu galios) 10 punkte buvo įtvirtinta, jog ne valstybine kalba gauti prašymai ir skundai nagrinėjami bendra tvarka, į lietuvių kalbą gautą prašymą ar skundą išverčia institucija, kuriai pagal kompetenciją priklauso nagrinėti šiuos dokumentus, o pareiškėjui yra atsakoma valstybine kalba. Minėtoji teisės akto nuostata aiškiai patvirtina, kad ne valstybine kalba gauti prašymai ar skundai Lietuvos Respublikos institucijose privalo būti priimami ir tai nėra pagrindas atsisakyti juos nagrinėti.

Tiriant šį skundą taip pat pavyko nustatyti atvejų, kai prašymai dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo nėra priimami nagrinėti, asmenims pasiūlant pirmiau pasinaudoti pirmine teisine pagalba, kad jiems padėtų tinkamai užpildyti prašymą, atitinkantį įstatymo reikalavimus. Tokia praktika vertintina kaip ribojanti asmenų teisę gauti antrinę teisinę pagalbą.

Vertinant tokius valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų asmenims teikiamus siūlymus paminėtina, kad iš tiesų, remiantis Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi, pirmine teisine pagalba yra laikoma minėtojo įstatymo nustatyta tvarka teikiama teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, išskyrus procesinius dokumentus, rengimas. Tačiau pabrėžtinas ir minėtojo įstatymo 3 straipsnio 2 punktas, įtvirtinantis valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės, efektyvumo ir ekonomiškumo principus. Taigi manytina, kad, remiantis

pirmiau minėtais principais, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos, kaip antrinės teisinės pagalbos teikimo institucijos, neturėtų nukreipti asmenį į pirminę teisinę pagalbą teikiančią instituciją tik tam, jog ši tinkamai surašytų pareiškėjo prašymą antrinę teisinę pagalbą teikiančiai institucijai. Nors tokie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų veiksmai formaliai atitinka teisės aktų reikalavimus, tačiau atsižvelgiant į asmenų teisę kuo operatyviau gauti antrinę teisinę pagalbą bei vadovaujantis bendraisiais viešojo administravimo ir valstybės garantuojamos pagalbos principais, tai nelaikytina geru viešojo administravimu.

ATLIKTŲ TYRIMŲ DĖL ANTSTOLIŲ IR NOTARŲ VEIKLOS IŠVADOS

Seimo kontrolierės atliekama antstolių ir notarų veiklos kontrolė, lyginant su kitų pareigūnų veiksmų ar neveikimo vertinimu, pasižymi tam tikra specifika. Nors antstoliai ir notariai yra valstybės įgalioti asmenys, atliekantys jiems valstybės priskirtas funkcijas, ir todėl jų veikla gali būti tiriama tinkamo viešojo administravimo prasme, tačiau Seimo kontrolierė negali vertinti šių valstybės įgaliotų asmenų veiklos, jei tai susiję su antstolių procesiniais ar notarų atliktais notariniais veiksmais. Dėl šios priežasties dalis Seimo kontrolierės gautų skundų, kuriuose skundžiamasi antstolių procesiniais ar notarų notariniais veiksmais, yra netiriami arba jų tyrimas nutraukiamas.

Per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierė priėmė 20 sprendimų dėl antstolių veiklos bei 4 sprendimus – skundų dėl notarų veiksmų pagrindu.

Pažymėtina, kad skundai dėl antstolių veiklos daugiausia buvo susiję su antstolio neteisėtais vykdymo veiksmais, su antstolio veiksmais netinkamai atsakant į pareiškėjų prašymus suteikti informaciją, taip pat nesuteikiant pareiškėjui paaiškinimų.

Paminėtinas vienas aktualiausių visuomenei tyrimų. Tai Seimo kontrolierės pagal televizijos laidoje paskelbtą informaciją savo iniciatyva pradėtas tyrimas dėl antstolių veiklos, kai viena esminių atlikto tyrimo metu vertintų aplinkybių buvo susijusi su teisės aktų normų nustatytais antstolio įgaliojimais rinkti duomenis apie skolininko turimą turtą.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 645 straipsnis, reglamentuojantis skolininko pareigą pateikti informaciją apie turimą turtą, nustato, jog skolininkas privalo antstolio reikalavimu raštu pateikti duomenis apie turimą turtą ir jo buvimą vietą, pas trečiuosius asmenis esantį turtą, lėšas kredito įstaigose. Ši įstatymo norma įtvirtina tokios skolininko pareigos atsiradimo pagrindą, t. y. antstolio reikalavimą skolininkui tokius duomenis pateikti. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad tam

tikrais atvejais antstolis, priimdamas patvarkymą dėl turtinių teisių arešto, nesurenka visų reikiamų ir vykdymo metu aktualių duomenų apie skolininko turimą turtą, jo šeiminių padėčių.

Tokiais atvejais, kai antstolis vadovaujasi tik pirmine surinkta informacija tiek turto arešto, tiek kitais vykdymo proceso etapais, vykdant išieškojimą dėl to gali būti nepagrįstai apriboti ar pažeisti suinteresuotų asmenų ar trečiųjų asmenų turtiniai interesai.

Tyrimo metu buvo atkreiptas dėmesys ir į Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 654 straipsnio nuostatą, įtvirtinančią, kad prie pirminių vykdymo veiksmų yra numatyti tokie antstolio veiksmai kaip: užklausti reikiamus asmenis dėl skolininko turto ir atlikti kitus parengiamuosius veiksmus, reikalingus operatyviam ir efektyviam išieškojimui. Svarbu yra tai, kad šiems pirminiams vykdymo veiksams priskiriami atliktini veiksmai, nesant kitų Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatų, antstolių gali būti atliekami tik kartą, t. y. tik priėmus vykdyti vykdomąjį dokumentą. Tačiau įvertinus vykdymo proceso praktikoje įsiginčius pakankamai ilgus vykdomųjų dokumentų įvykdymo terminus, manytina, kad minėtu straipsniu nustatytas informacijos apie skolininką ir jo turtą vienkartinis surinkimas daugeliu atvejų gali sąlygoti ne tik neefektyvų, bet ir neteisėtą vykdymo procesą. Jei pakartotinis informacijos apie skolininką rinkimas bus paremtas vien antstolių geranoriškumu, bus neįmanoma užtikrinti, kad vykdymo proceso praktikoje neatsirasytų panašių pažeidimų.

Tuo remdamasi Seimo kontrolierė išreiškė nuomonę, jog antstolių pareiga atlikti užklausas dėl skolininko turto, šeiminių padėties turėtų būti reglamentuojama tiksliau, nes taip būtų užtikrinami ir kreditorių interesai dėl vykdymo proceso efektyvumo, o Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatose galėtų būti numatytas tokios informacijos pateikimo privalomumas ir skolininkui, tik būtina atsižvelgti ir į tokios skolininko pareigos įgyvendinimo kontrolę.

Seimo kontrolierė taip pat pažymėjo, kad, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 585 straipsniu, antstolio reikalavimų privalomumas yra užtikrinamas įstatymo nustatytais sankcijomis už jų nevykdymą, tačiau to paties straipsnio 3 dalis pabrėžia, kad, atlikdamas vykdymo veiksmus, antstolis neturi viršyti jam suteiktų įgalinimų. Svarbu yra tai, kad antstolis, būdamas valstybės įgaliotu asmeniu, atliekančiu įstatymų nustatytas valstybės suteiktas funkcijas, turėdamas pakankamai plačius įgalinimus, privalo siekti, kad vykdymo proceso dalyvių tiek lėšų, tiek laiko sąnaudos būtų kuo mažesnės. Todėl, esant tam tikroms galimybėms, apibrėžtoms teisės aktų normose, antstoliai pagal kompetenciją turėtų aktyviau savo iniciatyva padėti proceso šalims ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus, nereikalaujant papildomų veiksmų, kuriuos galėtų atlikti ir pats antstolis.

Atsižvelgdama į tyrimo metu padarytas išvadas, Seimo kontrolierė rekomendavo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai įvertinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normas dėl vykdymo proceso metu antstolio renkamų duomenų apie skolininką ir jo turimą turtą periodiškumo reglamentavimo. Įvertinusi Seimo kontrolierės rekomendaciją, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija Seimo kontrolierės siūlymą perdavė svarstyti Darbo grupei Civilinio proceso kodekso taikymo problemoms analizuoti bei pasiūlymams dėl šių problemų sprendimo teikti ir Darbo grupei sprendimų vykdymo instrukcijos pakeitimo projektui rengti.

Aptariant notarų veiklos kontrolės atvejus, pastebėtina, jog daugiausia pareiškėjų skundėsi notarų veiksmais, susijusiais su notarinių veiksmų atlikimu. Tačiau, kaip numatyta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 511 straipsnio 1 dalyje, skundžiamo notarinio veiksmo ar atsisakymo atlikti notarinį veiksma pagrįstumą ir teisėtumą gali vertinti tik teismas.

Kita dalis pareiškėjų savo prašymuose skundėsi notarų veiksmais atsisakant suteikti išsamius raštiškus paaiškinimus, dėl dokumentų kopijų neišdavimo ar netinkamo, nepagarbaus notarų elgesio su pareiškėjais. Tačiau pažymėtina, jog nė vienas pareiškėjų skundas dėl notarų veiksmų, išnagrinėjus su tuo susijusias aplinkybes, Seimo kontrolierės nebuvo pripažintas pagrįstu.

SKUNDAI DĖL NEKILNOJAMOJO TURTO REGISTRO IR NEKILNOJAMOJO TURTO KADASTRO ADMINISTRAVIMO

Valstybės įmonė Registrų centras Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo ir Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymo bei kitų teisės aktų pagrindu tvarko nekilnojamojo turto kadastrą ir registrą, adresų registrą, juridinių asmenų registrą, kuria, įgyvendina, plėtoja ir tvarko su šiais bei kitais registrais susijusias informacines sistemas, tvarko registrų archyvus.

Analizuojant Seimo kontrolierės gautų pareiškėjų skundų dėl valstybės įmonės Registrų centro ir jo teritorinių padalinių pareigūnų veiksmų problematiką, nustatyta, jog pareiškėjai Seimo kontrolieriui skundžiasi dėl teisės gauti informaciją pažeidimų, netinkamo skundų ar prašymų išnagrinėjimo, prašymų nagrinėjimo terminų pažeidimų, netinkamo teisės akto taikymo ir kt.

Per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierė priėmė 17 sprendimų dėl valstybės įmonės Registrų centro ir jo teritorinių padalinių pareigūnų veiksmų: 4 skundai pripažinti pagrįstais, 9 atmeti kaip nepagrįsti, o keturiais atvejais skundų tyrimas buvo nutrauktas.

Pažymėtinas Seimo kontrolierės atliktas tyrimas nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl VĮ Registrų centro Vilniaus filialo pareigūnų veiksmų neįregistruojant nuosavybės teise pareiškėjo lėšomis įsirengtą palėpės dalį. Nagrinėjant šį skundą vienu esminių nagrinėjamų dalykų buvo pareiškėjo skunde paminėtas galimo nelygiateisiškumo kitų bendraturčių atžvilgiu atvejis. Remiantis asmenų lygiateisiškumo principu tyrimo metu taip pat buvo įvertinta ir VĮ Registrų centro interneto svetainėje pateikiama informacija dėl palėpių ir pastogių patalpų įregistravimo.

Seimo kontrolierių siekis gerinti viešąjį administravimą negali būti įgyvendintas, jei institucija, kuriai atitinkamas siūlymas buvo pateiktas, rekomendaciją išnagrinėja formaliai. Būtent taip vertintini VĮ Registrų centro Vilniaus filialo veiksmai, nagrinėjant Seimo kontrolierės siūlymą naujai įvertinti skundo tyrimo pažymoje išdėstytus argumentus.

Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto iniciatyva, VĮ Registrų centro valdyboje, dalyvaujant Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos atstovui, buvo nuspręsta įpareigoti minėtos įmonės vadovybę ir įmonės filialų vadovus privalomai vertinti Seimo kontrolierių teikiamas rekomendacijas dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų, vykdanč įmonės veiklą, o galimą sprendimą neatsižvelgti į Seimo kontrolierių rekomendacijas – priimti motyvuotai.

Paminėtina, kad 14 atvejų Seimo kontrolierė priėmė sprendimus atsisakyti nagrinėti pareiškėjų skundus dėl valstybės įmonės Registrų centro ar jo teritorinių padalinių, nes skunduose pareiškėjai daugiausia skundė valstybės įmonės Registrų centro ar jo teritorinių padalinių priimtus sprendimus dėl nekilnojamojo turto duomenų registravimo ar atsisakymo įregistruoti turtines teises, dėl neteisingo kadastrinių duomenų tvarkymo, taip pat kreipėsi į Seimo kontrolierę prašydami įvertinti nekilnojamojo turto registre įrašytų duomenų teisėtumą. Svarbu pažymėti, jog Seimo kontrolierės kompetencijai nėra priskirta spręsti dėl nekilnojamojo turto registro duomenų teisėtumo, nes Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo 4 straipsnis įtvirtina, kad visi nekilnojamojo turto registre esantys duomenys nuo jų įrašymo laikomi teisingais ir išsamiais, kol jie nenuginčyti įstatymų nustatyta tvarka. Taip pat Seimo kontrolierė negali vertinti ir valstybės įmonės Registrų centro ar jo teritorinių padalinių sprendimų dėl nekilnojamojo turto duomenų įregistravimo ar atsisakymo įregistruoti turtines teises teisėtumo bei pagrįstumo. Tokių valstybės įmonės Registrų centro ir jo teritorinių padalinių priimtų sprendimų apskundimo ne teisme tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas, numatantis, kad teritorinių padalinių sprendimai skundžiami VĮ Registrų centro centriniam registratoriui išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka, o centrinio registratoriaus priimtas sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

VARTOTOJŲ TEISIŲ ENERGETIKOS IR TURIZMO SRITYSE ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS

Tinkama vartotojų teisių apsauga yra vienas svarbiausių pagrindų, sietinų su sėkmingu Lietuvos įsiliesimu į Europos Sąjungos vieningąją rinką. Vartotojų politika – tai vartotojų problemų identifikavimas ir jų sprendimas, santykių tarp vartotojų ir verslininkų balansavimas, o jos pagrindinis tikslas yra užtikrinti galimybes vartotojui, kartu su gamintoju bei paslaugų teikėju, naudotis rinkos teikiama nauda.

Pareiškėjų skundai dėl jų, kaip vartotojų, teisių pažeidimų per ataskaitinį laikotarpį sudarė 3 proc. visų Seimo kontrolierės gautų pareiškėjų skundų. Daugiausia skundų buvo susiję su vartotojų teisių pažeidimais energetikos srityje, t. y. skundžiamasi dėl netinkamo mokesčių už suvartotą elektros energiją apskaičiavimo, dėl nepakankamos elektros energijos apskaitos prietaisų kontrolės, dėl šilumos tiekimo ir panašiai. Pažymėtina, kad buvo padaryta išvada, jog **kai kuriais atvejais pareiškėjų teisės buvo pažeistos ne tik dėl netinkamai suteiktų paslaugų, tačiau ir nesant pakankamai efektyvios paslaugas teikiančių bendrovių kontrolės.**

Seimo kontrolierė nagrinėjo pareiškėjos skundą dėl Valstybinės energetikos inspekcijos pareigūnų veiksmų, kai pareiškėja buvo nepatenkinta Valstybinės energetikos inspekcijos veiksmais kontroliuojant gyvenamąjį namą administruojančią įmonę dėl netinkamos elektros energijos apskaitos ir mokesčių už ją apskaičiavimo. Atsižvelgus į Valstybinės energetikos inspekcijai suteiktą funkciją išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėti skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploataavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir mokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, avarijų, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo, Seimo kontrolierė nustatė, jog Valstybinė energetikos inspekcija turėjo pakankamai teisės aktų nuostatomis suteiktų įgalinimų pareiškėjos nurodytoms problemoms spręsti, privalėjo savo iniciatyva be papildomų ir pakartotinių pareiškėjos prašymų kontroliuoti namą administruojančios įmonės veiklą prižiūrint įrenginių eksploatavimą bei apskaitant mokesčius už suvartotą elektros energiją. Seimo kontrolierė konstatavo, kad pareiškėjos kaip vartotojos teisės į teisingą mokesčių apskaičiavimą buvo pažeistos.

Lietuvoje vis populiarėjant turistinėms kelionėms į užsienio šalis bei sparčiai plečiantis turizmo paslaugų sektoriui, ypatinai aktualios tampa vartotojų teisės turizmo srityje. Remiantis visuomenės informavimo priemonėse pasirodžiusiais pranešimais ir į Seimo kontrolierę besikreipusių pareiškėjų skundais buvo nustatyta, kad iki 2007 m. kovo 1 d. galiojęs Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas nagrinėti vartotojų skundus dėl kelionių organizatorių suteiktų paslaugų kokybės nepriskyrė nei Nacionalinei vartotojų teisių apsaugos tarybai prie Teisingumo ministerijos (dabar – Valstybinė

vartotojų teisių apsaugos tarnyba), nei tiesiogiai Valstybiniam turizmo departamentui. Įvertinus vartotojų teises ir turizmo veiklą, šios veiklos kontrolę reglamentuojančias teisės aktų nuostatas, buvo prieita išvada, kad Valstybinis turizmo departamentas, nebūdamas teisės aktų normų pagrindu įgaliotas nagrinėti vartotojų skundus dėl kelionių organizatorių turizmo paslaugų sutarčių nevykdymo (netinkamo vykdymo), nors būtent dėl to Seimo kontrolierei skundėsi pareiškėjai, buvo kompetentingas vertinti tokius skundus turizmo teisės aktų vykdymo kontrolės aspektu.

Seimo kontrolierė tyrimo metu konstatavo, jog ne tik nėra nustatytos vartotojų, nepatenkintų kelionių organizatorių suteiktomis paslaugomis, skundų nagrinėjimo tvarkos, bet ir Valstybinio turizmo departamento pareigūnė savo veiksmais pažeidė Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių 6 punkte įtvirtintą nešališkumo principą, išdėstydama išankstines savo nuostatas dėl pareiškėjų skundo nagrinėjimo.

Tuo pagrindu Valstybinio turizmo departamento direktoriui buvo pasiūlyta atlikti tarnautojos veiksmų tarnybinį patikrinimą.

Įvertinęs Seimo kontrolierės tyrimo pagrindų teiktas rekomendacijas, Valstybinis turizmo departamentas, siekdamas užtikrinti sklandesnį turistų prašymų (skundų) nagrinėjimą, parengė Turistų prašymų (skundų) nagrinėjimo tvarkos aprašą, kuris patvirtintas Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus ir Valstybinio turizmo departamento direktoriaus įsakymu. Taip pat siekdamas tinkamai vykdyti prevencinį darbą turistų kaip vartotojų teisių apsaugos srityje Valstybinio turizmo departamento direktorius patvirtino Prevencinių priemonių, įgalinančių užtikrinti Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo 6 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymąsi, planą. Atsižvelgus į Seimo kontrolierės rekomendaciją atlikti Valstybinio turizmo departamento tarnautojos veiksmų tarnybinį patikrinimą, tarnautojai buvo paskirta tarnybinė nuobauda.

SEIMO KONTROLIERĖS REKOMENDACIJOS (VIETOJE IŠVADŲ)

Akcentuojant visuotiną ombudsmenų priimamų sprendimų rekomendacinį pobūdį, pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus sprendimai taip pat yra tik rekomendacinio pobūdžio, nesukuriantys nei pareiškėjui, nei viešojo administravimo subjektui teisių ar pareigų, tačiau siekiantys pagerinti viešojo administravimo kokybę, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės.

Vienas svarbiausių Seimo kontrolierės tikslų nagrinėjant asmenų skundus yra siekti, kad būtų pašalinti įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimai, tokių pažeidimų priežastys ir sąlygos, tai yra, kad pažeistos teisės būtų apgintos. Tuo atveju, kai pareiškėjo skundas pripažįstamas pagrįstu nustačius, kad jo

teisė į tinkamą viešąjį administravimą buvo pažeista ir dėl to jis patyrė neteisybę ir nusivylimą, ir jei nėra galimybių atkurti buvusią iki teisės pažeidimo padėtį, pareiškėjui turi būti proporcingai tinkamai atlyginta. Seimo kontrolierės nuomone, piniginė kompensacija nebūtų tinkama visais atvejais ar net neįmanoma pagal įstatymus ir kitus teisės aktus.

Įgyvendinant Seimo kontrolierių veiklos tikslą – ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus

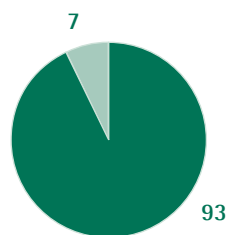
teisės ir laisvės, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms, Seimo kontrolierė siekia, kad viešojo administravimo institucijos (pareigūnai) būtų nešališki, prisiimtų atsakomybę, pripažintų netinkamą veiką ir atlygintų žalą, pakeistų įstatymus ar kitus norminius teisės aktus, varžančius žmogaus teisės ir laisvės, bei pasinaudotų galimybe patobulinti savo veiklą.

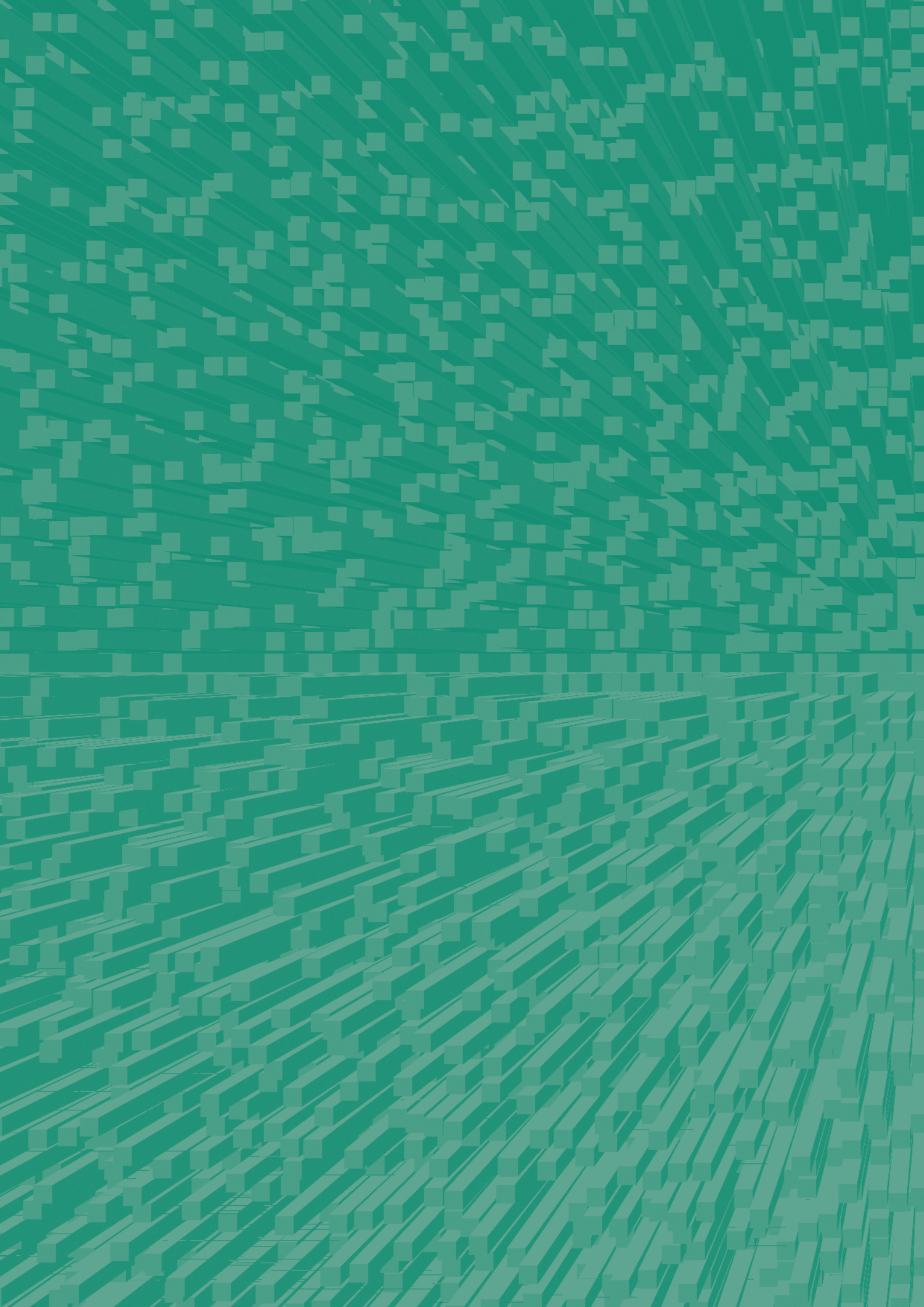
2007 metais išnagrinėjusi skundus Seimo kontrolierė A. Radzevičiūtė pateikė 83 rekomendacijas.

Rekomendacija	Rekomendacijų skaičius
Atkreipti pareigūnų dėmesį į aplaidumą darbe, įstatymų ar kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus ir siūlyti imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos	64
Siūlyti Seimui, Vyriausybei, kitoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kad būtų pakeisti įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai, varžantys žmogaus teisės ir laisvės	6
Informuoti Seimą, Vyriausybę bei kitas valstybės institucijas ir įstaigas ar atitinkamos savivaldybės tarybą apie šiurkščius įstatymų pažeidimus arba įstatymų ar kitų teisės aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas	6
Siūlyti kolegialiai institucijai ar pareigūnui įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti ar pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus ar siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo	4
Siūlyti prokurorui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo	1
Siūlyti kolegialiai institucijai, įstaigos vadovui ar aukštesniajai pagal pavaldumą institucijai ir įstaigai skirti nusižengusiems pareigūnams tarnybinės (drausminės) nuobaudas	1
Netirdamas Seimo kontrolieriaus kompetencijai nepriskirto skundo iš esmės, pateikė siūlymus ar pastabas atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidinėjamos žmogaus teisės ir laisvės	1

Į Seimo kontrolierės pateiktas rekomendacijas daugiausia buvo atsižvelgta.

Atsižvelgta į rekomendacijas 93%
Neatsižvelgta į rekomendacijas 7%

Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto

veiklos ataskaita
2007 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d.

Seimo kontrolierius pagal Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą ir Seimo kontrolierių įstaigos valdybos nutarimu patvirtintą Seimo kontrolierių pasiskirstymą veiklos sritimis tyrė pareiškėjų skundus dėl:

- Kauno apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Kauno miesto, Jonavos, Kaišiadorių, Kauno, Kėdainių, Prienų, Raseinių rajonų, Birštono savivaldybių;
- Panevėžio apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Panevėžio miesto, Biržų, Kupiškio, Panevėžio, Pasvalio, Rokiškio rajonų savivaldybių;
- Utenos apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Visagino miesto, Anykščių, Ignalinos, Molėtų, Utenos, Zarasų rajonų savivaldybių administracijos pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje.

IŽANGA

Teisės doktrinoje analizuojant ombudsmeno paskirtį yra išskiriami du jo veiklos aspektai: vienoje valstybėje labiau akcentuojamas pareigūnų priežiūros aspektas, t. y. ombudsmenas suvokiamas kaip pareigūnų prižiūrėtojas, ar šie laikosi teisės aktų, o kitoje – žmogaus teisių apsaugos aspektas, t. y. ombudsmenas suvokiamas kaip žmogaus teisių gynėjas. Tuomet kyla klausimas, ar kuriam nors iš šių dviejų aspektų turėtų būti teikiama pirmenybė, ar jie abu yra vienodai svarbūs. Šių abiejų aspektų analizė rodo, kad tarp jų turėtų būti dedamas lygybės ženklas. Nesvarbu, kad vienoje šalyje yra labiau pabrėžiama pareigūnų priežiūra, o kitoje – žmogaus teisių apsauga. Svarbiausia, kad šiuos abu aspektus galima kildinti vieną iš kito. Prižiūradamas pareigūnus, kad šie laikytųsi teisės aktų, ombudsmenas taip pat saugo, kad jie nepažeistų žmogaus teisių. Gindamas žmogaus teises, ombudsmenas prižiūri pareigūnus, kad šie laikytųsi teisės aktų. Tai puikiai atskleidžia tikrąją ombudsmeno paskirtį ir leidžia ombudsmeną pavadinti žmogaus teisių gynėju nuo pareigūnų daromų pažeidimų arba pareigūnų prižiūrėtoju, siekiant apsaugoti žmogaus teises.

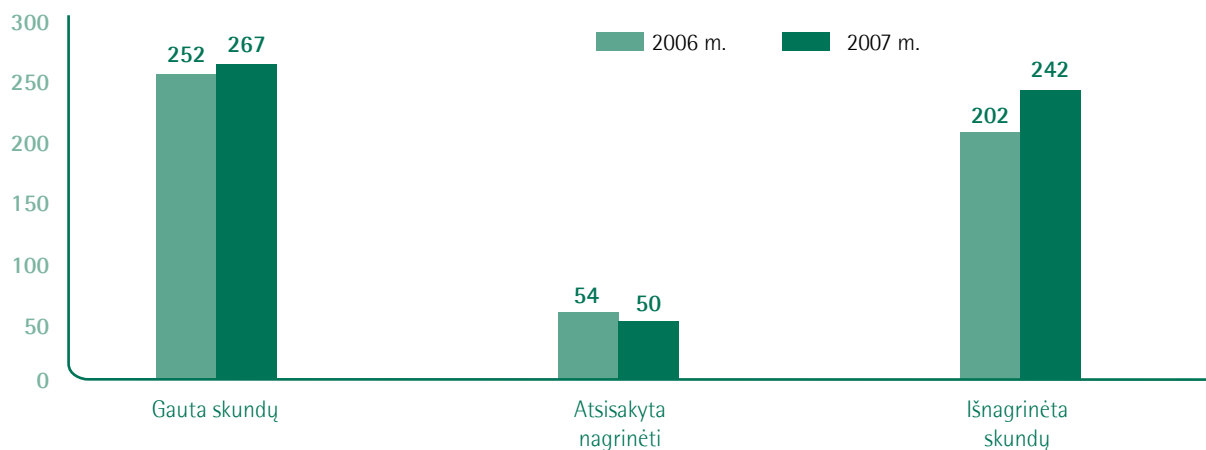
Seimo kontrolieriaus 2007 m. veiklos ataskaita skiriasi nuo ankstesnių metų ataskaitų. Ankstesniais metais Seimo kontrolierius ataskaitose analizuodavo dažniausiai pareiškėjų keliamas problemas, jas bendrais bruožais apibūdindavo, išskirdavo šių problemų atsiradimo bei jų gausumo priežastis. Kadangi pareiškėjų skunduose keliamų problemų santykis nesikeičia jau ne vienerius metus, t. y. daugiausia skundžiamasi dėl teisės į nuosavybę (įskaitant teisę į nuosavybės teisių atkūrimą) pažeidimų, taip pat dėl teisės į viešąjį administravimą ir teisės į saugią bei ekologišką aplinką pažeidimų, šioje ataskaitoje Seimo kontrolierius nusprendė didesnę dėmesį skirti ne bendram iškeltų problemų aptarimui, bet atskiriems svarbiausiems 2007 m. atliktiems tyrimams aptarti. Pateikdamas šią informaciją Seimo kontrolierius siekia supažindinti visus ataskaitos skaitytojus su konkrečiame asmens skunde iškeltomis konkrečiomis problemomis ir jų sprendimu.

Ataskaitą sudaro trys dalys. Pirmoji yra skirta statistiniams duomenims aptarti ir išanalizuoti. Antroje dalyje aptariami svarbiausi 2007 m. Seimo kontrolieriaus atlikti tyrimai, o trečioji skirta veiklai apibendrinti.

STATISTIKA

a) pagrindiniai duomenys apie skundus

Per 2007 m. Seimo kontrolierius iš viso išnagrinėjo 242 skundus (2006 m. buvo išnagrinėti 202 skundai). Pažymėtina, kad 2007 m. padidėjo ne tik išnagrinėtų skundų skaičius, bet ir gautų skundų skaičius: 2007 m. buvo gauti 267 skundai, o 2006 m. buvo gauti 252 skundai. Be to, 2007 m. Seimo kontrolierius atsisakė nagrinėti 50 skundų (2006 m. buvo atsisakyta nagrinėti 54 skundus).

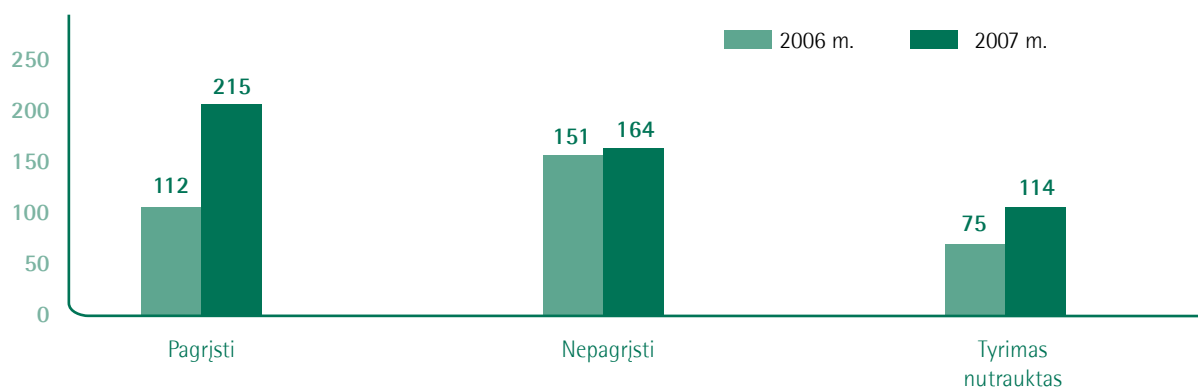
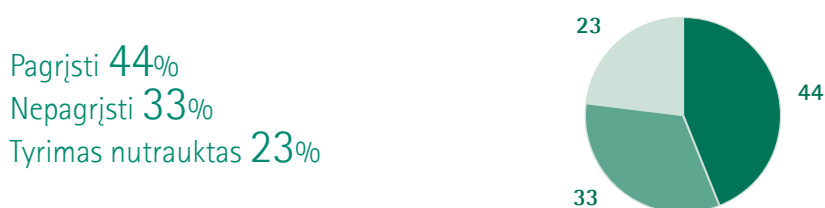

b) priimti sprendimai

Minėta, kad per 2007 m. buvo išnagrinėti 242 skundai, tačiau sprendimų dėl šių skundų buvo priimta beveik dvigubai daugiau – net 493. Šis skirtumas tarp išnagrinėtų skundų skaičiaus ir priimtų sprendimų skaičiaus yra toks didelis dėl to, kad dažnai viename skunde būna keliamos dvi, trys, o kartais ir dar daugiau problemų, dėl kurių visų Seimo kontrolierius pasisako.

2007 m. priimti 493 sprendimai pasiskirsto taip: 215 sprendimų pripažinti skundą (jo dalį) pagrįstu (44 proc.), 164 sprendimai skundą (jo dalį) atmesti (33 proc.) ir 114 sprendimų skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti (23 proc.).

Vertėtų prisiminti, kad 2006 m. Seimo kontrolierius priėmė 338 sprendimus, iš jų 112 (33 proc.) buvo pripažinti skundą (jo dalį) pagrįstu, 151 (45 proc.) skundą (jo dalį) atmesti ir 75 (22 proc.) skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti.

Matome, kad procentine išraiška sprendimų nutraukti tyrimą kiekis iš esmės nepasikeitė, tačiau sprendimų pripažinti skundą pagrįstu buvo priimta net 11 proc. daugiau nei 2006 m., o sprendimų skundą atmesti buvo priimta atitinkamai 12 proc. mažiau.

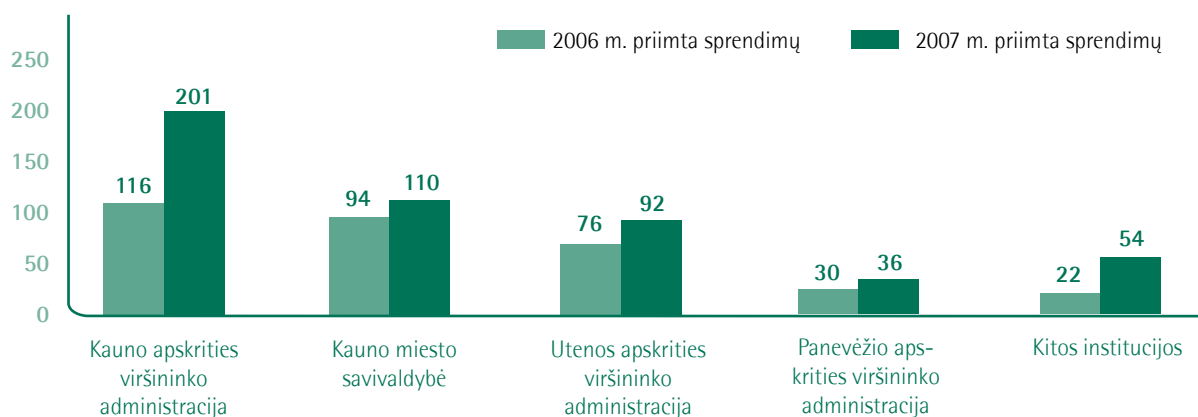
Kokios yra tokio pagrįstų sprendimų skaičiaus padidėjimo priežastys?

Seimo kontrolieriaus nuomone, tai lėmė ne tik prie pabaigos artėjanti žemės reforma (mat pačioje reformos pabaigoje yra likę patys sudėtingiausi klausimai, kurie dažniausiai būna pagrįsti), ne tik didėjantis pareiškėjų sąmoningumas (ypač viešojo administravimo srityje, t. y. žmonės vis labiau žino, ko reikalauti iš viešojo administravimo institucijų viešojo administravimo srityje), bet ir bendras Seimo kontrolieriaus požiūris į pareiškėjų pateikiamus skundus. Dažnai pasitaiko atvejų, kad asmuo skundžiasi dėl vieno dalyko, tačiau skundo tyrimo metu paaiškėja daugybė susijusių papildomų aplinkybių, kurias Seimo kontrolierius, pasinaudodamas savo iniciatyvos teise, taip pat ištiria ir dažnai nustato įvairių pažeidimų. Taigi tokie atvejai, kai asmuo, pasiskundęs dėl vieno dalyko, gauna Seimo kontrolieriaus pažymą, kurioje išnagrinėti ir kiti papildomi su skundu susiję dalykai, kurių pareiškėjas skunde net neminėjo, yra pakankamai dažni. Pavyzdžiui, Seimo kontrolierius visada savo iniciatyva pasisako tais atvejais, kai mato, kad institucija, bendraudama su pareiškėju, pažeidė viešąjį administravimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas. Visos šios priežastys, Seimo kontrolieriaus nuomone, lėmė tokį žymų pagrįstų skundų padidėjimą.

Toliau pateiktoje lentelėje yra pažymėta priimtų sprendimų statistika pagal atskiras institucijas:

Institucija	Priimta sprendimų	Skundas (jo dalis) pagrįstas	Skundas (jo dalis) atmesta	Skundo (jo dalies) tyrimas nutrauktas
Kauno apskrities viršininko administracija	201	93	66	42
Panevėžio apskrities viršininko administracija	36	13	18	5
Utenos apskrities viršininko administracija	92	43	28	21
Anykščių rajono savivaldybė	-	-	-	-
Birštono savivaldybė	2	1	-	1
Biržų rajono savivaldybė	1	1	-	-
Ignalinos rajono savivaldybė	-	-	-	-
Jonavos rajono savivaldybė	2	1	-	1
Kaišiadorių rajono savivaldybė	3	2	1	-
Kauno miesto savivaldybė	110	35	48	27
Kauno rajono savivaldybė	7	3	-	4
Kėdainių rajono savivaldybė	2	1	-	1
Kupiškio rajono savivaldybė	-	-	-	-
Molėtų rajono savivaldybė	1	-	-	1
Panevėžio miesto savivaldybė	8	6	-	2
Panevėžio rajono savivaldybė	2	2	-	-
Pasvalio rajono savivaldybė	-	-	-	-
Prienų rajono savivaldybė	6	5	1	-
Raseinių rajono savivaldybė	6	4	1	1
Rokiškio rajono savivaldybė	2	2	-	-
Utenos rajono savivaldybė	8	3	1	4
Visagino savivaldybė	-	-	-	-
Zarasų rajono savivaldybė	3	2	-	1

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad daugiausiai sprendimų yra priimama dėl trijų institucijų bei jų padalinių: Kauno apskrities viršininko administracijos (201 sprendimas, buvo – 116), Kauno miesto savivaldybės (110 sprendimų, buvo – 94) ir Utenos apskrities viršininko administracijos (92 sprendimai, buvo – 76). Sprendimai dėl šių trijų institucijų sudaro net 82 proc. visų priimtų sprendimų. Jeigu dar pridėtume Panevėžio apskrities viršininko administraciją (36 sprendimai, buvo – 30), gautume, kad dėl 4 institucijų yra priimama net 89 proc. visų sprendimų.

c) sprendimų pasiskirstymas pagal problematiką

Trečioji statistinė kategorija, kurią vertėtų analizuoti, yra priimtų sprendimų pasiskirstymas pagal problematiką. Didžiąją dalį visų sprendimų sudaro sprendimai dėl teisės į nuosavybę: jų iš viso buvo priimta net 310, t. y. 63 proc. visų sprendimų. Pagal

konkretų sprendimą pasiskirstymas yra toks: 125 sprendimai skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu (40 proc.), 103 sprendimai skundą (jo dalį) atmesti (33 proc.) ir 82 sprendimai skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti (27 proc.). Didžioji šių sprendimų dalis yra dėl nuosavybės teisių atkūrimo (235 sprendimai). Jų procentinis pasiskirstymas labai panašus: 105 sprendimai skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu (45 proc.), 77 sprendimai skundą (jo dalį) atmesti (33 proc.) ir 53 sprendimai skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti (22 proc.). Likusios dvi svarbesnės pareiškėjų keliamos problemos, susijusios su teise į nuosavybę, yra valstybės turto valdymas (29 sprendimai) ir žemės sklypo ribų nustatymas (20 sprendimų). Beje, atkreiptinas dėmesys, kad dėl žemės sklypo ribų nustatymo buvo priimti tik 2 sprendimai skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu ir net 10 sprendimų skundą (jo dalį) atmesti.

Teisė į nuosavybę 63%

Teisė į tinkamą viešąjį administravimą 18,5%

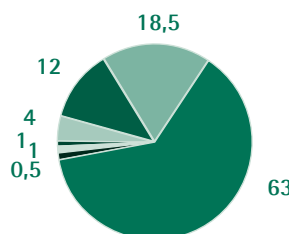
Teisė į saugią ir ekologišką aplinką 12%

Teisė į būstą 4%

Vartotojų teisės 1%

Vilkinimas įvykdyti teismo sprendimą 1%

Kitos teisės 0,5%

Skundai dėl teisės į nuosavybę pagal konkrečią problematiką pasiskirsto taip:

Nuosavybės teisės į žemę kaime atkūrimas 30%

Nuosavybės teisės į žemę mieste atkūrimas 20%

Nuosavybės teisės į kitą išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimas 18%

Nuosavybės teisės į gyvenamuosius namus, butus atkūrimas 9%

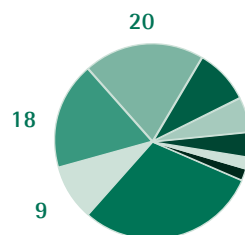
Valstybės (savivaldybių) turto valdymas, naudojimas, privatizavimas ir disponavimas 9%

Žemės sklypo ribų nustatymas 6%

Žemės paėmimas visuomenės poreikiams 2%

Žemės naudojimo sąlygos 2%

Kiti žemėtvarkos klausimai 4%

Antroje vietoje pagal priimtų sprendimų skaičių yra skundai, susiję su teise į gerą viešąjį administravimą. Iš viso buvo priimtas 91 sprendimas (18,5 proc. nuo visų sprendimų). Kaip ir 2006 m., šių skundų pagrįstumo procentas yra labai didelis: 61 sprendimas skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu (67 proc.), 21 sprendimas skundą (jo dalį) atmesti (23 proc.) ir 9 sprendimai skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti (10 proc.). Daugiausiai skundžiamasi dėl netinkamo skundo ar prašymo išnagrinėjimo (26 sprendimai) ir dėl prašymų nagrinėjimo terminų pažeidimo (18 sprendimų). Ši statistika dar kartą parodo, jog viešojo administravimo srityje valstybės ir savivaldybių institucijose vis dar yra nemažai problemų. Atsižvelgdamas į tai, jog situacija šioje srityje negerėja, Seimo kontrolierius, bendradarbiaudamas su kitomis valstybės institucijomis, imsis veiksmų viešojo administravimo problemoms spręsti bei viešajam administravimui valstybės ir savivaldybių institucijose gerinti.

Trečioje vietoje pagal priimtų sprendimų skaičių yra skundai dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką. Iš viso buvo priimti 59 sprendimai (12 proc. nuo visų sprendimų). Atkreiptinas dėmesys, kad pagrįstų skundų šioje srityje buvo žymiai mažiau: 18 sprendimų skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu (31 proc.), 25 sprendimai skundą (jo dalį) atmesti (42 proc.) ir 16 sprendimų skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti (27 proc.). Šioje srityje daugiausiai skundžiamasi dėl įvairių su statyba susijusių klausimų (40 sprendimų) ir dėl teritorijų planavimo (13 sprendimų).

Likusias pareiškėjų keltos problemos tesudaro vos po kelis procentus nuo visų priimtų sprendimų skaičiaus.

d) Seimo kontrolieriaus pateikti pasiūlymai

Ketvirtoji statistinė kategorija, kuriai vertėtų skirti ypatingą dėmesį ir kuri atskleidžia visą ombudsmeno darbo esmę, yra institucijoms pateikti pasiūlymai (rekomendacijos) bei jų vykdymas. Per 2007 m. Seimo kontrolierius įvairioms institucijoms pateikė net 222 pasiūlymus, o tai sudaro 30 proc. nuo visų Seimo kontrolierių pateiktų pasiūlymų (iš viso buvo pateikti 737 pasiūlymai). Labai įdomus ir pačių pateiktų pasiūlymų procentinis pasiskirstymas. Per 2007 m. buvo pateiktas vienodas skaičius siūlymų „atkreipti pareigūnų dėmesį“ (83 pasiūlymai, 37 proc.) ir „siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo“ (taip pat 83 pasiūlymai, 37 proc.).

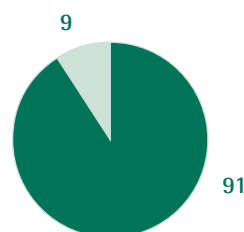
Visi Seimo kontrolieriaus 2007 m. pateikti pasiūlymai atspindi pateiktoje lentelėje.

Pasiūlymas	Pasiūlymų skaičius 2007 m.	Pasiūlymų skaičius 2006 m.
Įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti ar pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus ar priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo	83	38
Atkreipti pareigūnų dėmesį į aplaidumą darbe, įstatymų ar kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus ir imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos	83	79
Nedelsiant pateikti informaciją, medžiagą ir dokumentus, būtinus Seimo kontrolieriaus funkcijoms atlikti	13	-
Pakeisti įstatymus ar kitus norminius teisės aktus, varžančius žmogaus teises ir laisves	10	4
Prokurorui: įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo	9	2
Informuoti Seimą, Vyriausybę bei kitas valstybės institucijas ir įstaigas ar atitinkamos savivaldybės tarybą apie šurkščius įstatymų pažeidimus arba įstatymų ar kitų teisės aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas	8	2
Skirti nusižengusiems pareigūnams tarnybines (drausmines) nuobaudas	6	5
Netiriant Seimo kontrolieriaus kompetencijai nepriskirto skundo iš esmės, teikiami pasiūlymai ir pastabos atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidinėjamos žmogaus teisės ir laisvės	3	14
Reikalauti, kad pareigūnai, kurių veikla tiriama, pasiaiškintų raštu ar žodžiu	3	2
Įstatymų nustatyta tvarka atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, kurią patyrė pareiškėjas dėl pareigūnų padarytų pažeidimų	2	-
Pasitelkti Vyriausybės įstaigų, taip pat ministerijų, apskričių bei savivaldybių pareigūnus, apskričių viršininkų administracijų ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnus bei ekspertus	1	1
Perduoti medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, kai aptinkami nusikalstamos veikos požymiai	1	-
Iš viso	222	147

Taip pat būtina pabrėžti, jog Seimo kontrolieriaus teikiami pasiūlymai, norint, kad dėl jų vykdymo nekiltų jokių abejonių, turi būti labai teisiškai argumentuoti ir pagrįsti visu pažymoje išdėstytu tyrimu.

Žemiau pateiktoje diagramoje matyti per 2007 m. įvykdytų ir neįvykdytų Seimo kontrolieriaus pasiūlymų procentinė išraiška:

Atsižvelgta į rekomendacijas 91%
Neatsižvelgta į rekomendacijas 9%

e) Seimo kontrolieriaus pasiūlymai dėl teisės aktų pakeitimo ir jų vykdymas

Atskiro aptarimo reikalauja Seimo kontrolieriaus pateikti pasiūlymai dėl teisės aktų pakeitimo. Minėta, kad 2007 m. buvo pateikta 10 tokių pasiūlymų. Čia pateikiami svarbiausi iš jų:

1. 2007-04-11 pažymoje dėl I. K. ir E. K. skundo (tyrimas detaliau aptartas ataskaitos II dalies 4 skyriuje) Vyriausybei buvo pateiktas pasiūlymas inicijuoti atitinkamų teisės aktų pakeitimą, kad grąžintų namų savininkai galėtų įsigyti jų namų valdose stovinčius ūkio pastatus arba kad šie ūkio pastatai būtų nugriauti. Ataskaitos rengimo metu Vyriausybė jau buvo parengusi ir pateikusi Lietuvos Respublikos Seimui Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo pakeitimo projektą ir Valstybės turto pardavimo savivaldybių nuosavybės įstatymo pakeitimo projektą.
2. 2007-03-06 pažymoje dėl M. V. skundo Seimo kontrolierius pasiūlė Vyriausybei inicijuoti atitinkamų kriterijų, pagal kuriuos savivaldybės administracija spręstų, ar savininkui grąžintas bei priėmimo-perdavimo aktu perduodamas butas ar gyvenamasis namas neturi būti remontuojamas, nustatymą. Problemą nagrinėti buvo pavesta Aplinkos ministerijai, kuri ilgai svarstė kriterijų nustatymo klausimą ir parengė atitinkamus teisės aktų pakeitimus, tačiau jiems nebuvo pritarta. Buvo pripažinta, kad pagal Civilinio kodekso nuostatas, savininkui turi būti perduodamos tokios būklės patalpos, kokios jos buvo išnuomojimo metu, arba tokios būklės, kokia numatyta nuomos sutartyje. Be to, Aplinkos ministerija konstatavo, kad jeigu subnuomininkai patalpas pablogina, savivaldybė turi teisę iš jų išreikalausti nuostolius, patirtus dėl šio patalpų pabloginimo.
3. 2007-05-03 pažymose dėl A. K., J. C. ir K. G. skundų (tyrimai detaliau aptarti ataskaitos II dalies 3 skyriuje) buvo nustatyta, kad iki šiol nėra išspręsta dalinių kompensacijų išmokėjimo problema ir pasiūlyta Vyriausybei inicijuoti lėšų kompensacijoms išmokėti skyrimą bei nustatyti tokio atlyginimo tvarką. Finansų ministerija informavo, kad reikiama lėšų suma bus skirta, ir taip pat pažymėjo, kad teisės aktų šioms kompensacijoms išmokėti pakanka.
4. 2007-06-13 pažymoje dėl M. Š. skundo (tyrimas detaliau aptartas ataskaitos II dalies 5 skyriuje) Vyriausybei buvo pateiktas pasiūlymas pakeisti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 1057, reglamentuojančio nuosavybės teisių atkūrimo tvarką, 106 punkto nuostatas, nes šiame punkte nustatyti terminai yra nuolat pažeidžiami. Nacionalinėje žemės tarnyboje vykusiame pasitarime konstatuota, kad nors nuostatos ir yra nuolat pažeidžiamos, tačiau jas keisti netikslinga, nes žemės reforma jau artėja prie pabaigos. Be to, pasitarime buvo akcentuota visų žemės grąžinimo klausimus sprendžiančių institucijų pareiga laikytis teisės aktų reikalavimų.

5. 2007-06-08 pažymoje dėl A. P. skundo Seimo kontrolierius konstatavo, kad teisės aktuose nėra nustatyti konkretūs žemės reformos darbų atlikimo terminai, pavyzdžiui, nenurodyta, per kiek laiko turi būti parengtas žemės reformos žemėtvarkos projektas, jo papildymas, kiek laiko turi trukti atskiri jų rengimo etapai. Seimo kontrolierius konstatavo, kad šių terminų nebuvimas sudaro sąlygas nepagrįstai ilgai nutęsti žemės reformos vykdymą ir vilkinti nuosavybės teisių atkūrimą. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius pateikė Vyriausybei pasiūlymą apsvarstyti galimybę atitinkamuose teisės aktuose nustatyti konkrečius žemės reformos darbų atlikimo terminus. Seimo kontrolieriaus pasiūlymą nagrinėti buvo pavesta Žemės ūkio ministerijai, kuri pateiktame atsakyme net neužsiminė apie tai, kad teisės aktų pakeitimo galimybė apskritai buvo svarstyta.

Taip pat paminėtini ir tie atvejai, kai 2006 m. Seimo kontrolieriaus pateikti pasiūlymai dėl teisės aktų pakeitimo buvo įvykdyti 2007 m.:

1. 2006-08-25 pažymoje dėl I. G. skundo buvo nagrinėtos įvairios Kauno mieste su nuosavybės teisių atkūrimu į gyvenamuosius namus susijusios problemos. Tirdamas skundą Seimo kontrolierius nustatė, kad 1997 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 1057 „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos ir sąlygų“ 125 punkte yra nurodyta, jog savivaldybės vykdomoji institucija tvirtina maksimalų mėnesinį nuomos mokestį pagal atitinkamą formulę, kurioje viena iš reikšmių yra „nuomojamų gyvenamųjų patalpų rinkos vertė, nurodyta nuomininkui išduotame valstybės garantiniame dokumente, litais“. Seimo kontrolierius konstatavo, kad ši nuostata reiškia, jog savininko gaunamų lėšų už nuomojamas patalpas dydis priklauso nuo nuomininkui išduoto valstybės garantinio dokumento. Kol šis dokumentas neišduotas (o jis išduodamas tik tada, kai nuomininkas jį pasirašo), tol savivaldybės vykdomoji institucija negali patvirtinti maksimalaus mėnesinio nuomos mokesčio. Todėl Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad toks teisinis reguliavimas, kai savininkai negali pasinaudoti jiems valstybės suteiktomis teisėmis, yra ydingas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 915 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 1057 „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos ir sąlygų“ pakeitimo“ minėto nutarimo 125 punktas buvo pakeistas ir nustatyta, kad maksimalus mėnesio gyvenamųjų patalpų nuomos mokestis yra apskaičiuojamas atsižvelgiant į nuomojamų gyvenamųjų patalpų rinkos vertę, kuri yra nurodyta nuomininkui išduotame valstybės garantiniame dokumente arba parengtame išduoti nuomininkui valstybės garantiniame dokumente, kai sudarant nuomos sutartį šis dokumentas nuomininkui dar neišduotas.

2. 2006-12-22 pažymoje dėl V. M. skundo Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tam tikrus nuolatinės slaugos poreikių nustatymo aspektus. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. gegužės 4 d. įsakymu Nr. A1-120/V-346 buvo patvirtintas Specialiųjų nuolatinės slaugos, nuolatinės priežiūros (pagalbos), lengvojo automobilio įsigijimo ir jo techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos ir transporto išlaidų kompensacijos poreikių nustatymo tvarkos aprašas. Seimo kontrolierius pažymėjo, kad apraše nėra nustatyta, kokius dokumentus (išskyrus asmens tapatybės kortelę) asmuo, norėdamas gauti nuolatinės slaugos poreikio nustatymo pažymą, turi pateikti. Seimo kontrolierius išreiškė nuomonę, kad toks teisinis reguliavimas yra ydingas ir atsižvelgdamas į tai pasiūlė Vyriausybei inicijuoti atitinkamų teisės aktų pakeitimą, kad būtų nustatyta, kokius dokumentus asmuo turi pateikti, norėdamas gauti specialiojo poreikio nustatymo pažymą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2007 m. vasario 9 d. įsakymu Nr. A1-37/V-87 buvo patikslintas Specialiųjų nuolatinės slaugos, nuolatinės priežiūros (pagalbos), lengvojo automobilio įsigijimo ir jo techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos ir transporto išlaidų kompensacijos poreikių nustatymo tvarkos aprašas, nurodant, kokius dokumentus asmenys turi pateikti, kreipdamiesi dėl specialiųjų poreikių nustatymo.

SEIMO KONTROLIERIAUS 2007 M. ATLIKŲ TYRIMŲ ANALIZĖ

Ataskaitos įžangoje jau buvo minėta, kad pastaraisiais metais pareiškėjų skunduose keliamos problemos iš esmės nesikeičia, be to, ankstesnėse ataskaitose jos buvo jau ne kartą apibendrintai analizuotos. Todėl šioje ataskaitoje Seimo kontrolierius daugiau dėmesio skiria konkreitiems pareiškėjų skundams ir pagal tuos skundus atliktiems tyrimams. Ataskaitai Seimo kontrolierius atrinko pačius aktualiausius ir įdomiausius savo atliktus tyrimus. Atskiros atlikto tyrimo detalus aptarimas, pateikiant nuoseklią teisinį reguliavimą, Seimo kontrolieriaus nuomone, sudarys galimybę geriau susipažinti su konkrečiomis pareiškėjų keliamomis problemomis ir su Seimo kontrolieriaus dėl to priimamais sprendimais. Tai taip pat pasitarnaus kaip praktinė medžiaga visoms institucijoms, susiduriančioms su panašiomis problemomis.

Minėta, kad dažniausiai pareiškėjų skunduose buvo keliamos įvairios su galimu nuosavybės teisių pažeidimu susijusios problemos, todėl natūralu, jog ir tarp svarbiausių čia pateiktų Seimo kontrolieriaus tyrimų daugiausiai yra tyrimų, susijusių su įvairiais nuosavybės teisių pažeidimais.

Siekiant kuo daugiau aiškumo, po kiekvieno tyrimo pavadinimu kursyvu yra pateiktas trumpas atlikto tyrimo apibūdinimas. Beje, tyrimo pavadinime skliausteliuose yra nurodyta pažymos, kurioje surašytas atliktas tyrimas, data ir numeris.

1. Dėl J. G. skundo prieš Zarasų rajono savivaldybės administraciją (2007-07-11 pažyma Nr. 4D-2006/4-1332)

Tai tyrimas, kurio metu nustatyta daugybė Zarasų rajono savivaldybės administracijos padarytų pažeidimų, sprendžiant nuosavybės teisių atkūrimo į gyvenamąjį namą klausimą. Seimo kontrolierius konstatavo, kad visų pirma P. M. prašymas dėl nuosavybės teisių atkūrimo nebuvo tinkamas, nebuvo laiku pateikti nuosavybės teisės įrodantys dokumentai, be to, iš pateiktų dokumentų nebuvo galima nustatyti statinių nacionalizavimo fakto. Tačiau net jei ir šios esminės sąlygos būtų tinkamos, nuosavybės teisių atkūrimas P. M. nebuvo galimas, nes pagal ūkines knygas gyvenamojo namo savininkė buvo pareiškėja. Be to, net jeigu ji ir negalėjo būti laikoma gyvenamojo namo savininke, jai, kaip nuomininkei, turėjo būti suteiktos valstybės garantijos, tačiau to nebuvo padaryta.

Pareiškėja skundėsi dėl neteisėto nuosavybės teisių atkūrimo į statinius, esančius S. kaime, Zarasų r. sav. Skunde nurodė, kad jai nieko nežinant gyvenamojo namo, kuriame ji iki šiol gyvena ir yra registruota, savininke tapo P. M. Paaiškėjo, kad 2005-11-30 buvo priimtas Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas, kuriuo P. M. buvo atkurta nuosavybės teisės ir natūra grąžintas gyvenamasis namas bei kiti statiniai, išskyrus tvartą ir daržines. Tyrimo metu paaiškėjo, kad P. M. už dalį statinių jau buvo išmokėta kompensacija.

Ištyręs pareiškėjos skundą, Seimo kontrolierius nustatė net 17 įvairių pažeidimų. Čia pateikiami didžiausi iš jų:

1. Nuosavybės teisės P. M. buvo atkurta atsižvelgiant į tokį pilietės prašymą, kuriame nėra aiški jos tikroji valia. Iš Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo nuostatų Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad nuosavybės teisių atkūrimo pagrindas yra pretendento prašymas bei nuosavybės teisės ir giminystės ryšį su buvusiu savininku įrodantys dokumentai. Nesant nors vieno iš šių elementų, nuosavybės teisių atkūrimas yra negalimas. Todėl pirmiausiai buvo aiškinamasi, ar P. M. buvo pateikusi prašymą dėl nuosavybės teisių atkūrimo ir, jeigu buvo, ar jame buvo aiški pilietės valia. Tyrimo metu nustatyta, kad prašymas buvo pateiktas 1999-09-23, tačiau iš jo visiškai neaiški tikroji pilietės valia, nes buvo prašoma išmokėti kompensaciją už konfiskuotą turtą ir grąžinti gyvenamąjį namą natūra. Analizuodamas P. M. Zarasų rajono savivaldybės administracijos pateiktą atsakymą, Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad P. M. prašymas nebuvo traktuotas kaip prašymas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, nes pateiktame atsakyme buvo nurodytos tik kompensacijos išmokėjimo aplinkybės. Tą patvirtino ir tyrimo metu iš Zarasų rajono savivaldybės administracijos gauti paaiškinimai.

2. Nuosavybės teisės P. M. buvo atkurtos atsižvelgiant į tokį pilietės prašymą, kuris neatitinka prašymo turinio reikalavimų (nenurodytas buvęs turto savininkas ir turto buvimo vieta). Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje nurodyta, koks turi būti prašymų atkurti nuosavybės teises turinys. Nustatyta, kad *prašyme atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą nurodoma piliečio, turinčio teisę į nuosavybės teisių atkūrimą, vardas, pavardė, gyvenamoji vieta, išlikusio nekilnojamojo turto savininko vardas, pavardė ir to turto rūšis, dydis, buvimo vieta, nuosavybės teisių į šį turtą pagrindas, dabartinis turto valdytojas, nuosavybės teisių netekimo laikas ir būdas.* O P. M. prašyme nenurodytas buvusio savininko vardas ir pavardė, turto buvimo vieta, turto valdytojas, nuosavybės teisių netekimo laikas ir būdas. Iš to Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad P. M. 1999-09-23 prašymas neatitiko prašymams atkurti nuosavybės teises keliamų turinio reikalavimų.

3. P. M. 2005-05-31 prašymas dėl nuosavybės teisių atkūrimo negalėjo būti priimtas ir nagrinėjamas, nes jis paduotas praleidus įstatyme nustatytą terminą. 2005-05-31 P. M. Zarasų rajono savivaldybės administracijai pateikė dar vieną prašymą, kuriame nurodė, kad apie 1999 m. kreipėsi dėl nuosavybės teisių atkūrimo, tačiau į jos prašymą neatsižvelgta, nors gyvenamasis namas, į kurį ji pretenduoja, yra neužimtas kitų gyventojų. Pažymėtina, jog Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog nuosavybės teisės yra atkuriamos piliečiams, kurių prašymai atkurti nuosavybės teises yra pateikti iki 2001-12-31. Minėtoje dalyje taip pat nurodyta, kad piliečiams, praleidusiems nustatytą terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas. Pažymėtina, jog Zarasų rajono savivaldybės administracija 2005-05-31 P. M. prašymą priėmė ir nagrinėjo, nors jis buvo paduotas praleidus terminą. Pasiteiravus, dėl kokių priežasčių taip pasielgta, buvo paaiškinta, kad šio prašymo nagrinėjimas buvo tęstinis 1999-09-23 prašymo nagrinėjimas. Seimo kontrolieriui toks paaiškinimas sukėlė abejonių, nes buvo nustatyta, kad Zarasų rajono savivaldybės administracija 1999-09-23 prašymo netraktavo kaip prašymo dėl nuosavybės teisių atkūrimo, teisės aktuose nenumatyta tokia sąvoka kaip „tęstinis prašymo nagrinėjimas“, be to, Zarasų rajono savivaldybės administracija, pateikusi atsakymą į 1999-09-23 prašymą, neprašė patikslinti jame išreikštos P. M. valios, pati P. M., gavusi atsakymą, beveik šešerius metus nesiėmė jokių veiksmų, o tai parodo, jog pateiktas atsakymas ją tenkino.

4. Zarasų rajono savivaldybės administracijos turimi nuosavybės teises patvirtinantys dokumentai buvo

nepakankami įrodyti statinių (išskyrus pusę tvarto ir mažesniąją daržinę) nacionalizavimo arba neteisėto nusavinimo faktą. Seimo kontrolierius, išnagrinėjęs Zarasų rajono savivaldybės administracijai P. M. pateiktus nuosavybės teisę patvirtinančius dokumentus, nustatė, kad: (1) iš pateiktų dokumentų negalima padaryti išvados, jog buvusio savininko statiniai buvo nacionalizuoti (abejonių nekyla tik dėl tvarto dalies ir mažesniosios daržinės), nes pateikti dokumentai yra neišsamūs ir vienas kitam prieštaraujantys; (2) du iš trijų Zarasų rajono savivaldybės administracijai pateiktų nuosavybės teises patvirtinančių archyvinių dokumentų buvo pateikti praleidus nustatytą terminą (dokumentai turėjo būti pateikti iki 2003-12-31, tačiau Utenos apskrities archyvas juos išdavė tik 2004-05-05), taigi Zarasų rajono savivaldybės administracija be teismo nutarties dėl praleisto termino atnaujinimo dokumentų priimti neturėjo teisės; (3) trečiasis archyvinis dokumentas buvo pateiktas laiku, tačiau jis neįrodo jokio statinių nacionalizavimo ar neteisėto nusavinimo fakto ir yra tik informacinio pobūdžio.

5. Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakymu P. M. natūra grąžinti pareiškėjai nuosavybės teise priklausantys statiniai (nors šie statiniai Nekilnojamojo turto registre nebuvo registruoti, tačiau iš ūkinių knygų matyti, kad jų savininkė buvo pareiškėja). Toliau Seimo kontrolierius konstatavo, kad net jeigu P. M. ir būtų laiku pateikusi tinkamą prašymą dėl nuosavybės teisių atkūrimo į statinius, taip pat jeigu iš P. M. pateiktų archyvinių dokumentų būtų aiškus statinių nacionalizavimo faktas, statinių natūra vis tiek nebūtų galima grąžinti. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1057 patvirtintos Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 101 punkte nurodyta, kad piliečių prašymus atkurti nuosavybės teises į gyvenamuosius namus su priklausiniais nagrinėja ir sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo priima savivaldybės vykdomoji institucija, kuri šiuos gyvenamuosius namus su priklausiniais valdo, naudoja ir disponuoja jais patikėjimo teise. Zarasų rajono savivaldybės administracija Seimo kontrolieriui nepateikė jokių įrodymų, iš kurių būtų matyti, kad statiniai nuosavybės teise priklausė savivaldybės tarybai. Atvirkščiai, Zarasų rajono savivaldybės taryba nieko nežinojo apie statinių nuosavybę. Tai liudija Zarasų rajono savivaldybės administracijos 2005-07-12 raštas, adresuotas VĮ Registrų centro Utenos filialui, kuriame prašoma pateikti informaciją, nes „nėra žinoma apie gyvenamojo namo nuosavybę“. Seimo kontrolierius pažymėjo, jog pastatų teisinė registracija parodo tik nuosavybės teisių įregistravimo faktą, bet iš jos buvimo arba nebuvimo negalima vienareikšmiškai spręsti

apie patį nuosavybės faktą. Nuosavybės teisės gali būti ir neregistruotos, bet tai nereiškia, kad daiktas, į kurį nuosavybės teisės neregistruotos, yra niekieno. Pareiškėja Seimo kontrolieriui pateikė ūkinių knygų išrašus, iš kurių matyti, jog ji gyveno name, esančiame S. kaime, ir vedė ūkį. Šį faktą taip pat patvirtino ir pareiškėjos pateikti draudimo liudijimai bei draudimo įmokų kvitai, iš kurių matyti, kad gyvenamasis namas buvo apdraustas ir už jį buvo mokamos draudimo įmokos. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimu Nr. 278 „Dėl dokumentų, teiktinų Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui registruojant senus statinius, įsigytus ar pastatytus iki 1991 m. liepos 25 d., sąrašo patvirtinimo“ 2 punkte nurodyta, kad pastatyti seni statiniai registruojami Registro tvarkytojui pateikus prašymą įregistruoti nekilnojamąjį daiktą ir savivaldybės ar archyvo išduotą pažymą apie įrašus ūkinėse knygose, jeigu statiniai pastatyti iki 1989 m. sausio 1 d. įskaitytinai. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius padarė išvadą, jog pareiškėja yra laikytina gyvenamojo namo ir kitų statinių, esančių S. kaime, savininke ir kad Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktorius, natūra grąžindamas P. M. gyvenamąjį namą ir kitus statinius, iš tikrųjų grąžino pareiškėjai nuosavybės teise priklausantį turtą, tuo šiurkščiai pažeisdamas pareiškėjos nuosavybės teises.

6. Grąžinant P. M. statinius natūra, nebuvo įsitikinta, ar statiniai nėra priskirti valstybės išperkamiems, t. y. neatlikta ekspertizė, siekiant išsiaiškinti, kiek grąžinamuose statiniuose yra pakeista pagrindinių laikančių konstrukcijų. Net jeigu ir teigtume, kad pareiškėja nebuvo statinių savininke, statinių natūra grąžinti vis tiek nebūtų galima, kol neatlikta statinių ekspertizė ir nenustatyta, kiek pagrindinių konstrukcijų yra pakeista. Pareiškėja Seimo kontrolieriui pateikė dokumentus, įrodančius, kad gyvenamasis namas buvo kapitališkai remontuojamas. Todėl, prieš grąžinant statinius natūra, turėjo būti įsitikinta, ar statiniai nepriskirti valstybės išperkamiems pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 punktą (statiniai yra valstybės išperkami, jeigu iš esmės yra pertvarkyti taip, kad pakeista daugiau kaip 50 proc. pagrindinių konstrukcijų ir sukurto naujo bendrojo ploto negalima atskirti nuo buvusiojo, jei visas bendras plotas 30 proc. viršija buvusįjį). Šios aplinkybės Zarasų rajono savivaldybės administracija neįvertino.

7. Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakymu P. M. natūra grąžinti teisiškai neįregistruoti ir neinventorizuoti statiniai, o pagal teisės aktus sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo į teisiškai neįregistruotus statinius priimti negalima. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo

įstatymo įgyvendinimo tvarkos 101 punkto trečiojoje pastraipoje nurodyta, kad piliečių prašymus atkurti nuosavybės teises į gyvenamuosius namus su priklausiniais, kuriems nėra atlikta teisinė registracija, priima savivaldybės vykdomoji institucija pagal šio turto buvimo vietą. Taigi Zarasų rajono savivaldybės administracija galėjo tik priimti P. M. prašymą atkurti nuosavybės teises, bet jokių būdu negalėjo priimti sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo, grąžinant statinius natūra, kol nebuvo atlikta jų teisinė registracija. Seimo kontrolierius konstatavo, kad nekilnojamojo daikto teisinė registracija visų pirma reiškia tai, jog teisiškai įregistruotu nekilnojamuoju daiktu galima disponuoti, t. y. jį galima parduoti, perleisti, dovanoti ir t. t. Jeigu nekilnojamojo daikto teisinė registracija yra neatlikta, tai reiškia, kad disponavimas tokiu nekilnojamuoju daiktu yra apribotas (daiktas gali būti naudojamas ir valdomas, bet teisiškai neįregistruoto nekilnojamojo daikto negalima nei parduoti, nei perleisti, nei dovanoti ir t. t.). Administracijos direktoriaus įsakymas atkurti nuosavybės teises į atitinkamus statinius, grąžinant juos natūra, yra disponavimo šiais statiniais aktas. Šiuo aktu statiniai, priklausę sprendimą priimančiai institucijai, yra perduodami atitinkamam asmeniui, pagal įstatymus turinčiam teisę tokius statinius gauti. Taigi jeigu nėra teisinės registracijos, negali būti ir jokio sprendimo, kuriuo daiktas yra perduodamas (t. y. daiktu yra disponuojama). Be to, daiktas, kuris yra grąžinamas natūra, turi būti apibrėžtas konkrečiais individualiais požymiais. Kiekvieno nekilnojamojo daikto pagrindinis individualus požymis yra to daikto unikalūs numeris. Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakymu P. M. buvo natūra grąžinti individualiais požymiais neapibūdinti statiniai. Jie ir negalėjo būti apibrėžti tiksliais požymiais, nes administracijos direktoriaus įsakymo priėmimo dieną nebuvo atlikti grąžinamų statinių kadastriniai matavimai. VĮ Registrų centro Utenos filialo 2007-01-17 rašte, adresuotame Seimo kontrolieriui, nurodoma, kad gyvenamojo namo, tvarto, pirties, kiemo rūšio, ūkio pastato ir šulinio kadastro duomenys buvo užfiksuoti tik 2006-01-30. Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad norėdamas priimti sprendimą dėl turto grąžinimo natūra, administracijos direktorius privalėjo atlikti to turto kadastrinius matavimus ir tą turtą teisiškai įregistruoti. Jeigu šie veiksmai nebuvo atlikti, tai reiškia, kad administracijos direktoriaus įsakymas buvo priimamas pažeidžiant teisės aktų reikalavimus.

8. Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakyme esanti išlyga „išskyrus tvartą ir daržines“ yra netiksli, nes pagal savivaldybės administracijos turimus dokumentus kompensacija buvo išmokėta ne už tvartą ir daržines, bet už tvartą, daržinę ir pirtį. Seimo kontrolierius konstatavo,

kad nepakako archyvinų dokumentų, įrodančių, už kokius konkrečiai statinius P. M. buvo išmokėta kompensacija, tačiau, Zarasų rajono savivaldybės administracijos nuomone, ji buvo išmokėta už tvartą, daržinę ir pirtį. Atsižvelgdamas į tai, Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktorius nuosavybės teisių į šiuos statinius atkurti negalėjo, tačiau administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakyme nurodyta, kad nuosavybės teisės yra atkuriamos ir natūra yra grąžinami gyvenamasis namas bei ūkio pastatai (išskyrus tvartą ir daržines). Seimo kontrolierius pažymėjo, kad taip ir liko neaišku, kodėl administracijos direktoriaus įsakyme neminima pirtis, jeigu buvo pripažinta, kad kompensacija yra išmokėta ir už ją.

9. Nekilnojamojo turto registre kaip P. M. nuosavybė buvo įregistruoti ir tie statiniai, kurie jai natūra nebuvo grąžinti. Tokiu būdu už kai kuriuos statinius P. M. atlyginta dvigubai: išmokėta kompensacija, o po to suteikta ir nuosavybės teisė. Nustatyta, kad P. M. natūra buvo grąžintas gyvenamasis namas su ūkio pastatais, išskyrus tvartą ir daržines, tačiau Nekilnojamojo turto registre kaip P. M. nuosavybė buvo įregistruotas gyvenamasis namas, tvartas, pirtis, kiemo rūšys, ūkio pastatai ir kiemo statiniai. Taigi Nekilnojamojo turto registre buvo įregistruoti ir tie statiniai, kurie natūra nebuvo grąžinti. Išanalizavęs jam pateiktus dokumentus, Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad VĮ Registrų centro Utenos filialo pareigūnai, registruodami P. M. nuosavybės teises, vadovavosi ne Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, kuriame aiškiai pasakyta, kad tvartas ir daržinės nėra grąžinami natūra, bet P. M. sūnaus paaiškinimu.

10. Zarasų rajono savivaldybės administracija, nelaikydama pareiškėjos gyvenamojo namo ir kitų statinių savininke, jai kaip statinių nuomininkei turėjo išduoti valstybės garantinį dokumentą. Nagrinėjant nuosavybės teisių atkūrimo P. M. klausimą, nebuvo atsižvelgta į tai, kad pareiškėja S. kaime yra deklaravusi savo gyvenamąją vietą. Šio fakto nustatymas svarbus tuo aspektu, kad asmenims, gyvenantiems savininkui grąžintame gyvenamajame name, savivaldybės vykdomoji institucija privalo išduoti valstybės garantinį dokumentą. Tai reiškia, kad net jeigu pareiškėja ir nebūtų laikoma gyvenamojo namo ir kitų statinių savininke, jai turėjo būti išduotas valstybės garantinis dokumentas, o to nebuvo padaryta. Taigi susiklostė tokia situacija, kad dėl 2005-11-30 Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymo pareiškėja ne tik neteko jai teisėtai priklausančio gyvenamojo namo ir kitų statinių, bet ir valstybės garantijos, kuri yra siūloma asmenims, gyvenantiems savininkams grąžintuose namuose (žinoma, nagrinėjamu atveju apie valstybės garantijos suteikimą galima kalbėti kaip apie prievolę, kurią turėjo atlikti Zarasų rajono savivaldybės

administracija, jeigu visi kiti jos veiksmai būtų laikytini teisėtais ir atitinkančiais teisės aktų reikalavimus). Jeigu, Zarasų rajono savivaldybės administracijos nuomone, P. M. atkuriant nuosavybės teises, teisės aktų reikalavimai buvo nepažeisti, tai jie tikrai buvo pažeisti pareiškėjai nesuteikiant valstybės garantijos.

Atsižvelgdamas į šiuos nustatytus pažeidimus, Seimo kontrolierius pateikė tokius pasiūlymus:

- Lietuvos Respublikos generaliniam prokurorui – pavesti atitinkamai prokuratūrai inicijuoti Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakymo, kuriuo P. M. buvo atkurtos nuosavybės teisės, panaikinimą ir šiuo klausimu kreiptis į atitinkamą teismą. Taip pat pavesti atitinkamai prokuratūrai patikrinti VĮ Registrų centro Utenos filialo pareigūnų veiksmų teisėtumą, registruojant P. M. vardu statinius, į kuriuos jai nebuvo atkurtos nuosavybės teisės;

- Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriui – inicijuoti Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2005-11-30 įsakymo, kaip priimto pažeidžiant teisės aktus, panaikinimą. Sprendžiant šį klausimą, bendradarbiauti su atitinkama prokuratūra;

- valstybės įmonės Registrų centro direktoriui – patikrinti, ar teisėtai VĮ Registrų centro Utenos filialo pareigūnai P. M. vardu įregistravo statinius, į kuriuos jai nebuvo atkurtos nuosavybės teisės. Nustačius pažeidimus, imtis atitinkamų priemonių jiems ištaisyti.

Vykdydama Seimo kontrolieriaus pasiūlymus, Vilniaus apygardos prokuratūra kreipėsi į teismą dėl Zarasų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymo ir paveldėjimo teisės liudijimo (juo statiniai perėjo P. M. sūnui) panaikinimo, o Utenos apygardos prokuratūra kreipėsi į teismą dėl ūkio pastatų ir tvarto teisinės registracijos panaikinimo (į šiuos statinius pagal įsakymą nuosavybės teisės atkurtos nebuvo). Šie abu ieškiniai buvo sujungti į vieną ir ataskaitos rengimo metu yra nagrinėjami teisme.

Dėl VĮ Registrų centro pareigūnų veiksmų registruojant statinius, Utenos apylinkės prokuratūra į teismą kreiptis atsisakė, nenustačiusi nusikalstamos veikos požymių.

VĮ Registrų centras savo darbuotojų veiksmuose pažeidimų taip pat nerado ir nepripažino, kad dalį statinių įregistravo neteisėtai (nors prokuratūra dėl neteisėtės statinių registracijos kreipėsi į teismą). VĮ Registrų centro pasiaiškinimas pakankamai kurioziškas: P. M. turto paveldėtojas paaiškino, kad daržinės ir tvartas, į kuriuos nuosavybės teisės pagal įsakymą nebuvo atkurtos, nėra išlikę, o kadastrinių matavimų metu užfiksuoti analogiški statiniai, t. y. daržinės ir tvartas, yra ne tie patys statiniai, kurie nurodyti įsakyme, todėl nuosavybės teisės buvo įregistruotos į visus statinius.

Zarasų rajono savivaldybės administracija jokio atsakymo apie pateikto pasiūlymo vykdymą Seimo kontrolieriui nepateikė.

2. Dėl V. G. skundo prieš Utenos apskrities viršininko administraciją (2007-02-09 pažyma Nr. 4D-2006/4-433)

Tai dar vienas panašus tyrimas, kurio metu nustatyta, kad nuosavybės teisės N. M. buvo atkurtos į žemės sklypą, užimtą pareiškėjui nuosavybės teise priklausančiais poilsio paskirties statiniais. Ir nors pagal teisės aktus toks atkūrimas galimas, tačiau pareiškėjui nebuvo numatytas servitutas prieiti prie jam priklausančių statinių. Visos šios problemos prasidėjo nuo to momento, kai matininkas, matuodamas pretendentai žemės sklypą, „nepastebėjo“ jame stovinčių pastatų. Be to, pareiškėjui priklausančios statiniai kitų asmenų buvo neteisėtai nugriauti, o statybinės medžiagos pasisavintos.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad pareiškėjui V. G. nuosavybės teise Utenos rajono savivaldybėje priklauso poilsio pastatai, kuriuos jis 1995 m. įsigijo iš privačios bendrovės „K“. Bendrovė kartu su pastatais jam taip pat perdavė ir neterminuotą žemės sklypo prie šių pastatų nuomos sutartį. Tačiau nepaisant sudarytos ir galiojančios žemės sklypo nuomos sutarties, žemė po poilsio pastatais buvo suteikta N. M., atkuriant jam nuosavybės teises. Po to žemės sklypas buvo padalintas ir jo dalis kartu su joje esančiais statiniais ne kartą perparduota. Pareiškėjas šias aplinkybes sužinojo tik po to, kai jam nuosavybės teise priklausančios statiniai buvo nugriauti. Dėl statinių neteisėto nugriovimo ir statybinių medžiagų pasisavinimo buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, tačiau kalti asmenys nebuvo nustatyti.

Ištyręs pareiškėjo skundą, Seimo kontrolierius nustatė net 14 įvairių pažeidimų. Čia pateikiami didžiausi iš jų:

1. Atkuriant nuosavybės teises N. M. buvo nepaisyta riboženklų, žyminčių pareiškėjui priklausančioms pastatams priskirto žemės sklypo ribas, ir buvo pažeisti teisės aktų, reglamentuojančių žemės sklypų formavimą ir nuosavybės teisių atkūrimą, reikalavimai (nenustatytas servitutas prieiti prie statinių). Nustatyta, kad UAB „K“ išnuomotas žemės sklypas buvo pažymėtas mažiausiai dviem pastoviais gelžbetoniniais riboženklais, kurie pažymėti ir N. M. skirtame grąžintinos natūra žemės plane bei abrise, tačiau atkuriant nuosavybės teises, šių riboženklų buvo nepaisyta. Seimo kontrolierius pažymėjo, kad Valstybinės žemėtvarkos ir geodezijos tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos 1996 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. 88 buvo patvirtinta Riboženklų apsaugos instrukcija, kurios 2.2. punkte nustatyta, jog riboženklų apsaugą tvarko apskrities valdytojo administracijos rajono žemės ūkio valdybos žemėtvarkos ir geodezijos tarnybos (dabar – žemėtvarkos skyriai) per tiesioginius žemės

naudotojus, kurių žemės sklypus ženklina šie riboženklai, o 3.1. punkte nustatyta, jog riboženklų apskaitą organizuoja ir vykdo rajonų (miestų) žemėtvarkos ir geodezijos tarnybos (žemėtvarkos skyriai) pagal žemės sklypų planus, suvestinius planus, regioninių kadastro ir geodezijos centrų pateiktus kadastro žemėlapius. Vadinas, žemėtvarkos skyriai rūpinasi tiek riboženklų apsauga, tiek jų apskaita. Vienas iš pagrindų, į kuriuos atsižvelgiant turi būti vykdoma riboženklų apskaita, yra žemės sklypų planai. Nagrinėjamu atveju buvo nustatyta, kad UAB „K“ išnuomoto žemės sklypo ribas ženklinantys riboženklai kaip tik ir yra pažymėti N. M. žemės sklypo plane, taigi Utenos rajono žemėtvarkos skyrius turėjo žinoti apie šių riboženklų buvimą ir apie sklypo ribas, kurias jie žymėjo. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad atkuriant nuosavybės teises N. M. buvo nepaisyta pastovių riboženklų, žyminčių V. G. priklausančioms pastatams priskirto žemės sklypo ribas. Utenos apskrities viršininko administracijos pareigūnai privalėjo atsižvelgti į esamus riboženklus ir, prieš parengdami sprendimo dėl nuosavybės teisių N. M. atkūrimo projektą, išanalizuoti, ką šie riboženklai žymi. Be to, Seimo kontrolierius taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo N. M. priėmimo metu galiojusios Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo redakcijos 4 straipsnio 11 dalyje buvo nurodyta, jog kaimo vietovėje esanti žemė, kuri nuomos pagrindais yra suteikta fiziniams ir juridiniams asmenims jų nuosavybės teise turimų ūkinės-komercinės paskirties pastatų ir statinių (statomų arba pastatytų) eksploatacijai, grąžinama natūra. Tokiu atveju piliečiai, kuriems ši žemė grąžinama natūra, privalo laikytis pagal žemės reformos žemėtvarkos projektus nustatytą žemės servitutą. 1998 m. balandžio 23 d. Lietuvos Respublikos žemės ir miškų ūkio ministerijos įsakymu Nr. 207 patvirtintos Žemės reformos žemėtvarkos projektų kaimo vietovėje rengimo metodikos 36 punkte buvo nustatyta, kad pretendentai yra supažindinami su jų žemėje projektuojamais žemės servitutais, kurie nustatomi apskrities viršininko sprendimu patvirtinus žemės reformos žemėtvarkos projektą. Minėtame punkte taip pat nustatyta, kad be kitų reikalingu servitutu yra laikomas žemės servitutas kitiems asmenims prieiti ir privažiuoti prie visuomenės poreikiams naudojamos teritorijos (poilsio vietų, kapinių, gamtos ir kultūros paminklų ir kt.). Todėl, prieš atkuriant nuosavybės teises N. M., turėjo būti nustatytas servitutas prieiti prie V. G. nuosavybės teise priklausančių statinių.

2. Utenos apskrities viršininko administracija netinkamai vykdė matininko, rengusio nuosavybės teisių atkūrimo N. M. bylą, darbo kontrolę. Matininko padaryti pažeidimai liko nepastebėti, o dėl to buvo pažeistos pareiškėjo nuosavybės teisės. Seimo kontrolieriui sukėlė

nuostabą žemės sklypo paženklinimo-parodymo aktą surašiusio matininko Aloyzo Vaitoškos paaiškinimai (šis matininkas rengė N. M. nuosavybės teisių atkūrimo bylą). Matininkas teigė, kad jeigu jam niekas nepranešė apie tai, jog žemės sklype yra kito savininko pastatai, tų pastatų savininkas nedalyvavo matuojant žemės sklypą, tai ir plane nebuvo atskirai pažymėti pastatai ir įformintas servitutas. Esant tokiam paaiškinimui atrodo, kad Aloyzui Vaitoškai kažkas specialiai turėjo pranešti apie ženklinaame žemės sklype esančius statinius, o jeigu niekas apie tai nepranešė, tai matininkas statinių ir „nepastebėjo“, nepaisant to, kad jie buvo akivaizdžiai matomi. Be to, Seimo kontrolieriui kilo klausimas, kaip V. G. galėjo dalyvauti ženklinant žemės sklypą, jeigu jis į ženklimą net nebuvo kviestas. Juk būtent matininko pareiga yra tiksliai, laikantis teisės aktų reikalavimų, paženklinti žemės sklypą, nurodyti visus jame esančius objektus ir, žinoma, kviešti dalyvauti suinteresuotus asmenis. Šiuo atveju Aloyzas Vaitoška to nepadarė, o Utenos apskrities viršininko administracija neužtikrino tinkamos matininko darbo kontrolės, nors apskrities viršininko administracija, nepaisant to fakto, kad vis dar nėra priimtas Matininkų įstatymas, nėra atleista nuo pareigos atlikti matininkų darbo kontrolę. Viso to pasekmė buvo V. G. nuosavybės teisių pažeidimas.

3. Atliekant N. M. priklausančio žemės sklypo padalijimą, žemės sklypo abrisas buvo sudarytas ne žemės sklypo ribų paženklinimo metu, nors pagal teisės aktus tai turi būti atliekama ženklinant žemės sklypus. Be to, abrise nurodyta jo sudarymo data yra taisyta.

Atsižvelgdamas į šiuos nustatytus pažeidimus, Seimo kontrolierius pateikė tokius pasiūlymus:

- Utenos rajono apylinkės prokuratūrai – inicijuoti Utenos apskrities viršininko sprendimo, kuriuo N. M. buvo atkurtos nuosavybės teisės, kaip pažeidžiančio V. G. nuosavybės teises, pakeitimą ir kreiptis į atitinkamą teismą dėl minėto sprendimo patikslinimo, nustatant pareiškėjui servitutą prieiti prie jam nuosavybės teise priklausančių statinių. Taip pat kreiptis į atitinkamą teismą dėl leidimo V. G. atstatyti sunaikintus statinius suteikimo;

- Utenos apskrities viršininkui – išanalizuoti Seimo kontrolieriaus padarytas išvadas ir atlyginti pareiškėjui dėl Utenos apskrities viršininko administracijos pareigūnų neteisėtų veiksmų padarytą turtinę ir neturtinę žalą.

Utenos rajono apylinkės prokuratūra, vykdydama pateiktus pasiūlymus, 2007-03-20 pateikė Utenos rajono apylinkės teismui ieškinį dėl servituto nustatymo, o 2007-07-10 – patikslintą ieškinį dėl servituto nustatymo ir leidimo atstatyti statinius suteikimo. Byla pagal prokuratūros ieškinį dar neišnagrinėta.

Utenos apskrities viršininkas jokio atsakymo Seimo kontrolieriui dėl galimos pareiškėjo patirtos žalos atlyginimo nepateikė.

3. Dėl A. K. skundo prieš Kauno miesto savivaldybės administraciją (2007-05-03 pažyma Nr. 4D-2006/4-914), dėl J. C. skundo prieš Kauno miesto savivaldybės administraciją (2007-05-03 pažyma Nr. 4D-2006/4-908) ir dėl K. G. skundo prieš Kauno miesto savivaldybės administraciją (2007-05-03 pažyma Nr. 4D-2006/4-1576)

Tai 3 tyrimai dėl vadinamų „dalinų kompensacijų“ išmokėjimo. Kauno miesto savivaldybės valdyba 1996 m. buvo priėmusi 39 sprendimus, pagal kuriuos buvusiems namų savininkams nuspręsta išmokėti už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus kompensacijas. Pagal tuo metu galiojusį nuosavybės teisių atkūrimo klausimus reglamentavusį įstatymą už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus turėjo būti atlyginama rinkos kaina, o šios kainos apskaičiavimo tvarką buvo pavesta nustatyti Vyriausybei, tačiau ji to nepadarė. Kauno miesto savivaldybės valdyba, siekdama panaudoti jai skirtas lėšas nuosavybės teisių atkūrimui, taip pat siekdama kuo greičiau atkurti nuosavybės teises buvusiems savininkams, priėmė sprendimus, kuriuose pinigine kompensacija buvo apskaičiuota pagal tuo metu galiojusią apskaičiavimo tvarką. Tačiau pagal šią tvarką apskaičiuota pinigų suma neatitiko rinkos vertės, nors už statinius turėjo būti atlyginama pagal rinkos vertę. Atsižvelgdama į tai, Kauno miesto savivaldybės valdyba nurodė, kad apskaičiuota kompensacija yra tik dalinė, o kita jos dalis bus išmokėta tuomet, kai Vyriausybė patvirtins rinkos vertės apskaičiavimo tvarką. Tačiau šis klausimas nuo 1996 m. iki 2007 m. nebuvo išspręstas. Finansų bei Aplinkos ministerijos tvirtai laikėsi nuomonės, kad Kauno miesto savivaldybės valdybos priimti sprendimai neatitiko teisės aktų reikalavimų ir todėl jokios papildomos lėšos savivaldybei negali būti skirtos. Tik tada, kai Seimo kontrolierius atliko šį tyrimą ir pateikė savo išvadas suinteresuotoms institucijoms, pagaliau buvo pripažinta, kad valstybė savo įsipareigojimų tinkamai nevykdė ir kad Kauno miesto savivaldybės administracijai turi būti skirta lėšų likusioms kompensacijų dalims išmokėti.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Kauno miesto valdyba 1996-10-22 sprendimu nusprendė negrąžinti A. K. gyvenamojo namo, esančio A. gatvėje, Kaune, natūra, bet išmokėti jam dalinę kompensaciją Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 8 d. nutarimo Nr. 336 nustatyta tvarka. Taip pat buvo nuspręsta likusią pinigines kompensacijos dalį išmokėti tada, kai bus apskaičiuota gyvenamojo namo vertė rinkos kaina, atsižvelgiant į įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išli-

kusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 8 straipsnio papildymą.

Šiuo sprendimu A. K. buvo atkurtos nuosavybės teisės, išmokant vadinamą „dalinę kompensaciją“. Kauno miesto savivaldybės administracijoje iš viso buvo priimti 39 tokie sprendimai, susiję su dalinių kompensacijų išmokėjimu 83 savininkams. 34 iš jų kompensacijų išmokėjimo problema dar nebuvo išspręsta Seimo kontrolieriui ėmus nagrinėti A. K. skundą. Nagrinėjimo metu taip pat buvo gauti J. C. ir K. G. skundai tuo pačiu klausimu.

Nagrinėdamas pareiškėjų skundus, Seimo kontrolierius visų pirma konstatavo, kad įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ (toliau – Atstatymo įstatymas) 16 straipsnio 6 punkte (nuo 1994-01-26 galiojusi redakcija) buvo numatyta, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka pinigais yra atlyginama išperkant gyvenamuosius namus arba jų dalis, žemės ūkio paskirties žemę ir mišką. Vykdant šią Atstatymo įstatymo nuostatą, Vyriausybei atsirado pareiga nustatyti atlyginimo pinigais už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus tvarką. Tokia tvarka buvo nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 8 d. nutarimu Nr. 336 „Dėl Piniginės kompensacijos už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus (arba jų dalis) mokėjimo tvarkos patvirtinimo“ (įsigaliojo nuo 1995-03-16). Pagal šią tvarką apskaičiuota valstybės išperkamų gyvenamųjų namų kaina rinkos vertės neatitiko.

Nuo 1996-04-26 įsigaliojo Atstatymo įstatymo pakeitimas: įstatymo 8 straipsnis buvo papildytas nauja 5 dalimi ir nustatyta, kad *pinigai sumokami, o vertybiniai popieriai išduodami [už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, atlyginant už nuosavybę rinkos kaina, bet ne vėliau kaip per 10 metų*. Atsižvelgiant į šį teisinį reguliavimą Vyriausybei atsirado pareiga piniginių kompensacijų išmokėjimą reglamentuojantį teisės aktą suderinti su įstatymo nuostatomis, t. y. pakeisti jį taip, kad vadovaujantis nutarimu apskaičiuota išperkamo gyvenamojo namo vertė atitiktų rinkos kainą (vertę). Tačiau 1995 m. kovo 8 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 336 taip ir nebuvo suderintas su Atstatymo įstatymo 8 straipsnyje nustatyta pareiga atlyginti už nuosavybę rinkos kaina.

1997-07-09 įsigaliojo Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas (toliau – Atkūrimo įstatymas), kuriame nuostatos, kad už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus turi būti atlyginama rinkos kaina, nebeliko (iki 1999-06-01 galiojusi redakcija).

Atkūrimo įstatymo 21 straipsnio 7 dalyje buvo papildomai nurodyta, kad kompensacijų, numatytų Atkūrimo įstatyme už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą, dydį, šaltinius, mokėjimo terminus ir tvarką nustato atskiras įstatymas. Atsižvelgdamas į šią nuostatą Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą

dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymą. Šio įstatymo 5 straipsnyje buvo nustatyta, kad atlyginant už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus perduodamo neatlygintinai turto, mokamų pinigų suma, išduodamų vertybinių popierių skaičius bei vertė, įskaitomos piniginės prievolės valstybei dydis apskaičiuojama pagal Vyriausybės patvirtintą metodiką.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 21 d. nutarimo Nr. 1455 „Dėl valstybės išperkamo iš savininkų turto bei savininkams sugrąžintų gyvenamųjų namų, jų dalių, butų, kuriuose gyvena nuomininkai, vertės nustatymo“ 1.2 punkte buvo nurodyta, kad turto vertė yra nustatoma vadovaujantis Vyriausybės 1996 m. vasario 14 d. nutarimu Nr. 244 „Dėl Turto vertinimo metodikos“. Minėto Vyriausybės nutarimo Nr. 1455 2.1 punktu buvo pripažintas netekusiu galios Vyriausybės 1995 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 336.

1998 m. gruodžio 21 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1456 buvo patvirtinta Atlyginimo pinigais piliečiams už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus, jų dalis, butus tvarka, kurios 2.3 punkte buvo nustatyta, kad piliečiams, kuriems dar neišmokėtas visas atlyginimas pinigais už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus, jų dalis, butus, šio turto vertė perskaičiuojama, o 2.4 punkte buvo nustatyta, kad piliečiams, kuriems iki minėto nutarimo įsigaliojimo dienos (t. y. iki 1998-12-24) jau išmokėtas visas atlyginimas pinigais už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus, jų dalis, butus, šio turto vertė neperskaičiuojama.

Iki minėtų dviejų Vyriausybės nutarimų priėmimo nuosavybės teisių atkūrimą į gyvenamuosius namus vykdantys miestų (rajonų) valdybos (merai) turėjo du pasirinkimus: laukti, kol Vyriausybė įvykdys 1996-04-26 įsigaliojusiu Atstatymo įstatymo 8 straipsnio pakeitimu įtvirtintą pareigą nustatyti išperkamo turto rinkos vertės apskaičiavimo tvarką, arba, siekiant kuo greičiau atkurti nuosavybės teises buvusiems savininkams ir panaudoti valstybės tam skirtas lėšas, priimti atitinkamus sprendimus vadovaujantis galiojančiais teisės aktais ir užfiksuojant faktą, kad savininkams išmokama pinigų suma neatitinka rinkos vertės. Kauno miesto valdyba pasirinko pastarąjį kelią.

Kauno miesto valdybos priimtuose sprendimuose dėl piniginių kompensacijų išmokėjimo buvo nurodyta, kad yra išmokama atitinkamo dydžio dalinė piniginė kompensacija, apskaičiuota vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 8 d. nutarimo Nr. 336 nustatyta tvarka. Visuose sprendimuose taip pat buvo pažymėta, kad likusi piniginė kompensacijos dalis bus išmokėta tuomet, kai, atsižvelgiant į Atstatymo įstatymo 8 straipsnio papildymą, bus apskaičiuota atitinkamo išperkamo turto vertė rinkos kaina. Savininkai raštu sutiko su tokio turinio sprendimais ir jiems buvo išmokėta visa pinigų suma, nustatyta vadovaujantis minėtu nutarimu Nr. 336.

Pažymėtina, kad jeigu Kauno miesto valdyba po 1996-04-26, t. y. po Atstatymo įstatymo 8 straipsnio pakeitimo įsigaliojimo, būtų priėmusi sprendimus, kuriuose būtų nurodyta valstybės išperkamo turto vertė, apskaičiuota vadovaujantis Vyriausybės nutarimu Nr. 336, tokie sprendimai būtų neteisėti, nes nuo 1996-04-26 Atstatymo įstatymas numatė, kad už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus yra atlyginama rinkos kaina, o vadovaujantis Vyriausybės nutarimu Nr. 336 apskaičiuota pinigų suma rinkos vertės neatitiko. Tačiau Kauno miesto valdybos sprendimuose buvo nurodyta maksimali turto vertė, apskaičiuota pagal tuo metu galiojusį bei Atstatymo įstatymo 8 straipsnio nuostatų jau neatitikęs Vyriausybės nutarimą Nr. 336, ir nustatyta, kad tai nėra galutinis atlyginimas už valstybės išperkamą turtą, nes likusi kompensacijos dalis bus sumokėta tada, kuomet ją bus galima apskaičiuoti Vyriausybei priėmus atitinkamus teisės aktų pakeitimus, reglamentuojančius valstybės išperkamų gyvenamųjų namų rinkos vertės apskaičiavimo tvarką. Taigi tokio turinio Kauno miesto valdybos sprendimai Atstatymo įstatymo 8 straipsnio nuostatomis neprieštaravo, nes šie sprendimai priimti su išlyga, kad savininkui išmokama pinigų suma neatitinka rinkos vertės ir kad likusi kompensacijos dalis turės būti sumokėta Vyriausybei patvirtinus atitinkamą tvarką.

Taigi Kauno miesto valdyba, priimdama sprendimus dėl dalinių kompensacijų išmokėjimo, savininkams sumokėjo visą didžiausią galimą atlyginimą, nustatytą pagal Atstatymo įstatymo 8 straipsnio nuostatų neatitinkantį Vyriausybės nutarimą. Tokiu būdu Vyriausybės 1998 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 1456 buvo užkirstas kelias savininkams išmokėti likusią kompensacijos dalį.

Nuo to laiko, kai Vyriausybė pagaliau patvirtino išperkamų gyvenamųjų namų rinkos vertės apskaičiavimo tvarką, iki pat dabar visos Kauno miesto savivaldybės pastangos išspręsti kilusią problemą nedavė jokių rezultatų. Rinkos vertės apskaičiavimo tvarka buvo patvirtinta, tad atsirado galimybė įgyvendinti Atstatymo įstatymo 8 straipsnio nuostatą, kad už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus turi būti sumokėta rinkos kaina, tačiau Vyriausybės nutarimu Nr. 1456 ši galimybė buvo apribota, t. y. buvo nustatytas terminas, atsižvelgiant į kurį buvo sprendžiama, ar valstybės išperkamo gyvenamojo namo vertę perskaiciuoti, ar palikti ją tokią, kokia buvo nustatyta vadovaujantis Vyriausybės 1995 m. kovo 8 d. nutarimu Nr. 336. Šis terminas – tai minėto Vyriausybės nutarimo Nr. 1456 įsigaliojimo data (1998-12-25). Taigi jeigu asmeniui iki 1998-12-24 jau buvo išmokėtas visas atlyginimas už valstybės išperkamą gyvenamąjį namą, toks asmuo neturėjo teisės reikalauti turto vertę perskaiciuoti. Bet jeigu asmeniui iki minėtos datos visas atlyginimas dar nebuvo išmokėtas, tuomet turto vertė buvo perskaiciuojama. Tačiau šioje vietoje derėtų paminėti dar keletą terminų. Visų

pirma tai 1994-01-26, kai Atstatymo įstatyme buvo įtvirtinta galimybė už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus atlyginti pinigais. Visų antra tai 1995-03-16, kai įsigaliojo Pini-ginės kompensacijos už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus (arba jų dalis) mokėjimo tvarka (1995 m. kovo 8 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 336). Trečia, tai 1996-04-26, kai įsigaliojo Atstatymo įstatymo 8 straipsnio pakeitimas, numatantis, kad atlyginimas už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus yra mokamas rinkos kaina. Ketvirta, tai 1997-01-22, kai Atstatymo įstatymo galiojimas buvo sustabdytas. Ir penkta, tai 1997-07-09, kai įsigaliojo Atkūrimo įstatymas. Tai reiškia, kad reikalauti neperskaiciuoti nustatytos išperkamo turto vertės buvo galima tik tais atvejais, kai sprendimai dėl kompensacijos išmokėjimo buvo priimti ir pati kompensacija išmokėta tarp 1995-03-16 ir 1996-04-25 bei tarp 1997-07-09 ir 1998-12-24, nes pagal tuo metu galiojusius teisės aktus reikalavimo atlyginti už valstybės išperkamą gyvenamąjį namą rinkos verte nebuvo (be to, dėl antrojo laikotarpio dar kyla pagrįstas klausimas, ar neperskaiciuojant tuo laikotarpiu išmokėtų kompensacijų, nebūtų pažeisti konstituciniai asmenų lygiateisiškumo ir teisėtų lūkesčių principai). O atlyginimas, nustatytas sprendimais, priimtais nuo 1996-04-26 iki 1997-01-21, visais atvejais turėjo būti perskaiciuotas, nes nuo 1996-04-26 už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus turėjo būti atlyginama rinkos kaina. Šiuo atveju nėra svarbu, ar iki 1998-12-24 jau išmokėtas visas atlyginimas už išperkamą turtą, ar dar ne. Jeigu jis ir sumokėtas, tai reiškia, kad jis neatitiko rinkos vertės ir tokiu būdu buvo pažeistos Atstatymo įstatyme įtvirtintos asmenų teisės gauti atlyginimą, apskaičiuotą pagal rinkos vertę. Taigi minėtame 1998-12-21 Vyriausybės nutarime Nr. 1456 turėjo būti nustatyta, kad atlyginimas už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus neperskaiciuojamas tik tais atvejais, kai jis jau yra išmokėtas visas iki 1996-04-25. Jeigu atlyginimas iki šios datos dar nebuvo išmokėtas, arba sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo ir atlyginimo išmokėjimo buvo priimtas po 1996-04-25, tai reiškia, kad atlyginimo dydis privalėjo būti perskaiciuotas.

Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad Vyriausybės 1998-12-21 nutarimu Nr. 1456 buvo nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo buvo pažeisti konstituciniai teisėtų lūkesčių ir asmenų lygiateisiškumo principai.

Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą, taip pat pažymėjo, jog Kauno miesto savivaldybė, siekdama išspręsti dalinių kompensacijų problemą, ne kartą kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, prašydama priimti atitinkamus sprendimus, kad buvusiems savininkams būtų teisingai atlyginta, tačiau Aplinkos ir Finansų ministerijos laikėsi nuomonės, jog tai yra pačios Kauno miesto savivaldybės administracijos problema, o pagrindinis argumentas, kuriuo vadovaujantis buvo atsisakoma spręsti dalinių kompensacijų problemą, buvo toks, kad piniginės lėšos kompensacijoms išmokėti gali būti

skiriamos tik tuo atveju, jeigu sprendimai dėl nuosavybės teisių atkūrimo buvo priimti pagal galiojančius teisės aktus (nors skundo tyrimo metu ir buvo nustatyta, kad sprendimai priimti laikantis tuo metu galiojusių teisės aktų).

Vertindama visą teisinį reguliavimą, Teisingumo ministerija dar 2003 metais buvo padariusi teisingas išvadas, kad Kauno miesto savivaldybės priimti sprendimai dėl dalinių kompensacijų išmokėjimo teisės aktams neprieštarauja. Tačiau į Teisingumo ministerijos pateiktas išvadas ir argumentus atsižvelgta nebuvo.

Tai, jog Vyriausybė nebuvo nustačiusi atlyginimo už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus tvarkos, atitinkančios Atstatymo įstatymo reikalavimus, nereiškia, kad Kauno miesto valdyba negalėjo priimti sprendimų dėl nuosavybės teisių atkūrimo pagal galiojančias Atstatymo įstatymo nuostatas. Be to, tai, kad Vyriausybė 1998-12-21 priėmė konstituciniams teisėtų lūkesčių ir asmenų lygiateisiškumo principams prieštaraujantį nutarimą, užkertantį kelią likusios kompensacijos dalies išmokėjimui, nereiškia, jog šiuo metu visiems asmenims, kuriems buvo priimti sprendimai pagal galiojančius teisės aktus, neturi būti atlyginama. Todėl Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad Vyriausybei, paisant minėtų konstitucinių principų, kyla pareiga skirti lėšų likusioms kompensacijų dalims išmokėti ir nustatyti tokio atlyginimo tvarką (turi būti apskaičiuota, kokią dalį rinkos vertės kainos sudarė sprendime nurodytas atlyginimas (turtą vertinant sprendimo priėmimo metu buvusiomis rinkos kainomis) ir toji nustatyta dalis turi būti apskaičiuota ir išmokėta šios dienos rinkos kainomis).

Seimo kontrolierius taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad didelis valstybės institucijų neveiksmingumas ir nenoras spręsti bei gilintis į kilusią problemą lėmė tai, jog jau daugiau nei dešimt metų asmenims nėra išmokėtas jiems pagal galiojusias ir galiojančias teisės aktus priklausantis atlyginimas už valstybės išperkamus gyvenamuosius namus.

Atsižvelgdamas į padarytas išvadas, Seimo kontrolierius pasiūlė Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui inicijuoti lėšų likusioms kompensacijų dalims išmokėti skyrimą ir pavesi atsakingoms institucijoms nustatyti tokio atlyginimo tvarką. Finansų ministerija 2007-08-31 raštu pripažino, kad valstybė savo įsipareigojimų tinkamai neįvykdė, ir taip pat pažymėjo, kad teisės aktų likusioms kompensacijų dalims apskaičiuoti ir išmokėti pakanka. Be to, buvo patvirtinta, kad visas Kauno miesto savivaldybei reikalingas lėšų, skirtų dalinėms kompensacijoms išmokėti, kiekis bus skirtas. Kauno miesto savivaldybės administracija informavo Seimo kontrolierių, kad Finansų ministerijos paprašė skirti 10 377 437 Lt kompensacijoms išmokėti. Ataskaitos rengimo metu lėšos dar nebuvo skirtos.

4. Dėl I. K. ir E. K. skundo prieš Kauno miesto savivaldybės administraciją (2007-04-11 pažyma Nr. 4D-2006/4-1717)

Šis tyrimas svarbus tuo, kad jame buvo analizuota dar viena nemažai daliai savininkų, kuriems Kauno mieste buvo natūra grąžinti gyvenamieji namai, aktuali problema. Kauno mieste yra daugybė namų valdų, kuriose stovi ne tik savininkui grąžintas gyvenamasis namas, bet ir ūkio pastatas (pastatai), kurie savininkui nėra grąžinti, nes yra pastatyti jau po nacionalizacijos. Į tokius ūkio pastatus nuosavybės teisės negali būti atkuriamos ir jie dažniausiai yra įregistruoti kaip Lietuvos Respublikos nuosavybė. Kol savininkams grąžintų namų valdose yra tokių pastatų, namų valdos žemės sklypo formavimas yra negalimas. Taip pat kyla pavojus, kad prie ūkio pastatų gali būti formuojami atskiri žemės sklypai, skirti tik ūkio pastatų eksploatavimui, tokiu būdu ir taip nedidelį namų valdos žemės sklypą suskaidant dar labiau. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius pateikė pasiūlymus, kad būtų atitinkamai pakeisti teisės aktai ir ūkio pastatų problema būtų išspręsta.

Pareiškėjos skunde nurodė, kad joms buvo atkurtos nuosavybės teisės į namą ir dalį žemės sklypo, esančius A. gatvėje, Kaune, tačiau minėtoje namų valdoje liko valstybei priklausantis Kauno miesto savivaldybės patikėjimo teise valdomas ūkio pastatas. Pareiškėjos teigė, kad jos ne kartą kreipėsi į Kauno miesto savivaldybės administraciją dėl minėto ūkio pastato pardavimo, tačiau joms buvo atsakoma, kad Kauno miesto savivaldybė šio klausimo spręsti negali, nes statinys yra valstybės nuosavybė.

Seimo kontrolierius pažymėjo, kad ūkio pastatų pardavimo problema yra aktuali ne tik pareiškėjoms. Kauno miesto savivaldybės teritorijoje yra daugybė valstybei nuosavybės teise priklausančių ūkio pastatų, stovinčių grąžintų namų valdose. Kiekvienas grąžinto namo savininkas siekia nuosavybės įsigyti ir šalia namo esantį namų valdos žemės sklypą, tačiau sklypo pardavimo klausimas negali būti sprendžiamas, kol jame stovi valstybei priklausantis ūkio pastatas. Dėl šios priežasties dauguma grąžintų namų savininkų pageidautų, kad valstybei priklausančius ūkio pastatus būtų galima nugriauti arba įsigyti nuosavybėn.

Seimo kontrolierius nustatė, kad ūkio pastatų pardavimo klausimas buvo nagrinėtas Teisingumo ministerijoje. Ministerija savo 2005-09-22 rašte nurodė, jog iškilusi problema galėtų būti išspręsta vadovaujantis dviem teisės aktais:

1. Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymu, kurio 6 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad savivaldybė turtą įgyja savivaldybės tarybos sutikimu perimdama valstybės turtą **savivaldybių savarankiško- sioms ir priskirtosioms** (ribotai savarankiškomis) **funkcijoms įgyvendinti**, kai šis turtas perduodamas savivaldybių nuosavybėn pagal Vyriausybės nutarimus;

2. Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymu, kurio 12 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyta, kad už kainą, Vyriausybės nustatyta tvarka apskaičiuotą pagal Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymą, gali būti parduodamos savivaldybės (valstybės) gyvenamosios patalpos ir jų priklausiniai, įskaitant gyvenamųjų patalpų savininkų **teisėtai naudojamas** pagalbines ir ūkines patalpas (sandėliukus, garažus ir kt.), teikiant pirmenybę šių gyvenamųjų patalpų savininkams.

Tokią pačią nuomonę savo 2006-11-07 rašte išreiškė ir Aplinkos ministerija.

Be to, Teisingumo ministerija minėtame rašte dar papildomai nurodė, kad sprendžiant ūkio pastatų pardavimo klausimą **turėtų būti įsitikinta, ar atitinkamas turtas, kurį siekiama privatizuoti, atitinka įstatymo numatytas sąlygas: pirma, ar gyvenamųjų patalpų savininkai šiuo turtu naudojami teisėtai; antra, ar atitinkamos patalpos yra laikytinos gyvenamųjų patalpų priklausiniais.**

Analizuojant šiuos ministerijų pateiktus pasiūlymus, Seimo kontrolieriui kilo trys klausimai:

1. Kokiai savivaldybės savarankiškai ar priskirtajai funkcijai vykdyti gali būti naudojami gražintų namų valdose stovintys ūkio pastatai?
2. Ar galima teigti, kad gražinto namo savininkas ūkio pastatu naudojasi teisėtai, jeigu jis jo nestatė, jeigu juo iki namo perdavimo savininkui naudojosi nuomininkas ir jeigu savininkui nebuvo duotas joks leidimas naudotis pastatu?
3. Ką daryti, jeigu ūkio pastatas nėra įregistruotas kaip gyvenamojo namo priklausinys?

Dėl pirmojo klausimo buvo pažymėta, kad savarankiškosios savivaldybių funkcijos yra nurodytos Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnyje, o priskirtosios – įstatymo 7 straipsnyje. Seimo kontrolierius konstatavo, kad valstybės turto perdavimas šioms funkcijoms vykdyti reiškia, jog savivaldybė, perėmusi nuosavybėn ūkio pastatą, turėtų jį naudoti vienai ar kelioms Vietos savivaldos įstatymo 6 ir 7 straipsniuose nurodytoms funkcijoms įgyvendinti. Toks perdavimas reikštų, kad statiniai yra perduodami **savivaldybės reikmėms**, o ne tam, jog perduotus statinius būtų galima parduoti. Savivaldybė, perimdama valstybės turtą, įsipareigoja jį naudoti tinkamai, pagal paskirtį, atsižvelgdama į jai įstatymais numatytas funkcijas. Todėl kilo pagrįsta abejonė, ar ūkio pastatų perdavimas Kauno miesto savivaldybės nuosavybėn, vadovaujantis Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 6 straipsnio 2 punktu, tikrai yra galimas.

Dėl antrojo klausimo buvo pažymėta, kad į ūkio pastatus, pastatytus po nacionalizacijos, nėra atkuriamos nuosavybės teisės. Tokius statinius statė jau ne buvę savininkai, bet jų namuose gyvenę asmenys (nuomininkai). Šie asmenys ūkio pastatais visą laiką ir naudojo (iki to laiko, kai butai ar namai, kuriuose gyveno nuomininkai, buvo perduoti savininkams).

Su savininkais jokios sutartys dėl naudojimosi ūkio pastatais sudaromos nebuvo, taip pat jiems nebuvo išduodami jokie leidimai ar sutikimai naudotis tokiais pastatais. Taigi kilo pagrįsta abejonė, ar galima teigti, kad gražintų namų savininkai, naudodamiesi ūkio pastatais be jokių sutikimų ar sutarčių, jais naudojami teisėtai. Jeigu negalima teigti, kad ūkio pastatai gražintų namų savininkų yra naudojami teisėtai, tuomet abejotina ir tokių pastatų pardavimo galimybė, vadovaujantis Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo 12 straipsnio 2 dalies 2 punktu.

Dėl trečiojo klausimo buvo pažymėta, kad nemaža dalis ūkio pastatų Nekilnojamojo turto registre nėra įregistruoti kaip gyvenamųjų patalpų priklausiniai. Tai reiškia, kad tokių statinių pardavimas vadovaujantis minėta Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo nuostata taip pat būtų negalimas.

Seimo kontrolierius pažymėjo, kad sprendžiant ūkio pastatų pardavimo ar nugriovimo problemą derėtų atsižvelgti ir į tai, kad nemaža dalis gražintų namų ar butų savininkų savo gražintą turtą jau yra pardavę, todėl ir naujasis namo ar buto savininkas turėtų neprarasti galimybės įsigyti namų valdoje stovintį ūkio pastatą ar jo dalį arba siekti, kad toks pastatas būtų nugriautas.

Iš to, kas išdėstyta, buvo padaryta išvada, jog kyla pagrįstų abejonų, ar vadovaujantis galiojančiais teisės aktais galima greitai išspręsti ūkio pastatų pardavimo arba nugriovimo klausimą. Seimo kontrolierius išreiškė nuomonę, kad siekiant nugriauti arba perduoti savivaldybių nuosavybėn gražintų namų valdose esančius valstybei priklausančius ūkio pastatus ir juos parduoti, teisės aktuose turėtų būti padaryti atitinkami tai numatantys pakeitimai.

Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius rekomendavo Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui pasiūlyti atitinkamoms Lietuvos Respublikos Vyriausybei pavaldžioms institucijoms rengti teisės aktų pataisas, kad būtų numatyta galimybė valstybei priklausančius ūkio pastatus, stovinčius gražintų namų valdose, nugriauti arba perduoti savivaldybių nuosavybėn ir perdavus parduoti namų valdų savininkams.

Aplinkos ministerija 2007-05-17 raštu informavo Seimo kontrolierių, kad jie sutinka, jog ūkio pastatų privatizavimo klausimas teisės aktuose nenumatytas, todėl Aplinkos ministerija numatė Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymą papildyti nuostata, kad savininkai galėtų jų namų valdose esančius ūkio pastatus privatizuoti. Dėl ūkio pastatų nugriovimo buvo išsakyta nuomonė, kad šis klausimas teisės aktais yra sureguliuotas. Be to, atsižvelgiant į tai, kad namų gražinimą vykdo savivaldybių administracijos, buvo parengtas Valstybės turto pardavimo savivaldybių nuosavybėn įstatymo pakeitimas, numatantis ūkio pastatų perdavimą savivaldybių nuosavybėn. Šiuo metu šių abiejų įstatymų projektai yra perduoti Lietuvos Respublikos Seimui ir tik nuo Seimo priklauso, kaip operatyviai bus priimti asmenims taip reikalingi įstatymų pakeitimai.

Be to, būtina paminėti, kad ūkio pastatų pardavimo namų valdų savininkams klausimas yra svarbus ir dar vienu aspektu: tirdamas pareiškėjos A. R. skundą (2007-09-13 pažyma Nr. 4D-2007/4-963), Seimo kontrolierius nustatė, kad namų valdoje prie ūkio pastato yra formuojamas atskiras sklypas, siekiant tą sklypą parduoti kitiems asmenims. Tokia praktika reikėtų, jog ir taip nedidelio ploto namų valdos būtų dar labiau suskaidytos, o grąžintų namų savininkai prarastų teisę į dalį savo namų valdos žemės sklypo. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius pateikė pasiūlymą Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriui netvirtinti žemės sklypų, suformuotų grąžintų namų valdose prie ūkio pastatų, planų, kol nebus išspręstas ūkio pastatų pardavimo namų valdų savininkams klausimas.

5. Dėl M. Š. skundo prieš Kauno apskrities viršininko administraciją ir Kauno miesto savivaldybės administraciją (2007-06-13 pažyma Nr. 4D-2006/4-1185)

Tai tyrimas, kurio metu nustatytas ne vienas terminų, sprendžiant nuosavybės teisių atkūrimo klausimus į miesto žemę, pažeidimas. Kadangi šie terminai yra pažeidžiami nuolat (Seimo kontrolierius, tirdamas bet kurį skundą, susijusį su nuosavybės teisių atkūrimu į miesto žemę, visada nustato įvairius terminų pažeidimus), buvo apibendrinti ankstesni Seimo kontrolieriaus tyrimai, kuriuose buvo nustatyti analogiški pažeidimai. Be to, Seimo kontrolierius pasiūlė Kauno apskrities viršininkui pateikti duomenis apie 30 atsitiktinai pasirinktų bylų dėl nuosavybės teisių atkūrimo į miesto žemę. Kauno apskrities viršininko pateikta statistika buvo iškalbina: visais 30 atvejų buvo nustatyti terminų pažeidimai. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius Ministrui Pirmininkui pasiūlė spręsti dėl teisės aktų pakeitimo ir terminų pailginimo, nes tokia teisinė situacija, kai terminai nuolat pažeidžiami, yra neleistina. Tačiau Nacionalinėje žemės tarnyboje vykusiame pasitarime buvo konstatuota, kad terminų pakeitimas, nors jie ir nuolat pažeidžiami, yra netikslingas, nes žemės reforma jau artėja prie pabaigos.

Pareiškėja skundėsi, kad jai neatkuriamos nuosavybės teisės į Kaune tarp E. ir D. gatvių esantį žemės sklypą, nors minėtoje teritorijoje yra laisvos žemės, kurią būtų galima grąžinti natūra.

Šioje pažymoje Seimo kontrolierius iš pradžių glaustai aptarė pagrindines nuosavybės teisių atkūrimo į miestuose esančią žemę teisinio reguliavimo nuostatais bei teismų formuojamą praktiką šiuo klausimu.

Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į šias Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1057 patvirtintos Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 106 punkto nuostatas:

- 1) savivaldybės administracijos direktorius **per mėnesį nuo žemėtvarkos skyriaus prašymo pateikimo** žemėtvarkos skyriui pagal nustatytą tvarką patvirtintus teritorijos detaliuosius planus pateikia informaciją kartografinėje medžiagoje apie laisvą (neužstatytą) žemę, kuri pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 3 punktą nepriskirta valstybės išperkamai žemei, o tuo atveju, kai teritorijos detalusis planas nepatvirtintas arba jo nėra, – apie detalai nesuplanuotas miesto teritorijas;
- 2) žemėtvarkos skyrius, gavęs informaciją apie laisvą (neužstatytą) žemę, **per mėnesį** šioje kartografinėje medžiagoje pažymi turėtų žemės sklypų ribas;
- 3) žemėtvarkos skyrius, miesto detalai nesuplanuotų arba jau suprojektuotų pagal teritorijos detaliuosius planus teritorijų kartografinėje medžiagoje pažymėjęs turėtų žemės sklypų ribas, **per 20 darbo dienų pateikia ją savivaldybės administracijos direktoriui** su lydraščiu ir prašo savivaldybės administracijos direktoriaus suformuoti žemės sklypus, organizuoti jų kadastrinius matavimus ir kt.
- 4) savivaldybės administracijos direktorius žemės sklypų formavimą, kadastrinių matavimų rengimą organizuoja ir šių žemės sklypų planus patvirtina **ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo žemėtvarkos skyriaus prašymo pateikimo dienos** ir kartu su kitais dokumentais (duomenimis) pateikia juos žemėtvarkos skyriui.

Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 3 dalį, kurioje nustatyta, kad žemė yra priskiriama valstybės išperkamai, jeigu ji iki 1995-06-01 buvo miestams nustatyta tvarka priskirtose teritorijose ir pagal įstatymus nustatyta tvarka patvirtintuose detaliuosiuose planuose yra užimta pastatams eksploatuoti reikalingų žemės sklypų ir kt.

Teismai, nagrinėdami šią įstatymo nuostatą, išaiškino, kad:

Įstatymo leidėjas <...> neturėjo tikslo tokia formuluote įtvirtinti visų nesuplanuotų teritorijų kaip laisvos (neužstatytos) žemės, kuri gali būti grąžinama natūra <...>, o tik apibrėžė, kad žemės poreikis visuomenei patvirtinamas vieninteliu įstatyme nustatytu teisiniu pagrindu – įstatymų nustatyta tvarka patvirtintu detaliuoju planu. Tai <...> reiškia, kad teikdama informaciją apie nesuplanuotas teritorijas savivaldybės institucija turi nurodyti <...>, kad atliekamos ar perprotingą laiką bus atliekamos teritorijų planavimo procedūros, kurių pagrindu atitinkama konkreči teritorija detaliaisiais planais bus priskirta įstatyme numatytiems objektams. Jeigu tokia informacija neteikiama, tai reiškia, kad žemė yra laisva (neužstatyta) ir grąžintina natūra <...> (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004-03-29 sprendimas administracinėje byloje Nr. A-7-276-2004, skelbtas 2004-07-01 leidinyje „Administracinių teismų praktika“ Nr. 5).

Šios nuostatos reiškia, kad savivaldybės administracijos direktorius turi vieną mėnesį laiko pateikti žemėtvarkos skyriui

informaciją apie laisvą (neužstatytą) žemę arba informaciją apie tai, kad atitinkamas žemės sklypas yra priskirtas valstybės išperkamam pagal patvirtintą detalųjį planą. Jeigu teritorijos, apie kurią informacijos prašo žemėtvarkos skyrius, detalusis planas nėra parengtas, savivaldybės administracijos direktorius turi nurodyti, kad aptariamoms teritorijoms detalusis planas jau rengiamas arba nurodyti pagrįstą terminą, per kurį planuojama atlikti planavimo procedūras. Detaliojo planavimo procedūrų nepradėjus administracijos direktoriaus nurodytu laiku, būtų laikoma, kad žemė yra laisva ir turi būti grąžinama pretendentams. Jei laisvo žemės sklypo grąžinimo klausimas nebūtų sprendžiamas, pretendentas galėtų kreiptis į teisną dėl įpareigojimo grąžinti tokią žemę.

Apibendrinamas teisinį reguliavimą Seimo kontrolierius pažymėjo, kad savivaldybės administracijos direktorius, teikdamas žemėtvarkos skyriui informaciją apie laisvą (neužstatytą) žemę, turi:

- 1) informaciją pateikti per vieną mėnesį nuo žemėtvarkos skyriaus prašymo gavimo ir
- 2) pateikti atitinkamą planinę medžiagą, kurioje yra pažymėta laisva (neužstatyta) žemė, arba
- 3) nurodyti, kad laisvos žemės nagrinėjamoje teritorijoje nėra ir pateikti tai patvirtinantį teritorijos detalųjį planą, arba
- 4) nurodyti, kad laisvos žemės nagrinėjamoje teritorijoje nėra ir informuoti, kad yra rengiamas teritorijos detalusis planas, arba
- 5) nurodyti, kad laisvos žemės nagrinėjamoje teritorijoje nėra ir informuoti, kada bus pradėtos detaliojo planavimo procedūros.

Išnagrinėjus pareiškėjos skundo tyrimo metu surinktą medžiagą, buvo nustatyti šie Kauno miesto savivaldybės administracijos pareigūnų pažeidimai, teikiant informaciją apie laisvą (neužstatytą) žemę Kauno miesto žemėtvarkos skyriui:

- 1) laiku nepateikta visa informacija apie laisvą žemę buvusioje žemėvaldoje (informacija teikta pavėluotai ir ne visa iš karto);
- 2) pavėluotai pateikta informacija apie atliekamą buvusios žemėvaldos dalies detalųjį planavimą;
- 3) nurodymas, kad dalyje buvusios žemėvaldos yra planuojama tiesti gatvę, tačiau neinformavimas, kada planuojama pradėti rengti šios gatvės detalųjį planą. Tai vertė abejoti šios teritorijos dalies priskyrimo valstybės išperkamai žemei pagrįstumu.

Seimo kontrolierius taip pat pažymėjo, kad savivaldybės administracijos direktoriui pateikus informaciją apie laisvą žemę, tam tikros pareigos kyla ir žemėtvarkos skyriui. Visų pirma, žemėtvarkos skyrius pateiktoje kartografinėje medžiagoje turi per mėnesį laiko pažymėti buvusio savininko valdyto žemės sklypo ribas (patvirtinant, kad nustatytas laisvos žemės plotas patenka į buvusiam savininkui priklausiusią žemėvaldą), o paskui per 20 darbo dienų minėtą informaciją grąžinti savivaldybės administracijos direktoriui, prašant suformuoti žemės sklypus, atlikti jų kadastrinius matavimus ir kt. Tiriant pareiškėjos skundą šiuo aspektu, buvo nustatyti ir Kauno miesto žemėtvarkos skyriaus padaryti pažeidimai.

Seimo kontrolierius nurodė, kad savivaldybės administracijos direktorius, gavęs žemėtvarkos skyriaus prašymą pažymėti teritorijoje formuoti žemės sklypus ir atlikti jų kadastrinius matavimus, šiuos darbus turi atlikti ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo žemėtvarkos skyriaus prašymo pateikimo dienos.

Nagrinėjamu atveju buvo nustatyta, kad Kauno miesto žemėtvarkos skyrius į Urbanistikos skyrių dėl žemės sklypo suformavimo kreipėsi 2006-08-17, tačiau Kauno miesto savivaldybės administracijos direktorius žemės sklypo planą patvirtino tik 2007-01-15 įsakymu, o Urbanistikos skyrius žemėtvarkos skyriui patvirtintą planą perdavė tik 2007-02-22, nors abu veiksmai (tiek žemės sklypo plano patvirtinimas, tiek jo perdavimas) turėjo būti atlikti iki 2006-11-17.

Atsižvelgdamas į tai, kad tiriant pareiškėjos skundą nustatyti pažeidimai yra pastovūs ir nuolat pasikartojantys, Seimo kontrolierius, atlikdamas nagrinėjamą tyrimą, taip pat apibendrino dar devynis savo ankstesnius tyrimus, kuriuose buvo nustatyti analogiški pažeidimai.

Apibendrinus šį ir ankstesnius tyrimus, buvo padaryta išvada, kad Kauno miesto savivaldybės administracija nuolat pažeidžia nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas (pažeidimų pasitaiko ir Kauno apskrities viršininke administracijoje, tačiau, palyginus su Kauno miesto savivaldybės administracija, jų yra kur kas mažiau). Dėl šių pažeidimų nuosavybės teisių atkūrimo procesas vyksta labai lėtai, o asmenys, pretenduojantys atgauti žemę, praranda bet kokią pasitikėjimą valstybės ir savivaldybių institucijomis.

Seimo kontrolierius savo pažymose nuolat atkreipia Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriaus dėmesį į Urbanistikos skyriuje daromus pažeidimus, tačiau padėtis iš esmės nesikeičia: informaciją apie laisvą (neužstatytą) žemę vėluojama pateikti net po kelerius metus, grąžintina žemė valstybės išperkamai yra priskiriama ne pagal patvirtintus teritorijų detaluosius planus ir net nenurodant, kada tokie planai bus rengiami, žemės sklypų formavimas ir jų kadastrinių matavimų atlikimas taip pat dažnai užtrunka ne 3, o 5–6 ir daugiau mėnesių. Seimo kontrolierius konstatavo, kad tokia padėtis Urbanistikos skyriaus darbas pagerėtų iš esmės. Atsižvelgdamas į tai, kad vien tik pareigūnų dėmesio atkreipimas į daromus pažeidimus esamos situacijos nepakeitė, Seimo kontrolierius nagrinėjamą prašymą taip pat pateikė Lietuvos Respublikos Seimui, vykdančiam parlamentinę kontrolę, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei, įgyvendinančiai Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo nuostatas.

Be to, Seimo kontrolierius pažymėjo, kad pagal konstitucinį teisinės valstybės principą tokia situacija, kai pareigūnai nuolat pažeidžia teisės aktus, yra neleistina. Žinoma, kai kuriuos iš nustatytų terminų būtų galima laikyti nepagrįstai trumpais (detaliojo planavimo arba žemės sklypų formavimo procedūros realiai

trunka ilgiau, nei yra nustatyta Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 29 d. nutarime Nr. 1057), tačiau tai konstitucinio teisinės valstybės principo prasme nepateisina nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančių teisės aktų nevykdymo. Tokiu atveju turi būti keliamas klausimas dėl terminų pakeitimo ir jokių būdu negalima palikti tokios teisinės situacijos, kai teisės aktas yra nevykdomas. Todėl Seimo kontrolierius pasiūlė Vyriausybei peržiūrėti 1997 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 1057 terminus, kad jie būtų pagrįsti ir realiai įvykdomi.

Be to, Seimo kontrolierius taip pat pateikė tokius papildomus pasiūlymus:

- Kauno miesto merui – imtis visų reikiamų priemonių, kad Kauno miesto savivaldybės administracijos darbas, nustatant laisvus žemės sklypus ir juos formuojant, iš esmės pagerėtų ir kad būtų laikomasi nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatų (atsakymas nebuvo pateiktas);
- Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriui – paaiškinti, dėl kokių priežasčių yra nuolat pažeidžiami teisės aktuose nustatyti žemės reformos darbų atlikimo terminai (atsakymas turėjo būti pateiktas Seimo kontrolieriui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui bei Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetui, tačiau bent jau Seimo kontrolierius jokio atsakymo negavo);
- Kauno apskrities viršininkui – išnagrinėti savo nuožiūra atsitiktinai pasirinktas 30 bylų dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę Kauno mieste ir pateikti informaciją (pagrįstą dokumentais) apie gautus nagrinėjimo rezultatus (paprasta, kad nagrinėjant bylas būtų nurodyta, kada buvo pateiktas prašymas savivaldybės administracijai dėl informacijos apie laisvą žemę konkretaus buvusio savininko žemėvaldoje, kada savivaldybės administracija pateikė (ir ar iš viso pateikė) informaciją apie laisvą žemę, kada buvo kreiptasi dėl žemės sklypo suformavimo konkretaus buvusio savininko žemėvaldoje ir kada gauta informacija apie žemės sklypo suformavimą) (Kauno apskrities viršininko administracija pateikė detalų atsakymą, iš kurio matyti, kad visais 30 atvejų Kauno miesto savivaldybės administracija pažeidė nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančius terminus).

6. Dėl A. O. skundo prieš Prienų rajono savivaldybės administraciją ir Kauno apskrities viršininko administraciją (2007-12-12 pažyma Nr. 4D-2007/4-1142)

Šiuo tyrimu nustatyta, kad nors Prienų mieste esanti buvusios žemėvaldos dalis yra laisva ir gali būti grąžinta natūra, tačiau nei Prienų rajono savivaldybės administracija, nei Kauno apskrities viršininko administracija jokių reikiamų veiksmų, kad pareiškėjai kuo greičiau būtų atkurtos nuosavybės teisės, nesiėmė.

Tiriant skundą buvo nustatyta, kad pareiškėja A. O. pretenduoja atkurti nuosavybės teises į jos tėvui J. C. iki nacionalizacijos priklausiusią žemę, esančią Prienuose.

Tiriant pareiškėjos skundą paaiškėjo, kad Birštono ir Prienų žemėtvarkos skyriaus pareigūnai dėl kreiptis į Prienų rajono savivaldybę dėl laisvos žemės, kuri nepriskirta valstybės išperkamai, nustatymo buvusios žemėvaldos ribose. Taip pat paaiškėjo, kad buvusios žemėvaldos ribose laisvos žemės yra ir nėra duomenų, kurių pagrindu būtų galima daryti išvadą, jog ji yra valstybės išperkama, tačiau Prienų rajono savivaldybės administracijos pareigūnai pagal galiojančius reikalavimus tinkamai nespėdė visos laisvos žemės nustatymo bei jos suformavimo grąžinimui natūra klausimų.

Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į skundo tyrimo metu padarytas išvadas, Prienų rajono savivaldybės merui Alvydui Vaitkeckauskui ir administracijos direktoriui Arūnui Vaidogui pasiūlė:

- įvertinti atsakingų pareigūnų veiksmus ir, esant pagrindui, spręsti klausimą dėl tarnybinės atsakomybės taikymo;
 - nedelsiant spręsti visos laisvos žemės, kuri nepriskirta valstybės išperkamai, nustatymo, sklypų formavimo, kadastrinių matavimų organizavimo ir jų planų patvirtinimo klausimus.
- Kauno apskrities viršininkui Romualdui Morkevičiui Seimo kontrolierius pasiūlė:
- įvertinti atsakingų pareigūnų veiksmus ir, esant pagrindui, spręsti klausimą dėl tarnybinės atsakomybės taikymo;
 - gavus Prienų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintus natūra grąžintinus žemės sklypų planus, nedelsiant priimti sprendimus dėl žemės grąžinimo natūra pareiškėjai, o dėl likusios negrąžintos žemės priimti išvadą dėl žemės, miško, vandens telkinio perdavimo neatlygintinai nuosavybėn ir ją persiųsti viršininkui tos apskrities, kurios teritorijoje pareiškėja pageidauja gauti lygiavertį žemės sklypą.
- Ataskaitos rengimo metu Seimo kontrolierius dar nebuvo informuotas apie minėtų rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus, tačiau reikia tikėtis, kad pareigūnai, kuriems šios rekomendacijos buvo adresuotos, principingai įvertins pavaldžių pareigūnų veiksmus ir nedelsiant atliks visas teisės aktais numatytas procedūras, kad pareiškėjai būtų atkurtos nuosavybės teisės į žemę.

7. Dėl V. Ž. ir kitų piliečių skundo prieš Kauno miesto žemėtvarkos skyrių ir Kauno miesto savivaldybės administraciją (2007-09-12 pažyma Nr. 4D-2007/4-753)

Šis tyrimas yra dar vienas pavyzdys, kaip nepagrįstai savivaldybės administracijos pareigūnai žemę priskiria valstybės išperkamai, nors ji turėtų būti grąžinama natūra.

Tiriant pareiškėjų skundą buvo nustatyta, kad pareiškėjai ne kartą kreipėsi į Kauno miesto žemėtvarkos skyrių prašydami paaiškinti, kuo yra užimtas jų tėvui J. Ž. priklausęs žemės sklypas, be to, jų prašymas buvo perduotas ir Kauno miesto savivaldybės administracijai, tačiau nė vienos institucijos pareigūnai prašomos informacijos asmenims nesuteikė.

Seimo kontrolierius, skundą pripažinęs pagrįstu, kreipėsi į Kauno miesto savivaldybės administracijos direktorių, siūlydamas pateikti piliečiams išsamią informaciją apie teritorijos, kurioje yra jiems grąžintina žemė, priskyrimą valstybės išperkamai.

Kauno miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento Urbanistikos ir architektūros skyriaus vedėjas N. Valatkevičius 2007-11-07 raštu informavo Seimo kontrolierių apie pasiūlymo vykdymą. Pareigūnas nurodė, kad „beveik visas buv. J. Ž. iki 1941 m. turėtas žemės sklypas užimtas ir nėra laisvos žemės palikuoniams atkurti nuosavybės teisės“ (kalba netaisyta). Prie rašto buvo pridėta schema, kuria remdamasis Seimo kontrolierius nustatė, kad savivaldybės pareigūnai nepagrįstai pareiškėjams grąžintiną žemę, kurioje, kaip jie nurodė, yra „šlaito želdiniai“, priskiria valstybės išperkamai žemei. Seimo kontrolierius atkreipė į tai Kauno miesto savivaldybės administracijos pareigūnų dėmesį ir pareigūnai, ištaisę klaidą bei parengę preliminariai laisvos žemės planą, jį pateikė Kauno miesto žemėtvarkos skyriui. Taigi dabar Kauno miesto žemėtvarkos skyriaus pareigūnai turėtų spręsti žemės, kuri anksčiau nepagrįstai buvo priskirta valstybės išperkamai, grąžinimo pretendents klausimą.

Pažymėtina, kad atvejai, kai Kauno miesto savivaldybės administracijos pareigūnai piliečiams grąžintiną žemę neteisėtai priskiria valstybės išperkamai (natūra negrąžintinai), yra gana dažni.

8. Dėl G. G. skundo prieš Panevėžio apskrities viršininko administraciją (2007-03-06 pažyma Nr. 4D-2006/4-593)

Šiuo tyrimu nustatyta, kad Panevėžio apskrities viršininkas atkūrė nuosavybės teises kitiems pretendents, vadovaudamasis panaikintais teismų sprendimais. Tačiau vos tik ši aplinkybė paaiškėjo, apskrities viršininkas pripažino klaidą ir kreipėsi į prokuratūrą, kad ši pateiktų prašymą teismui dėl priimtų sprendimų panaikinimo.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad Panevėžio apskrities viršininkas nuosavybės teises kitiems pretendents atkūrė vadovaudamasis panaikintais teismų sprendimais, nors administracijos pareigūnai apie vykstančius teismo procesus dėl teismų sprendimų panaikinimo žinojo ir juose dalyvavo.

Seimo kontrolierius konstatavo, kad Panevėžio apskrities viršininko 2002-07-30 ir 2003-02-13 sprendimais dėl nuosavybės teisių atkūrimo buvo šurkščiai pažeisti teisės aktų reikalavimai, nes nuosavybės teisės atkurtos vadovaujantis sprendimais, kurie teismo buvo panaikinti dar 2001-09-17. Žinodami apie vykstantį teisminį ginčą, pareigūnai turėjo sustabdyti nuosavybės teisių atkūrimo procesą ir, teismui priėmus galutinę nutartį, tęsti nuosavybės teisių atkūrimą, vadovaudamiesi paskutiniąja teismo nutartimi, o ne 2000 metų teismo sprendimais, kurie, kaip minėta, panaikinti 2001-09-17. Pareigūnai, priimdami minėtus sprendimus, neteisėtai tenkino vienų pretendents interesus ir visiškai nepaisė kitų pretendents teisėtų reikalavimų.

Pažymėtina, kad Panevėžio apskrities viršininko administracija padarytus pažeidimus pripažino ir kreipėsi į prokuratūrą dėl priimtų sprendimų panaikinimo. Šiuo metu neteisėti sprendimai jau yra panaikinti ir artimiausiu metu pareiškėjai turėtų būti atkurtos nuosavybės teisės.

9. Dėl A. V. skundo prieš Utenos apskrities viršininko administraciją (2007-06-14 pažyma Nr. 4D-2007/4-223)

Šiuo tyrimu buvo užkirstas kelias neteisėtam asmeninio ūkio žemės sklypo pardavimui.

Pareiškėja kreipėsi į Seimo kontrolierių dėl Utenos apskrities viršininko administracijos veiksmų, įteisinant asmeninio ūkio žemės sklypą po jos motinos S. N. mirties. Tyrimo metu nustatyta, kad Molėtų rajone, B. kaime, 1992 m. buvo skirtas 3 ha ploto asmeninio ūkio žemės sklypas piliečių S. N. ir S. M. šeimai. Minėti asmenys buvo susituokę antrą kartą ir turėjo vaikų iš pirmų santuokų. Tیرiant skundą nustatyta, kad 1998 m. mirė S. M., o 2005 m. mirė ir pareiškėjos motina S. N. Abiem sutuoktiniams mirus, 1992 m. jų šeimai suteiktas asmeninio ūkio žemės sklypas liko neįteisintas. Dėl minėto žemės sklypo įteisinimo kilo ginčas tarp S. N. dukters ir S. M. sūnaus.

Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį, kad asmeninio ūkio suteikimas skirtingais laikotarpiais buvo reglamentuojamas įvairiais teisės aktais. Pagal tuo metu galiojančius teisės aktus, žemė asmeniniam ūkiui buvo suteikiama šeimai. Iki 1998 m. tokią šeimą sudarė S. N. ir S. M.

Žemės reformos įstatymo 15 straipsnyje nustatyta, kad jeigu pilietis mirė, žemę gauti nuosavybėn neatlygintinai, pirkti iš valstybės ar nuomoti jo naudotą asmeninio ūkio žemę įgyja jo šeimos nariai (nuo 2001-08-11 – įpėdiniai Civilinio kodekso nustatyta tvarka). Iš to išeina, kad 1998 m. mirus S. M., teisę gauti neatlygintinai, pirkti ar nuomoti asmeninio ūkio žemę įgyjo jo sutuoktinė S. N., o jai mirus 2005 m., teisę į paveldėjimą atsirado jos įpėdiniai. Tačiau Seimo kontrolierius nustatė, kad asmeninio ūkio žemės sklypo pardavimo procedūros buvo pradėtos ne S. N. įpėdinei (pareiškėjai), bet S. M. turto paveldėtojai.

Seimo kontrolierius pasiūlė Utenos apskrities viršininkui suformuoti asmeninio žemės ūkio sklypą pareiškėjai teisės aktų nustatyta tvarka.

Utenos apskrities viršininko administracija Seimo kontrolierių informavo, kad asmeninio ūkio žemės sklypo įteisinimo pareiškėjos vardu procedūros jau pradėtos.

10. Dėl R. V. skundo prieš Kauno miesto savivaldybę (2007-06-26 pažyma Nr. 4D-2007/4-448)

Tai tyrimas daugeliui daugiabučių namų gyventojų ypač aktualiu klausimu – dėl daugiabučio namo teritorijos priežiūros mokesčio.

Seimo kontrolieriui pareiškėjas R. V. skundėsi dėl UAB „Žaidas“ nepagrįstai renkamo daugiabučio namo teritorijos priežiūros mokesčio.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad mokestis už prie daugiabučių namų esančios teritorijos priežiūrą iš Kauno miesto gyventojų buvo renkamas vadovaujantis Kauno miesto valdybos 1996-09-17 sprendimu Nr. 904 „Dėl daugiabučių namų valdų priežiūros ir valymo“, kuris priimtas įgyvendinant Kauno miesto savivaldybės tarybos 1995-06-01 sprendimą Nr. 30 „Dėl Kauno miesto gatvių, šaligatvių, kiemų ir aikščių bei žaliųjų plotų priežiūros taisyklių patvirtinimo“. Tačiau minėtas Kauno miesto savivaldybės tarybos 1995-06-01 sprendimas neteko galios Kauno miesto tarybai 2001-06-21 patvirtinus naujas Kauno miesto tvarkymo ir švaros taisykles, todėl nuo šios datos neturėjo būti taikomas ir minėtas Kauno miesto valdybos 1996-09-17 sprendimas Nr. 904. Taigi kilo abejonių dėl mokesčio už prie daugiabučių namų esančios teritorijos priežiūrą rinkimo teisėtumo.

Tiriant šį skundą taip pat buvo nustatyta, kad bendrojo naudojimo teritorijų ir valstybinės žemės prie privatizuotų daugiabučių namų naudojimo ir priežiūros teisinis reglamentavimas yra nepakankamas ir pareiškėjas pagrįstai kelia klausimą dėl to, kas turi mokėti už teritorijos, kuri teisės aktais nustatyta tvarka, t. y. detaliesiais planais, nepriskirta daugiabučiui namui, priežiūrą. Tačiau išaiškėjo, kad Lietuvos Respublikos Ministrų Pirmininko 2007-05-28 potvarkiu Nr. 184 buvo sudaryta darbo grupė, kuri šiuo metu yra parengusi pasiūlymus dėl bendrojo naudojimo teritorijų ir valstybinės žemės prie privatizuotų daugiabučių namų naudojimo ir priežiūros teisinio reglamentavimo ir finansavimo bei su tuo susijusių teisės aktų pakeitimo ar papildymo reikiamus projektus. Taigi valstybės institucijos, nors ir pavėluotai, atkreipė dėmesį į šią problemą ir ėmėsi priemonių, kad kuo skubiau būtų pašalinti teisės aktų, reglamentuojančių daugiabučių namų naudojamos teritorijos priežiūrą, trūkumai bei spragos.

Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į tai, kad neturi teisės vertinti savivaldybių tarybų priimtų sprendimų teisėtumo bei neįgalios oficialiai aiškinti teisės normas bei spręsti ginčus dėl jų taikymo, konstatavo, kad klausimą, ar teisėtai ir pagrįstai iš Kauno miesto gyventojų už daugiabučių namų teritorijos priežiūrą yra renkamas mokestis, turėtų spręsti Kauno apygardos administracinis teismas. Pažymėtina, kad Seimo kontrolierius į skundo tyrimo metu nustatytas aplinkybes atkreipė Kauno miesto savivaldybės mero A. Kupčinsko ir Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriaus A. Keserausko dėmesį bei, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo 2006-06-27 nutarimo Nr. X-738 „Dėl Seimo kontrolierių įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitos“ 3 straipsniu bei Lietuvos Respublikos Seimo 2007-05-15 nutarimo Nr. X-1132 „Dėl Seimo kontrolierių įstaigos 2006 metų veiklos ataskaitos“ 2 straipsniu, pažymą dėl skundo tyrimo pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovui Kauno apskrityje Vasilijui Popovui.

Vyriausybės atstovas Kauno apskrityje dėl Kauno miesto savivaldybės tarybos norminio administracinio akto nuostatų, kuriomis remiantis už daugiabučio namo teritorijos prie-

žiūrą iš Kauno miesto gyventojų renkamas mokestis, teisėtumo kreipėsi į Kauno apygardos administracinį teismą, kuris 2008-01-17 sprendimu pripažinęs, kad nuostatos prieštarauja įstatymams ir kitiems teisės aktams, jas panaikino. Kauno miesto savivaldybės administracija šį sprendimą apskundė Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui.

11. Dėl J. M. skundo prieš Kauno apskrities viršininko administraciją (2007-08-28 pažyma Nr. 4D-2007/4-747)

Tai tyrimas dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo. Ji verta pažymėti dėl kelių priežasčių. Pirma, nors pareiškėjos skunde keliamą problemą jau buvo nagrinėjusi kompetentinga institucija, tačiau ji buvo pradėta spręsti tik tuomet, kai Seimo kontrolierius Kauno apskrities viršininkui R. Morkevičiui pateikė savo išvadą. Antra, Kauno apskrities viršininkas R. Morkevičius, susipažinęs su Seimo kontrolieriaus pažymoje pateiktomis išvadomis, principingai įvertino pareigūno veiklą.

Tiriant pareiškėjos J. M. skundą, nustatyta, kad 2006-07-17 buvo patvirtintas jai grąžintino žemės sklypo Kauno mieste planas, tačiau Valstybės įmonės Registrų centro Kauno filialo Kadastro duomenų tvarkymo skyrius plano nesuderino, nes žemės sklypo riba kirtų R. E. savavališkai pastatytą ūkinį pastatą (lentinį garažą).

Kauno apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus pareigūnai, gavę informaciją apie savavališką statybą, pradėjo jos padarinių šalinimo procedūrą, kurią vėliau sustabdė, motyvuodami Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo reikalavimais.

Tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad tokį patį pareiškėjos skundą, kokį gavo Seimo kontrolierius, nagrinėjo Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos (toliau – VTPSI). VTPSI, išnagrinėjusi pareiškėjos skundą, padarė išvadą, jog Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrius nesiėmė reikiamų priemonių, kad būtų pašalinti savavališkos statybos padariniai žemės sklype, kaip to reikalaujama Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnyje ir statybos techniniame reglamente STR 1.09.06:2007 „Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas“. Dėl to VTPSI 2007-06-21 raštu prašė Kauno apskrities viršininko R. Morkevičiaus kuo skubiau imtis priemonių, kad būtų pašalinti savavališkos statybos padariniai ir apie tai informuoti inspekciją, tačiau Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus vedėjas E. Sklenys 2007-07-23 raštu VTPSI informavo, jog, vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 4 dalimi, šis klausimas nebus nagrinėjamas, nes jis yra nagrinėjamas Kauno miesto apylinkės teisme.

Tyrimo metu Seimo kontrolierius raštu paprašė Kauno apskrities viršininko R. Morkevičiaus pateikti įrodymus, patvirtinančius aplinkybę, kad teisme nagrinėjamas ginčas dėl savavališkai pastatytų statinių, tačiau tokie įrodymai nebuvo pateikti.

Seimo kontrolierius, vertindamas pareigūnų veiksmus, pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 4 dalimi įtvirtinta nuostata, jog paaiškėjus, kad, pradėjus administracinę procedūrą, skundą tuo pačiu klausimu pradėjo nagrinėti ir teismas, administracinė procedūra sustabdoma, kol teismas išnagrinės skundą, ir apie tai pranešama asmeniui. Taigi pagal šį teisinį reguliavimą pradėtos administracinės procedūros sustabdymas laikytinas pagrįstu tik tokiu atveju, kai paaiškėja, jog teismas nagrinėja skundą tokiu pačiu klausimu, dėl kurio vyko administracinė procedūra.

Seimo kontrolierius pažymėjo, kad iš skundo tyrimo metu nustatytų aplinkybių matyti, jog R. E. Kauno miesto apylinkės teisme Kauno apskrities viršininko administracijai nėra pareiškęs jokių reikalavimų dėl savavališkų statybų ar savavališkos statybos padarinių šalinimo. Dėl to Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad teisme nagrinėjamas klausimas nelaikytinas tuo pačiu klausimu, dėl kurio buvo vykdoma administracinė procedūra. Atsižvelgdamas į tai, Seimo kontrolierius konstatavo, jog savavališkos statybos padarinių šalinimo procedūros sustabdymas laikytinas nepagrįstu ir pripažino, kad tokie pareigūnų veiksmai vertintini kaip biurokratizmas.

Seimo kontrolierius Kauno apskrities viršininkui R. Morkevičiui rekomendavo atkreipti dėmesį į teisės aktų nesilaikymą ir užtikrinti, kad savavališkos statybos padarinių šalinimo procedūra būtų vykdoma toliau.

Kauno apskrities viršininkas R. Morkevičius 2007-10-01 raštu informavo Seimo kontrolierių, jog Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus vedėjas E. Sklenys buvo įpareigotas atnaujinti savavališkos statybos padarinių šalinimo procedūrą ir už tai, kad Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrius nesiėmė reikiamų priemonių pašalinti savavališkos statybos padarinius, šio skyriaus vedėjui E. Skleniui buvo skirta tarnybinė nuobauda – pastaba.

DAUGIAUSIA ARBA DIDŽIAUSIŲ PAŽEIDIMŲ PADARIUSIŲ INSTITUCIJŲ PADALINIŲ SĄRAŠAS

Seimo kontrolieriaus nuomone, Lietuvos Respublikos Seimo nariai, Vyriausybė, valstybės ir savivaldybių institucijų pareigūnai bei visi asmenys, besidomintys Seimo kontrolierių veikla, turėtų žinoti apie institucijas ir jų padalinius, kurių darbe Seimo kontrolierius 2007 m. nustatė daugiausiai pažeidimų arba kurių padaryti pažeidimai buvo ypač šurkštūs. Pažymėtina, kad kiekvienas pareigūnas turi savo vadovą, kiekvienas institucijos padalinys yra kontroliuojamas aukštesnio padalinio, galų gale taip pat yra ir atitinkamus institucijos bei jos padalinių veiklos aspektus prižiūrinčios institucijos. Taigi šis sąrašas turėtų pasitarnauti kaip informacinė priemonė visiems padalinių vadovams ir padalinių veiklą kontroliuojantiems vadovams bei visoms kontroliuojančioms institucijoms, kaip drausminanti priemonė čia paminėtiems institucijų padaliniams ir taip pat kaip signalas padalinio vadovui, kad toli gražu ne viskas padalinio veikloje yra gerai. Be to, kiekvienas asmuo jau prieš kreipdamasis į atitinkamą padalinį turėtų žinoti, jog Seimo kontrolierius jo veikloje yra nustatęs nemažai pažeidimų, todėl bendraujant su padalinio pareigūnais reikia atidumo ir kuo efektyvesnio bendradarbiavimo, kad asmens iškelta problema būtų tinkamai suprasta ir išspręsta.

Žemiau pateiktas institucijų padalinių sąrašas yra sudarytas atsižvelgiant į 2007 m. Seimo kontrolieriaus atliktus tyrimus bei jų metu nustatytų pažeidimų gausą ir mastą. Todėl į šį sąrašą pakliuvo ir tie padaliniai, kurie pastoviai daro tuos pačius teisės aktų pažeidimus, ir tie padaliniai, dėl kurių veiklos buvo priimtas vos vienas ar keli sprendimai, tačiau tyrimo metu buvo nustatyti itin šurkštūs pažeidimai.

Nr.	Institucijos padalinys	Padalinio vadovas	Priežastys, dėl kurių padalinys įtraukiamas į sąrašą
1.	Kauno miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento Urbanistikos skyrius	Nerijus Valatkevičius	- Nuolat visais atvejais pažeidžiami nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyti informacijos apie laisvą žemę pateikimo bei žemės sklypų formavimo terminai (2007-06-13 pažyma Nr. 4D-2006/4-1185; 2007-05-08 pažyma Nr. 4D-2006/4-1309; 2007-01-23 pažyma Nr. 4D-2006/4-1180; 2007-05-10 pažyma Nr. 4D-2006/4-763). - Žemė valstybės išperkamai yra priskiriama nepagrįstai, nesilaikant teisės aktų reikalavimų (2007-06-13 pažyma Nr. 4D-2006/4-1185; 2007-08-06 pažyma Nr. 4D-2007/4-605; 2007-09-12 pažyma Nr. 4D-2007/4-753). - Seimo kontrolieriui yra teikiama neišsami informacija (2007-09-12 pažyma Nr. 4D-2007/4-753).
2.	Kauno apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento Kauno rajono žemėtvarkos skyrius	Tautvydas Tamošiūnas	- Tiek pareiškėjams, tiek ir Seimo kontrolieriui teikiama netiksli informacija (2007-05-25 pažyma Nr. 4D-2006/4-897; 2007-11-23 pažyma Nr. 4D-2007/4-144). - Pareiškėjams informacija teikiama nesilaikant viešąjį administravimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytų terminų (2007-05-25 pažyma Nr. 4D-2006/4-897). - Kartais pažeidžiami nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyti terminai (2007-10-26 pažyma Nr. 4D-2006/4-1635; 2007-11-23 pažyma Nr. 4D-2007/4-144). - Asmenys laiku neinformuojami apie priimtus sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo (2007-09-13 pažyma Nr. 4D-2007/4-799).

Nr.	Institucijos padalinys	Padalinio vadovas	Priežastys, dėl kurių padalinys įtraukiamas į sąrašą
3.	Kauno apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento Kauno miesto žemėtvarkos skyrius	Petras Sabeckis	• Kauno miesto savivaldybės administracijai laiku nepateikiama informacija apie laisvoje žemėje pažymėtas buvusias žemėvaldas (2007-06-13 pažyma Nr. 4D-2006/4-1185).
4.	Prienų rajono savivaldybės administracijos Architektūros ir urbanistikos skyrius	Dalia Joneliūnienė	• Neformuojami žemės sklypai, skirti nuosavybės teisėms atkurti (2007-12-12 pažyma Nr. 4D-2007/4-1142). • Pažeidžiami nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyti informacijos apie laisvą žemę pateikimo bei žemės sklypų formavimo terminai (2007-07-02 pažyma Nr. 4D-2007/4-458).
5.	Utenos apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento Ignalinos rajono žemėtvarkos skyrius	Arvydas Bagdonas	• Neužtikrinama pakankama žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo, jų vykdymo (matininkų veiklos) kontrolė (2007-01-23 pažyma Nr. 4D-2006/4-1042; 2007-06-05 pažyma Nr. 4D-2007/4-57; 2007-05-28 pažyma Nr. 4D-2007/4-424; 2007-05-14 pažyma Nr. 4D-2007/4-19). • Pareiškėjams teikiama neišsami, netiksli informacija (2007-01-23 pažyma Nr. 4D-2006/4-1042; 2007-06-05 pažyma Nr. 4D-2007/4-57).
6.	Utenos apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento Utenos rajono žemėtvarkos skyrius	Raimonda Jankauskienė	• Neužtikrinama pakankama žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo, jų vykdymo (matininkų veiklos) kontrolė (2007-05-22 pažyma Nr. 4D-2006/4-433).
7.	Utenos apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento Molėtų rajono žemėtvarkos skyrius	Zita Černiauskienė	• Neužtikrinama pakankama žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo, jų vykdymo (matininkų veiklos) kontrolė (2007-06-14 pažyma Nr. 4D-2007/4-223).
8.	Kauno apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamentas	L. e. p. Eugenijus Sklenys	• Nesiimama visų teisės aktuose numatytų priemonių neteisėtos statybos padariniams šalinti (2007-08-28 pažyma Nr. 4D-2007/4-747). • Pavėluotai teikiami atsakymai Seimo kontrolieriui (2007-06-29 pažyma Nr. 4D-2007/4-285).

Apie Seimo kontrolieriaus teikiamų pasiūlymų vykdymą ir jų veiksmingumą

Apie Seimo kontrolieriaus teikiamų pasiūlymų veiksmingumą vertėtų tarti šiek tiek daugiau. Jau iš pačio žodžio „pasiūlymas“ matyti, kad jis nėra privalomas. Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą, tiesiog pasiūlo vienai ar kitai institucijai atlikti tam tikrus veiksmus. Žinoma, galima sakyti, kad tada viskas priklauso nuo institucijos ar pareigūno valios: noriu – vykdu, nenoriu – nevykdu. Tačiau taip gali atrodyti tik iš pirmo žvilgsnio. Iš tikrųjų kiekvienas pareigūnas, vykdydamas savo pareigas, turi vadovautis konstituciniu atsakingo valdymo principu. Šio principo esmė atskleista Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo:

Kad piliečiai – valstybinė bendruomenė galėtų pagrįstai pasitikėti valstybės pareigūnais, kad būtų galima įsitikinti, jog visos valstybės institucijos, visi valstybės pareigūnai vadovaujasi Konstitucija, teise ir joms paklūsta, o Konstitucijai, teisei nepaklūstantys asmenys neitų tokių pareigų, kurioms būtinas piliečių – valstybinės bendruomenės pasitikėjimas, yra reikalinga vieša demokratinė valstybės pareigūnų veiklos kontrolė ir atsakomybė visuomenei, apimanti inter alia galimybę pašalinti iš užimamų pareigų tuos valstybės pareigūnus, kurie pažeidžia Konstituciją, teisę, asmeninius ar grupinius interesus iškelia virš visuomenės interesų, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią.

Kiekvienas pareigūnas, vykdydamas savo pareigas, turi vadovautis Konstitucija, teise, Tautos ir Valstybės interesais.

Aplinkybė, jog asmuo yra valstybės tarnautojas, suponuoja tai, kad asmuo yra paskirtas tarnauti Valstybei, tarnauti Tautai. Jeigu asmuo to nesuvokia ir to neatlieka, tuomet jis nėra tinkamas eiti savo, kaip valstybės tarnautojo, pareigų.

Seimo kontrolieriams Konstitucija yra suteikta labai svarbi užduotis: kontroliuoti, ar pareigūnas veikia vadovaudamasis Konstitucija, teise, Tautos ir Valstybės interesais. Nustatę, kad pareigūnai šių dalykų nepaiso, Seimo kontrolieriai yra įpareigoti imtis priemonių dėl jų atleidimo iš užimamų pareigų.

Vertėtų paminėti, kad tiek politikai, tiek ir teisės mokslininkai kelia klausimą dėl Seimo kontrolierių pasiūlymų privalomumo. Dažnai yra abejojama, kaip galima įpareigoti vykdyti Seimo kontrolieriaus pasiūlymą, jeigu kartais nevykdomi netgi teismų sprendimai. Vertėtų pabrėžti, kad kiekvienas Seimo kontrolieriaus pasiūlymas turi būti tiek teisiškai argumentuotas ir pagrįstas, kad nekiltų nė menkiausios abejonės dėl jo vykdymo. Be to, pats pasiūlymas turi remtis ne subjektyviu Seimo kontrolieriaus požiūriu į vieną ar kitą dalyką, o gilia ir išsamia teisės normų analize, nes tik dėl gerai teisiškai argumentuoto pasiūlymo vykdymo nekils jokių abejonių.

Be to, atsižvelgiant į konstitucinį atsakingo valdymo principą, Seimo kontrolieriui pakanka konstatuoti, kad tam tikras pareigūnas padarė pažeidimą, o toliau atitinkamų veiksmų turi imtis pareigūno vadovai. Gavus pranešimą apie padarytą nusikaltimą iš karto imamasi reikiamų priemonių. Lygiai taip pat turėtų būti elgiamasi ir gavus pranešimą apie pareigūno padarytą pažeidimą.

Papildomai atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos

Seimo įtaką Seimo kontrolierių pasiūlymų vykdymui. Pažymėtina, kad Seimo Žmogaus teisių komitetas pastaraisiais metais aktyviai domisi, kaip yra vykdomos Seimo kontrolierių rekomendacijos. Rekomendacijų nevykdymo atvejais iš atsakingų pareigūnų reikalaujama paaiškinimų. Tokia Žmogaus teisių komiteto parama taip pat skatina Seimo kontrolierių pasiūlymų vykdymą. Pažymėtina, kad ir kitos atsakingos institucijos turėtų sekti šiuo pavyzdžiu ir reikalaus iš sau pavaldžių institucijų bei pareigūnų atsiskaityti, kaip yra vykdomi Seimo kontrolierių pasiūlymai.

PABAIGA

Seimo kontrolieriui žmogaus teisių gynimo srityje yra suteikti ištis platūs įgaliojimai, tačiau pareiškėjų pateiktų skundų tyrimas neturėtų būti išimtinai dominuojančia Seimo kontrolieriaus darbo sritimi. Šis suvokimas kyla iš pačios Konstitucijos, iš ombudsmeno, kaip žmogaus teisių gynėjo, konstitucinės prigimties, kitų Europos šalių ombudsmenų patirties, taip pat ir iš Lietuvos Respublikos Seimo formuluojamų nuostatų, kad ombudsmenas nėra vien tik skundus nagrinėjanti institucija. Be abejo, tirdamas pareiškėjų skundus, Seimo kontrolierius efektyviai įgyvendina savo veiklos tikslą, t. y. gina žmogaus teises ir laisves nuo pareigūnų pažeidimų. Tačiau žmogaus teisių ir laisvių gynimas taip pat užtikrinamas intensyviai naudojantis ir kitomis Seimo kontrolieriams suteiktomis žmogaus teisių gynimo priemonėmis: teikiant pasiūlymus dėl teisės aktų pakeitimo, kreipiantis į prokuratūrą dėl viešojo intereso gynimo, teikiant įvairius pasiūlymus bei pastabas dėl žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo, rengiant įvairius pranešimus, ataskaitas ir įvairią informacinę medžiagą.

Tai, kad pagrindine Seimo kontrolierių įstaigos veiklos kryptimi turėtų būti ne tik skundų tyrimas, yra pabrėžęs ir Lietuvos Respublikos Seimas, tvirtindamas Seimo kontrolierių metines ataskaitas. Pavyzdžiui, 2006 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. X-738 „Dėl Seimo kontrolierių įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitos“ 4 straipsnyje Seimas rekomendavo Seimo kontrolieriams siekti, kad *pagrindine institucijos veiklos kryptimi taptų ne tik skundų dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo tyrimas, bet ir problemų, susijusių su žmogaus teisių pažeidimais viešojo administravimo srityje, sprendimas, apibendrinimas, visuomenės švietimas, dalyvavimas tarptautiniuose projektuose, ryšiai su visuomenės informavimo priemonėmis ir įvairiomis suinteresuotomis nevyriausybinėmis organizacijomis*. 2007 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr. X-1132 „Dėl Seimo kontrolierių įstaigos 2006 metų veiklos ataskaitos“ 3 straipsnyje Seimas pasiūlė Seimo kontrolieriams efektyviau naudotis Seimo kontrolierių įstatymo jiems suteikta teise tarpininkauti, kad skunde iškeltos problemos būtų išspręstos gera valia, ir taip pat imtis tyrimų savo iniciatyva, skiriant daugiau dėmesio žmogaus teisių pažeidimų stebėsenai ir šių pažeidimų analizei.

Tai, kad Seimo kontrolieriams tiek Konstitucija, tiek ir įstatymu yra suteikti įgaliojimai ginti žmogaus teises ir laisves, yra

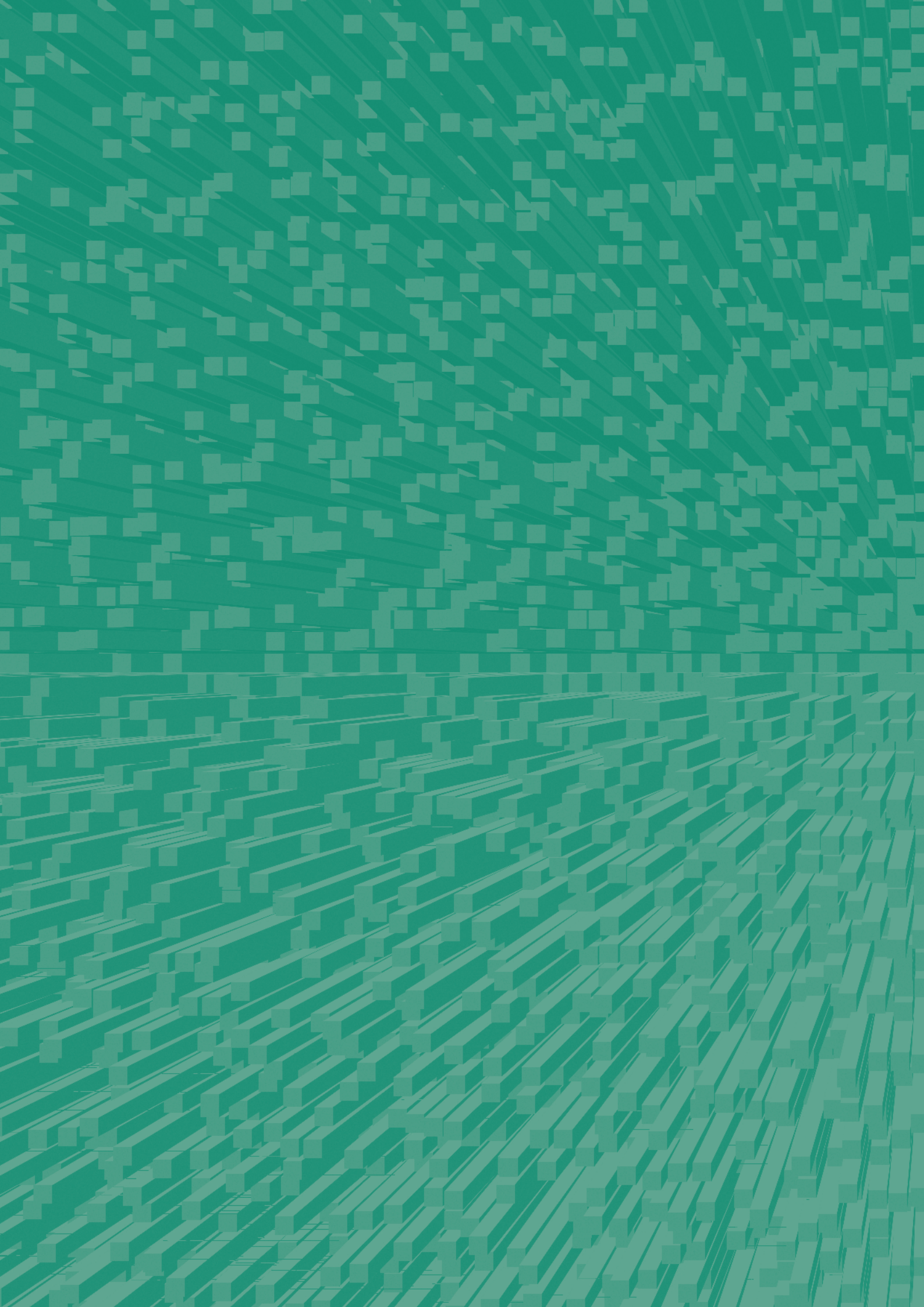
svarbu ir dar vienu aspektu. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1994 m. kovo 4 d. priėmė rezoliuciją Nr. A/RES/48/134 dėl nacionalinių žmogaus teisių sklaidos ir gynbos institucijų. Šia rezoliucija buvo patvirtinti vadinamieji „Paryžiaus principai“, apibūdinantys nacionalinę žmogaus teisių gynimo instituciją. Nustatyta, kad tokia institucija turėtų: mokyti apie žmogaus teises ir jas ginti; jai turėtų būti suteikti kuo platesni įgaliojimai (tokių įgaliojimų suteikimo galimybė turėtų būti numatyta konstitucijoje); turėti galimybę teikti parlamentui ir vyriausybei pasiūlymus dėl žmogaus teisių gerinimo; užtikrinti nacionalinių ir tarptautinių žmogaus teisių nuostatų suderinimą; prisidėti prie neratifikuoatų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų ratifikavimo; bendradarbiauti su Jungtinėmis Tautomis ir kitų šalių institucijomis, ginančiomis žmogaus teises ir kt.

Pažymėtina, kad šiuo metu vyksta aktyvios diskusijos dėl tokios nacionalinės institucijos sukūrimo Lietuvos Respublikoje. Seimo kontrolierių įstaiga, turinti jau daugiau nei dešimties metų įdirbį žmogaus teisių gynimo srityje, taip pat turinti daug kvalifikuotų teisininkų bei patyrusių kitų sričių darbuotojų, kaip tik ir galėtų pretenduoti tapti nacionaline žmogaus teisių gynimo institucija Lietuvos Respublikoje.

Baigiant vertėtų paminėti keletą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išsakytų minčių. 1999-05-11 nutarime Konstitucinis Teismas taip pat nurodė, kad *pareigūnai neturi patirti grėsmės, jeigu savo pareigas vykdo nepažeisdami įstatymų*. Savo 2004-05-25 nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad *valstybės pareigūnai <...> turi būti apsaugoti nuo spaudimo ir nepagrįsto kišimosi į jų veiklą, sąžiningai eidami savo pareigas, jie neturi patirti grėsmės savo asmeniui, teisėms ir laisvėms*. Todėl kiekviena institucija, įskaitant ir Seimo kontrolierių, prižiūrinti pareigūnų veiklą, turi būti visiškai objektyvi. Tai matyti ir iš Seimo kontrolierių įstatyme įtvirtintų nuostatų, jog Seimo kontrolieriai savo veikloje vadovaujami nešališkumo, teisingumo, proporcingumo principais. Jau minėta, kad ombudsmeno paskirtis yra ginti žmogaus teises nuo pareigūnų daromų pažeidimų arba prižiūrėti pareigūnus, siekiant apsaugoti žmogaus teises. Tačiau tai taip pat reiškia, kad ombudsmenas, gindamas žmogaus teises ir prižiūrėdamas pareigūnus, neturi būti šališkas pareiškėjų atžvilgiu: kad ir kuo pareigūnas pareiškėjo būtų kaltinamas, ombudsmenas turi viską išsamiai ištirti ir užtikrinti, kad nebūtų apkaltinti tie pareigūnai, kurių veiksmai yra teisėti ir kurie elgiasi pagal Konstituciją ir įstatymus.

Todėl šią ataskaitą Seimo kontrolierius norėtų užbaigti atkreipdamas visų jos skaitytojų dėmesį į ilgamečio Švedijos Aukščiausiojo administracinio teismo teisėjo, o vėliau ir šio teismo pirmininko B. Vyslanderio (B. Wieslander) žodžius: ombudsmenas turėtų sugebėti ne tik tenkinti pagrįstus asmenų reikalavimus, bet taip pat ir atsižvelgti į kartais nelengvą pareigūnų situaciją. Būtina mokėti šiuos abu dalykus suderinti, nes tik tokiu atveju visuomenė ombudsmenu pasitiks, o pareigūnai jį gerbs.¹

¹ Wieslander, B. *The Parliamentary Ombudsman in Sweden // The Bank of Sweden Tercentenary Foundation and Gidlunds Bokförlag, 2005. P. 85.*

Seimo kontrolierės Virginijos Pilipavičienės

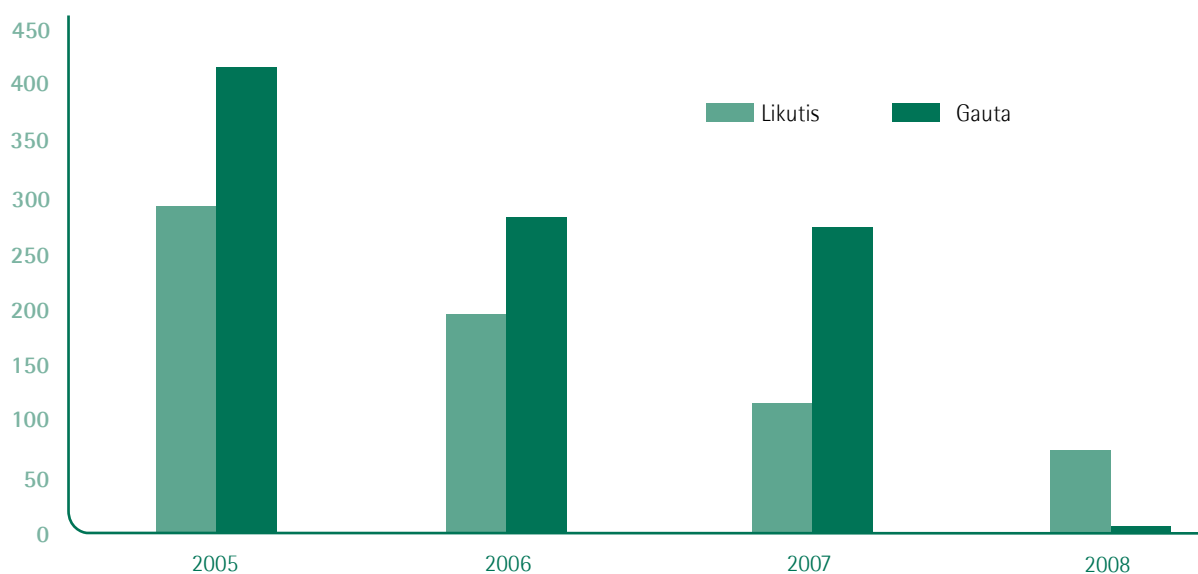
veiklos ataskaita
2007 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d.

Seimo kontrolierė pagal Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą ir Seimo kontrolierių įstaigos valdybos nutarimu patvirtintą Seimo kontrolierių pasiskirstymą veiklos sritimis tyrė piliečių skundus dėl: Vilniaus apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Vilniaus miesto, Šalčininkų, Širvintų, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Elektrėnų ir Vilniaus rajonų savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje.

IŽANGA

Per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierė dėl jos veiklos sričiai priskirtų institucijų pareigūnų veiksmų gavo 280 skundų ir vieną tyrimą Seimo kontrolierė pradėjo savo iniciatyva. Seimo kontrolierė išnagrinėjo 251 skundą, į tą skaičių pateko ir baigti 4 ankstesniais metais Seimo kontrolierės iniciatyva pradėti tyrimai. Ištyrusi skundus, Seimo kontrolierė priėmė 405 sprendimus, iš jų: 152 sprendimus skundą pripažinti pagrįstu; 154 – skundą atmesti; 99 – tyrimą nutraukti. Seimo kontrolierė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo reikalavimais, 74 skundus atsisakė nagrinėti dėl to, kad juose nurodytų aplinkybių tyrimas nepriklausė Seimo kontrolieriaus kompetencijai; skundą buvo tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje; skundas tuo pačiu klausimu buvo išnagrinėtas arba nagrinėjamas teisme; praėjęs vienerių metų terminas nuo skundžiamų veiksmų padarymo ir kt. Seimo kontrolierės priimtų sprendimų nutraukti skundo tyrimą dažniausios priežastys – skundo tyrimo metu paaiškėjo, kad skundas yra ar buvo nagrinėjamas teisme; tyrimo metu išnyko skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, skunde keliamos problemos buvo išspręstos gera valia.

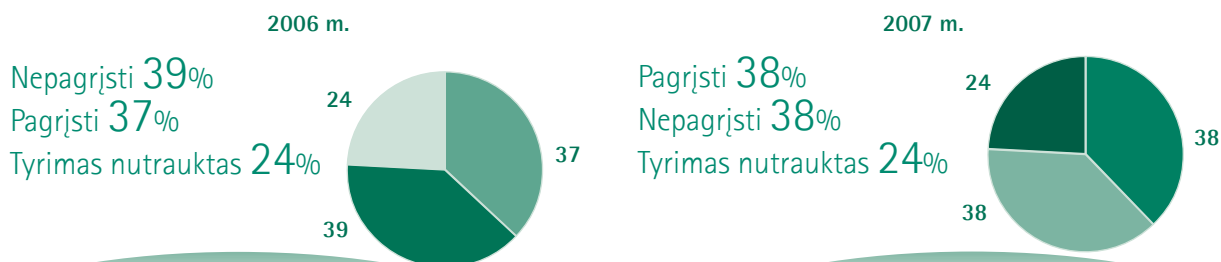
Seimo kontrolierės kadencijos pradžioje, t. y. 2005 m. sausio 21 d., jai buvo perduoti 288 neištirti skundai.

Akreiptinas dėmesys į tai, jog 2005 metais papildomai gavo tirti 415 skundų, o 2006 ir 2007 metais papildomai gaunant vidutiniškai apie 300 skundų per metus, tinkamai organizuojant skundų tyrimą, palengva mažėjo Seimo kontrolierės kadencijos pradžioje perimtų neištirtų skundų skaičius, kartu ir trumpėjo skundų tyrimo terminai, t. y. nuo 2005 metais turėtų 288 skundų 2008 metų pradžioje jų sumažėjo iki 82 skundų (2006 m. – 197, 2007 m. – 126). Pirmiau pateikta diagrama taip pat parodo, kad per pastaruosius dvejus metus Seimo kontrolierės gaunamų skundų skaičius iš esmės nekinta.

2007 metais Seimo kontrolierė kartu su patarėjais rengė piliečių priėmimus, kuriuose priėmė apie 100 pareiškėjų. Priėmimų metu pareiškėjai buvo informuojami apie jų skundų nagrinėjimo eigą, o piliečiams, nepateikusiems skundų, teikiamos konsultacijos apie optimalius jų keliamų problemų sprendimo būdus. Siekdamą objektyvaus ir išsamaus skunduose nurodytų aplinkybių ištyrimo, Seimo kontrolierė atlikdavo patikrinimus vietose.

Ataskaitiniais metais Seimo kontrolierė keletą kartu susitiko su Vilniaus apskrities viršininku Alfonsu Macaičiu, Vilniaus apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento ir rajonų (miestų) žemėtvarkos skyriaus pareigūnais, taip pat su Vyriausybės atstovu Vilniaus apskrityje Jurgiu Jurkevičiumi. Susitikimų metu buvo aptartos žemės reformos Vilniaus apskrityje problemos: ypatingas dėmesys buvo skiriamas užsitęsusiame nuosavybės teisių atkūrimo procesui, žemės reformos darbų atlikimo kokybei bei pareigūnų etikai, taip pat akcentuotas būtinumas griežtinti žemės reformos darbų vykdytojų darbo kokybės ir terminų laikymosi kontrolę bei būtinybė griežtai laikytis Viešojo administravimo įstatymo nuostatų. Vienas iš susitikimų buvo skirtas žemės grąžinimo Vilniaus mieste problemoms aptarti. Kadangi šis susitikimas vyko metų pabaigoje, jame buvo apibendrintos ir 2007 metais Seimo kontrolierės ištirtų piliečių skundų dėl žemės grąžinimo kaimo vietovėje tyrimo pažymose nurodytos problemos, aptarta Seimo kontrolierės pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo eigą, taip pat institucijų tarpusavio bendravimo gerinimo klausimai. Tais pačiais metais Seimo kontrolierė kartu su patarėja lankėsi Trakų rajono savivaldybėje, kur susitiko su Trakų rajono savivaldybės administracijos pareigūnais, Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos darbuotojais, Valstybinės kultūros paveldo komisijos bei Trakų miesto visuomenės atstovais. Susitikimo metu buvo nagrinėjamos galimybės Trakų miesto teritorijoje formuoti naujus žemės sklypus, perduotinus nuosavybėn neatlygintinai.

IŠTIRTŲ SKUNDŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL SEIMO KONTROLIERĖS PRIIMTUS SPRENDIMUS

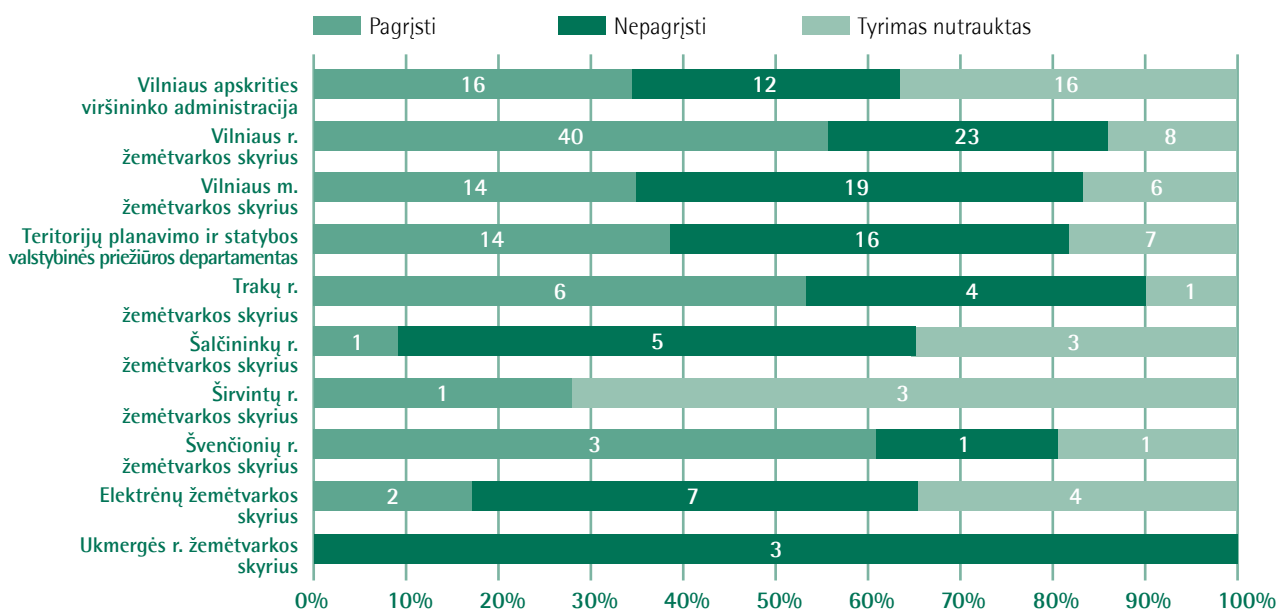

Diagramų duomenys patvirtina, kad per pastaruosius dvejus metus Seimo kontrolierės ištirtų skundų pagrįstumo procentas nedaug, tačiau padidėjo.

IŠTIRTŲ SKUNDŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL INSTITUCIJAS

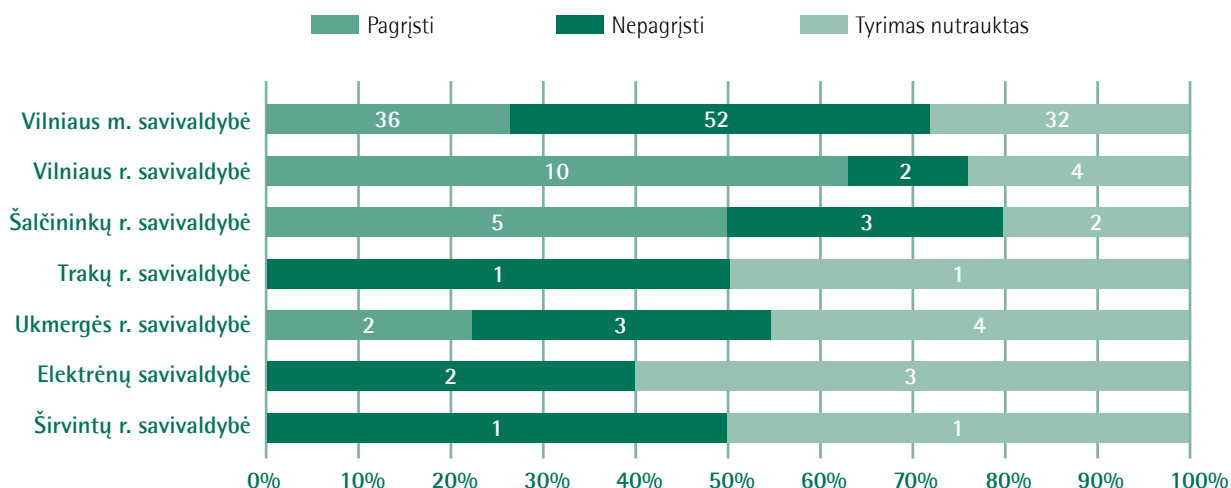
Ataskaitiniu laikotarpiu skundai dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos ir jos struktūrinių padalinių pareigūnų veiksmų sudarė **58** proc. (2006 metais – 62 proc.) visų Seimo kontrolierės ištirtų skundų. Skundai dėl į Vilniaus apskrities teritoriją įeinančių savivaldybių pareigūnų veiksmų sudarė **42** proc. visų ataskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolierės ištirtų skundų (2006 metais – 38 procentus).

Skundai dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos ir jos struktūrinių padalinių

Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia ištirta ir pagrįstais pripažinta skundų dėl Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo). Palyginti didelį tokių skundų skaičių sąlygoja tai, kad Vilniaus rajono teritorijoje tiek dėl objektyvių, tiek ir dėl subjektyvių priežasčių žemės reformos procesas vyksta lėčiausiai ir vadintinas problemiškesniu. Kartu reikia pripažinti, kad kasmet daugėja ir skundų dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamento pareigūnų veiksmų (neveikimo) atliekant Vilniaus mieste vykdomų statybų valstybinę priežiūrą.

Skundai dėl Vilniaus apskrities savivaldybių

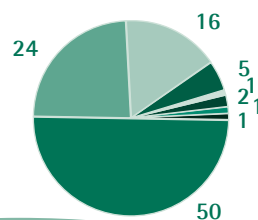

Skundai dėl Vilniaus miesto savivaldybės pareigūnų veiksmų sudaro 73 proc. visų ištirtų skundų, susijusių su savivaldybių veikla. Šios srities pagrįsti skundai, kaip ir 2006 m., sudarė apie 30 procentų. Pažymėtina, kad skundų dėl Vilniaus rajono savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų bendras skaičius, lyginant su 2006 metais, šiek tiek sumažėjo, tačiau labai padidėjo jų pagrįstumas.

IŠTIRTŲ SKUNDŲ PROBLEMATIKA

Ataskaitiniu laikotarpiu (kaip ir 2006 m.) piliečiai daugiausia skundėsi dėl jų pažeistų teisių nuosavybės teisių atkūrimo procese. Atkreiptinas dėmesys tai, kad, palyginus su 2006 metais, 2007 m. padaugėjo skundų dėl Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme numatytų administracinių procedūrų bei terminų prašymams nagrinėti, taip pat dėl teisės gauti informaciją realizavimo (2006 – 15 proc.; 2007 – 24 proc.). 2007 metais buvo ištirta skundų, kuriuose piliečiai skundėsi dėl savo pažeistų teisių tokiose srityse, dėl kurių ankstesniais metais skundų negauta, pavyzdžiui, pažeistų teisių į mokslą, į sveikatos apsaugą ir kt.

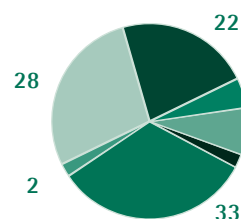
Teisė į nuosavybę 50%
 Teisė į tinkamą viešąjį administravimą 24%
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką 16%
 Teisė į būstą 5%
 Vartotojų teisės 2%
 Teisė į socialinę apsaugą 1%
 Teisė į mokslą 1%
 Kitos teisės 1%

TEISĖ Į NUOSAVYBĘ

Nagrinėtuose iš esmės skunduose pareiškėjai nurodė jų teisės į nuosavybę pažeidimus tokiose srityse:

Nuosavybės teisės į žemę kaime atkūrimas 33%
 Nuosavybės teisės į žemę mieste atkūrimas 28%
 Valstybės (savivaldybių) turto valdymas, naudojimas, privatizavimas ir disponavimas 22%
 Žemės sklypo ribų nustatymas 5%
 Nuosavybės teisės į miškus atkūrimas 2%
 Valstybinė žemės naudojimo kontrolė 2%
 Kiti žemėtvarkos klausimai 8%

Skundų dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę kaimo vietovėje problematika

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vykdydama 2006–2008 metų programą bei siekdama užtikrinti ekonominį stabilumą šalyje, iki 2007-12-31 įsipareigojo užbaigti žemės ir kito nekilnojamojo turto grąžinimą, kompensacijų už valstybės išperkamą žemę, mišką ir vandens telkinius išmokėjimą. Pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos duomenis 2008 m. sausio 1 d. Vilniaus apskrityje nuosavybės teisės į kaime turėtą žemę atkurtos apie 88 proc. (nuo piliečių, pateikusių visus dokumentus, prašymuose nurodyto ploto), t. y. teisės aktuose nustatytais terminais Vilniaus apskrityje žemės grąžinimo procesas dar nėra baigtas.

• Žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimas, jų įgyvendinimas bei kokybė

Trejų metų darbo patirtis rodo, kad dažniausiai nuosavybės teisių atkūrimo procesas užsitęsia dėl to, kad neleistinai ilgai rengiami žemės reformos žemėtvarkos projektų papildymai. Skundų tyrimų metu nustatyta nemažai atvejų, kai piliečiai nustatyta tvarka ir terminais pateikia visus nuosavybės teisių atkūrimui reikalingus dokumentus, tačiau dėl pareigūnų veiksmų (neveikimo) 4 ar net 5 metus nėra sprendžiamas nuosavybės teisių atkūrimo klausimas ir apskrities viršininko įsakyme numatyta projekto parengimo data vis nutolinama. Seimo kontrolierėi paprašius pateikti įrodymus, patvirtinančius, kad piliečiai nustatyta tvarka buvo kviečiami į pretendentų susirinkimą, jiems buvo siūlomi žemės sklypai iš turimo laisvo fondo, nepateikiama įrodymų, patvirtinančių, jog piliečiams, pavyzdžiui, 2003 metais, įgijusiems teisę į lygiavertį žemės sklypą, nustatyta tvarka buvo (yra) vykdomi žemės sklypų projektavimo ir kiti žemės reformos darbai.

Seimo kontrolierė, tirdama skundus, atkreipė dėmesį į tai, kad teisės aktai nenumato žemės reformos darbų atlikimo terminų, tačiau kai yra nustatoma, kad beveik ketverius metus nespėdžiamas kito lygiavertio žemės sklypo formavimo klausimas, Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnų veiksmai (neveikimas) Seimo kontrolierės yra vertinami kaip biurokratizmas, pretendentų teisių į gerą viešąjį administravimą nuosavybės teisių atkūrimo srityje pažeidimas.

Apskrities viršininko administracijos žemėtvarkos padaliniai teisės aktais yra įpareigoti vykdyti kvalifikacinius leidimus gavusių asmenų vykdomų žemėtvarkos darbų priežiūrą. Šie padaliniai turi teikti apskrities viršininkui informaciją apie šių asmenų darbo kokybę, taip pat siūlymus dėl leidimų panaikinimo arba pratęsimo. Pagal teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus kvalifikacinius leidimus turintys fiziniai arba juridiniai asmenys,

atlikdami žemės reformos žemėtvarkos darbus, privalo laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų, kitų teisės aktų, metodikų, standartų ir šios veiklos sąlygų, jie atsako už darbo kokybę. Skundų tyrimo pažymose ne kartą teko konstatuoti, kad Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai nepakankamai kontroliuoja Vilniaus rajono kadastro vietovių žemės reformos žemėtvarkos projekto autorių darbą, neužtikrina, kad žemės reformos darbai būtų atliekami laiku ir kokybiškai.

Apibendrinus ataskaitiniu metu išnagrinėtus skundus, galima konstatuoti, kad iki šiol išlieka ankstesnėse ataskaitose minėta problema, t. y. vilkinamas patvirtintų žemės reformos žemėtvarkos projektų įgyvendinimas.

Seimo kontrolierė dar 2005-11-25 pažymėjo Nr. 4D-2005/03-1057 „Dėl Sudervės kadastro vietovės piliečių kolektyvinio skundo prieš Vilniaus apskrities viršininko administraciją“ atkreipė Vilniaus apskrities viršininko administracijos dėmesį į tai, kad iki šiol neįgyvendintas 2000 metais parengtas Sudervės kadastro vietovės projektas. Seimo kontrolierė nurodė, jog, nors teisės aktuose nenurodytas terminas, per kurį po projekto patvirtinimo žemės sklypas turi būti paženklintas vietoje ir parengta nuosavybės byla, tai turi būti padaryta per protingą terminą. Taip pat buvo pareikšta nuomonė, kad jeigu pretendentai 5–6 metus nesulaukia nuosavybės dokumentų, tai pažeidžia jų interesus ir teises į gerą administravimą žemės reformos srityje. Tokie Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnų veiksmai buvo įvertinti kaip biurokratizmas. Seimo kontrolierė rekomendavo tuometiam Vilniaus apskrities viršininkui G. Gibui imtis priemonių, užtikrinančių, jog nedelsiant būtų išduoti nuosavybės dokumentai asmenims, kuriems žemės sklypai buvo suprojektuoti 2000-09-22 patvirtintame Sudervės kadastro vietovės žemės reformos žemėtvarkos projekte, bei siūlė svarstyti klausimą dėl žemės reformos darbų Vilniaus rajono Sudervės kadastro vietovėje vykdymo sutarties nutraukimo su UAB „Minorantė“. Seimo kontrolierė buvo informuota, kad Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus pareigūnai nurodė projekto autorei UAB „Minorantė“ nedelsiant rengti nuosavybės dokumentus, tačiau šie dokumentai Seimo kontrolierėi iki šiol nepateikti. Tai rodo, kad Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai neužtikrino, jog būtų įgyvendintas 2000 metais patvirtintas žemės reformos žemėtvarkos projektas, taip pat nesvarstė klausimo dėl sutarties nutraukimo su projekto autore UAB „Minorantė“. Dėl šių priežasčių Seimo kontrolierės pateiktų rekomendacijų kontrolė tęsiasi.

Skundų tyrimo praktika rodo, kad žemės reformos žemėtvarkos projektai kaimo vietovėje rengiami tam tikrais atvejais nekokybiškai, nesilaikant teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Pagal žemės reformos žemėtvarkos projektų kaimo vietovėje rengimo tvarką reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus žemės reformos žemėtvarkos projekte turi būti numatyti visi teritorinio tvarkymo elementai, tarp jų ir nustatyta tvarka patvirtintuose detaliuose planuose suprojektuoti keliai, gatvės,

aikštelės, želdiniai, individualios statybos žemės sklypų ribos, taip pat turi būti numatyti kelio, žemės ir kiti servitutai, kurie yra būtini kitiems asmenims prieiti ir privažiuoti prie jiems nuosavybės teise priklausančių arba jų naudojamų žemės sklypų, vandens telkinių, miškų, pastatų ir įrenginių. Formuojami žemės sklypai turi turėti privažiavimą.

Ataskaitiniu laikotarpiu buvo ištirtas ir pagrįstu pripažintas ne vienas skundas, kuriame buvo nustatyti pirmiau nurodyti reikalavimų nesilaikymo faktai, pavyzdžiui, nebuvo suprojektuoti privažiavimo prie sklypų keliai, nenustatyti servitutai, leidžiantys asmenims prieiti prie kituose sklypuose esančių jiems priklausančių įrenginių. Ištyrusi tokio pobūdžio skundus, Seimo kontrolierė konstatavo, kad tokiais veiksmais (neveikimu) Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus pareigūnai, kurių kompetencijai priskirta kontroliuoti projekto autorių parengtų žemės reformos žemėtvarkos projektų ir jų sprendinių atitikimą teisės aktų reikalavimams, savo pareigų tinkamai neatliko ir taip pažeidė piliečių interesus.

Seimo kontrolierė rekomendavo Vilniaus apskrities viršininkui Alfonsui Macaičiui pagal kompetenciją užtikrinti žemės reformą reglamentuojančių teisės aktų tinkamą įgyvendinimą rengiant žemės reformos žemėtvarkos projektus, ypatingą dėmesį atkreipiant į reikalingų servitutų ir specialiųjų žemės naudojimo sąlygų formuojamiems žemės sklypams nustatymą. Išnagrinėję pateiktas rekomendacijas, Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai užtikrino, jog, siekiant ateityje išvengti panašių problemų, ypatingą dėmesį skirs suformuotų sklypų numatytiems privažiavimams bei servitutams.

- **Nuosavybės teisių atkūrimas perduodant neatlygintinai nuosavybėn žemės sklypus saugomose teritorijose**

Ataskaitiniu laikotarpiu į Seimo kontrolierę kreipėsi piliečiai, kurie skundėsi, jog įsigaliojus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-07-05 nutarimui „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkto (2002 m. balandžio 2 d. redakcija), 16 straipsnio 7 dalies (1999 m. gegužės 13 d., 2001 m. gruodžio 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ jie neteko teisių gauti nuosavybėn neatlygintinai kitą lygiavertį žemės sklypą saugomoje teritorijoje. Tiriant šiuos skundus nustatyta, kad pagal 1998–1999 metais parengtas išvadas dėl žemės, miško, vandens telkinio perdavimo nuosavybėn neatlygintinai piliečiai įgijo teisę atkurti nuosavybės teises, perduodant nuosavybėn neatlygintinai žemės sklypus saugomose teritorijose. Žemės reformos žemėtvarkos projektus rengiant 2000 metais ir vėliau (2003, 2005 metais) jiems buvo suformuoti kiti lygiaverčiai žemės sklypai regioninių parkų teritorijose.

Laiku neįgyvendinus patvirtintų žemės reformos žemėtvarkos projektų (buvo nustatyti atvejai, kai nuosavybės teisių atkūrimo bylos buvo rengiamos beveik 7 metus) įsigaliojus Konstitucinio Teismo 2007-07-05 nutarimui, piliečiai prarado teisę gauti nuosavybėn neatlygintinai lygiaverčius žemės sklypus, esančius parkų teritorijose. Seimo kontrolierė, įvertinusi vieno iš tokių skundų tyrimo metu nustatytas aplinkybes, konstatavo, jog piliečių nuosavybės teisės į žemės sklypus, suformuotus parko teritorijoje, iš dalies nebuvo ir nebus realizuotos dėl žemėtvarkos skyriaus pareigūnų vilkinimo įgyvendinti žemės reformos žemėtvarkos projektą, bei rekomendavo Vilniaus apskrities viršininko administracijai užtikrinti, kad tokiems piliečiams operatyviai būtų formuojami kiti lygiaverčiai žemės sklypai už saugomų teritorijų ribų. Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai pranešė, kad tokiems piliečiams yra teikiama informacija apie esamą laisvą žemės fondą bei jiems siūloma nedelsiant apsispręsti dėl žemės sklypo pasirinkimo.

- **Nuosavybės teisių atkūrimas teritorijose, kuriose yra naudingųjų iškasenų**

Per ataskaitinį laikotarpį buvo ištirtas ne vienas skundas dėl nuosavybės teisių atkūrimo problemų Trakų rajono teritorijose, kuriose yra naudingųjų išteklių (tokių skundų negauta ankstesniais metais). Tiriant tokius skundus buvo nustatyta, kad didelę dalį Trakų rajono teritorijos užima žemė, kurioje yra žvyro, smėlio, durpių išteklių (tiek naudojami, tiek nenaudojami telkiniai). Pagal įstatymų reikalavimus išžvalgytų naudingųjų iškasenų nenaudojamų telkinių teritorijoje (išskyrus žemės gražinimą natūra, taip pat privatizuojamus namų valdų bei asmeniniam ūkiui suteiktus žemės sklypus) esanti žemė privatizuojama pagal atskirus Vyriausybės nutarimus. Šioje teritorijoje kiti lygiaverčiai žemės sklypai negali būti formuojami. Rengiant 2006–2007 metais Trakų rajono kadastro vietovių žemės reformos žemėtvarkos projektus, formuoti žemės sklypus 10-tos eilės pretendents nebuvo galimybių, nes jų pageidaujamose teritorijose neliko laisvo fondo žemės.

Seimo kontrolierė nustatė, kad Trakų rajono Naujienų durpių telkinys (2 406 ha plote) detalai išžvalgytas 1956–1957 metais, tačiau iki šiol nenaudojamas. Šioje teritorijoje (454,2 ha žemės plote) buvo planuojama rengti „Baltijos žirgų lenktynių centro specialų teritorijos planavimo projektą“, duomenys apie šio telkinio ribas bei plotą Vilniaus apskrities viršininko administracijai buvo pateikti tik 2004 metais, iki to laiko ten buvo formuojami savininkams gražintini žemės sklypai. Lietuvos geologijos tarnybos specialistų nuomone, Naujienų durpių telkinio teritorija yra nekompleksiška, todėl kai kuriose vietose pramoninis durpių kasimas nebus rentabilus.

Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad nurodytos aplinkybės (laisvo fondo žemės trūkumas, telkinys nenaudojamas 50 metų, svarstomos galimybės jo vietoje įrengti hipodromą ir kt.) verčia suabejoti būtinumu visą telkinio plotą išbraukti iš laisvo fondo žemės. Žemės reformos įstatymo 13 straipsnis Lietuvos Respublikos Vyriausybei suteikia teisę priimti sprendimą dėl atskirų naudingųjų iškasenų telkinių privatizavimo. Dėl šios priežasties Ministrui Pirmininkui Gediminui Kirkilui buvo pasiūlyta svarstyti klausimą dėl Trakų rajono Naujiųjų durpių telkinio privatizavimo, t. y. dėl galimybės jo teritorijoje formuoti perduotinus neatlygintinai nuosavybės žemės sklypus. Šios rekomendacijos įgyvendinimas dar kontroliuojamas.

Seimo kontrolierė, tirdama skundus dėl žemės grąžinimo natūra teritorijose, kuriose yra naudingųjų išteklių, atkreipė dėmesį į tai, kad laisvos valstybinės fondo žemės priskyrimas valstybės išperkamos žemės kategorijai turi būti sąlygotas konkretaus visuomenės poreikio, be to, visuomenės poreikiams reikalingam konkrečiam objektui statyti (įrengti) konkrečios vietos ir ploto motyvuotas pagrindimas turi būti pateiktas kartu su teritorinio planavimo dokumentu bei kitais dokumentais. Nesant teritorijų planavimo dokumentų, taip pat kitų dokumentų, neginčijamai patvirtinančių tam tikros teritorijos reikalingumą visuomenės poreikiams tenkinti, leidimai naudoti gamtos išteklius didžiąja dalimi yra vertintini kaip komerciniai interesai. Dėl šios priežasties Seimo kontrolierė išreiškė abejones tam tikrų žemės plotų priskyrimo valstybės išperkamos žemės kategorijai pagrįstumu, teikė rekomendacijas dėl tokios žemės grąžinimo buvusiems savininkams (jų paveldėtojams). Pažymėtina, kad savininkai, pageidaujantys atkurti nuosavybės teises naudingųjų išteklių telkinių teritorijose, savo teises taip pat bando apginti teismine tvarka.

Skundų dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę, esančią Vilniaus apskrities miestuose, problematika

Per ataskaitinį laikotarpį, be to, kad buvo ištirta nemažai individualių skundų, Seimo kontrolierė baigė du Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėtus su nuosavybės teisių atkūrimu į žemę Vilniaus mieste ir Trakų mieste susijusius tyrimus.

• Nuosavybės teisių atkūrimas į žemę Vilniaus mieste

Seimo kontrolierės iniciatyva buvo atliktas tyrimas dėl piliečių nuosavybės teisių atkūrimo į žemę natūra Vilniaus mieste. Tyrimo metu Seimo kontrolierė, remdamasi 2005–2007 metais atliktų piliečių skundų tyrimo rezultatais, taip pat papildomai surinkta informacija bei dokumentais, įvertino nuosavybės teisių atkūrimo natūra Vilniaus mieste eigą, apibendrino dažniausiai

nustatomus viešojo administravimo funkcijas šiame procese atliekančių institucijų – Vilniaus apskrities viršininko administracijos ir Vilniaus miesto savivaldybės administracijos – pareigūnų pažeidimus bei šių pažeidimų priežastis, taip pat pateikė rekomendacijas nustatytiems pažeidimams, jų pasekmėms bei šių pažeidimų priežastims ir sąlygoms pašalinti, siekdama užtikrinti piliečių – pretendentų teisių tinkamą realizavimą nuosavybės teisių į žemę atkūrimo Vilniaus mieste procese.

Seimo kontrolierės atlikto tyrimo pažymoje buvo įvardintos objektyvios priežastys, dėl kurių Vilniaus mieste lėtai ir komplikotai vyksta žemės grąžinimo procesas, kartu, apibendrinus tyrimo rezultatus, buvo konstatuota, kad dalis problemų yra susijusios su netinkamu institucijų, atliekančių funkcijas šiame procese (Vilniaus miesto savivaldybės administracijos ir Vilniaus apskrities viršininko administracijos), darbu.

Kaip pagrindines objektyvias priežastis Seimo kontrolierė nurodė nuosavybės teisių atkūrimo į mieste esančią žemę natūra teisinio reglamentavimo kaitą bei grąžintinos žemės trūkumą, kurį iš dalies sąlygojo tai, kad nuosavybės teisių atkūrimo į žemę natūra procesas mieste faktiškai buvo pradėtas tik 2002 metais, nors kaimo teritorijoje šis procesas vyko nuo žemės reformos pradžios (1991 m.). Iki tol nemažai laisvų (neužstatytų) mieste buvusių žemės sklypų, vadovaujantis teisės aktuose nustatyta naujų žemės sklypų pardavimo tvarka, aukciono būdu buvo perleisti privačiai nuosavybės, dalyje laisvų (neužstatytų plotų) buvo suformuoti žemės sklypai individualiai statybai, kurie perduoti nuosavybės neatlygintinai piliečiams atkuriant jų nuosavybės teises. Tai yra viena iš priežasčių, sąlygojusių laisvos (neužstatytos) ir grąžintinos natūra žemės sumažėjimą.

Seimo kontrolierė konstatavo tokius pagrindinius viešojo administravimo institucijų pažeidimus nuosavybės teisių atkūrimo į žemę Vilniaus mieste procese: vilkinimas parengti teisės aktų reikalavimus atitinkančią informaciją kartografinėje medžiagoje apie laisvą (neužstatytą) žemę, kuri nepriskirta valstybės išperkamai žemei, taip pat apie detalai nesuplanuotas miesto teritorijas; tam tikrais atvejais netinkamas buvusių žemėvaldų ribų (rėžinių kaimų aplinkinių ribų) nustatymas, taip pat teisės aktuose nustatytų terminų natūra grąžintinų žemės sklypų formavimo darbams atlikti ir sprendimams dėl nuosavybės teisių atkūrimo priimti nesilaikymas; taip pat – atskirais atvejais – nepagrįstas teisės aktų reikalavimais žemės, kuriai nėra realaus ir konkretaus visuomenės poreikio, negrąžinimas.

Seimo kontrolierė, įvertinusi tyrimo metu nustatytas aplinkybes, padarė išvadą, kad, siekiant paspartinti žemės grąžinimo natūra Vilniaus mieste procesą, Vilniaus apskrities viršininko administracija turėtų operatyviai organizuoti visų buvusių žemėvaldų, kurias pretendentai pageidauja susigrąžinti natūra, ribų nustatymą; kartu su savivaldybės administracija išsiaiškinti ir pašalinti kai kurių rėžinių kaimų aplinkinių ribų nustatymo trūkumus ir duomenis perduoti Vilniaus miesto savivaldybės

administracijai; imtis priemonių, užtikrinančių operatyvesnį parengtų grąžinimui žemės sklypų planų derinimą bei sprendimų dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimą laikantis nustatytų terminų. Vilniaus miesto savivaldybė taip pat turėtų ieškoti būdų, kaip pagreitinti Vilniaus mieste grąžintinių natūra, taip pat suteiktinių neatlygintinai nuosavybėn, žemės sklypų formavimo procesą (tobulinti darbo organizavimą, taikyti sutartyse numatytas sankcijas už terminų nesilaikymą, spręsti pareigūnų atsakomybės klausimą, skatinti pareigūnus už gerai ir laiku atliktą darbą ir pan.). Siekiant užtikrinti tinkamą piliečių teisių realizavimą, Vilniaus miesto savivaldybės administracija turėtų priimti oficialius įsipareigojimus per realius ir įmanomai trumpiausius terminus detalai suplanuoti tas laisvas (neužstatytas) teritorijas, kurios yra reikalingos įstatyme numatytų realių ir konkrečių visuomenės poreikių tenkinimui. Tokių įsipareigojimų neprisėmus, laisva (neužstatyta) ir detalai nesuplanuota žemė turėtų būti grąžinta savininkams. Be to, tiek Vilniaus apskrities viršininke administracija, tiek Vilniaus miesto savivaldybės administracija, vykdydamos joms priskirtas funkcijas ir siekdamos operatyviau bei efektyviau išspręsti iškylančias problemas, turėtų stiprinti dalykinį bendradarbiavimą, taip pat efektyviau išnaudoti metodinį vadovavimą žemės reformos procese vykdančios institucijos Žemės ūkio ministerijos ir (arba) jai pavaldžios Nacionalinės žemės tarnybos tarnybinę pagalbą.

Tyrimo pažymoje Seimo kontrolierė nurodė konkrečius jos atliktų skundų tyrimo metu nustatytus piliečių teisių pažeidimo atvejus, kai žemės sklypai nebuvo jiems grąžinami, o buvo priskirti valstybės išperkamos žemės kategorijai nesant visuomenės poreikį į šią žemę patvirtinančių detaliųjų planų ir nesant realaus (konkretaus) visuomenės poreikio tokiai žemei. Atsižvelgusi į tai, Seimo kontrolierė atkreipė ypatingą dėmesį į laisvos (neužstatytos) žemės priskyrimo valstybės išperkamai teisėtumo ir pagrįstumo problemą ir siūlė ieškoti būdų, kaip užtikrinti, kad, sprendžiant nuosavybės teisių atkūrimo klausimus, nuosavybės teisių atkūrimo būdai, susiję su laisvos (neužstatytos) žemės grąžinimu, naujų žemės sklypų suteikimu, būtų maksimaliai išnaudoti, tuo pat metu, kad būtų išaiškinti visi nepagrįsto žemės priskyrimo valstybės išperkamai, vadinasi, ir negrąžinimo natūra, atvejai.

Seimo kontrolierė pareiškė nuomonę, kad žemės grąžinimo situacija Vilniaus mieste reikalauja esminių sprendimų, susijusių tiek su institucijų, atliekančių funkcijas šiame procese, darbo gerinimu, tiek peržiūrint žemės priskyrimo valstybės išperkamai pagrįstumą ir teisėtumą, tiek (atsižvelgus į tai, kad nuosavybės teisių atkūrimo į žemę procesas Vilniaus mieste, taip pat kai kuriuose kituose Lietuvos miestuose, faktiškai yra tik pradinėje stadijoje) tobulinant kompensavimo už mieste esančią žemę būdų sistemą – svarstant galimybę numatyti papildomus kompensavimo už valstybės išperkamą žemę būdus, kurių dabar nėra įtvirtinta (mišku, pinigine kompensacija), taip pat šalinant kitus teisinio reglamentavimo trūkumus.

Įvertinusi tyrimo rezultatus ir siekdama, kad žemės grąžinimo procesas vyktų griežtai laikantis teisės aktų reikalavimų ir nepažeidžiant pretendentų interesų, Seimo kontrolierė atkreipė atitinkamų valstybės ir savivaldos institucijų dėmesį į tyrimo metu nustatytus pažeidimus ir pateikė rekomendacijas šiems pažeidimams, jų priežastims ir sąlygoms pašalinti. Iš viso buvo pateikta 15 rekomendacijų. Pažymėtina tai, kad visos institucijos, kurioms buvo adresuotos rekomendacijos, jas apsvartė ir apie svarstymo rezultatus informavo Seimo kontrolierę. Iš pateiktos informacijos matyti, kad beveik visoms Seimo kontrolierės rekomendacijoms, išskyrus tas, kuriomis buvo siūlyta tobulinti žemės grąžinimo mieste teisinį reglamentavimą, buvo pritarta ir imtasi priemonių jas įgyvendinti.

• Nuosavybės teisių atkūrimas į žemę Trakų mieste

Kaip jau buvo minėta ankstesnėse Seimo kontrolierės ataskaitose, Trakų miestas iki šiol išlieka vienintelis Lietuvos miestas, kuriame nuo žemės reformos pradžios iki šiol nė vienas pretendentai nebuvo atkurtos nuosavybės teisės, perduodant nuosavybėn neatlygintinai naują žemės sklypą individualiai statybai.

Tęsiant Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėtą tyrimą dėl galimybės Trakų mieste formuoti naujus žemės sklypus, paaiškėjo, kad Trakų senamiesčio teritorijoje negali būti formuojami neatlygintinai nuosavybėn perduotini nauji žemės sklypai, kadangi Trakų senamiestis yra įrašytas į Kultūros vertybių sąrašą, o pagal įstatymų reikalavimus teritorijų dalyse, kurios įrašytos į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių registrą (kultūros vietovių sąrašą), nauji žemės sklypai individualiai statybai bei kitai paskirčiai nuosavybėn, išskyrus tam tikras išimtis, neperduodami.

Tyrimo metu Seimo kontrolierė taip pat išnagrinėjo galimybę sklypus formuoti Karališkųjų laukų teritorijoje, kuri įeina į Trakų istorinio nacionalinio parko teritoriją. Šios teritorijos teisinį režimą nustato Trakų istorinio nacionalinio parko planavimo schema, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993-12-06 nutarimu Nr. 912 „Dėl Trakų istorinio nacionalinio parko planavimo schemos patvirtinimo“. Šioje schemeje miesto plėtra yra numatyta už nacionalinio parko ribų. „Karališkųjų laukų“ zonos tikslas – apsaugoti istoriškai susiformavusias atviras kraštovaizdžio erdves nuo neigiamų vizualinių poveikių turinčių objektų atsiradimo jose, ši teritorija ypač svarbi saugant karaimų reliktinę žemėnaudą. Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos nuomone, šioje saugomoje teritorijoje naujas gyvenamasis kvartalas nenumatytas ir negalimas. Aplinkos ministerija nepritaria ir naujų žemės sklypų sodams, daržams ir kitoms panašioms reikmėms Trakų mieste projektavimui.

Jvertinusi pirmiau nurodytas bei kitas tyrimo metu nustatytas aplinkybes, Seimo kontrolierė priėjo prie išvados, kad, siekiant užtikrinti viešąjį interesą, vertingos Trakų miesto teritorijos turi būti išsaugotos. Atsižvelgusi į tai, Seimo kontrolierė konstatavo, jog neturi pakankamo pagrindo rekomenduoti detaliai planuoti kultūros kompleksų vizualinės apsaugos zoną, numatant joje žemės sklypus individualiai statybai.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad yra baigiamas rengti maždaug 16 žemės sklypų, skirtų atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą Trakų mieste, Gedimino gatvės (už Trakų senamiesčio ribų) detalusis planas, kurį patvirtinus jame suformuoti sklypai bus suteikti neatlygintinai nuosavybės pretendams, ir tokiu būdu bus patenkinti dalies jų interesai. Taip pat yra rengiamas Trakų miesto bendrasis planas. Plano rengėjai numato tobulinti istoriškai susiklosčiusią Trakų miesto urbanistinę struktūrą bei turinę erdvinę kompoziciją, numatyti teritorijų gyvenimo ir aplinkos kokybę gerinančias priemones, formuoti bendro naudojimo želdynų sistemą, nustatyti Trakų miesto teritorijas, kurioms privaloma rengti ar keisti detaliuosius planus, nustatyti šių teritorijų naudojimo, tvarkymo, apsaugos prioritetus ir veiklos juose apribojimus ir kt. Kultūros ministro įsakymu Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijai pavesta vykdyti Trakų istorinio nacionalinio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonos ribų plano ir Trakų istorinio nacionalinio parko tvarkymo plano (pradėtų rengti remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktorės 2005-03-09 įsakymu Nr. 49V) rengimo organizatoriaus funkcijas.

Tik parengus bei patvirtinus minėtus teritorijų planavimo dokumentus paaiškės naujų žemės sklypų formavimo bei sodybinio užstatymo galimybės Trakų mieste (už senamiesčio ribų). Dėl pirmiau nurodytų priežasčių tyrimas dėl sklypų individualiai statybai formavimo Trakų mieste buvo nutrauktas.

• Nuosavybės teisių atkūrimas į žemę Grigiškėse

Apibendrinus 2006–2007 metais ištirtus skundus dėl nuosavybės teisių atkūrimo į Grigiškėse esančią žemę, konstatuota, kad iki šiol Vilniaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnai vilkina laisvos (neužstatytos) žemės sklypų formavimą šioje teritorijoje. Praeitų metų veiklos ataskaitoje Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad Vilniaus miesto savivaldybės pareigūnai atsisakė spręsti sklypų formavimo nuosavybės teisių atkūrimui į žemę Grigiškėse klausimą, motyvuodami tuo, kad savivaldybė ketina patvirtinti Grigiškių bendrąjį planą ir tik tuomet spręsti žemės natūra grąžinimo klausimą.

Pažymėtina, kad Vilniaus miesto savivaldybės taryba 2007 m. vasario 14 d. sprendimu Nr. 1-1519 „Dėl Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano iki 2015 ir jo sprendinių tvirtinimo“ patvirtino Vilniaus miesto bendrąjį planą, į kurį

įtraukta ir Grigiškių teritorija. Seimo kontrolierė dar kartą siūlė Vilniaus miesto savivaldybės administracijai iš naujo svarstyti buvusių režinių Kovianska Vaka, Solonicų, Afindzievičie kaimų ribose esančios laisvos (neužstatytos) žemės formavimo grąžinimui natūra klausimą, tačiau Vilniaus miesto savivaldybės administracija iki šiol neinformavo Seimo kontrolierės apie rengiamus teritorijų planavimo dokumentus.

Valstybinės žemės sklypų privatizavimo problematika

Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatyme, taip pat kituose teisės aktuose yra įtvirtinta piliečių teisė išsipirkti prie nuosavybės teise priklausančių statinių naudojamus žemės sklypus, nustatytos viešojo administravimo subjektų funkcijos šiame procese bei veiksmų atlikimo terminai. Ataskaitiniu laikotarpiu ištyrus skundus dėl pareigūnų veiksmų, atliekamų valstybinės žemės sklypų privatizavimo procese, buvo nustatytas ne vienas piliečių teisių pažeidimo šioje srityje, kartu ir pareigūnų biurokratizmo (dažniausiai – vilkinimo rengti žemės sklypo privatizavimo dokumentus, arba nekokybiško dokumentų parengimo), atvejis. Tiriant tokio pobūdžio skundus buvo nustatyta, kad Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai, gavę piliečio prašymą pirkti žemės sklypą ir kitus reikiamus dokumentus, nevykdo arba vilkina vykdyti reikalavimą pateikti šiuos dokumentus Savivaldybei, tam, kad ši institucija galėtų parengti parduodamo žemės sklypo planą ir kitus sklypo pardavimui reikalingus dokumentus. Dėl šios priežasties piliečiai dėl žemės sklypų formavimo neretai būna priversti patys kreiptis į savivaldos institucijas. Buvo nustatytas atvejis, kai dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnų kaltės pareiškėjos žemės sklypo privatizavimo klausimą buvo vilkinama spręsti net 4 metus. Kaip rodo skundų tyrimo praktika, savivaldybių pareigūnai jiems priskirtų, su parduodamo žemės sklypo duomenų nustatymu susijusių, funkcijų teisės aktuose nustatytais terminais neretai taip pat neatlieka, pavyzdžiui, tiriant vieną skundą buvo nustatyta, jog Vilniaus miesto savivaldybė privatizuojamo sklypo formavimo dokumentus rengė ilgiau negu pusantrų metų, nors turėjo parengti per vieną mėnesį. Tiriant aptariamą problematikos skundus, buvo nustatytas ne vienas atvejis, kai Vilniaus miesto savivaldybės patvirtinti privatizuojamo sklypo duomenys buvo netikslūs, o šalinti trūkumus buvo vilkinama. Taip pat buvo nustatyti ir kitokie naudojamų valstybinės žemės sklypų pardavimą reglamentuojančių teisės aktų netinkamo įgyvendinimo faktai, pavyzdžiui, kai pareiškėjai prie jai priklausančio gyvenamojo namo buvo suformuotas ir parduotas pastato eksploatavimo reikalavimų neatitinkantis žemės plotas (parduoto sklypo dalis buvo mažesnė už pastato užstatymo plotą). Nustačiusi pareigūnų biurokratizmo bei pareiškėjų teisių į gerą viešąjį administravimą naudojamos valstybinės žemės privatizavimo srityje pažeidimus, Seimo

kontrolierė siūlė institucijoms imtis neatidėliotinų priemonių teisės aktų nustatyta tvarka išspręsti žemės sklypų privatizavimo klausimus, taip pat užtikrinti, kad ateityje valstybės tarnautojai laiku ir tinkamai atliktų jiems žemės sklypų privatizavimo srityje priskirtas funkcijas. Į Seimo kontrolierės rekomendacijas institucijos, kurioms jos buvo adresuotos, atsižvelgė.

Su žemės sklypų ribų nustatymu susijusi problematika

Tenka konstatuoti, kad pastaruoju metu Seimo kontrolierių įstaigoje padaugėjo skundų, kuriuose nurodoma, jog skundžiami rajono (miesto) žemėtvarkos skyriaus pareigūnai nepagrįstai derina kaimyninių sklypų ribas, vilkina nustatyta tvarka pateiktų kadastrinių matavimų dokumentų derinimą ir kt. Ši problema aktualiausia sodininkų bendrijų nariams.

Tirdama tokio pobūdžio skundus, Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad Nekilnojamojo turto kadastro nuostatai įpareigoja rajono (miesto) žemėtvarkos skyriaus pareigūnus derinti (vadinasi, ir tikrinti) pateiktus kadastrinių matavimų dokumentus. Todėl, siekiant išvengti skundų bei ginčų tarp žemės sklypų savininkų (naudotojų), atsakingi žemėtvarkos skyrių pareigūnai, derindami pateiktą medžiagą, turi griežtai laikytis teisės aktuose nustatytos tvarkos bei terminų.

Seimo kontrolierė atkreipė Vilniaus apskrities viršininko A. Macaičio dėmesį į tai, kad, pareigūnai turi skirti ypatingą dėmesį tam, jog žemės sklypų, kuriems atlikti kadastro matavimai, ribos atitiktų faktiškai naudojamas riboženkliais pažymėtas ribas, teritorijų planavimo ar kitus sklypo suformavimo dokumentus, o nustatę pažeidimus reikalauti, kad jie būtų ištaisyti. Pareigūnai taip pat turi užtikrinti, kad sklypų ribos būtų suderintos su besiribojančių sklypų savininkais, o matavimų metu kilę ginčai būtų išspręsti laikantis nustatytų procedūrų ir t. t. Rajonų (miestų) žemėtvarkos skyriai, kaip viešojo administravimo institucijos, visus piliečių skundus, gautus šiame procese, turi nagrinėti laikydamiesi įstatymų, kitų teisės aktų ir gero viešojo administravimo principų (objektyvumo, proporcingumo, efektyvumo ir kt.).

Nekilnojamojo turto objektų kadastrinius matavimus atlieka juridiniai asmenys, turintys šiam darbui licencijas, išduotas Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos, nekilnojamojo turto objektų kadastrinių matavimų darbų kontrolę organizuoja Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos. Todėl Seimo kontrolierė atkreipė Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos generalinio direktoriaus Kazio Maksvyčio dėmesį į juridinių asmenų, vykdančių kadastrinius matavimus, pažeidimus atliekant privačių žemės sklypų kadastrinius matavimus, ir siūlė pagal savo kompetenciją imtis veiksmų, užtikrinančių jų kokybišką darbą, bei griežtai kontroliuoti juridinių asmenų, turinčių kartografinių darbų licencijas, darbą ir spręsti jų atsakomybės klausimą.

TEISĖ Į TINKAMĄ VIEŠĄJĮ ADMINISTRAVIMĄ

Kaip matyti iš pirmiau šioje ataskaitoje pateiktų statistinių duomenų apie Seimo kontrolierės ištirtų skundų problematiką, aptariamose problematikos skundų skaičius tarp kitų problematikų skundų, lyginant su 2006 metais, padidėjo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagrįstais 2007 metais dažniausiai buvo pripažinti tie aptariamose problematikos skundai, kurių tyrimo metu buvo nustatyta Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo bei jo įgyvendinimą reglamentuojančių poįstatyminių teisės aktų pažeidimų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtinta nuostata, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Prielaidas šiai konstitucinei nuostatai įgyvendinti sudaro Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Viešojo administravimo institucijos, nagrinėdamos piliečių prašymus ar skundus, taip pat vykdydamos kitas funkcijas, privalo vadovautis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo reikalavimais. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (redakcija, įsigaliojusi 2007-01-01) garantuoja asmenų teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvų prašymų, skundų ir pranešimų nagrinėjimą, todėl viešojo administravimo institucijos yra įpareigosotos pagal kompetenciją išsamiai ir visapusiškai išnagrinėti pareiškėjų prašymus, motyvuotai atsakyti į visus esminius juose keliamus klausimus; jeigu prašymas ar skundas nepatenkinamas, nurodyti prašymo ar skundo nepatenkinimo motyvus. Įstatyme yra nustatyti reikalavimai individualiam administraciniam aktui (aktas turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis, jame turi būti aiškiai suformuluotos nustatytos arba suteikiamos teisės ir pareigos bei nurodyta sprendimo apskundimo tvarka, sprendimas turi būti pasirašytas jį priėmusios institucijos vadovo, jo pavaduotojo ar įgalioto asmens ir patvirtintas institucijos antspaudu). Panašus teisinis reglamentavimas buvo numatytas ir iki 2007-01-01 galiojusioje šio įstatymo redakcijoje.

Ataskaitiniu laikotarpiu tiriant piliečių skundus, buvo nustatytas ne vienas atvejis, kai pareigūnai pareiškėjų atžvilgiu neįgyvendino arba netinkamai įgyvendino pirmiau nurodytus Viešojo administravimo reikalavimus, t. y. dėl pareiškėjo keliamų klausimų nepriimdavo įstatymo reikalavimus atitinkančio nei neigiamo, nei teigiamo sprendimo arba atitinkamo sprendimo priėmimą vilkino, teikė pareiškėjams į jų prašymus formalius atsakymus, taigi nepateikdavo išsamaus, aiškaus, konkretaus ir motyvuoto atsakymo, neatsakydavo į jų keliamus esminius klausimus ir taip pažeisdavo tiek Viešojo administravimo įstatymo reikalavimus, tiek pareiškėjų teisę į pagrįstą ir objektyvų prašymų nagrinėjimą.

Seimo kontrolierės ataskaitiniu laikotarpiu konstatuotus Viešojo administravimo įstatymo reikalavimų, kartu ir pareiškėjų teisių į tinkamą viešąjį administravimą, pažeidimus iliustruoja toliau pateikiami pavyzdžiai.

Pareiškėjas 2002-11-27 ir 2005-10-04 pateikė Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriui prašymus dėl sodo sklypo privatizavimo, tačiau nė į vieną iš šių prašymų atsakymai raštu jam nebuvo pateikti. Negavęs atsakymų, pareiškėjas 2005-11-21 kreipėsi į tuometį Vilniaus apskrities viršininką G. Gibą. Į šį prašymą atsakymas pareiškėjui taip pat nebuvo pateiktas. Tik 2006-06-13 pareiškėjui buvo pateiktas Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus atsakymas, tačiau šiame atsakyme pareiškėjui nebuvo atsakyta į esminį jo keliamą klausimą: ar jis turi teisę privatizuoti pageidaujamą žemės sklypą. Į šį klausimą pareiškėjui iš esmės neatsakytą ir Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus 2006-09-05 raštu. Tik praėjus beveik penkeriems metams nuo pirminio prašymo pateikimo dienos pareiškėjas, laikantis Viešojo administravimo įstatymo reikalavimų, buvo informuotas, kad sodo sklypas jam negali būti parduotas, taip pat paaiškintos priežastys, dėl kurių toks prašymas negali būti patenkintas. Seimo kontrolierė, ištyrusi šį skundą, Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus pareigūnų veiksmus (neveikimą) pareiškėjo atžvilgiu įvertino kaip biurokratizmą ir pareiškėjo teisės į tinkamą viešąjį administravimą pažeidimą. Vilniaus apskrities viršininkui A. Macaičiui buvo rekomenduota imtis priemonių, kad ateityje analogiški pažeidimai nesusikartotų. Į šią rekomendaciją buvo atsižvelgta – buvo organizuotas Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus specialistų susirinkimas, kuriame buvo aptarta Viešojo administravimo įstatymo nuostatų įgyvendinimas.

Vieno iš skundų tyrimo metu buvo nustatyta, kad pareiškėjas kreipėsi į Vilniaus rajono savivaldybę. Vienas iš jo prašymo skundo klausimų buvo įvertinti Vilniaus rajono savivaldybės kontroliuojamos bendrovės UAB „Pagirių komunalininkas“ direktoriaus J. Olechnovič veiksmus, kuriais buvo sudarytos prielaidos pažeisti piliečių teises, ir spręsti jo atsakomybės klausimą. Kaip buvo matyti iš Seimo kontrolierei pateikto Vilniaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojos L. Kotlovskos atsakymo į šį prašymą-skundą, jokių veiksmų šiuo reikalu nebuvo imtasi – buvo pateiktas formalus pobūdžio atsakymas, apsiribojant faktinių aplinkybių, kurių dauguma ir taip buvo žinomos pareiškėjui, konstatavimu.

Seimo kontrolierė, vertindama tokią situaciją, pažymėjo, kad vienas iš gero viešojo administravimo kriterijų ir principų yra viešojo administravimo institucijų priimamų sprendimų proporcingumas, reiškiantis, kad administracinio sprendimo mastas bei griežtumas turi būti proporcingas administravimo tikslui. Vienas iš šių tikslų neabejotinai yra žmogaus teisių pažeidimų prevencija. Šio tikslo pasiekti galima tik principingai įvertinant jau nustatytus pažeidimus ir imantis priemonių pažeidimams išvengti ateityje. Atsižvelgiant į tai, Vilniaus rajono savivaldybėje gavus informaciją apie tai, kad jos kontroliuojama bendrovė sudarė prielaidas pažeisti piliečių teises viešųjų paslaugų teikimo srityje, Savivaldybė turėjo principingai įvertinti tokią situaciją ir imtis priemonių tokiems pažeidimams išvengti ateityje, tačiau to nepadarė.

Dėl šių priežasčių Seimo kontrolierė konstatavo, kad Vilniaus rajono savivaldybės administracijos pareigūnų nagrinėjant pareiškėjo prašymą atliktos administracinės procedūros neatitiko gero viešojo administravimo principų bei Viešojo administravimo įstatymo reikalavimų. Vilniaus rajono savivaldybės administracija į Seimo kontrolierės rekomendacijas dėl viešojo administravimo gerinimo atsižvelgė bei ėmėsi priemonių, kad ateityje būtų išvengta panašaus pobūdžio pažeidimų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas ne tik garantuoja asmenų teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvių jų prašymų, skundų ir pranešimų nagrinėjimą, bet ir nustato viešojo administravimo subjektui pareigą raštu pranešti pareiškėjui apie dėl jo skundo (-ų) priimtus sprendimus (sprendimų nepriėmimo priežastis).

Nagrinėjant piliečių skundus, buvo nustatyti ir šio reikalavimo nesilaikymo atvejai. Pavyzdžiui, viename skunde pareiškėjas Seimo kontrolierei nurodė, kad ji kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybės administraciją, prašydamą išduoti projektavimo sąlygų sąvadą vandentiekui į gyvenamąjį namą atvesti. Pareiškėjos teigimu, projektavimo sąlygų sąvadas jai neišduotas, taip pat pareigūnai nepaaiškina, dėl kokių priežasčių jis neišduodamas. Tiriant skundą Vilniaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnai Seimo kontrolierę informavo, kad apie priežastis, dėl kurių pareiškėjos prašymas negali būti patenkintas, ji buvo ne kartą informuota žodžiu (telefonu). Seimo kontrolierė, įvertinusi skundo aplinkybes, konstatavo, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnai, raštu neinformuodami pareiškėjos apie jos prašymų nagrinėjimo rezultatus, pažeidė asmenų prašymų nagrinėjimo viešojo administravimo institucijose tvarką reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus. Į Seimo kontrolierės rekomendaciją imtis priemonių, kuriomis ateityje būtų užtikrintas tinkamas asmenų prašymų nagrinėjimo viešojo administravimo institucijose tvarką reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų, kartu ir asmenų teisės į gerą viešąjį administravimą, įgyvendinimas, buvo atsižvelgta.

Tiriant kitą skundą buvo nustatyta, kad pareiškėjas, dėl, jo manymu, namo palėpėje neteisėtai vykdomų statybų pateikęs Vilniaus apskrities viršininko administracijai tris skundus, atsakymą gavo tik į vieną, taigi į du jo skundus atsakyta nebuvo ir taip buvo pažeisti Viešojo administravimo įstatymo reikalavimai bei pareiškėjo teisė į tinkamą viešąjį administravimą Vilniaus apskrities viršininko administracijoje. Tai buvo ne pirmas atvejis, kai, Seimo kontrolierei tiriant piliečių skundus dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamento pareigūnų veiksmų, buvo nustatoma panašaus pobūdžio pažeidimų. Seimo kontrolierė atkreipė Vilniaus apskrities viršininko A. Macaičio dėmesį į nustatytus darbo su asmenų prašymais ir skundais minėtame departamente trūkumus ir rekomendavo

imtis priemonių, kad ateityje jų būtų išvengta bei būtų pagerintas piliečių ir kitų asmenų aptarnavimas šiame padalinyje. Iš Seimo kontrolieriui pateiktos informacijos darytina išvada, kad į šias rekomendacijas buvo atsižvelgta.

Ataskaitiniu laikotarpiu buvo išnagrinėtas jau ne pirmas skundas, kuriame piliečiai piktinosi tuo, kad jų prašymą, kuris yra adresuotas, pavyzdžiui, departamento direktoriui, nagrinėjo ir atsakymą parengė žemesnio rango pareigūnas, tarkim, departamento poskyrio vedėjas. Tiriant vieną tokį skundą buvo nustatyta, kad pagal poskyrio vedėjo pareigybės aprašymą šiam pareigūnui yra suteikta teisė rengti ir teikti informaciją savo veiklos klausimais savivaldybės ir departamento vadovams, žiniasklaidos atstovams, piliečiams ir organizacijoms. Atsižvelgus į tai, vienareikšmiškai teigti, kad minėtasis pareigūnas neturėjo teisės suteikti pareiškėjoms jų prašomos informacijos, t. y. pasirašyti atsakymo į jų prašymą. Seimo kontrolierė neturėjo pakankamo pagrindo. Tačiau Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad tinkamo viešojo administravimo, taip pat valstybės tarnautojo etikos bei pagarbos asmeniui, kuris kreipiasi į viešojo administravimo instituciją, principai suponuoja išvadą, kad tuo atveju, kai pareiškėjas savo prašymą adresuoja konkrečiam ir turinčiam įgaliojimus šį prašymą nagrinėti valstybės tarnautojui, tuo labiau institucijos ar jos struktūrinio padalinio vadovui, atsakyti jam turėtų būti šis pareigūnas. Dėl to tuomečiam Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento direktoriui L. Naujokaičiui buvo rekomenduota į tai atsižvelgti departamente organizuojant darbą su asmenų skundais, prašymais, pareiškimais.

TEISĖ Į SAUGIĄ IR EKOLOGIŠKĄ APLINKĄ

Skundų dėl teritorijų planavimo problematika

Pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nuostatas teritorijų planavimas, savivaldybės teritorijos bendrojo plano ir detalių planų sprendinių įgyvendinimas yra viena iš savivaldybės priskirtų funkcijų. Ataskaitiniais metais, kaip ir ankstesniais, Seimo kontrolierė tyrė nemažai skundų dėl į Vilniaus apskrities teritoriją įeinančių savivaldybių pareigūnų, vykdančių administravimo funkcijas teritorijų planavimo procese, veiksmų. Daugiausia ištirta skundų dėl su teritorijų detaliuoju planavimu susijusių Vilniaus miesto savivaldybės pareigūnų veiksmų. Paminėtini skundai, kurių tyrimo metu nustatyta, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnai nepakankamai atidžiai vykdo savo funkcijas šioje

srityje. Tiriant vieną iš skundų buvo nustatyta, jog, pasikeitus teisinę reikšmę turinčioms aplinkybėms (pasibaigus žemės sklypo nuomos teisiniams santykiams, nuomojamojo žemės sklypo detaliojo planavimo organizatoriui nustojus būti šio žemės sklypo valdytoju) Savivaldybės pareigūnai laiku nenutraukė nuomojamojo žemės sklypo planavimo organizatoriaus teisių valstybinės žemės sklypo detaliam planui rengti perleidimo sutarties, kuri nebeatitiko įstatymo reikalavimų, taip pat neužkirto kelio planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų įgyvendinimui, neatitinkančiam Teritorijų planavimo ir kitų teisės aktų reikalavimų. Atsižvelgus į Seimo kontrolierės pateiktą rekomendaciją, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorius G. Paluckas priėmė sprendimą minėtą sutartį nutraukti.

Seimo kontrolierė, tirdama skundus dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų detaliojo planavimo procese, nustatė, jog rengiant detaliuosius planus išlieka aktuali visuomenės teisės dalyvauti teritorijos detaliojo plano rengimo procese problema. Tirdama vieną iš skundų, Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, jog teritorijų planavimo viešumą užtikrinančias procedūras reglamentuojantys teisės aktai nenumato specialaus reikalavimo apie detaliojo plano viešąjį svarstymą informuoti nustatyta tvarka įsteigtas gyvenamųjų vietovių bendruomenes, nors, kaip rodo praktika, būtent šios bendruomenės, kurių pagrindinis uždavinys yra rūpintis bendruomenės narių interesais ir atstovauti bendruomenei, yra vienos iš aktyviausių teritorijų planavimo procesų dalyvės.

Seimo kontrolierė pareiškė nuomonę, jog tam, kad bendruomenėms būtų sudarytos geresnės sąlygos dalyvauti detaliųjų planų ir kitų teritorijų planavimo dokumentų rengimo procese ir joms, ginant bendruomenės narių interesus, teikti siūlymus dėl šių dokumentų sprendinių, būtų tikslinga, greta kitų jau nustatytų teritorijų planavimo viešumą užtikrinančių priemonių, numatyti ir specialų reikalavimą planavimo organizatoriams – apie rengiamus detaliuosius planus ir jų procedūras informuoti gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovus.

Seimo kontrolierė, ištyrusi minėtą skundą, ir naudodamasi teise teikti su teisės aktų tobulinimu susijusias rekomendacijas, pasiūlė Vyriausybei, siekiant sudaryti geresnes sąlygas gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovams dalyvauti detaliųjų planų ir kitų teritorijų planavimo dokumentų rengimo procese, apsvarstyti galimybes papildyti Visuomenės dalyvavimo teritorijų planavimo procese nuostatus, juose, greta kitų jau nustatytų teritorijų planavimo viešumą užtikrinančių priemonių, numatant reikalavimą planavimo organizatoriams apie rengiamus detaliuosius planus ir jų procedūras informuoti gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovus. Tuometis Lietuvos Respublikos aplinkos ministras A. Kundrotas,

išnagrinėjęs Seimo kontrolierės rekomendaciją, pareiškė nuomonę, jog besidomintiems ir suinteresuotiems visuomenės nariams savanoriškai dalyvauti detaliojo plano rengimo procese sąlygos sudarytos ir numatytų priemonių ir procedūrų pakanka, kad informacija apie planuojamą teritoriją pasiektų suinteresuotus gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovus, tačiau informavo, jog Aplinkos ministerija renka medžiagą apie Visuomenės dalyvavimo nuostatų taikymą ir rengia jų pakeitimus, siekdama geresnės nuostatų taikymo praktikos, o Seimo kontrolierės rekomendaciją dėl Visuomenės dalyvavimo teritorijų planavimo procese nuostatų papildymo bus galima įgyvendinti nustatyta tvarka priėmus Vietos savivaldos įstatymo pakeitimus, nustatančius gyvenamųjų vietovių bendruomenių, jų atstovų statusą ir santykius su savivaldos institucijomis.

2005 ir 2006 m. ataskaitose Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į problemas, susijusias su Vilniaus rajono žemės savininkų teisėmis rengti detaliuosius planus, keičiančius pagrindinę tikslinę žemės naudojimo paskirtį iš žemės ūkio paskirties į kitos paskirties žemę. Ypatingas dėmesys atkreiptinas į tai, jog nepaisant to, kad Vilniaus rajono bendrojo plano rengimo terminas baigėsi 2007 m. gruodžio 31 d., tačiau iki šiol jis dar nėra patvirtintas (planas pradėtas rengti dar 2001 m.). Taigi tikėtina, jog žemės paskirties keitimo procedūra nebus pradėta 2008 metais. Tokia padėtis, Seimo kontrolierės nuomone, pažeidžia piliečių, kaip žemės savininkų, teises ir jų teisėtus lūkesčius bei neskatina Vilniaus rajono socialinės ekonominės plėtros.

Skundų dėl statybos leidimų ir statybų valstybinės priežiūros problematika

Šios kategorijos skunduose pareiškėjai nurodydavo Vilniaus apskrities viršininko administracijos ir į šios apskrities teritoriją įeinančių savivaldybių pareigūnų Lietuvos Respublikos statybos įstatymo ir statybos procesą reglamentuojančių poįstatyminių aktų nesilaikymo faktus. Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai, kurių kompetencijai priskirta vykdyti statybų valstybinės priežiūros funkcijas, pareiškėjų dažniausiai kaltinami netinkamu reagavimu į jų pareiškimuose nurodytus savavališkos statybos arba statybos, rekonstrukcijos, remonto, pažeidžiant normatyvinių statybos techninių dokumentų reikalavimus, atvejus. Savivaldybių pareigūnai pareiškėjų kaltinami be pagrindo suderinę projektus ir neteisėtai išdavę statybos leidimus. Pažymėtina tai, kad daugeliu atveju tokio pobūdžio skundai gaunami iš asmenų, kurių manymu, tam tikro statinio statyba pažeidžia jų, kaip privačių asmenų, interesus arba viešąjį interesą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ataskaitiniu laikotarpiu buvo tiriami skundai, susiję su administraciniais sprendimais dėl savavališkų statybų, priimtais iki Statybos įstatymo pakeiti-

mo (2006-10-17, Nr. X-857), panaikinusio galimybę, nustačius savavališkos statybos faktą, jei statinio statyba gali būti vykdoma, leisti statytojui (užsakovui) įteisinti savavališkai pastatytą statinį, įsigaliojimo, todėl nagrinėjant pareiškėjų skundus buvo taikomos šių sprendimų surašymo metu galiojusių teisės aktų nuostatos.

Tiriant skundus dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamento (toliau – TPSVPD) pareigūnų veiksmų (neveikimo) vykdam statybų valstybinę priežiūrą, šalinant savavališkų statybų padarinius, ne kartą nustatyta, kad TPSVPD pareigūnai netinkamai vykdė jiems Statybos įstatymu priskirtas statybų valstybinės priežiūros funkcijas. Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad TPSVPD pareigūnų veiklai būdinga tendencija, jog jie, gavę pranešimus apie galimas neteisėtas statybas, imasi statybų valstybinės priežiūros veiksmų, t. y. surašo statinio statybos sustabdymo aktą, pateikia reikalavimą, įpareigojantį statytoją parengti projektą bei įstatymų nustatyta tvarka jį suderinti ir kt., tačiau vėliau nekontroliuoja pateikto reikalavimo įvykdymo.

Seimo kontrolierė, ištyrusi tokio pobūdžio skundus, atkreipė Vilniaus apskrities viršininko administracijos TPSVPD direktoriaus A. Kuisio dėmesį į netinkamo ir neefektyvaus statybų valstybinės priežiūros funkcijų atlikimo faktus. Be to, ataskaitiniu laikotarpiu nagrinėjant pareiškėjų skundus pastebėta, jog kai kuriais atvejais TPSVPD pareigūnai vilkino atlikti jiems priskirtas statybų valstybinės priežiūros funkcijas. Vieno iš skundų tyrimo metu buvo nustatyta, kad pareigą tikrinti, ar vykdoma statinio statyba nėra savavališka; ar statybos metu nepažeidžiami statinio projekto sprendiniai, įstatymų, normatyvinių statybos techninių dokumentų reikalavimai, Departamento pareigūnai tinkamai atliko tik po to, kai Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos, Seimo kontrolierės prašymu atlikusi patikrinimą, pareikalavo vykdyti Lietuvos Respublikos statybos įstatyme ir kituose statybą reglamentuojančiuose teisės aktuose numatytas statybų valstybinės priežiūros funkcijas.

2007 m. į Seimo kontrolierių įstaigą kreipėsi Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento Kultūros paveldo skyriaus vedėjas Vitas Karčiauskas, kuris informavo, kad Vilniaus apskrities viršininko administracijos TPSVPD pareigūnai nesiėmė priemonių dėl savavališkų statybų, vykdomų Vilniaus senamiestio teritorijoje.

Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į savavališkų statybų prevencijos ir padarinių šalinimo Vilniaus senamiestyje aktualumą, nusprendė pradėti tyrimą savo iniciatyva dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos pareigūnų veiksmų, vykdam statybų valstybinę priežiūrą ir likviduojant savavališkų statybų padarinius Vilniaus senamiestyje, įvertinimo.

Remiantis Statybos įstatymo nuostatomis, išduotas statybos leidimas gali būti panaikintas tik teismine tvarka, todėl piliečiai, manydami, kad išduotas statybos leidimas pažeidžia jų teises, šio leidimo teisėtumą turi nugrinčyti teisme. Nepaisant to, Seimo kontrolieriui taip pat tenka tirti skundus, dėl savivaldybių (dažniausiai Vilniaus miesto savivaldybės) pareigūnų veiksmų, susijusių su statybos leidimo išdavimu. Reikia pastebėti, kad kai kurie iš šių skundų buvo pripažinti pagrįstais. Paminėtinas atvejis, kai Vilniaus miesto savivaldybės Miesto plėtros departamentas išdavė statybos leidimą buto rekonstrukcijai vykdyti, dar neišsiaiškinus atliktų statybos darbų teisėtumo, nors Vilniaus miesto savivaldybė buvo gavusi informaciją apie galimus be rekonstrukcijos projekto ir statybos leidimo, t. y. savavališkai, vykdomus buto rekonstrukcijos darbus, kuriais galimai pažeidžiamos namo bendraturčių teisės, jų turtui daroma žala. Šis savivaldybės pareigūnų sprendimas užkirto galimybę bendraturčių ginčą išspręsti be teismo nagrinėjimo, nes, kaip jau buvo minėta pirmiau, išduotas statybos leidimas gali būti panaikintas tik teismine tvarka.

Tiriant vieną iš aptariamų, su statybos procesu susijusių, problematikos skundų, buvo nustatyta, jog Statybos techninio reglamento „Gyvenamieji pastatai“ tam tikrų nuostatų taikymas nėra pakankamai aiškus, todėl juo vadovaujantis galimos įvairios interpretacijos, pavyzdžiui, nėra aišku, kaip turi būti nustatyti atstumai tarp daugiabučių ir individualios statybos namų sklypų. Minėto reglamento nuostatos nurodo atstumus tarp sklypų 1–2 aukštų namų ir tarp daugiabučių (daugiaaukščių namų). Tvirtinant sklypų detaliuosius planus, tarp skirtingo aukštingumo namų gali būti taikomas ir vienas, ir kitas nurodytas atvejis. Detaliojo plano sprendiniai, nustatantys mažus atstumus tarp sklypų, gali pabloginti trečiųjų asmenų gyvenimo kokybę, pažeisti jų teises. Seimo kontrolierė, įvertinusi šias aplinkybes, rekomendavo tuomečiam Lietuvos Respublikos aplinkos ministrui A. Kundrotui apsvarstyti pirmiau minėto teisės akto papildymo ar pakeitimo tikslingumą. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, išnagrinėjusi šią Seimo kontrolierės rekomendaciją, informavo, jog yra rengiamas statybos techninis reglamentas „Daugiabučiai gyvenamieji pastatai“, kuris pakeis dabar galiojantį reglamentą. Minėtame naujai rengiamame reglamento projekte „mažiausi atstumai nuo statinių iki gretimų sklypo ribos bus nurodyti kita redakcija“. Deja, toks pakeitimas dar nėra priimtas.

NAUJOS PROBLEMATIKOS SKUNDAI

Sveikatos priežiūros įstaigų koncesija

Seimo kontrolierė ištyrė Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto perduotą Vilniaus miesto Naujosios Vil-

nios gyventojų iniciatyvinės grupės narių skundą dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų Vilniaus miesto savivaldybei vykdant Naujosios Vilnios poliklinikos veiklos priežiūros perdavimą privačiam investuotojui koncesijos sutarties pagrindu. Seimo kontrolierė, nevertindama Naujosios Vilnios poliklinikos pertvarkos (valdymo ir ūkio perdavimo koncesijos pagrindu privačiam investuotojui) ūkinio ir ekonominio tikslingumo, pagal jai priskirtą kompetenciją įvertino, ar, prieš priimant svarbų gyventojų bendruomenės daliai sprendimą dėl Naujosios Vilnios poliklinikos veiklos ir ūkio koncesijos, buvo iki galo užtikrintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos visuomenės narių teisės, buvo laikomasi viešumo ir reagavimo į gyventojų nuomonę principų.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad Vilniaus miesto savivaldybės iniciatyva viešosios įstaigos Naujosios Vilnios poliklinikos veiklą ir ūkį perduoti privačiam investuotojui nuo pat jos paskelbimo iki sprendimo šiuo klausimu priėmimo sukėlė didžiulį rezonansą visuomenėje. Tiek poliklinikos pacientai, tiek personalas, tiek ir medikų profesinės sąjungos abejojo šio sumanymo tikslingumu ir protestavo prieš tokio pobūdžio permainą. Pažymėtina, kad nors poliklinikos pertvarkos tikslai ir būtinumas gerinti šios įstaigos darbą nekėlė visuomenei abejonių, tačiau buvo prieštaraujama pasirinktam pertvarkos būdui, t. y. poliklinikos veiklos ir ūkio priežiūros perdavimui privačiam investuotojui.

Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad vietos savivaldos principai, tokie kaip atsakingumo rinkėjams, gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus, veiklos skaidrumo, viešumo ir reagavimo į gyventojų nuomonę, įpareigoja savivaldybių institucijas priimant su bendrais visuomenės (jos dalies) interesais susijusius sprendimus ne tik aiškinti, kas ir kodėl daroma, bet ir atsižvelgti į jos pareikštą pagrįstą nuomonę. Seimo kontrolierė skundo tyrimo metu įvertinusi Vilniaus miesto savivaldybės pareigūnų taikytas Naujosios Vilnios poliklinikos pertvarkos viešumą užtikrinančias priemones neturėjo pakankamo teisinio pagrindo teigti, kad visuomenė nebuvo informuota apie numatomus sprendimus, kad jai nebuvo aiškinama, kas ir kodėl bus daroma, kad nebuvo atsakoma į pateiktus klausimus. Tačiau Vilniaus savivaldybė neatsižvelgė į pagrįstą suinteresuotos visuomenės norą, kad būtų išanalizuoti ir apsvarstyti alternatyvūs, visuomenės nuomone, galimi ir jai priimtini būdai pagerinti VŠĮ Naujosios Vilnios poliklinikos darbą nepritraukiant privataus kapitalo, t. y. buvo užsakyta, vadinasi, ir atlikta tik poliklinikų veiklos ir (ar) ūkio perleidimo privačiam investuotojui galimybių studija. Savivaldybė visuomenės nuomonės neanalizavo, nenagrinėjo, vadinasi, ir nesudarė sąlygų visuomenei įsitikinti, kad Savivaldybės pasirinkta kryptis poliklinikos problemas spręsti privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimo būdu yra pati tinkamiausia.

Seimo kontrolierė, ištyrusi skundą, konstatavo, kad visuomenės teisė dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jos teisėtais ir pagrįstais interesais, sprendžiant VšĮ Naujosios Vilnios poliklinikos pertvarkos klausimą, nebuvo iki galo įgyvendinta. Seimo kontrolierė pažymėjo, kad savivaldybės institucijos, spręsdamos jos kompetencijai priskirtus su visuomenės interesais susijusius klausimus, privalo ieškoti kompromiso, o ne konfrontuoti su visuomene. O šį tikslą galima pasiekti tik atsižvelgiant į visuomenės pagrįstą nuomonę ir analizuojant bei svarstant galimus alternatyvius problemų sprendimo būdus. Tik taip dirbant galima užtikrinti realų konstitucinių demokratinio valdymo, piliečių teisių bei valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principų įgyvendinimą.

Seimo kontrolierė atkreipė tuomečio Vilniaus miesto savivaldybės mero Artūro Zuoko dėmesį į jos pažymoje nurodytus visuomenės teisės dalyvauti priimant su jos teisėtais ir pagrįstais interesais susijusius sprendimus netinkamo įgyvendinimo faktus, įgyvendinant Naujosios Vilnios poliklinikos koncesiją, ir rekomendavo imtis priemonių, užkirsiančių kelią analogiškiems pažeidimams ateityje. Į Seimo kontrolierės išvadas buvo atsižvelgta Vilniaus miesto savivaldybės tarybai nagrinėjant klausimą ir priimant sprendimą dėl Naujosios Vilnios poliklinikos veiklos ir ūkio priežiūros koncesijos sutarties nutraukimo.

Švietimo sistemos problemos

2007 metais Seimo kontrolierė ištyrė pirmąjį skundą dėl švietimo sistemos pertvarkos organizavimo Vilniaus mieste, vidurinės mokyklos steigimo ir statybos Balsiuose, netinkamų ugdymo sąlygų Jeruzalės vidurinės mokyklos filiale.

Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į skundo tyrimo metu nustatytas aplinkybes, padarė išvadą, jog Vilniaus miesto savivaldybės administracija, planuodama Vilniaus miesto mokyklų tinklo pertvarką ir tvirtindama Savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų pertvarkos 2005–2012 metų bendrąjį planą, nepažeidė Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų; numatydama steigti Balsių pagrindinę mokyklą ir Verkių gimnaziją, vadovavosi Švietimo įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatomis, aktyviai ieškojo Balsių mokyklos statybos finansavimo tiek valstybės biudžeto, tiek privačiomis lėšomis (koncesija) galimybių.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog Seimo kontrolierė nustatė, kad pradinė mokykla – Jeruzalės vidurinės mokyklos filialas – neatitinka ugdymo įstaigai keliamų reikalavimų, t. y. švietimo teikėjas nevykdo Švietimo įstatymo jam nustatytos pareigos sudaryti mokiniams higienos normas atitinkančias ugdymo sąlygas, bei atkreipė Vilniaus miesto savivaldybės dėmesį į tai, jog šioje pradinėje mokykloje nesudarant higienos normas atitinkančių ugdymo sąlygų pažeidžiamas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui ir valstybės institucijoms principas, Lietuvos Respublikos

švietimo įstatymas, vietos savivaldos ir švietimo principai (žmogaus teisių bei laisvių užtikrinimo ir gerbimo, bendrasis humaniškumo) bei pareiškėjos (jos vaikų, taip pat kitų šioje mokykloje besimokančių vaikų) teisės į tinkamą ugdymo procesą. Atsižvelgusi į šias aplinkybes, Seimo kontrolierė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymu bei siekdama užtikrinti visų mokinių vienodas teises mokytis higienos normas atitinkančiomis ugdymo sąlygomis, pažymoje pateikė savo nuomonę, jog būtų teisinga ir tikslinga vaikams, nustatyta tvarka pareiškusiems norą mokytis mokykloje, atitinkančioje švietimo įstatymo nustatytus reikalavimus, tarp jų, ir pareiškėjos vaikams, sudaryti galimybę mokytis tokioje mokykloje, bei rekomendavo Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriui G. Paluckui atkreipti ypatingą dėmesį į higienos normų neatitinkančias mokinių ugdymo sąlygas minėtoje pradinėje mokykloje ir imtis priemonių šioms sąlygoms pagerinti. Nesant galimybių tai padaryti, sudaryti sąlygas pageidaujantiems šios mokyklos vaikams mokytis kitose Vilniaus miesto mokyklose, atitinkančiose įstatymo reikalavimus.

Savivaldybė, išnagrinėjusi Seimo kontrolierės rekomendacijas, informavo apie atliktus ir atliekamus pradinės mokyklos ugdymo sąlygų būklės gerinimo darbus bei apie tai, jog 2008 m. pradžioje rengiamas konkursas, kuriame kviečiamos dalyvauti naują Balsių mokyklą koncesijos pagrindais norinčios statyti bendrovės, o Verkių seniūnijos Žaliųjų ežerų ir kitose gatvėse gyvenantiems mokiniams buvo pasiūlyta tęsti mokymąsi gretimose seniūnijosse veikiančiose Vilniaus Fabijoniškių ir Simono Stanevičiaus vidurinėse mokyklose, dirbančiose viena pamaina.

Dėl Savivaldybės mero teisės registruoti civilines santuokas

2007 metais Seimo kontrolierė baigė savo iniciatyva pradėtą tyrimą dėl tuomečio Vilniaus miesto savivaldybės mero A. Zuoko veiksmų civilinės santuokos registravimo procedūroje teisėtumo. Tyrimas buvo pradėtas pagal žiniasklaidoje pateiktą informaciją, kad Vilniaus miesto meras A. Zuokas sutuokė Savivaldybės darbuotoją.

Civilinės būklės aktų registravimas yra valstybės funkcija, perduota savivaldybėms. Santuokos sudarymas yra vienas iš civilinės būklės aktų, kuris įforminamas santuokos akto įrašu ir jo pagrindu išduotu santuokos liudijimu. Santuoką registruoti, vadinasi, atlikti visas su jos sudarymu susijusias privalomas procedūras ir pasirašyti visus su santuokos registravimu susijusius dokumentus, yra įgalioti civilinės metrikacijos įstaigos (Vilniaus mieste tai Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Teisės departamento Civilinės metrikacijos skyriaus) pareigūnai. Savivaldybės merui įstatymu teisė tuokti, vadinasi, atlikti su santuokos sudarymu susijusias privalomas procedūras ir pasirašyti su santuokos registravimu susijusius dokumentus, nėra suteikta.

Iš žiniasklaidoje pateiktų tuomečio Vilniaus miesto savivaldybės mero interviu turinio buvo matyti, kad meras žurnalistams teigė, jog tuokė jaunuosius, atlikdamas įstatyme numatytas tam tikras procedūras, patvirtindamas parašu jų santuoką. Žiniasklaidoje pateikti teiginiai, leidžiantys suprasti, kad meras sutuokė jaunavedžius, taip pat informacija apie tai, kad tokią teisę Savivaldybės merui suteikia įstatymas ir kad meras ketina tai daryti ir ateityje, sukėlė Seimo kontrolieriui, kurios viena iš pareigų yra kontroliuoti, jog pareigūnai jiems suteiktus įgaliojimus naudotų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus, abejonių mero veiklos teisėtumu, tačiau tyrimo metu tai nebuvo patvirtinta. Tyrimo metu išanalizavusi visas su santuokos registravimu susijusias aplinkybes, Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad santuoką įregistravo, t. y. santuokos akto įrašą padarė, jį pasirašė ir santuokos liudijimą išdavė, taip pat kitas privalomas santuokos registravimo procedūras atliko, vadinas, ir jaunavedžius sutuokė, ne Vilniaus miesto savivaldybės meras, o tam įgalioti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Teisės departamento Civilinės metrikacijos skyriaus pareigūnai. Iš tyrimo medžiagos buvo matyti, kad Vilniaus miesto savivaldybės mero vaidmuo santuokos metu buvo toks, kad jis pasveikino jaunuosius. Įvertinus tai, konstatuoti, kad Vilniaus miesto savivaldybės meras registruojant santuoką, vykdė Civilinės metrikacijos skyriaus darbuotojų funkcijas, nebuvo pagrindo.

Seimo kontrolierė rekomendavo tuomečiam Vilniaus miesto savivaldybės merui A. Zuokui ateityje vengti situacijų, kurios sukeltų abejonių jo veiklos teisėtumu, bei informavo Lietuvos Respublikos teisingumo ministrą Petrą Bagušką apie Civilinės metrikacijos taisyklių trūkumus, kurie sudaro ar gali sudaryti sąlygas miestų ir rajonų savivaldybių administracijų civilinės metrikacijos skyriaus darbuotojams ir kitiems pareigūnams savaip interpretuoti Civilinės metrikacijos taisykles. Be to, atsižvelgusi į tai, kad žiniasklaidoje pateikta informacija, jog meras ateityje tuoks jaunavedžius, sukėlė susidomėjimą ir tokio pobūdžio Savivaldybės mero veikla visuomenėje iš esmės vertinama teigiamai, Seimo kontrolierė prašė pareikšti Ministerijos nuomonę apie tikslingumą ir galimybes įstatymu suteikti savivaldybių merams teisę registruoti civilines santuokas. Teisingumo ministerija Seimo kontrolierę informavo, kad jos siūlymas dėl Civilinės metrikacijos taisyklių trūkumų pašalinimo bus svarstomas rengiant šio teisės akto pakeitimo projektą, tačiau nuomonei dėl suteikimo savivaldybių merams teisės registruoti civilines santuokas nebuvo pritarta.

Savivaldybių funkcija išduoti dokumentus, patvirtinančius faktinę padėtį

Seimo kontrolierė, tirdama skundus dėl Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos pareigūnų galimo biurokratizmo, atkreipė dėmesį į tai, jog Savivaldybė kartais nevykdo jai Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu nustatytos funkcijos išduoti gyventojams faktinę padėtį patvirtinančius dokumentus.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 31 straipsnio 3 dalies 4 punktą nustato, kad seniūnas išduoda seniūnijai priskirtos teritorijos gyventojams faktinę padėtį patvirtinančius dokumentus, išskyrus atvejus, kai tai pagal teisės aktus turi būti patvirtinta kitais dokumentais. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 677 straipsnis nustato, kad antstolis tais atvejais, kai apribojamos visos nuosavybės teisės į skolininko turtą ar turtas perduodamas saugoti arba administruoti kitiems asmenims <...>, turi sudaryti šio turto aprašą. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.245 straipsnis nustato, kad turto aprašą sudaro turto administratorius.

Apibendrinusi pirmiau nurodytų teisės aktų nuostatas, Seimo kontrolierė konstatavo, jog Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas nenustato konkrečios seniūnų funkcijos sudaryti turto aprašus, tačiau seniūnijos seniūnas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 31 straipsnio 3 dalies 4 punktu, seniūnijai priskirtos teritorijos gyventojui prašant turėtų išduoti jam faktinę jo turto padėtį patvirtinantį dokumentą. Pažymėtina tai, kad, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, pareiškėjui, kurie kreipėsi į Šalčininkų rajono seniūnijas šiuo klausimu, problemos buvo išspręstos.

SEIMO KONTROLIERĖS REKOMENDACIJOS

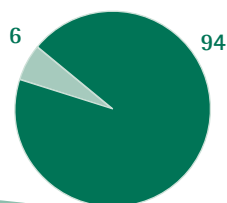
Seimo kontrolierių veiklos tikslas yra ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms. Seimo kontrolierius savo veikla siekia gerinti viešąjį administravimą, t. y. kad viešojo administravimo institucijos tinkamai vykdytų joms priskirtas viešojo administravimo funkcijas, kad problemas, susijusias su asmenų teisių įgyvendinimu, spręstų iš esmės, o ne laikantis nereikalingų formalumų, įvertintų jau nustatytus pažeidimus ir imtųsi priemonių panašaus pobūdžio pažeidimų išvengti ateityje.

Įgyvendindama Seimo kontrolierių įstatymu Seimo kontrolieriams nustatytus tikslus, Seimo kontrolierė ataskaitiniu laikotarpiu viešojo administravimo subjektams pateikė 189 rekomendacijas, kuriomis siekė, kad būtų pašalinti skundų tyrimų metu nustatyti pažeidimai, jų priežastys bei sąlygos.

Rekomendacija	Rekomendacijų skaičius
Atkreipti pareigūnų dėmesį į aplaidumą darbe, įstatymų ar kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus ir siūlyti imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos	94
Siūlyti kolegialiai institucijai ar pareigūnui įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti ar pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus ar siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimtini dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo	60
Siūlyti kolegialiai institucijai, įstaigos vadovui ar aukštesniajai pagal pavaldumą institucijai ir įstaigai skirti nusižengusiems pareigūnams tarnybinės (drausminės) nuobaudas	9
Pasitelkti Vyriausybės įstaigų, taip pat ministerijų, apskričių bei savivaldybių pareigūnus, apskričių viršininkų administracijų ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnus bei ekspertus	8
Informuoti Seimą, Vyriausybę bei kitas valstybės institucijas ir įstaigas ar atitinkamos savivaldybės tarybą apie šiuurkščius įstatymų pažeidimus arba įstatymų ar kitų teisės aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas	6
Siūlyti Seimui, Vyriausybei, kitoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kad būtų pakeisti įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai, varžantys žmogaus teises ir laisves	4
Pranešti Seimui, Respublikos Prezidentui ar Ministrui Pirmininkui apie ministrų ar kitų Seimui, Respublikos Prezidentui ar Vyriausybei atskaitingų pareigūnų padarytus pažeidimus	1
Siūlyti Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai įvertinti, ar pareigūnas nepažeidė Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo	1
Netirdama Seimo kontrolieriaus kompetencijai nepriskirto skundo iš esmės, pateikė siūlymus ar pastabas atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės	1
Tarpininkauti siekiant skunde keliamą problemą išspręsti gera valia	5

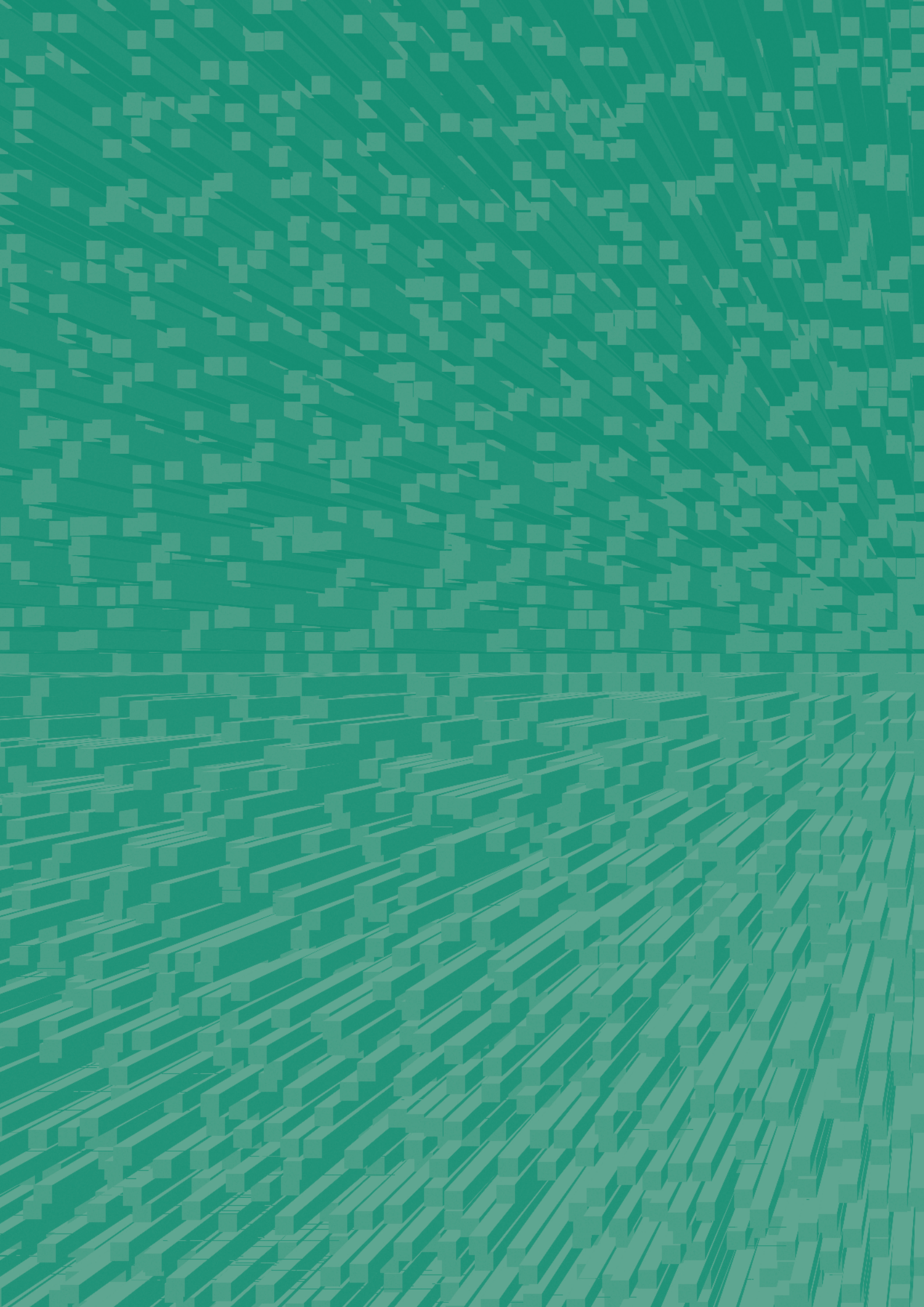
Pagal Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalį Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją) privalo nagrinėti institucija ir įstaiga ar pareigūnas, kuriems toks siūlymas (rekomendacija) adresuojamas, ir apie nagrinėjimo rezultatus informuoti Seimo kontrolierių. Atitinkamų institucijų pateiktos informacijos apie Seimo kontrolierės rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus analizė patvirtina, kad iš 136 rekomendacijų, kurių įgyvendinimas buvo kontroliuojamas, per 2007 metus buvo atsižvelgta arba iš dalies atsižvelgta į 91 Seimo kontrolierės pateiktą rekomendaciją, neatsižvelgta – į 5 rekomendacijas, 40-ties rekomendacijų įgyvendinimas ataskaitos rengimo metu tebėra kontroliuojamas. Tai, kad kai kurių rekomendacijų įgyvendinimo rezultatai nežinomi iki šiol, priklauso nuo to, jog didžioji tebekontroliuojamų rekomendacijų dalis yra susijusi su nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo procesu ir jų įgyvendinimas paprastai yra ilgalaikio pobūdžio. Diagramoje atsispindi 2007 metais Seimo kontrolierės pateiktų rekomendacijų rezultatai procentais.

Atsižvelgta į rekomendacijas **94%**
Neatsižvelgta į rekomendacijas **6%**

Nemažai konkrečių Seimo kontrolierės pateiktų rekomendacijų ir jų įgyvendinimas yra aprašytas pirmesniuose šios ataskaitos skyriuose. Paminėtina tik tai, kad, kaip ir ankstesniais metais, buvo atsižvelgta ne į visas rekomendacijas, kuriose Seimo kontrolierė siūlė įvertinti pažeidimus padariusių pareigūnų veiksmus ir spręsti jų atsakomybės klausimą. Tam tikrais atvejais į tokias Seimo kontrolierės rekomendacijas atsižvelgta nebuvo dėl nutrūkusių tarnybinių santykių, pasitaikė atvejų, kai atsakomybės klausimas nebuvo svarstomas institucijos vadovui nepripažinus pareigūnų padaryto pažeidimo arba iš viso nemotyvuojant, dėl kokių priežasčių šis klausimas nesvarstomas. Kitos neįgyvendintos Seimo kontrolierės rekomendacijos yra susijusios su piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimu, pavyzdžiui, Vilniaus miesto savivaldybės administracija atsisakė formuoti pretendui grąžinimui natūra žemės sklypą, motyvuodama, jog pareiškėjas kreipėsi į teismą, todėl Savivaldybė šį klausimą spręs atsižvelgdama į tai, koks bus teismo sprendimas; Vilniaus apskrities viršininko administracija atsisakė priimti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo, motyvuodama tuo, jog ginčo žemė yra valstybės išperkama, nors Seimo kontrolierė siūlė spręsti šios žemės grąžinimo klausimą, kritikuodama tokią poziciją.

Palyginti su 2006 metais, per ataskaitinį laikotarpį rekomendacijų, į kurias buvo atsižvelgta, padidėjo beveik 10 proc. (nevertinamos rekomendacijos, kurių įgyvendinimas ataskaitos rengimo metu dar yra kontroliuojamas). Tai rodo teigiamą tendenciją, kuri patvirtina ne tik viešojo administravimo institucijų, kurioms buvo adresuotos Seimo kontrolierės rekomendacijos, vadovų atsakingesnę požiūrį į šias rekomendacijas, bet ir Seimo kontrolierės darbo efektyvumą.

Seimo kontrolierės Zitos Zamžickienės

veiklos ataskaita
2007 m. sausio 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d.

Seimo kontrolierė pagal Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą ir Seimo kontrolierių įstaigos valdybos nutarimu patvirtintą Seimo kontrolierių pasiskirstymą veiklos sritimis tyrė piliečių skundus dėl:

- Alytaus apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Alytaus miesto, Alytaus, Lazdijų, Varėnos rajonų, Druskininkų savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų;
- Klaipėdos apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Klaipėdos, Palangos miestų, Klaipėdos, Kretingos, Skuodo, Šilutės rajonų, Neringos savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų;
- Marijampolės apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Šakių, Vilkaviškio rajonų, Kalvarijos, Marijampolės, Kazlų Rūdos savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų;
- Šiaulių apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Šiaulių miesto, Akmenės, Joniškio, Pakruojo, Kelmės, Radviliškio, Šiaulių rajono savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų;
- Tauragės apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Jurbarko, Šilalės, Tauragės rajonų, Pagėgių savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų;
- Telšių apskrities viršininko administracijos bei jos teritorijai priklausančių Mažeikių, Plungės, Telšių rajonų, Rietavo savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnų

piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje.

Seimo kontrolierių įstatymo 3 straipsnis nustato, kad pagrindinis Seimo kontrolierių veiklos tikslas – ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms. Taigi Seimo kontrolierius tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, tiek Seimo kontrolierių įstatymo keliamus tikslus įgyvendina tirdamas skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje.

Lietuvos Respublikos teisės aktai asmenims, kurių teisės ir laisvės neteisėtai ar nepagrįstai ribojamos valdžios institucijų veiksmais, užtikrina galimybę pasirinkti įvairias savo teisių gynimo priemones, t. y. kreiptis į teismą, Seimo kontrolierių instituciją, nevyriausybinės organizacijos.

Efektyviai žmogaus teisių apsaugai būtina, kad administravimo institucijos ir visuomenė bendradarbiautų. Seimo kontrolieriai – tai žmogaus teisių gynėjai, tai tarpininkas tarp viešojo administravimo subjekto ir piliečio, tai neutralus ir nešališkas pareigūnas, todėl asmens teisė kreiptis į žmogaus teisių gynėją (Lietuvoje – Seimo kontrolierių), pripažįstama visoje Europos Sąjungoje kaip savita, prieinama neteisminė žmogaus teisių gynimo priemonė.

Per ataskaitinį laikotarpį, kaip ir ankstesniais metais, Seimo kontrolierė, tirdama pareiškėjų skundus, neretai savo iniciatyva ištirdavo ir aplinkybes, susijusias su viešuoju administravimu, taip prisidėdama prie viešojo administravimo gerinimo kuruojamose institucijose.

SKUNDAI IR JŲ TYRIMAS 2007 METAIS

2007 metais Seimo kontrolierė gavo 235 skundus dėl galimo pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. Palyginus kelių pastarųjų metų gautus skundus, matyti, kad skundų skaičius mažėja. Pavyzdžiui, 2005 metais buvo gauti 386 skundai, 2006 metais – 260.

Seimo kontrolierės nuomone, tai sąlygoja keletas priežasčių. Siekdama, kad kuo geriau būtų realizuota teisė į gerą viešąjį administravimą, Seimo kontrolierė jau nemažai metų rengia piliečių priėmimus apskrities viršininkų bei miestų (rajonų) savivaldybių administracijose. Per ataskaitinį laikotarpį tokie piliečių priėmimai buvo surengti Skuodo rajono savivaldybės administracijoje, Klaipėdos rajono savivaldybės administracijoje, Radviliškio rajono savivaldybės administracijoje, Kelmės rajono savivaldybės administracijoje. Alytaus apskrities viršininko administracijoje kartu su Lietuvos Respublikos Seimo nariu A. Kašėta buvo surengtas apskritasis stalas dėl žemės reformos pabaigos procese kylančių problemų; diskusijoje dalyvavo Alytaus apskrities viršininko administracijos, jos struktūrinių padalinių pareigūnai, Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos generalinis direktorius K. Maksvytis.

Per priėmimus miestų (rajonų) savivaldybių ar apskričių viršininkų administracijose siekiama, jog iškelti klausimai būtų sprendžiami vietoje. Taigi, vietoje sprendžiant asmens iškeltą problemą, kai dalyvauja pareiškėjas, Seimo kontrolierė bei atitinkamos institucijos pareigūnai, kurių kompetencijai priskirta spręsti konkretų klausimą, dažniausiai klausimas būna išsprendžiamas arba aptariamoms galimybėms, kaip galima padėti. Taigi piliečiui nebetenka raštu kreiptis į Seimo kontrolierę. Pažymėtina, jog ir tokiais atvejais, kai pareiškėjas nepalieka raštiško skundo, Seimo kontrolierė domisi, kaip sprendžiami piliečių priėmimo metu iškelti klausimai, t. y. atitinkamos institucijos vadovo yra prašoma raštu pateikti informaciją apie priimtus sprendimus. O piliečiui paaiškinama, kad jei atitinkamos institucijos pareigūnai nesiims jų kompetencijai priskirtų klausimų sprendimo, Seimo kontrolierė, pasinaudodama Seimo kontrolierių įstatymo jai suteikta teise, pradės tyrimą savo iniciatyva.

Piliečių priėmimų metu Seimo kontrolierė turi galimybę suteikti gyventojams kvalifikuotą teisinę konsultaciją, patarti, kur pareiškėjas turėtų ar galėtų kreiptis dėl keliamų problemų sprendimo, neretai ir patiems piliečiams primenama apie jų pareigas. Per tokius priėmimus piliečiai turi galimybę betarpiškai pabendrauti su Seimo kontroliere ir išdėstyti jiems rūpimus klausimus. Po surengtų piliečių priėmimų institucijoje yra rengiamos diskusijos prie stalo su institucijų vadovais, atsakingais pareigūnais ir aptariami piliečių priėmimo metu iškelti klausimai, problemos, ieškoma būdų, kaip juos išspręsti. Diskusijų metu pareigūnai taip pat turi galimybę Seimo kontrolierei papasakoti apie problemas, kylančias kasdieniame darbe.

Seimo kontrolierės nuomone, tokie piliečių priėmimai yra naudingi, nes, išsprendus pareiškėjų problemas priėmimo metu, Seimo kontrolierius gauna mažiau skundų, todėl gali daugiau dėmesio skirti skundams, kuriuose keliama problema būdinga didesnei grupei asmenų, turi pakartotinumą pobūdį, be to, tai skatina bendradarbiavimą tarp Seimo kontrolierės ir atitinkamos institucijos.

Antra, mažėjantį skundų skaičių galbūt sąlygoja ir tai, kad apskričių viršininkų administracijų bei vietos savivaldybių administracijų vadovai vis daugiau dėmesio skiria viešojo administravimo gerinimui, pareiškėjams suteikiama išsami ir visapusiška informacija juos dominančiais klausimais. Trečia priežastis, Seimo kontrolierės nuomone, toji, jog žemės reforma, nuosavybės teisių atkūrimo procesas eina į pabaigą.

Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalį Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą, priima sprendimą:

- 1) pripažinti skundą pagrįstu;
- 2) atmesti skundą;
- 3) nutraukti skundo tyrimą.

Skundo tyrimas nutraukiamas, kai tyrimo metu išnyksta skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, skunde keliamos problemos išsprendžiamos gera valia, arba jei skundo tyrimo metu paaiškėja aplinkybės, numatytos Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje (dėl skundo dalyko yra priimtas teismo sprendimas, skunde nurodytų

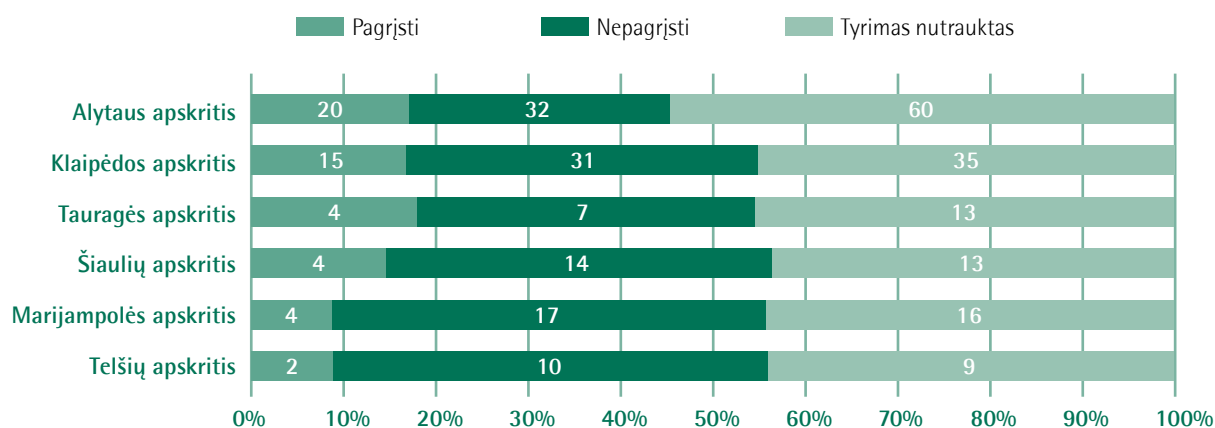
aplinkybių tyrimas nepriklauso Seimo kontrolieriaus kompetencijai, dėl skundo dalyko yra priimtas procesinis sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą ir kt.).

2007 metais Seimo kontrolierė ištyrė 222 skundus. Atlikusi skunde nurodytą aplinkybių tyrimą Seimo kontrolierė 89 kartus priėmė sprendimą skundą pripažinti pagrįstu, 154 – atmesti

kaip nepagrįstą ir 217 kartų skundo tyrimas buvo nutrauktas, o 55 kartus buvo atsisakyta skundą nagrinėti iš esmės.

Iš žemiau pateiktų lentelių (grafikų) matyti išnagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal apskričių viršinių administracijų (su jų struktūriniais padaliniais) bei vietos savivaldybių administracijas.

Išnagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal apskričių viršinių administracijas

Išnagrinėtų skundų pasiskirstymas pagal savivaldybių administracijas

	Pripažinti pagrįstais	Atmesti kaip nepagrįsti	Tyrimas nutrauktas
Akmenės r. savivaldybė			2
Alytaus m. savivaldybė	3	1	2
Alytaus r. savivaldybė	1		3
Druskininkų savivaldybė	2	3	5
Joniškio r. savivaldybė		2	2
Jurbarko r. savivaldybė	2	2	
Kalvarijos savivaldybė			
Kazlų Rūdos savivaldybė			1
Kelmės r. savivaldybė		1	
Klaipėdos m. savivaldybė	3	2	9
Klaipėdos r. savivaldybė		1	
Kretingos r. savivaldybė			6
Lazdijų r. savivaldybė	1		5
Marijampolės savivaldybė	2	4	3
Mažeikių r. savivaldybė	1	1	1
Neringos savivaldybė	2		
Pagėgių savivaldybė			
Pakruojo r. savivaldybė			1
Palangos m. savivaldybė	4	3	9
Plungės r. savivaldybė	5	1	2
Radviliškio r. savivaldybė	2	1	1
Skuodo r. savivaldybė		1	3
Šakių r. savivaldybė	3	3	
Šiaulių m. savivaldybė	1		3
Šilalės r. savivaldybė	5	4	
Šilutės r. savivaldybė	1	2	2
Tauragės r. savivaldybė	1	1	2
Telšių r. savivaldybė		4	3
Varėnos r. savivaldybė	2	4	1

Apibendrinant Seimo kontrolierės priimtus sprendimus atmesti skundą kaip nepagrįstą matyti, jog per ataskaitinius metus buvo gauta nemažai skundų, kai ištyrus pareigūnų veiksmus nebuvo nustatyta biurokratizmo ar piktnaudžiavimo atvejų, o skunduose keliamos problemos negalėjo būti sprendžiamos dėl to, kad nėra (nebuvo) priimti teisės aktai. Pavyzdžiui, tai skundai dėl valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo. Gyventojai skunduose nurodė, jog su jais nesudaromos valstybinės žemės pirkimo-pardavimo sutartys, kad nėra matuojami žemės sklypai, nors žemėtvarkos projektuose jie suformuoti. Ištyrus pareiškėjų skundus buvo nustatyta, kad valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo procesas daugiau nei vienerius metus nebuvo vykdomas dėl to, jog tik nuo šių metų įsigaliojo visi teisės aktų pakeitimai, reglamentuojantys valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimą. Taigi tokiais atvejais Seimo kontrolierius priima sprendimą skundą pripažinti nepagrįstu.

Apie 30 proc. visų priimtų sprendimų atmesti skundą buvo priimti tiriant skundus dėl nuosavybės teisių į miesto ir kaimo žemę atkūrimo, nes tyrimo metu būdavo nustatoma, kad piliečių pageidaujama susigrąžinti žemė yra užimta gyventojų asmeninio ūkio žeme, keliais arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu priskirta valstybinės reikšmės miškų plotams, t. y. pagal galiojančius teisės aktus yra priskirta valstybės išperkamai žemei ir nuosavybės teisės į šią žemę negali būti atkuriamos.

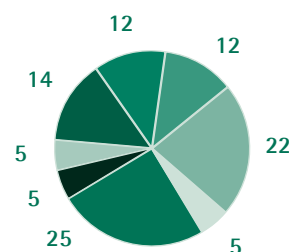
Analizuojant Seimo kontrolierės priimtus sprendimus nutraukti skundo tyrimą, nustatyta, jog skundo tyrimas dažniausiai nutraukiamas todėl, kad skundą tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje (25,8 proc. visų priimtų nutraukti skundo tyrimų sprendimų). Pavyzdžiui, tiriant piliečių skundus dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo, kai pareiškėjai nurodo, kad jų netenkina priimti sprendimai dėl nuosavybės teisių atkūrimo, sprendimo priėmimo metu buvo pažeistos jų teisės. Pagal galiojantį Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 19 straipsnį apskričių viršininkų sprendimai gali būti skundžiami teismui. Taigi tokiais atvejais Seimo kontrolierė, atlikusi išsamų skundo tyrimą ir nenustačiusi, jog buvo pažeistos teisės aktų nuostatos ar žmogaus teisės, priima sprendimą nutraukti skundo tyrimą, o pilietis yra informuojamas apie jo teisę kreiptis į teismą. Tiriant skundus neretai nustatoma, jog piliečių skunduose keliami klausimai jau yra nagrinėjami teisme arba net yra priimti teismų sprendimai. Tokiais atvejais Seimo kontrolierių įstatymas nesuteikia teisės Seimo kontrolieriui skundą nagrinėti iš esmės, ir todėl tokių skundų nagrinėjimas Seimo kontrolieriaus sprendimu yra nutraukiamas (14,7 proc.).

2004 metais priimtame Seimo kontrolierių įstatyme suformuluota galimybė nutraukti skundo tyrimą, jei tyrimo metu išnyksta skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, skunde keliamos problemos išsprendžiamos gera valia, taip pat kitais šio įstatymo nustatytais atvejais (Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 3 dalis).

Seimo kontrolierės nuomone, toks skundo nutraukimo pagrindas labiausiai atspindi žmogaus teisių gynėjo (ombudsmeno) veiklos paskirtį, todėl tiriant pareiškėjų skundus stengiamasi išspręsti gyventojų keliamas problemas gera valia. Taigi ataskaitiniais metais net 22 proc. visų priimtų sprendimų nutraukti skundo tyrimą sudaro sprendimai nutraukti skundo tyrimą, kai skundo tyrimo metu išnyko skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolieriui, skunde keliamos problemos išspręstos gera valia.

Pagrindinės skundų tyrimų nutraukimo priežastys atspindi diagramoje:

Tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje 25%
Tyrimo metu išnyko skundo dalykas arba, tarpininkaujant Seimo kontrolierei, skunde keliamos problemos išspręstos gera valia 22%
Skundas yra ar buvo nagrinėjamas teisme 14%
Skundą turi nagrinėti teismas 12%
Praėjęs vienerių metų terminas nuo skundžiamų veiksmų padarymo 12%
Nepriklauso Seimo kontrolierių kompetencijai 5%
Dėl vietos savivaldybių tarybų veiklos 5%
Kitos priežastys 5%

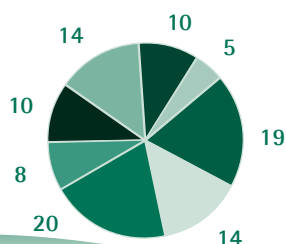
Kaip jau buvo minėta pirmiau, per ataskaitinį laikotarpį Seimo kontrolierė 55 kartus priėmė sprendimus atsisakyti nagrinėti skundą iš esmės. Dažniausiai tokie sprendimai būdavo priimami dėl to, kad skunde keliamų klausimų sprendimas nepriklausė Seimo kontrolieriaus kompetencijai (18,6 proc.), skundas tuo pačiu klausimu jau buvo išnagrinėtas (20,3 proc.), trūksta duomenų pradėti nagrinėti skundą arba skundas anoniminis (20,3 proc.), skundą tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje (13,6 proc.).

Seimo kontrolierės nuomone, taikant diskrecijos teisę, t. y., kai Seimo kontrolierius savo nuožiūra padaro išvadą, kad skundą tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje ar įstaigoje, taip pat didinamas Seimo kontrolieriaus darbo efektyvumas. Pasi- taiko atvejų, kai piliečiai skunduose nurodo, kad dėl skunde

keliamų klausimų sprendimo jie nesikreipė į instituciją, kurios kompetencijai priskirta spręsti vieną ar kitą klausimą, o pirmiausia kreipiasi į Seimo kontrolierių, tikėdamiesi greitesnio ir efektyvesnio problemos sprendimo. Tokiais atvejais piliečiams nurodoma, kad pirmiausia jie turi kreiptis į atitinkamą instituciją, bei paaiškinama, jog tik tuo atveju, jei pareigūnai nespręstų keliamo klausimo iš esmės ar vilkintų priimti atitinkamus sprendimus, turėtų teisę pareigūnų veiksmus apskųsti Seimo kontrolieriui.

Pagrindinės atsisakymo nagrinėti skundus priežastys atspindi diagramoje:

Skundas tuo pačiu klausimu jau išnagrinėtas 20%
 Nepriklauso Seimo kontrolierių kompetencijai 19%
 Tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje 14%
 Anoniminis skundas 10%
 Duomenų pradėti tirti skundą trūkumas 10%
 Praėjęs vienerių metų terminas nuo skundžiamų veiksmų padarymo 8%
 Dėl vietos savivaldybių tarybų veiklos 5%
 Kitos priežastys 14%

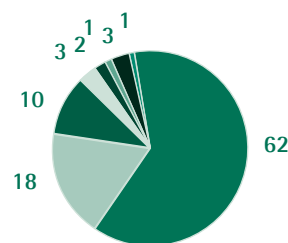
SKUNDŲ PROBLEMATIKA

Apibendrinant 2007 metais gautų ir ištirtų skundų problematiką matyti, jog, kaip ir ankstesniais, taip ir 2007 metais, gyventojai daugiausia skundėsi dėl nuosavybės teisių atkūrimo, dėl valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo. Taip pat buvo gauta skundų dėl teisės į tinkamą viešąjį administravimą, dėl teisės į būstą, taip pat dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką.

Tenka pasidžiaugti, kad per ataskaitinį laikotarpį nebuvo gauta skundų dėl miestų (rajonų) savivaldybių administracijų socialinių skyrių pareigūnų veiksmų išmokant įvairias pašalpas. Seimo kontrolierės nuomone, tai susiję su tuo, kad minėtų skyrių darbuotojai naudojami kompiuterinėmis programomis, o tai kelia besikreipiančių asmenų pasitikėjimą ir užkerta kelią piktnaudžiavimui.

IŠNAGRINĖTŲ SKUNDŲ PROBLEMATIKA

Teisė į nuosavybę 62%
 Teisė į tinkamą viešąjį administravimą 18%
 Teisė į saugią ir ekologišką aplinką 10%
 Teisė į būstą 3%
 Teisė į socialinę apsaugą 2%
 Vartotojų teisės 1%
 Vilkinimas įvykdyti teismo sprendimą 1%
 Kitos teisės 3%

NUOSAVYBĖS TEISIŲ ATKŪRIMAS PROBLEMOS, KYLANČIOS ŽEMĖS REFORMOS PROCESO PABAIGOJE

Pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos 2008-01-01 pateiktus duomenis nuosavybės teisės į kaimo žemę atkurtos (į plotą, nurodytą piliečių prašymuose):

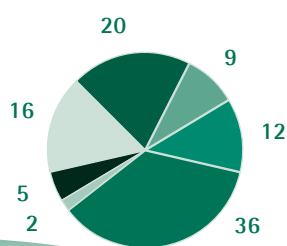
Alytaus apskrityje	98,87 proc.
Klaipėdos apskrityje	98,43 proc.
Marijampolės apskrityje	99,60 proc.
Šiaulių apskrityje	99,04 proc.
Tauragės apskrityje	8,63 proc.
Telšių apskrityje	99,31 proc.

Iš šių duomenų matyti, jog didžioji dalis piliečių prašymų atkurti nuosavybės teises į kaimo vietovėje esančią žemę jau yra patenkinti, tačiau, Seimo kontrolierės nuomone, 2007 metais vis dar didelį skundų šiais klausimais skaičių galėjo lemti tai, kad pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programą žemės reformą buvo numatyta užbaigti iki 2008 metų.

Išanalizavus ataskaitiniu laikotarpiu gautus skundus dėl nuosavybės teisių į kaimo žemę atkūrimo matyti, kad 36 proc. visų gautų skundų dėl žemės sudaro skundai dėl nuosavybės

teisių atkūrimo į kaimo žemę, 16 proc. – skundai dėl nuosavybės teisių atkūrimo į miesto žemę, 20 proc. – skundai dėl valstybės (savivaldybių) turto valdymo, naudojimo ir disponavimo.

Nuosavybės teisės į žemę kaime atkūrimas **36%**
Valstybės (savivaldybių) turto valdymas,
naudojimas, privatizavimas ir disponavimas **20%**
Nuosavybės teisės į žemę mieste atkūrimas **16%**
Žemės sklypo ribų nustatymas **9%**
Nuosavybės teisės į miškus atkūrimas **5%**
Nuosavybės teisės į gyvenamuosius namus,
butus atkūrimas **2%**
Kiti žemėtvarkos klausimai **12%**

Nuosavybės teisių atkūrimas į kaimo žemę

Apibendrinant ataskaitiniu laikotarpiu ištirtus skundus dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo, dėl žemės reformos, galima teigti, jog skunduose pareiškėjai kėlė tas pačias problemas, kaip ir ankstesniais metais, t. y. dėl ilgai užsitęsusio žemės grąžinimo proceso, dėl natūra negrąžinamų žemės sklypų, dėl žemės sklypų matavimų. Nemažai skundų buvo gauta ir dėl žemėtvarkos projektus rengiančių asmenų. Taip pat skunduose pareiškėjai kėlė problemas, kylančias po sprendimų atkurti nuosavybės teises priėmimo: dėl žemės servitutų nustatymo (ar jų nenustatymo), dėl privažiuojimo kelių ir t. t. Seimo kontrolierė gavo skundų dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę, esančią saugomose teritorijose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2007 metais buvo gauta nemažai skundų dėl valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo.

Analizuojant gautus ir ištirtus skundus dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo galima išskirti pagrindines priežastis:

1. Tenka pripažinti, jog žemės reforma buvo pradėta vykdyti skubotai, neatlikus išsamios žemės inventorizacijos, nebuvo tinkamai pasirengta, kad nebūtų supriešinti buvusių žemės savininkų ir dabartinių žemės naudotojų interesai. Trukdė ir dažna Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į

išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo ir kitų žemės reformą reglamentuojančių teisės aktų kaita. Baigiamajame žemės reformos etape saugomose teritorijose žemės sklypų formavimą, sprendimų dėl jau suprojektuotų, žemės reformos žemėtvarkos projektų tęstinumuose patvirtintų sklypų perdavimo nuosavybėn priėmimą sustabdė Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 16 straipsnio 7 dalies nuostatų pripažinimas prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Pažymėtina, kad po Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimo priėmimo į Seimo kontrolierių įstaigą kreipdavosi piliečiai nurodydami, jog buvo vilkinama spręsti nuosavybės teisių į žemę, esančią saugomose teritorijose, atkūrimo klausimus.

Pavyzdžiui, pareiškėja A. Ž. kreipėsi į Seimo kontrolierę dėl Lazdijų rajono žemėtvarkos skyriaus pareigūnų piktnaudžiavimo, vilkinant nuosavybės teisių atkūrimą. Tiriant skundą, Lazdijų rajono žemėtvarkos skyriaus vedėja paaiškino, kad Petroškų kadastro vietovės žemės reformos žemėtvarkos projekto pirmasis papildymas buvo paskelbtas tik 2006-07-01, nes šioje kadastro vietovėje buvo didelės darbų apimtys, likę daug natūrinių matavimų, be to, labai dažnai keitėsi projektų autoriai bei skyriaus specialistai Veisiejų seniūnijoje. Petroškų kadastro vietovės žemės reformos žemėtvarkos projekto papildymo plano tvirtinimas buvo numatytas 2007-08-22 (Petroškų kadastro vietovės žemės reformos žemėtvarkos projekto papildymo metu A. Ž. buvo suprojektuotas lygiavertis žemės sklypas Veisiejų regioninio parko teritorijoje), tačiau išėjus LR Konstitucinio Teismo 2007-07-05 nutarimui dėl žemės grąžinimo saugomose teritorijose, Petroškų kadastro vietovės projekto papildymo tvirtinimo data buvo nukelta į 2007-12-04.

Įsigaliojus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-07-05 nutarimui, Lazdijų rajono žemėtvarkos skyrius negali perduoti pareiškėjai Veisiejų regioninio parko teritorijoje suprojektuotų lygiavertį sklypų, nes buvusių savininkų turėta žemė, į kurią pretenduoja pretendentė, iki nacionalizacijos nebuvo Veisiejų regioninio parko teritorijoje.

Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė nustatė, kad buvo vilkinamas Alytaus apskrities išvados dėl lygiavertio sklypo perdavimo nuosavybėn rengimas. Laiku nepatvirtinus išvados dėl lygiavertio sklypo perdavimo nuosavybėn neatlygintai, pareiškėja neteko teisės iki LR Konstitucinio Teismo 2007-07-05 nutarimo pagal tuo metu galiojusias teisės aktų nuostatas gauti lygiavertį sklypą Veisiejų regioninio parko teritorijoje, t. y. arčiau savo namų valdos žemės sklypo. Tačiau kadangi nuo Alytaus apskrities išvados patvirtinimo praėjė daugiau kaip aštuoneri metai, Seimo kontrolierė nevertino pareigūnų, turėjusių kontroliuoti šį procesą, veiksmų (Lazdijų rajono žemėtvarkos skyriaus vedėja informavo, kad išvadą rengusi projekto autorė ir ją tikrinęs Lazdijų rajono žemėtvarkos skyriaus specialistas skyriuje nebedirba).

Seimo kontrolierė dėl teisės aktų plačiau pasisako ataskaitos skyriuje „Pasiūlymai dėl teisės aktų“.

2. Žemės reformos darbų eigai neigiamos įtakos turėjo ir žemės reformos žemėtvarkos projektus rengiančių autorių nepatyrimas, jų stoka. Tiek projekto autoriai, tiek įmonės, vykdančios žemės reformos žemėtvarkos darbus, nevykdė sutartinių įsipareigojimų, o apskričių viršininkų administracijos netinkamai vykdė valstybinės žemės kontrolę.

Neretai skunduose pareiškėjai nurodydavo, jog dar 1990–1991 metais pateikė dokumentus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, tačiau sprendimai nėra priimti iki šiol. Tiriant tokius skundus dažnai yra nustatoma, kad pareiškėjų skunduose keliamų klausimų sprendimas yra vilkinamas ne dėl apskričių viršininkų administracijų ar jų teritorinių skyrių pareigūnų veiksmų, bet dėl projekto autoriaus veiksmų. Pažymėtina, kad žemės reformos žemėtvarkos projektus rengiantys asmenys nėra valstybės pareigūnai, todėl, vadovaujantis Seimo kontrolierių įstatymo nuostatomis, Seimo kontrolierius neturi teisės vertinti jų veiksmų.

Pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2006-04-20 įsakymu Nr. 3D-159 patvirtintos Žemės reformos žemėtvarkos projektų kaimo vietovėje rengimo ir įgyvendinimo metodikos (toliau – Metodika) 134 punktą žemėtvarkos skyriaus specialistai tikrina projekto autoriaus parengtus žemėtvarkos projekto planus bei projekto dokumentacijos bylą, tikrina, ar projektų autorių parengtose žemės tvarkymo bylose esantys dokumentai atitinka teisės aktų reikalavimus, bei surašo patikrinimo aktus, kurie saugomi žemės tvarkymo bylose.

Nors pagal galiojančius teisės aktus žemėtvarkos skyriams pavesta atlikti projekto autorių darbų kontrolinę funkciją, praktikoje žemėtvarkos skyriai dėl didelių darbo krūvių ar darbuotojų stokos ne visada atlieka šią funkciją tinkamai. Ištyrusi skundus ir nustačiusi, kad pareiškėjų teisės yra pažeidžiamos dėl projekto autorių kaltės, Seimo kontrolierė siūlydavo apskričių viršininkų administracijoms apsvastyti galimybę nutraukti sutartis su įmonėmis, rengiančiomis žemės reformos žemėtvarkos projektus arba spręsti klausimą dėl kvalifikacinių leidimų vykdyti žemės reformos žemėtvarkos darbus panaikinimo. Pateikus tokius siūlymus, Seimo kontrolierė dažnai būdavo informuojama, kad rekomendacijos yra apsvastytos, tačiau dėl projektų autorių stokos nėra galimybių jas įvykdyti, be to, tai gali turėti dar didesnės neigiamos įtakos žemės reformai.

3. Seimo kontrolierės nuomone, nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo procesą stabdo ir tai, kad šio proceso pabaigoje likę sudėtingi, konfliktiniai atvejai, kuriuos būtina aptarti su pretendентаis. Neretai ir patys pareiškėjai nepateikia reikiamų dokumentų, neapsisprendę bei nepasirinkę atlyginimo būdo už valstybės išperkamą žemę, reikalaudami žemę grąžinti natūra, neatvyksta į pretenden-

tų susirinkimus ir t. t. Pavyzdžiui, pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos pateiktus (2008-01-01) duomenis nuosavybės teisės Marijampolės apskrities viršininko administracijoje atkurtos 99,50 proc. (tai plotas nuo visus dokumentus pateikusių piliečių prašymuose nurodyto ploto), o atėmus tuos atvejus, kai nuosavybės teisės neatkurtos dėl pretendentų kaltės, – 99,60 proc., Telšių apskrityje atitinkamai – 99,10 proc. ir 99,31 procentų.

Pavyzdžiui, Seimo kontrolierė gavo R. T. skundą, kuriame buvo nurodyta, kad dėl Skuodo rajono žemėtvarkos skyriaus specialistų piktnaudžiavimo jau 16 metų vilkinamas jos tėvo turėtos žemės grąžinimo klausimo sprendimas. Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad rengiant Daukšių kadastro vietovės žemės reformos žemėtvarkos projekto papildymą pareiškėjai buvo suprojektuotas 5,65 ha žemės sklypas. Projekto rengimo metu susirinkime R. T. nedalyvavo, projekto viešo svarstymo laikotarpiu raštiškų bei žodinių pretenzijų dėl žemės sklypo suprojektavimo iš pareiškėjos nebuvo gauta. Viešo svarstymo rezultatų aptarime pareiškėja nedalyvavo, nors į susirinkimus buvo kviečiama registruotais laiškais. Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad registruotais laiškais piliētė buvo kviečiama atvykti į žemės sklypų ženklėjimą, atvykti suderinti nuosavybės teisių į žemę atkūrimo sprendimo projektą. Atsižvelgiant į tai, kad pretenzijų iš pareiškėjos nebuvo gauta, į tai, kad ji pati neatvykdavo kviečiama, buvo priimtas sprendimas atkurti nuosavybės teises.

4. Pagal Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 18 straipsnio 3 dalį, institucijos, nagrinėjančios piliečių prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, nesant galimybės pagal šį įstatymą nuosavybę grąžinti natūra, **privalo piliečiams raštu pasiūlyti kitus šiame įstatyme numatytus atlyginimo būdus.**

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-09-29 nutarimo Nr. 1057 3-ame punkte nustatyta, kad iki 2003-04-01 piliečiai, kuriems nebuvo priimtas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, galėjo pareikšti arba pakeisti valią dėl būdo, kuriuo atkuriamos nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą; iki nurodytos datos nepakeitus valios dėl nuosavybės teisių atkūrimo būdo, sprendimai priimami pagal paskutiniame prašyme nurodytą nuosavybės teisių atkūrimo būdą; kai prašyme nurodytas nuosavybės teisių atkūrimo būdas nenumatytas Atkūrimo įstatyme arba nurodytuojų būdu pagal šį įstatymą negalima atkurti nuosavybės teisių, prašymus nagrinėjančios institucijos **privalėjo raštu iki 2003-03-01 pasiūlyti piliečiui kitus Atkūrimo įstatyme numatytus nuosavybės teisių atkūrimo būdus**; jei iki 2003-04-01 piliētis nepareikšė valios dėl nuosavybės teisių atkūrimo būdo, nuosavybės teisės atkuriamos prašymus nagrinėjančios institucijos parinktu būdu.

Seimo kontrolierė pažymi, kad ataskaitiniu laikotarpiu nustatyta labai daug atvejų, kai žemės reformą vykdančios institucijos pažeidė pirmiau minėtų teisės aktų reikalavimus, neinformavo pretendentų apie turėtos žemės priskyrimą valstybės išperkamai, nurodant teisinį priskyrimo pagrindą, apie visus teisės aktuose nustatytus galimus atlyginimo už valstybės išperkamai priskiriamą žemę būdus, apie galutinį teisės aktuose nustatytą terminą pasirinkti atlyginimo už valstybės išperkamai priskirtą žemę būdą ir apie teisinės atlyginimo būdo nepasirinkimo pasekmes.

5. Pagal galiojančius teisės aktus apskrities viršininkai turi teisę priimti sprendimus atkurti nuosavybės teises piliečiams, kuriems nepriimti sprendimai dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo ir kurie nepareiškė teisės aktų nustatytais terminais savo valios dėl nuosavybės teisių atkūrimo ar atlyginimo būdo, kai vadovaujantis teisės aktais negalima grąžinti žemės natūra.

Nors apskričių viršininkai retai pasinaudoja šia teise, tačiau nagrinėjant skundus praktikoje buvo nustatoma ir tokių atvejų, kai apskrities viršininkas priėmė sprendimą atkurti nuosavybės teises savo nuožiūra, tačiau apie tai pretendentai nebuvo informuoti.

Pavyzdžiui, į Seimo kontrolierę kreipėsi pareiškėja S. L. dėl Klaipėdos apskrities viršininko administracijos ir Klaipėdos ir Šilutės rajono žemėtvarkos skyrių pareigūnų veiksmų, vilkinant spręsti nuosavybės teisių atkūrimą, atsitiktinai sužinojusi apie tai, kad jau priimtas sprendimas dėl žemės jai perdavimo kitame rajone.

Tyrimo metu Seimo kontrolierė nustatė, kad pareiškėja nebuvo informuota apie tai, jog dalis žemės priskirta valstybės išperkamai, jog ji turi iki nustatyto termino pasirinkti kompensavimo būdą, jog jos vardu parengta išvada, kurios pagrindų žemė buvo suprojektuota kitame rajone. Pareiškėja nebuvo informuota nei apie sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimą, nei apie priimtą sprendimą, o pats sprendimas įteiktas praėjus vieneriems metams, pažeidžiant įstatyme nustatytą vieno mėnesio nuo sprendimo priėmimo įteikimo terminą.

Pažymėtina, kad tiriamu atveju atsakingo pareigūno veiksmai negalėjo būti įvertinti, nes pareigūnas jau nebedirba. Seimo kontrolierė atkreipė Klaipėdos apskrities viršininko dėmesį į tai, kad už Klaipėdos apskrities viršininko administracijos struktūrinių padalinių veiklą atsakingi šių institucijų vadovai, todėl jie ir turėtų užtikrinti jų vadovaujamos institucijos veiklos efektyvumą, kontroliuodami savo darbuotojų veiklą, bei rekomendavo imtis priemonių atkurti pažeistas pareiškėjos teises: esant pareiškėjos prašymui pašalinti nurodytus pažeidimus, panaikinant Klaipėdos apskrities sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo administracine tvarka, prieš tai išaiškinus pareiškėjai tokio sprendimo teisinės pasekmes.

Pažymėtina, kad informaciją dėl galimo dokumentų klastojimo fakto procesinio sprendimo priėmimui Seimo kontrolierė perdavė Klaipėdos apygardos prokuratūrai, kuri pavedė Klaipėdos rajono apylinkės prokuratūrai atlikti patikrinimą. Klaipėdos rajono apylinkės prokuratūra informavo Seimo kontrolierę, kad priimtas procesinis sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje dėl dokumentų suklastojimo.

6. Pažymėtina, kad apskričių viršininkų administracijoms savo interneto svetainėse pradėjus skelbti informaciją apie kiekvienoje kadastro vietovėje nustatytus laisvos valstybinės žemės plotus bei žemėtvarkos projektų papildymų projektų rengimo darbų eigą, Seimo kontrolierė gauna kur kas mažiau gyventojų nuskundimų minėtu klausimu. Iki 2005 metų piliečiai su konkrečiais kadastro vietovėje esančiais laisvais valstybinės žemės plotais galėjo susipažinti tik apskričių viršininkų administracijų teritoriniuose žemėtvarkos skyriuose ar seniūnijose esančiuose jų padaliniuose. Seimo kontrolierės nuomone, minėtos informacijos skelbimas institucijų interneto svetainėse geriau užtikrina žemės reformos proceso viešumą, skaidrumą, o piliečiams nereikia vykti į konkrečias vietas, norint pasirinkti lygiavertį žemės, miško sklypą.

Tačiau vis dar pasitaiko atvejų, kai atkuriant nuosavybės teises pretendentams nėra suteikiama pilna ir išsami informacija apie laisvus valstybinio fondo žemės sklypus.

Seimo kontrolierė tyrė J. L. skundą dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo. Pareiškėjas taip pat nurodė, kad jo prašymu nebuvo pateikta informacija bei nebuvo sudaryta galimybė susipažinti su Mardasavo bei Lavysos kadastro vietovėse esančiais laisvos valstybinės žemės plotais, į kuriuos galėjo būti atkurtos nuosavybės teisės.

Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įstaigos privalo teikti pareiškėjams informaciją. Atsisakyti suteikti informaciją galima šio įstatymo nustatyta tvarka. Taigi, ištyrusi pareiškėjo skundą, Seimo kontrolierė konstatavo, kad Varėnos rajono žemėtvarkos skyriaus darbuotojai, atsisakydami suteikti informaciją bei galimybę susipažinti J. L. su Mardasavo bei Lavysos kadastro vietovėse esančiais laisvos valstybinės žemės plotais, į kuriuos galėtų būti atkurtos nuosavybės teisės, nevykdė pirmiau minėto įstatymo nuostatų reikalavimų, todėl tokie pareigūnų veiksmai pagal Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 2 straipsnio 1 dalį buvo traktuojami kaip biurokratizmas.

Nuosavybės teisių atkūrimas į miesto žemę

Pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos pateiktus duomenis (2008-01-01) nuosavybės teisės į miestų žemę atkurtos (į plotą, nurodytą piliečių prašymuose):

Alytaus apskrityje	75,60 proc.
Klaipėdos apskrityje	56,26 proc.
Marijampolės apskrityje	97,30 proc.
Šiaulių apskrityje	91,55 proc.
Tauragės apskrityje	93,29 proc.
Telšių apskrityje	90,26 proc.

Kalbant apie nuosavybės teisių atkūrimą į miesto žemę, dar kartą reikėtų pažymėti, jog galimybė susigrąžinti laisvą (neužstatytą) žemę mieste pretendams į buvusių savininkų iki nacionalizacijos turėtą žemę natūra atsirado tik po Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001-04-02 nutarimo priėmimo, kai Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino, kad Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria numatyta, kad laisva (neužstatyta) žemė negrąžinama natūra, jei pilietis neturi gyvenamojo namo ar kito pastato prie nuosavybės teisės turėtos žemės, nors šiai laisvai (neužstatytai) žemei nėra konkretaus visuomenės poreikio, taip pat įstatymo 12 straipsnio 3 punktas ta apimtimi, kuria numatyta, kad yra išperkama žemės dalis, liekanti perdavus piliečiui neatlygintinai nuosavybės teisę prie gyvenamojo namo ar kito pastato esantį naudojamą žemės sklypą, kuris yra nuosavybės teise turėtoje žemėje, nors minėtai laisvai (neužstatytai) žemei nėra konkretaus visuomenės poreikio, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 3 daliai.

Atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo priimtą nutarimą Lietuvos Respublikos Seimas 2002-04-02 patvirtino Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5, 12, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kuris įsigaliojo 2002-04-19.

Taigi galima teigti, jog nuosavybės teisių į miesto žemę atkūrimo procesas realiai prasidėjo tik nuo 2002 metų vidurio.

Apibendrinant ataskaitiniu laikotarpiu ištirtus skundus dėl nuosavybės teisių į miesto žemę atkūrimo matyti, jog pareiškėjai dažniausiai skundžiasi šiais klausimais:

1. Vilkinama grąžinti natūra laisvą (neužstatytą) žemę, t. y. suformuoti žemės sklypus, parengti jų planus, nesilaikoma teisės aktų nustatytų terminų arba nėra rengiami detalieji planai. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-10-29 nutarimu Nr. 1057 patvirtintos Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 106 punkto nuostatas savivaldybės administracijos direktorius organizuoja žemės sklypų formavimą, kadastrinius matavimus ir patvirtina žemės sklypų planus ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo žemėtvarkos skyriaus prašymo pateikimo dienos ir kartu su kitais dokumentais pateikia juos žemėtvarkos skyriui.

Neretai tiriant pareiškėjų skundus būdavo nustatoma, kad miestų (rajonų) savivaldybių administracijos pažeidžia pirmiau minėtame Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime nustatytą terminą. Paprašyti paaiškinti, dėl kokių priežasčių nevykdomos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo nuostatos, pareigūnai informuodavo, kad savivaldybių administracijos tik iš dalies spėja vykdyti numatytas funkcijas dėl ilgų ir sudėtingų viešųjų pirkimų procedūrų, kad dažnai viešųjų pirkimų procedūros neįvyksta, nes detaliųjų planų rengėjai nesuinteresuoti, jei siūloma rengti mažų teritorijų detaliuosius planus. Pažymėtina, kad miestų (rajonų) savivaldybių administracijos pažeisdavo teisės aktuose įtvirtintus terminus ir dėl subjektyvių priežasčių: pačių pretendentų bei kviestinių asmenų nedidelio aktyvumo, oro sąlygų.

2. Dėl buvusių savininkų iki nacionalizacijos turėtos žemės priskyrimo valstybės išperkamai žemei, miesto parkams. Pažymėtina, kad daugiausia skundų dėl nuosavybės teisių į miesto žemę gaunama dėl Palangos miesto žemėtvarkos skyriaus pareigūnų veiksmų.

Pagal Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatas (galioja nuo 2006-11-21) grąžinama natūra laisva (neužstatyta) žemė turėtoje vietoje piliečiui ar piliečiams bendrosios nuosavybės teise, taip pat piliečiui, nuosavybės teise turinčiam pastatus, jo naudojamą teritorijų planavimo dokumentuose nustatytų ribų žemės sklypą, išskyrus žemę, pagal šio įstatymo 12 straipsnį priskirtą valstybės išperkamai žemei, ir žemę, kurios susigrąžinti turėtoje vietoje pilietis nepageidauja. Pagal minėto įstatymo nuostatas laisvos (neužstatytos) žemės plotuose grąžinamų natūra turėtoje vietoje žemės sklypų formavimą ir jų planų rengimą Vyriausybės nustatyta tvarka ir sąlygomis organizavo bei planus tvirtino savivaldybių tarybos (šiuo metu ši funkcija pavesta savivaldybės administracijos direktoriui).

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog skundai, kuriuose pareiškėjai teigė, jog jų iki nacionalizacijos turėta žemė mieste nepagrįstai yra priskiriama valstybės išperkamai, buvo atmetami, nes pagal galiojusius teisės aktus informaciją apie laisvą (neužstatytą) žemę tvirtino miestų (rajonų) savivaldybių tarybos. O Seimo kontrolieriui nesuteikta teisė tirti savivaldybių tarybų (kaip kolegialių institucijų) veiklą bei vertinti jų sprendimų teisėtumą.

Pavyzdžiui, Seimo kontrolierė gavo S. G. skundą dėl nuosavybės teisių atkūrimo į buvusio savininko žemę Palangoje. Palangos miesto tarybos 2003-05-08 sprendimu Nr. 25 buvo patvirtinta informacija apie laisvas (neužstatytas) teritorijas Palangos miesto dalyje, kurias bus galima grąžinti piliečiams natūra ir kuria remiantis Klaipėdos apskrities viršininko administracija turėtų priimti sprendimus atkurti nuosavybės teises. Tyrimo metu nustatyta, kad dalis pareiškėjos pageidaujamo susigrąžinti žemės sklypo yra

užimta nekilnojamojo turto registre registruotais kadastriniais sklypais, o kita dalis patenka į Palangos miesto tarybos 1998-06-25 sprendimu Nr. 160 patvirtintu detaliuoju planu suformuotą valstybinį žemės sklypą, kuris Klaipėdos apskrities viršininko įsakymu suteiktas neatlygintinai naudotis. 2007 metais Seimo kontrolierė tyrė E. B. skundą dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę, esančią Palangoje. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Palangos miesto valdybos 1992-06-18 potvarkiu Nr. 127 „Dėl nuosavybės teisių atstatymo“ ir 1992-07-20 potvarkiu Nr. 146 „Dėl žemės sklypų“ pareiškėjui buvo atstatyta nuosavybės teisė į 800 kv. m žemės sklypą Palangos mieste. Tačiau Palangos miesto valdyba 1996-07-25 sprendimu Nr. 234 sustabdė Palangos miesto valdybos 1992-06-18 potvarkio Nr. 127 priedėlio 71 punkto ir 1992-07-20 potvarkio Nr. 146 8.3.1 punkto galiojimą. Taigi pareiškėjas pateko į dviprasmišką padėtį, ir tai kėlė pagrįstą jo nepasitenkinimą. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (1994-07-07 redakcija) 15 straipsnio 25 punkte buvo nurodyta, kad savivaldybės taryba savo iniciatyva, Vyriausybės atstovo arba kitų institucijų siūlymu ar reikalavimu, panaikina ar atšaukia įstatymams, Vyriausybės ar tarybos sprendimams prieštaraujančius tarybos, mero (valdybos, jeigu ji sudaroma) bei kitų savivaldos institucijų sprendimus ir potvarkius. Minėtam Vietos savivaldos įstatyme nebuvo numatyta, kad valdyba galėtų panaikinti ar atšaukti įstatymams, Vyriausybės ar savivaldybės tarybos sprendimams prieštaraujančius savivaldybės valdybos potvarkius. Atsižvelgdama į pirmiau minėtas teisės akto nuostatas Seimo kontrolierė konstatavo, kad Palangos miesto valdybos priimtus potvarkius galėjo panaikinti tik savivaldybės taryba. Valdybai tokių teisių nebuvo suteikta. Konstitucinio Teismo 1997-11-13 nutarime konstatuojama, kad situacijoje, susidariusioje sustabdžius įstatymo galiojimą, galima įžvelgti prielaidas dviprasmybėms atitinkamų visuomeninių santykių reguliavimo procese, teisės spragoms rasti. Taip pat gali iškilti ir kitų teisinių problemų, o tai nedidina pasitikėjimo įstatymais, valdžia ir jos institucijomis. Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad akto galiojimo sustabdymas yra ypatingas veiksmas ir sustabdžius administracinio sprendimo galiojimą, t. y. sustabdžius Palangos miesto valdybos 1992-06-18 potvarkio Nr. 127 ir 1992-07-20 potvarkio Nr. 146 galiojimą, atsiranda neigiamos pasekmės: neapibrėžtumas ir nestabilumas teisiniuose santykiuose. Pažymoje taip pat buvo konstatuota, kad sprendimas sustabdyti potvarkių galiojimą turi laikiną pobūdį, t. y. iki kol bus priimtas sprendimas dėl potvarkių galiojimo. Sprendimo dėl potvarkių sustabdymo negalima traktuoti kaip sprendimo dėl potvarkių panaikinimo. Palangos miesto valdybos 1992-06-18 potvarkis Nr. 127 ir 1992-07-20 potvarkis Nr. 146 yra galiojantys, tik jų galiojimas laikinai sustabdytas. Atsižvelgdama į skundo tyrimo metu nustatytas aplinkybes

Seimo kontrolierė atkreipė Palangos miesto savivaldybės administracijos direktoriaus dėmesį į tai, kad sprendimas sustabdyti potvarkių galiojimą turi laikiną pobūdį, t. y. iki kol bus priimtas sprendimas dėl jų galiojimo. Palangos miesto savivaldybė, vilkindama priimti sprendimą, pažeidė pareiškėjo teises, nes pateko į neapibrėžtą situaciją. Pažymėtina, kad Seimo kontrolierės rekomendacijos buvo įvykdytos, t. y. Palangos miesto savivaldybės sprendimu buvo panaikintas Palangos miesto savivaldybės valdybos 1996-07-25 sprendimas Nr. 234.

3. Sėkmingai užbaigti nuosavybės teisių į miesto žemę atkūrimo procesą trukdo ir tai, kad miestuose trūksta žemės naujų žemės sklypų formavimui, taip yra Alytaus, Kretingos, Tauragės miestuose.

Pavyzdžiui, Alytaus mieste pretendentų skaičius gauti naują žemės sklypą individualiai statybai yra dvigubai didesnis, palyginti su galimybe suformuoti sklypus.

Alytaus apskrities viršininko 2007-07-31 įsakymu Nr. 11-Ž-1874 patvirtintoje Piliečių, kurie pageidauja atkurti nuosavybės teises į žemę (mišką) perduodant neatlygintinai nuosavybėn naują žemės sklypą Alytaus mieste, eilėje įrašyti 535 piliečiai. O Alytaus miesto savivaldybės pateiktais 2008-01-22 duomenimis, Alytaus mieste yra galimybė suformuoti piliečiams perdavimui nuosavybėn neatlygintinai tik apie 300 naujų žemės sklypų individualiai statybai, taip pat daržui, sodui ir panašioms reikmėms; 2008 metais bus parengti teritorijų detalieji planai ir atitinkamai perduoti apskrities viršininko administracijai žemės sklypų, neatlygintinai už turėtą žemę, kadastriniai matavimai. Daugiau laisvos valstybinės žemės, reikalingos piliečiams pagal apskrities viršininko patvirtintą Piliečių, kurie pageidauja atkurti nuosavybės teises į žemę (mišką) perduodant nuosavybėn neatlygintinai naują žemės sklypą Alytaus mieste, eilę, nėra ir realizuoti visų, esančių eilėje, pretendentų prašymus nebus galimybės.

Kadangi analogiška situacija dėl miesto žemės trūkumo naujų žemės sklypų formavimui yra susiklosčiusi ne viename Lietuvos Respublikos mieste, Seimo kontrolierė kreipėsi į LR Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos generalinį direktorių Kazį Maksvytį, kaip metodiškai žemės reformos, piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo darbams vadovaujančios, juos kontroliuojančios ir metodinės rekomendacijas teikiančios institucijos vadovą, siūlydama suformuoti vieningą poziciją šiuo klausimu.

Pažymėtina, kad piliečiai, kurių žemė priskirta valstybės išperkamai ir kurios negalima susigrąžinti natūra, dažniausiai renkasi kompensavimo būdą, t. y. pageidauja gauti neatlygintinai nuosavybėn lygiavertį turėtajam naują žemės sklypą individualiai statybai. Kiti teisės aktais numatyti kompensavimo būdai (kompensacija pinigais, vertybiniais popieriais) nėra „populiarūs“ dėl to, kad pagal teisės aktus apskaičiuotos išperkamos žemės vertė labai skiriasi nuo komercinių žemės sklypų vertės.

4. Dar viena iš priežasčių, dėl kurios užsitęsė nuosavybės teisių į žemę atkūrimas, tai apskrities viršininkų ir miestų (rajonų) savivaldybių administracijų tarpusavio „nesusikalbėjimas“.

Pavyzdžiui, Seimo kontrolierių įstaigoje buvo gautas Daugų miesto gyventojų skundas, kuriame pareiškėjai nurodė, kad Alytaus rajono savivaldybės administracija parengė ir patvirtino buvusio savininko G. V. grąžintino natūra žemės sklypo planą ir ribas, dėl to miestelio gyventojai nebeturi priėjimo prie ežero. Atsižvelgdamas į gyventojų skundus bei priimtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, Alytaus rajono žemėtvarkos skyrius atliko pakartotinį G. V. valdyto 1,42 ha ploto žemės sklypo ribų kartografavimą ir kreipėsi į Alytaus rajono savivaldybės administraciją dėl naujo žemės sklypo plano, parengto pagal pakartotinio kartografavimo rezultatus, suformavimo. Tačiau Alytaus rajono savivaldybės administracija, motyvuodama tuo, jog neaišku, dėl kokių priežasčių buvo atliekamas pakartotinis kartografavimas, nerengė iš naujo galimo grąžinti natūra žemės sklypo plano. Skundo tyrimo metu Seimo kontrolierė nustatė, kad Alytaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu suformuotas ir patvirtintas žemės sklypo Daugų mieste planas yra ne buvusio savininko G. V., o A. V. priklausiusio žemės sklypo ribose. Todėl Seimo kontrolierė pasiūlė Alytaus apskrities viršininko administracijai patikslinti Alytaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu patvirtinto žemės sklypo Daugų mieste, ribas ir plotą. Seimo kontrolierės rekomendacija buvo įvykdyta.

Ataskaitiniais metais miestų (rajonų) savivaldybių ir apskrities viršininkų administracijose buvo rengiami ne tik piliečių priėmimai.

2007 metų gruodžio mėnesį Seimo kontrolierė kartu su Lietuvos Respublikos Seimo nariu A. Kašėta, dalyvaujant Nacionalinės žemės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos generaliniam direktoriui K. Maksvyčiui, Alytaus apskrities viršininko administracijos bei jos struktūrinių padalinių vadovams bei Seimo kontrolierės patarėjoms, surengė apskritąjį stalą Alytaus apskrities viršininko administracijoje.

Pasitarimo metu buvo aptartos problemos, kylančios žemės reformos pabaigos procese, aptarti nuosavybės teisių atkūrimo ypatumai saugomose teritorijose bei nuosavybės teisių atkūrimas į miestų žemę. Alytaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai bei kiti pasitarimo dalyviai kalbėjo apie spartesnės darbų eigos prielaidas ir sąlygas.

Pasitarimo metu pareigūnai nurodė, jog kaip viena iš priežasčių, dėl kurių užsitęsė nuosavybės teisių į žemę atkūrimo procesas, o kartu ir žemės reforma, nurodoma žemės reformos darbus atliekančių rangovų nepakankama kvalifikacija, jų stoka, bei tai, kad vykstant konkursams dėl darbų atlikimo, tikintis didesnių įkainių, rangovai sulaiko parengtas bylas. Apskrities viršininkas paaiškino priežastis, dėl kurių nesku-

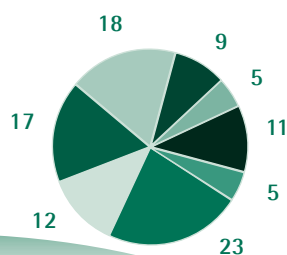
bama nutraukti sutartis su rangovais, ar taikyti jiems poveikio priemones: nutraukus sutartis su rangovais konkursus reikia organizuoti iš naujo (tai dar labiau stabdytų procesą), be to, organizuojant naujus konkursus taip pat nėra garantijų, kad darbai bus atlikti kokybiškai. Alytaus apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento direktorė pažymėjo, kad po Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo saugomose teritorijose jų apskrityje susidarė sudėtinga situacija. Pavyzdžiui, buvo gauti 174 piliečių prašymai atkurti nuosavybės teises Veisiejų regioninio parko teritorijoje. Po minėto Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimo priėmimo pretendentai buvo informuojami, jog nuosavybės teisės jiems nebegali būti atkurtos. Daugelis žmonių įsitikinę, jog iki Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo jiems buvo vilkinama atkurti nuosavybės teises į žemę saugomose teritorijose, todėl nesutikdavo rinktis žemės sklypų kitose vietovėse. Kita problema, dėl kurios užsitęsė nuosavybės teisių atkūrimo procesas, taip buvo įvardyta – darbuotojų trūkumas. Susirinkimo metu Alytaus apskrities viršininko administracijos pareigūnai nurodė, kad apskrityje per 2007 metus iš darbo išėjo 13 darbuotojų. Teritoriniuose skyriuose yra po 2 arba 3 laisvus etatus. Pažymėtina, kad pagrindinė priežastis, dėl ko darbuotojai išeina iš darbo, – darbo užmokestis mažas, o darbų apimtys didžiulės. Pareigūnai taip pat atkreipė Seimo kontrolierės ir Lietuvos Respublikos Seimo nario A. Kašėtos dėmesį į tai, kad darbuotojai išeina iš darbo ir dėl vis dažniau kylančių diskusijų apie apskričių naikinimą, todėl žmonės praranda motyvą dirbti.

TEISĖ Į TINKAMĄ VIEŠĄJĄ ADMINISTRAVIMĄ

Kaip jau buvo minėta šios ataskaitos pradžioje, Seimo kontrolierė, įgyvendindama Seimo kontrolierių įstatymo keliamus tikslus, ypatingą dėmesį skyrė viešojo administravimo gerinimui. Pažymėtina, kad skundų dėl viešojo administravimo, dėl teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių įstaigų ir jmonių nemažėja. Kaip ir ankstesniais metais, gyventojai dažniausiai skundžiasi, kad nagrinėjant jų prašymus nesivadovaujama Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintomis normomis, kad nesilaikoma prašymų nagrinėjimo terminų arba visai neatsakoma į raštiškus prašymus, kad neištiriamos faktinės aplinkybės, kad pareiškėjai neapklaunami priimant jiems nepalankius sprendimus. Atsisakant spręsti keliamus klausimus, pareiškėjams ne visada paaiškinama, kokiose institucijose ir koku būdu jie turėtų spręsti keliamas problemas, taip pat dažnai nenurodoma institucija, kuriai galima apskųsti priimtą sprendimą.

Iš žemiau pateiktos diagramos matyti, kokiais klausimais, susijusiais su viešuoju administravimu, pareiškėjai kreipėsi į Seimo kontrolierę.

Bendrų teisės į tinkamą viešąjį administravimą principų pažeidimas **23%**
 Netinkamas skundo ar prašymo išnagrinėjimas **18%**
 Prašymų nagrinėjimo terminų pažeidimas **17%**
 Prašymų nagrinėjimo tvarkos pažeidimas **12%**
 Teisės akto nevykdymas **11%**
 Teisės gauti informaciją pažeidimas **9%**
 Netinkamas teisės akto taikymas **5%**
 Leidimų, licencijų, pažymėjimų išdavimo pažeidimai **5%**

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad piliečiai savo skunduose dažnai net nenurodo teisės į tinkamą viešąjį administravimą pažeidimų, tačiau Seimo kontrolierė, tirdama jų skundus dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo, dėl statybų, dėl teritorijų planavimo ir kitus, dažnai nustato Viešojo administravimo arba Teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių įstaigų (įmonių) įstatymų pažeidimus.

Pažymėtina, kad nuo 2007-01-01 įsigaliojo nauja Viešojo administravimo įstatymo redakcija, kurios 1 straipsnyje nustatyta, jog šis įstatymas sudaro prielaidas įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatą, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms; nustato viešojo administravimo principus, viešojo administravimo sritis, viešojo administravimo subjektų sistemą ir administracinės procedūros organizavimo pagrindus; garantuoja asmenų teisę apskųsti viešojo administravimo subjektų veiksmus, neveikimą ar administracinius sprendimus, taip pat teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvų asmenų prašymų, skundų ir pranešimų nagrinėjimą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek iki 2007-01-01 galiojęs, tiek šiuo metu galiojantis Viešojo administravimo įstatymas nustato, jog jeigu viešojo administravimo subjektas neturi įgaliojimų priimti administracinės procedūros sprendimą dėl skunde išdėstyto klausimo, jis ne vėliau kaip per 5 darbo dienas perduoda skundą viešojo administravimo subjektui, kuris turi reikiamus įgaliojimus, ir apie tai praneša asmeniui. Tačiau

tiriant pareiškėjų skundus nustatyta, jog pareigūnai nesilaiko pirmiau minėtų įstatyminių nuostatų, tik informuoja gyventojus, kur jie turėtų kreiptis dėl jų prašymuose, skunduose keliamų klausimų. Tenka apgailestauti, kad esama atvejų, kai pareiškėjai informuojami, jog dėl jų prašyme keliamo klausimo sprendimo jie turėtų kreiptis į kitą instituciją, nors pagal galiojančius teisės aktus kaip tik tos institucijos kompetencijai priskirta spręsti piliečio prašyme nurodytą problemą. Taigi tokiais atvejais pareigūnai ne tik suteikia pareiškėjui klaidinančią informaciją, bet ir nesiima jų kompetencijai priskirtų veiksmų.

Pavyzdžiui, Seimo kontrolierė, tirdama D. A. skundą dėl Jurbarko rajono savivaldybės administracijos bei Jurbarko rajono žemėtvarkos skyriaus pareigūnų veiksmų, nustatė, kad Jurbarko rajono savivaldybės administracija, gavusi pareiškėjo prašymą dėl leidimo statyti gyvenamąjį namą ir jo priklausinius žemės ūkio paskirties žemės sklype, nukreipė pareiškėją į Jurbarko rajono žemėtvarkos skyrių dėl sodybos vietos nustatymo jam nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype. Tačiau pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-12-22 nutarimu Nr. 1608 patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 1.2 punktą ūkininkas dėl ūkio sodybos vietos nustatymo turi kreiptis į savivaldos vykdomosios institucijos architektūros tarnybą. Todėl pažymoje Seimo kontrolierė konstatavo, jog Jurbarko rajono savivaldybės administracija nepagrįstai atsisakė spręsti jos kompetencijai priklausančią klausimą, ir tokia veikia pagal Seimo kontrolierių įstatymo 2 straipsnio 1 dalį buvo įvertinta kaip biurokratizmas.

Seimo kontrolierė tyrė S. B. skundą dėl Plungės rajono savivaldybės pareigūnų veiksmų (neveikimo), sprendžiant leidimo senos sodybos atstatymui nuosavoje žemėje išdavimo klausimą. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad dėl Plungės rajono savivaldybės pareigūnų neveikimo pareiškėjas nepagrįstai ilgai nebuvo teisės aktų nustatyta tvarka ir forma informuotas apie jo prašymo sprendimo eigą, apie būtinybę jo klausimo sprendimui sudaryti komisiją, apie jo klausimo sprendimui trūkstamus dokumentus. Todėl tyrimo metu buvo konstatuoti pareiškėjo prašymo pateikimo metu galiojusio LR Vyriausybės 2002-09-22 nutarimu Nr. 1491 patvirtinto ir 2006-05-25 nutarimu Nr. 463 redakcija išdėstyto Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdinės tvarkos aprašo reikalavimų ir pareiškėjo teisės į gerą viešąjį administravimą pažeidimai. Tiriant skundą nustatyta, kad Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo ir informacijos teikimo Plungės rajono savivaldybėje tvarkos nuostatų nebuvo suderintos su nuo 2007-09-02 įsigaliojusiomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-09-22 nutarimu Nr. 875 patvirtintomis Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklėmis. Reaguojant į Seimo kontrolierės rekomendacijas, savivaldybės administracijos direktorius priėmė įsakymą, kuriuo įsakė vadovautis Lietuvos

Respublikos Vyriausybės 2007-08-22 nutarimu Nr. 875 patvirtintomis Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose, taisyklėmis; buvo organizuotas Savivaldybės administracijos vietos ūkio ir kapitalinės statybos darbuotojų pasitarimas, kurio metu atkreiptas specialistų dėmesys į ir skundų nagrinėjimo terminus; vyr. architektas giežtai įspėtas, kad analogiški pažeidimai nesikartotų, antraip tai bus traktuojama kaip tarnybinis nusižengimas.

Taigi, kaip matyti iš pirmiau aptartų pavyzdžių, Viešojo administravimo įstatymo nuostatų nesilaikymas sukelia rimtas pasekmes.

Pagal Viešojo administravimo įstatymo 34 straipsnio 1 dalies nuostatas administracinė procedūra baigiama administracinės procedūros sprendimo priėmimu. Asmeniui, dėl kurio pradėta administracinė procedūra, ne vėliau kaip per 3 darbo dienas raštu pranešama apie priimtą administracinės procedūros sprendimą ir nurodoma sprendimo apskundimo tvarka.

Tačiau pareigūnai, paprašyti paaiškinti, dėl kokių priežasčių pareiškėjų prašymai buvo išnagrinėti pažeidžiant Viešojo administravimo įstatymo nuostatas, t. y. nepriimti sprendimai, nenurodę apskundimo tvarka, informuoja, jog piliečiams buvo suteikta tik bendro pobūdžio informacija, o ne pradėta administracinė procedūra.

Ankstesniais metais buvo gaunama nemažai skundų dėl viešojo administravimo srities pažeidimų, susijusių su Alytaus apskrities viršininko administracijos bei jos struktūrinių padalinių pareigūnų veiksmais. Todėl Seimo kontrolierė minėtais klausimais ne kartą kalbėjosi su Alytaus apskrities viršininku, kitais pareigūnais.

Tenka pasidžiaugti, kad ataskaitiniu laikotarpiu padėtis labai pagerėjo – dėl Alytaus apskrities viršininko administracijos pareigūnų netinkamų veiksmų viešojo administravimo srityje gaunama vis mažiau skundų, tiek piliečiams, tiek Seimo kontrolierei pateikiami išsamūs atsakymai su aiškiai išdėstyta apskrities pareigūnų pozicija vienu ar kitu klausimu bei nepažeidžiant Viešojo administravimo įstatymo nustatytų terminų.

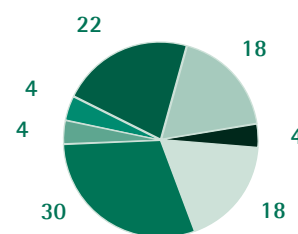
Taip pat Seimo kontrolierė norėtų atkreipti dėmesį į tai, kad piliečiams atsakymų teisės aktais nustatytais terminais neretai nespėjama pateikti dėl didelio darbo krūvio. Pavyzdžiui, Varėnos rajono žemėtvarkos skyriuje 2007 metų sausio–lapkričio mėnesiais buvo gauti ir užregistruoti 2 458 įvairaus pobūdžio prašymai, nors skyriuje dirba tik 7 specialistai. Taigi vienas specialistas per mėnesį turi motyvuotai atsakyti vidutiniškai į 32 prašymus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pareigūnų, dirbančių žemės reformos srityje, parengti atsakymai ar jų projektai būna didelės apimties, nes žemės reforma vykdoma nuo 1991 metų, be to, kartais būtina patikrinti faktines aplinkybes vietoje, todėl neretai pareigūnai būna fiziškai nepajėgūs laiku ir tinkamai atsakyti į pareiškėjų prašymus.

TEISĖ Į SAUGIĄ IR EKOLOGIŠKĄ APLINKĄ

Kaip jau buvo minėta šios ataskaitos pradžioje, skundai dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką sudaro 10 proc. visų Seimo kontrolierės ištirtų skundų. Apibendrinant ataskaitiniu laikotarpiu išnagrinėtus ir gautus skundus dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką daroma išvada, jog dažniausiai pareiškėjai skundėsi dėl detaliojo planavimo (tokie skundai sudaro 30 proc. nuo visų ištirtų skundų dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką), dėl negyvenamųjų statinių statybos, remonto ar rekonstrukcijos – 22 proc., statybos valstybinę priežiūrą atliekančių pareigūnų darbo – 18 proc. Minėtai kategorijai priskirtinus skundus būtų galima suskirstyti į dvi kategorijas. Vienai kategorijai priskirtini skundai, kai pareiškėjai nurodo, kad dėl teritorijų planavimo dokumentų, statybos leidimo išdavimo yra pažeidžiamos jų, kaip trečiųjų asmenų, teisės. Kitai kategorijai priskirti skundai, kuriuos gyventojai nurodo, kad jų teisės pažeidžiamos dėl to, jog nepagrįstai atsisakoma išduoti teritorijų planavimo, statybos technines sąlygas, vilkinami sprendimų priėmimai ir t. t.

Diagrama apie išnagrinėtus skundus dėl teisės į saugią ir ekologišką aplinką.

Detalusis teritorijų planavimas 30%
 Negyvenamųjų statinių statyba, rekonstrukcija, remontas 22%
 Statybos valstybinę priežiūrą 18%
 Bendri teisės į saugią ir ekologišką aplinką pažeidimai 18%
 Specialusis teritorijų planavimas 4%
 Gyvenamųjų statinių statyba, rekonstrukcija, remontas 4%
 SAZ mažinimas, didinimas 4%

Teritorijų planavimas, savivaldybės teritorijos bendrojo ir detaliųjų planų sprendimų įgyvendinimas, statybos leidimų išdavimas – tai savivaldybėms priskirtos funkcijos. Šiuo metu Lietuvoje ypatingai didelis dėmesys skiriamas žemės sklypų formavimui miestuose, nelegalių statybų prevencijai. Tačiau iš pareiškėjų gaunamų skundų matyti, kad neretai miestų (rajonų) savivaldybių administracijų pareigūnai pažeidžia Teritorijų planavimo įstatymo nuostatas, Statybos įstatymo nuostatas. Pasitaiko atvejų, kad miestų (rajonų) savivaldybių administracijos nesiima veiksmų, t. y. nerengia detaliųjų planų, nors dėl pareiškėjų skunde keliamų klausimų jau yra priimti teismų sprendimai. Pažymėtina, kad šiai kategorijai priskirtų skundų tyrimas dažnai būna kompliktuotas, nes neretai žemės sklypai, kurie suformuoti pažeidžiant galiojančius teisės aktus, būna perleisti (parduoti, padovanoti) tretiesiems asmenims.

Pavyzdžiui, Seimo kontrolierė ištyrė Kretingos miesto gyventojų skundą, kuriame buvo nurodyta, kad Kretingos rajono savivaldybės administracijos Statybos-urbanistikos skyriaus vedėjui nuosavybės teisės į žemę mieste buvo atkurtos pažeidžiant teisės aktų nuostatas. Pareiškėjai nurodė, jog minėtame sklype planuojamos daugiabučių namų statybos, o tai pažeidžia jų interesus.

Atlikusi tyrimą Seimo kontrolierė konstatavo, kad nuosavybės teisės V. Kaunui buvo atkurtos, pažeidžiant tuo metu galiojusį detalių planą, t. y. grąžinto žemės sklypo plotas didesnis, nei buvo numatytas detaliojame plane, patvirtintame 2000-03-16 Kretingos rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. 29. Be to, grąžinamo nuosavybės V. Kaunui žemės sklypo planas nesuderintas su Kretingos rajono savivaldybės administracijos vyr. architektu. Atsižvelgdama į tai, Seimo kontrolierė kreipėsi į Kretingos rajono apylinkės prokuratūrą dėl viešojo intereso gynimo, o dėl Kretingos rajono savivaldybės administracijos Statybos-urbanistikos skyriaus vedėjo V. Kauno surinkta medžiaga buvo perduota Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai. Pažymėtina, kad Kretingos rajono prokuratūra, atlikusi tyrimą, priėmė sprendimą nesikreipti į teismą dėl viešojo intereso gynimo, nes žemės sklypas, į kurį V. Kaunui atkurtos nuosavybės teisės, jau buvo perleistas tretiesiems asmenims. Šiuo metu Kretingos rajono prokuratūros sprendimas yra apskųstas Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, išnagrinėjusi Seimo kontrolierės pateiktą rekomendaciją bei surinktą medžiagą, nustatė, jog V. Kaunas pažeidė Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatas.

Seimo kontrolierė atkreipia dėmesį į tai, kad visuomenė vis aktyviau pradeda dalyvauti rengiant detaliuosius (specialiuosius, bendruosius) planus. Tačiau tiriant pareiškėjų skundus dėl to, kad detalieji (bendrieji ar specialieji) planai nepateisina jų lūkesčių ar net pažeidžia jų teises ir dažnai gaunami po minėtų planų patvirtinimo, o juos tiriant nustatoma, kad planų svarstymo su visuomene etape nebūdavo gaunama jokių pastabų ar pretenzijų.

Todėl skundų tyrimų metu Seimo kontrolierė visada atkreipia pareiškėjų dėmesį į tai, kokias teises jie turi ir kokių veiksmų gali imtis detaliojo (bendrojo, specialiojo) plano svarstymo su visuomene etape.

Neretai pareiškėjai skunduose nurodydavo, jog atitinkamos institucijos nesiima jų kompetencijai priskirtų veiksmų sprendžiamos nelegalių statybų likvidavimo klausimus. Pažymėtina, kad ne visada pareigūnai, sprendžiantys nelegalių statybų sustabdymo, likvidavimo klausimus, elgiasi principingai. Būna, kad pareigūnai, „pasitikėdami nelegalaus statinio savininko geranoriškumu“, tik surašo administracinio teisės pažeidimo protokolą ir reikalavimą, tačiau nekontroliuoja jo vykdymo. Todėl piliečiai, gindami savo teises, yra priversti kreiptis į įvairias institucijas.

Pavyzdžiui, į Seimo kontrolierę su piliečio prašymu kreipėsi Seimo narys, prašydamas tarpininkauti, kad Šiaulių apskrities viršininko administracija vykdytų neteisėtų statybų kontrolės ir valstybinės žemės naudojimo kontrolės funkcijas. Nors iki kreipimosi į Seimo kontrolierę buvo konstatuotas dalinai savavališkos statybos faktas, jos padariniai nebuvo pašalinti. Pareiškėjas E. N. nurodė, kad sodų bendrijos teritorijoje, pažeidžiant nustatytus reikalavimus, kaimyninio sklypo savininkas savavališkai pasistatė statinius: tvorą ir malkinę. Seimo kontrolierei pradėjus tyrimą, tvora buvo nugriauta; atliktas patikrinimas dėl savavališkai pastatytos stoginės, nustatytas terminas jos nugriovimui.

Tenka apgailestauti, jog vis dar gaunama skundų, kuriuose pareiškėjai nurodo, jog be jų, kaip bendraturčių sutikimo, buvo išduoti leidimai statyti, remontuoti ar rekonstruoti pastatus.

Pavyzdžiui, į Seimo kontrolierę kreipėsi A. Š., nurodydama, jog gyvenamojo namo bendraturtė pradėjo vykdyti namo rekonstrukciją be jos sutikimo.

Lietuvos Respublikos statybos įstatymo, galiojusio skundo tyrimo metu, 23 straipsnio 6 dalis nustatė, kokius dokumentus turi pateikti statytojas, kad gautų statybos leidimą, t. y. žemės sklypo nuosavybės teisę ar kitą valdymo ir naudojimo teisę patvirtinančius dokumentus, taip pat žemės sklypo bendraturčių sutikimą, jei žemės sklypas priklauso jiems bendrosios nuosavybės teise, statinio bendrosios nuosavybės bendraturčių sutikimą, kai rekonstruojami daugiabučio namo bendro naudojimo objektai. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002-04-23 įsakymu Nr. 199 patvirtinto Statybos techninio reglamento STR 1.05.06:202 „Statinio projektavimas“ 52 punkte ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002-04-30 įsakymu Nr. 218 patvirtinto Statybos techninio reglamento STR 1.07.01:2002 „Statybos leidimas“ 15.2 punktas nustato, kad statytojas tam, kad gautų statybos (išskyrus griovimą) leidimą, be kitų 15 punkte numatytų dokumentų turi pateikti ir statinio bendraturčių sutikimą (kai statinys rekonstruojamas ar kapitališkai remontuojamas).

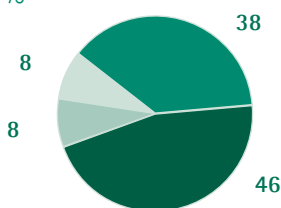
Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad Akmenės rajono savivaldybės administracija statybos leidimą išdavė be gyvenamojo namo bendraturtės sutikimo ir tuo buvo pažeisti teisės aktų reikalavimai.

TEISĖ Į BŪSTĄ

Minėtai kategorijai skundų priskiriami skundai dėl socialinio būsto nuomos, dėl gyvenamųjų patalpų privatizavimo lengvatinėmis sąlygomis. Apžvelgiant ataskaitiniu laikotarpiu ištirtus ir gautus skundus dėl teisės į būstą matyti, kad piliečiai dažniausiai skundėsi dėl socialinio būsto suteikimo, dėl socialinio būsto patalpų būklės. Taip pat buvo gauta skundų, kuriuose pareiškėjai nurodė, jog iškeldinus nuomininkus iš jiems nuosavybės teise grąžintų gyvenamųjų namų, šios patalpos esti labai apleistos, netvarkingos. Pažymėtina, kad tiriant minėtai kategorijai priskiriamus skundus susiduriama su labiausiai pažeidžiama žmonių grupe, t. y. daugiavaikės šeimos, neįgalieji asmenys, našlaičiai, asmenys gaunantys mažas pajamas. Todėl tiriant tokius skundus didelis dėmesys yra skiriamas ir viešajam administravimui. Stengiamasi išsiaiškinti, ar miestų (rajonų) savivaldybių administracijų socialinių skyrių pareigūnai suteikia tokiems gyventojams visą ir išsamią informaciją, ar jiems išaiškinamos jų teisės. Pažymėtina, kad daugeliu atvejų pareiškėjų skunduose nurodytos aplinkybės nepasitvirtino.

Pateiktoje diagramoje matyti, kokiais klausimais pareiškėjai skundėsi dėl teisės į būstą.

Savivaldybės (valstybės) gyvenamųjų patalpų privatizavimas lengvatinėmis sąlygomis **46%**
Savivaldybės socialinio būsto nuoma **38%**
Savivaldybės (valstybės) gyvenamųjų patalpų privatizavimas **8%**
Daugiabučių namų bendro naudojimo objektų administravimas **8%**

Pastaruoju metu Lietuvoje padažnėjo atvejų, kai daugiabučių gyvenamųjų namų savininkai informuoja miestų (rajonų) savivaldybių administracijas, seniūnijas apie jų namuose esančių netvarkingų butų savininkus. Gyventojų teigimu, iš tokių butų sklinda smarvė, susidaro antisanitarinės gyvenimo sąlygos, neretai tokie butai tampa ir gaisrų židiniu.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 24 straipsnyje nurodyta, kad „be gyventojų sutikimo įeiti į būstą neleidžiama kitaip, kaip teismo sprendimu arba įstatymo nustatyta tvarka tada, kai reikia garantuoti viešąją tvarką, sulaikyti nusikaltėlių, gelbėti žmogaus gyvybę, sveikatą ar turtą“. Taigi, nesant pirmiau minėtų sąlygų, pareigūnai neturi teisės įeiti į privatų asmens butą be leidimo ir taip apginti gyventojų teises. Pažymėtina, kad viešojo administravimo funkcijas atliekančios gyvenamuosius namus administruojančios bendrovės, bendrijų pirmininkai ir

gyventojai turi teisę civiline tvarka kreiptis į teismus ir ginti savo pažeistas teises dėl sendaikčių kaupimo butuose, tačiau šia teise gyventojai nesinaudoja.

Į Seimo kontrolierę kreipėsi Klaipėdos miesto daugiabučio gyvenamojo namo gyventojai, nurodydami, kad jų namo buto Nr. 9 gyventojai „renka iš atliekų konteinerių įvairų šlamštą ir viską neša į savo butą. Butas ir balkonas prikrauti beveik iki lubų nešvarių pūvančių skudurų ir kitokių rakandų. Iš buto į laiptinę ir kitus butus kyla pastovi puvinio, šlapimo smarvė“.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad gyventojai kreipėsi į Klaipėdos miesto savivaldybės administraciją, tačiau savivaldybės Sveikatos apsaugos skyriaus Sanitarinės kontrolės poskyrio darbuotojų, kaip ir priešgaisrinės apsaugos inspekcijos ir policijos pareigūnų, minėto buto savininkė į butą neįsileisdavo. Reaguojant į gyventojų skundus, dėl kylančios gaisrų grėsmės bei antisanitarinės būklės Klaipėdos miesto savivaldybės administracijoje buvo surengtas Ekstremalių situacijų valdymo centro neplaninis posėdis, kurio metu sudaryta darbo grupė parengti pavyzdinių gyvenamųjų ir bendrojo naudojimo patalpų naudojimo taisyklių projektą. Pažymėtina, kad šias taisykles patvirtinus miesto savivaldybės tarybos sprendimu, bus siūloma nustatyta tvarka šias taisykles pasitvirtinti kiekvienam gyvenamajam namui.

Seimo kontrolierės nuomone, turėtų būti tikslinga papildyti ir Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymą, numatant jame ir gyventojų atsakomybę už padarytą žalą gyventojų privačiai nuosavybei ir sveikatai.

Ataskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolierė nustatė, kad savivaldybės administracijos, sprendamos, gyventojams opius klausimus dėl būsto remonto, socialinio būsto nuomos ne visada tinkamai atlieka jiems pavestas funkcijas.

Seimo kontrolierių įstaigoje buvo tiriamas E. M. skundas, kuriame pareiškėja nurodė, kad iškeldinus nuomininkus iš jai grąžinto gyvenamojo namo, Šakių rajono savivaldybės administracija informavo pareiškėją, jog patalpos yra atlaisvintos ir gali būti perduotos. Pareiškėja pažymėjo, kad perduodami butai yra apleisti, suniokoti, neremontuoti nuo grąžinimo.

Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme numatyta, kad sugrąžinto gyvenamojo namo savininkui iki to laiko, kol valstybė nuomininkui suteiks kitą gyvenamąją patalpą arba kitaip su juo atsiskaitys įstatyme nurodytais būdais, draudžiama nutraukti nuomos sutartį su savivaldybe ir nuomininkus iškeldinti, išskyrus Civiliniame kodekse numatytus atvejus. Civiliniame kodekse numatyta, kad fiziniai asmenys iš gyvenamųjų patalpų gali būti iškeldinami tik teismo tvarka, išskyrus šio kodekso numatytus iškeldinimo pagal prokuroro sankciją atvejus. Minėto įstatymo 20 straipsnyje nurodyta, kad, kai piliečiui grąžinamas natūra gyvenamasis namas <...>, kuriame gyvena nuomininkai, visas nuomininkų teises ir pareigas pagal gyvenamųjų patalpų nuomos sutartį Vyriausybės nustatyta tvarka perima savivaldybė iki to laiko, kol valstybė nuomininkui suteiks kitą

gyvenamąją patalpą arba kitaip su juo atsiskaitys šiame įstatyme nurodytais būdais. Savivaldybė, perėmusi nuomininkų teises ir pareigas, gyvenamąsias patalpas Vyriausybės nustatyta tvarka ir sąlygomis nuomoja šiose patalpose gyvenantiems nuomininkams ir rūpinasi patalpų eksploatacija bei remontu.

Skundo tyrimo metu Šakių rajono savivaldybės administracija informavo Seimo kontrolierę, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė neskiria lėšų nuomojamų gyvenamųjų patalpų einamajam remontui atlikti, tokių lėšų nenumatyta ir Šakių rajono savivaldybės biudžete. Tačiau ištyrusi skunde nurodytas aplinkybes Seimo kontrolierė konstatavo, kad pagal galiojančių teisės aktų nuostatas nuomininkų, gyvenančių savininkui grąžintame name, teises ir pareigas yra perėmusi Savivaldybė, o remiantis Civilinio kodekso normomis, išsinuomoto daikto einamąjį remontą savo lėšomis atlieka nuomininkas. Atsižvelgiant į tai, Seimo kontrolierė pasiūlė Šakių rajono savivaldybės administracijai atlikti pareiškėjai perduodamų butų einamąjį remontą. Seimo kontrolierės rekomendacija buvo įvykdyta.

Seimo kontrolierė ataskaitiniu laikotarpiu pasisakė ir dėl asmenų, iškeldinamų iš gyvenamųjų namų, kurie pripažinti avariniais, teisių.

Į Seimo kontrolierę kreipėsi pareiškėja K. S. (pareiškėjai nustatytas specialios slaugos poreikis) nurodydama, jog ji turi būti iškeldinta iš avariniu pripažinto namo. Tačiau, pareiškėjos nuomone, Telšių rajono savivaldybės Buities sąlygų tyrimo komisija netinkamai įvertino naujai siūlomų gyvenamųjų patalpų vietą ir būklę, neinformavo jos, kada ir kokios sudėties komisija atliko buities sąlygų įvertinimą, ji nebuvo pakviesta dalyvauti, vertinant gyvenamosios patalpos būklę. Pareiškėjai taip pat nebuvo paaiškinta, kokiais kriterijais vadovaujantis nuspręsta, kad siūloma patalpa geriausiai atitinka jos poreikius, be to, K. S. nebuvo supažindinta su minėtu komisijos teikimu.

Seimo kontrolierė, atlikusi tyrimą, nustatė, kad Telšių rajono savivaldybės tarybos butų-buities komisijos darbo reglamente **nenumatyta informuoti suinteresuotus asmenis apie**

komisijos sudėtį, planuojamą buities sąlygų įvertinimą, kvieisti suinteresuotus asmenis ar jų įgaliotus asmenis dalyvauti, vertinant gyvenamosios patalpos būklę, Telšių rajono savivaldybės tarybos butų-buities komisijos posėdžio datą ir vietą, suinteresuotų asmenų supažindinimo su komisijos priimtais sprendimais, jų apskundimo tvarką bei terminus.

Seimo kontrolierė kreipėsi į Telšių rajono savivaldybės administracijos direktorių, siūlydama teikti Telšių rajono savivaldybės tarybai peržiūrėti Telšių rajono savivaldybės Tarybos 2003-07-11 sprendimu Nr. 117 patvirtintą Telšių rajono savivaldybės tarybos butų-buities komisijos darbo reglamentą, papildant jį atitinkamomis nuostatomis, siekiant užtikrinti suinteresuotų asmenų teisę gauti informaciją apie jiems aktualių klausimų sprendimą.

Seimo kontrolierė informuota, kad parengta Telšių rajono savivaldybės Buities sąlygų tyrimo komisijos darbo reglamento nauja redakcija, kurią rengiant atsižvelgta į Seimo kontrolierės pateiktas rekomendacijas.

SEIMO KONTROLIERĖS REKOMENDACIJOS

Pažymėtina, kad tiek Europos ombudsmeno sprendimai, tiek Seimo kontrolierių priimti sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, ir tai yra svarbiausias veiksnys apibrėžiant ombudsmeno institucijos prigimtį bei veiklą.

Tačiau tai, kad Seimo kontrolierių priimami sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, dar nereiškia, jog jie pareigūnų nevykdomi, o pilietis, kuris nori teisiškai privalomo sprendimo, visada turi galimybę kreiptis į teismą. Taigi ombudsmenas – tai tarsi alternatyva teismui būtent dėl to, kad jo sprendimai nėra teisiškai privalomi.

Ataskaitiniu laikotarpiu Seimo kontrolierė iš viso priėmė 94 rekomendacijas.

Iš žemiau pateiktos lentelės matyti, kiek ir kokių rekomendacijų priėmė Seimo kontrolierė per 2007 metus.

Rekomendacija	Rekomendacijų skaičius
Atkreipti pareigūnų dėmesį į aplaidumą darbe, įstatymų ar kitų teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus ir siūlyti imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos	50
Siūlyti kolegialiai institucijai ar pareigūnui įstatymų nustatyta tvarka panaikinti, sustabdyti ar pakeisti įstatymams bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus ar siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ar biurokratizmo	15
Siūlyti kolegialiai institucijai, įstaigos vadovui ar aukštesniajai pagal pavaldumą institucijai ir įstaigai skirti nusižengusiems pareigūnams tarnybinės (drausminės) nuobaudas	9
Pasitelkti Vyriausybės įstaigų, taip pat ministerijų, apskričių bei savivaldybių pareigūnus, apskričių viršininkų administracijų ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigūnus bei ekspertus	7
Netirdamas Seimo kontrolieriaus kompetencijai nepriskirto skundo iš esmės, pateikė siūlymus ar pastabas atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės	6
Siūlyti Seimui, Vyriausybei, kitoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kad būtų pakeisti įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai, varžantys žmogaus teises ir laisves	3
Perduoti medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, kai aptinkama nusikalstamos veikos požymių, ar siūlyti prokurorui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo	4

Iš visų Seimo kontrolierės priimtų kontroliuojamų rekomendacijų tik 6 atvejais buvo pasiektas toks rezultatas, kuris tenkintų ir Seimo kontrolierę, ir pareiškėją, nors visos minėtos rekomendacijos buvo pareigūnų apsvaistytos ir pateikti motyvuoti atsakymai dėl iškeltų klausimų sprendimo.

Šioje dalyje Seimo kontrolierė norėtų detaliau aptarti situaciją dėl minėtų rekomendacijų.

Seimo kontrolierė tyrė skundą dėl Klaipėdos apskrities viršininko administracijos pareigūnų veiksmų ir ištyrusi jį pasiūlė Klaipėdos apskrities viršininkui teisės aktų nustatyta tvarka įvertinti atsakingo pareigūno veiksmus. Klaipėdos apskrities viršininkas informavo Seimo kontrolierę, kad nėra galimybių įvertinti atsakingo pareigūno veiksmus, t. y. atlikti tarnybinį patikrinimą, nes minėtas pareigūnas yra išėjęs nemokamų atostogų.

Ištyrusi skundą dėl Šiaulių apskrities viršininko administracijos bei Šiaulių miesto savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu patvirtintų Sanitarinių apsaugos zonų ribų nustatymo ir režimo taisyklių nuostatas (sanitarinės apsaugos zonoje negali būti statomi gyvenamieji namai, viešbučiai <...>, neturi būti įrengiamos vandenvietės, kurioms turi būti nustatytos sanitarinės apsaugos juostos, taip pat rekreacijos teritorijos ir pramoginių renginių atviri ar uždari statiniai) rekomendavo Šiaulių miesto savivaldybės administracijai teisės aktų nustatyta tvarka pateikti Šiaulių miesto savivaldybės tarybai svarstyti klausimą dėl kartingų trasos, esančios šalia gyvenamųjų namų, iškėlimo. Šiaulių miesto meras informavo Seimo kontrolierę, kad minėtas klausimas nebuvo pateiktas svarstyti savivaldybės tarybai, nes iš Lietuvos Respublikos Seimo Jaunimo ir sporto reikalų komisijos buvo gautas prašymas atidėti šio klausimo svarstymą tol, kol komisija pateiks savo išvadas.

Seimo kontrolierė, ištyrusi pareiškėjo skundą dėl kelio ženklo Nr. 351 „Rezervuota stovėjimo vieta“ įrengimo, pasiūlė Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktoriui apsvaistyti galimybę pastatyti minėtą kelio ženklą prie daugiabučio gyvenamojo namo. Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktorius informavo Seimo kontrolierę, kad jos pateiktas siūlymas buvo apsvaistytas, tačiau atsižvelgiant į gautas medikų pažymą ir išvadas buvo priimtas sprendimas nestatyti pareiškėjo pageidaujamoje vietoje kelio ženklo Nr. 351 „Rezervuota stovėjimo vieta“.

Tiriant A. G. skundą dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo Palangos mieste buvo nustatyta, kad Palangos miesto savivaldybė parengė medžiagą, patvirtintą Palangos miesto tary-

bos 2003-05-08 sprendimu Nr. 25, apie laisvas (neužstatytas) teritorijas Palangos miesto dalyje, kurias bus galima grąžinti piliečiams natūra. Pagal pirmiau minėtą medžiagą, dalis buvusio savininko R. G. nuosavybės teisėmis valdyto žemės sklypo Palangos miesto valdybos 1993-04-20 potvarkiu Nr. 63 neatlygintinai buvo suteiktas G. M. individualiai statybai. Likusi žemės sklypo dalis patenka į Palangos miesto tarybos 1998-06-25 sprendimu Nr. 160 patvirtintu detalioju planu suformuotą valstybinį žemės sklypą, kuris Klaipėdos apskrities viršininko 1999-01-21 įsakymu Nr. 95 suteiktas neatlygintinai naudotis Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijai. Pagal 1999-02-23 panaudos sutarties nuostatas Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijai suteikiama naudotis 11 014 kv. m žemės sklypu, užstatyta teritorija – 563 kv. m, kita žemė – 10 451 kv. m. Sutarties 11 punkte numatyta, kad „ši sutartis gali būti pakeista arba papildyta tik bendru sutarties šalių raštišku susitarimu“.

Atsižvelgiant į tai, kad mažoji dalis Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijai priklausančio žemės sklypo yra užstatyta, Seimo kontrolierė rekomendavo Lietuvos Respublikos Seimo kancleriui kartu su Klaipėdos apskrities viršininku aptarti galimybę sumažinti 1999-02-23 panaudos sutarties pagrindu Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijai skirto naudotis žemės sklypo plotą.

Lietuvos Respublikos Seimo kancleris informavo Seimo kontrolierę, kad Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija nusprendė neinicijuoti minėto klausimo svarstymo su Klaipėdos apskrities viršininko administracija.

Taigi, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, Seimo kontrolierės rekomendacijos visais atvejais buvo apsvaistytos, išnagrinėtos ir Seimo kontrolierei pateiktas motyvuotas atsakymas, dėl kurių priežasčių į pateiktą rekomendaciją negali būti atsižvelgta.

SIŪLYMAI DĖL TEISĖS AKTŲ

Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 8 punktą Seimo kontrolierius turi teisę siūlyti Seimui, Vyriausybei, kitoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kad būtų pakeisti įstatymai ar kiti norminiai teisės aktai, varžantys žmogaus teises ir laisves.

Seimo kontrolierė savo veikloje neapsiriboja vien pareigūnų veiksmų vertinimu bei rekomendacijų teikimu, o vadovaudamasi pirmiau minėta Seimo kontrolierių įstatymo suteikta teise prisideda prie įstatymų ir kitų teisės aktų tobulinimo.

1. Baigiamajame žemės reformos etape, siekiant kuo greičiau užbaigti šį procesą kaimo vietovėse, buvo priimtos teisės aktų pataisos, kurios, Seimo kontrolierės nuomone, vertintinos kaip pažeidžiančios pretendentų teisę į nuosavybės teisių atkūrimą, bloginančios jų padėtį ir diskriminuojančios tokius asmenis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-08-29 nutarimu Nr. 915 buvo pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-08-29 nutarimu Nr. 1057 patvirtintos LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 29 punktas – nuo 2007-09-12 įsigaliojo nauja nuostata, kai pagal rengiamą žemės reformos žemėtvarkos projektą susumavus laisvos valstybinės žemės plotą paaikėja, jog piliečiui, pateikusiam prašymą jo pageidaujamoje vietovėje gauti neatlygintinai nuosavybės žemės sklypą, lygiavertį turėtajam, pagal Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 10 straipsnio nustatytą žemės įsigijimo eilę laisvos valstybinės žemės nepakanka, apskrities viršininkas arba jo įgaliotas atstovas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų privalo piliečiui raštu apie tai pranešti ir pasiūlyti rinktis žemės sklypą kitoje vietoje. Tokiu atveju pilietis žemėtvarkos skyriui, kuriam pateikta išvada dėl žemės, miško, vandens telkinio perdavimo neatlygintinai nuosavybės, per 10 darbo dienų pateikia prašymą ir nurodo, kurioje kitoje vietovėje pageidauja gauti lygiavertį turėtajam žemės, miško sklypą ar vandens telkinį. Žemėtvarkos skyrius per 10 darbo dienų šį prašymą ir išvadą dėl žemės, miško, vandens telkinio perdavimo neatlygintinai nuosavybės su lydraščiu persiunčia tam žemėtvarkos skyriui, kurio teritorijoje pilietis pageidauja gauti perduodamą neatlygintinai nuosavybės lygiavertį turėtajam žemės, miško sklypą ar vandens telkinį. Žemėtvarkos skyrius gali persiųsti išvadą dėl žemės, miško, vandens telkinio perdavimo neatlygintinai nuosavybės **į kitą, o ne nurodytą šioje išvadoje seniūniją tik tuo atveju, jeigu** pagal Žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka apskričių viršininkų administracijų interneto tinklalapiuose skelbiamą informaciją apie laisvą valstybinę žemę ir rengiamus žemės reformos žemėtvarkos projektus piliečio pageidaujamoje seniūnijoje **jo prašymas negalės būti tenkinamas, kadangi stinga laisvos valstybinės žemės.**

Tenka konstatuoti, kad šia pataisa pretendentai, kuriems turėtų būti kompensuojama už negrąžintą žemę lygiavertiu sklypu, vaizdžiaiariant, įkalinti vienoje seniūnijoje (daugeliu atvejų išvados parengtos dar prieš įsigaliojant minėtai Vyriausybės nutarimu patvirtintos Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 29 punkto nuostatai), t. y. neturi galimybės įgyvendinti įstatymu jiems suteiktą teisę pasirinkti kompensaciją lygiavertiu sklypu pageidaujamoje seniūnijoje, kurioje yra kokybiškos žemės, o ne iš likučių, t. y. pelkių ir kt.

Naujoji Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintos Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 29 punkto nuostata, draudžianti pretendentui prašyti suteikti lygiavertį žemės sklypą kitoje seniūnijoje, nei nurodyta išvadoje, Seimo kontrolinės nuomone, diskriminuoja piliečius, kuriems dar neatkurtos nuosavybės teisės, pažeidžia tokių piliečių tei-

sėtų lūkesčių bei įstatymo viršenybės principus, kadangi Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme įtvirtinta galimybė kaip kompensaciją už negrąžinamą žemę pasirinkti lygiavertį žemės sklypą iš laisvo valstybinės žemės fondo yra nepagrįstai ir neteisėtai susiaurinama. Į Seimo kontrolinę jau kreipėsi pirmiau minėta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo nuostata pasipiktinę piliečiai.

Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad, įstatymais nustatius asmenims tam tikrą teisę, tos teisės suteikimo pagrindus, sąlygas ir tvarką, valstybei kyla pareiga santykiuose laikytis teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo konstitucinių principų. **Teisėtų lūkesčių apsaugos principas** siejasi su visų valstybės institucijų pareiga laikytis prisiimtų įsipareigojimų. Šis principas taip pat reiškia įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius teisės aktus įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos.

Piliečiai visai pagrįstai kelia klausimą, kodėl jie verčiami rinktis nekokybiškus seniūnijos teritorijoje likusius į gabaliukus suskaidytus pelkių plotus, kai kitoje seniūnijoje, esančioje netoliese, yra pakankamai galimų perduoti nuosavybės neatlygintinai tinkamų laisvos valstybinės žemės plotų. Juo labiau kad anksčiau jie tokią teisę laisvai pasirinkti lygiavertio sklypo plotą kitoje vietoje turėjo.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra vertinęs įstatymo ir įstatymo įgyvendinamojo teisės akto tarpusavio santykių problemas. Įstatymo įgyvendinamuoju aktu yra realizuojamos įstatymo normos, tačiau toks teisės aktas negali pakeisti paties įstatymo ir sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, kurios savo galia konkuruotų su įstatymo normomis. Vyriausybės nutarimu negalima keisti ar sąlygoti įstatymo normų, jų turinio, kitaip būtų pažeistas konstitucinis **įstatymų viršenybės** įstatymo įgyvendinamųjų **aktų atžvilgiu** principas.

Kaip jau minėta, Seimo kontrolinės nuomone, naujoji Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 29 punkto nuostata pažeidžia ir įstatymo viršenybės principą, nes Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas negali susiaurinti įstatymu suteiktos žmogaus teisės. Lygiavertiai sklypai perduodami nuosavybės neatlygintai iš laisvo fondo, o įstatymas nesusiaurina laisvo fondo sąvokos iki vienos seniūnijos sąvokos. Pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 2 punktą **laisvos žemės fondas** – žemės, miško ir vandens telkinio plotai, kurie nepriskirti valstybės paimtai ir išperkamai žemei ir kurių susigrąžinti natūra nepageidauja šio įstatymo 2 straipsnyje nurodyti piliečiai, taip pat žemės, miško ir vandens telkinio plotai, kurie lieka atkūrus nuosavybės teises į pagal šį įstatymą grąžintinus maksimalius žemės, miško ir vandens telkinio plotus.

Kadangi šiuo metu jau **tenka pripažinti, kad situacija dėl deklaruotos žemės reformos pabaigos 2007 metais yra pasikeitusi, Seimo kontrolierės nuomone, pirmiau nurodyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-08-29 nutarimo Nr. 915 pataisa dėl LR Vyriausybės 1997-08-29 nutarimu Nr. 1057 patvirtintos Piliiečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos 29 punkto turėtų būti peržiūrima, panaikinant jį.**

Seimo kontrolierės nuomone, su pirmiau nurodytu klausimu dėl draudimo rinktis lygiavertį sklypą kitoje seniūnijoje, nei nurodyta išvadoje, jei yra laisvo fondo, ypatingai glaudžiai susijęs kitas klausimas. Nuo 2008-01-06 įsigaliojusios Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 236 nuostatos įteisino valstybinės žemės pardavimą lengvatinėmis sąlygomis, nepaisant to, kad dar nėra baigtas nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo procesas.

Atsižvelgiant į šį faktą, tenka konstatuoti, kad pretendentai, kuriems turėtų būti kompensuojama už negrąžintą žemę lygiavertčiu sklypu, vaizdžiai tariant, įkalinti vienoje seniūnijoje (daugeliu atvejų išvados parengtos dar prieš įsigaliojant minėtai Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintos tvarkos 29 punkto nuostatai), t. y. neturi galimybės įgyvendinti įstatymu jiems suteiktą teisę pasirinkti lygiavertį sklypą iš laisvo fondo be apribojimų, o asmenys, pageidaujantys pirkti valstybinę žemės ūkio paskirties žemę, gali tai daryti teisės aktų nustatyta tvarka, nevaržomi ribojimų teritoriniu aspektu.

2. Vykdamas žemės reformą buvo nuolat keičiamos teisės aktų nuostatos, reguliuojančios nuosavybės teisių atkūrimo klausimus, perduodant žemę, mišką, vandens telkinius saugomose teritorijose.

Baigiamajame žemės reformos etape žemės sklypų formavimą saugomose teritorijose, sprendimų dėl jau suprojektuotų, žemės reformos žemėtvarkos projektų tęstinumuose patvirtintų sklypų perdavimo nuosavybės priėmimą sustabdė Lietuvos Respublikos piliiečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 16 straipsnio 7 dalies nuostatų pripažinimas prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

LR Konstitucinis Teismas 2007-07-05 nutarimu pripažino, kad Lietuvos Respublikos piliiečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 16 straipsnio 7 dalis (2001-12-11 redakcija) ta apimtimi, kuria nustatyta, jog nuosavybės teisės gali būti atkurtos perduodant nuosavybės lygiavertį turėtajam atitinkamai žemės, miško ar vandens telkinio plotą, esantį valstybinio parko, valstybinio draustinio teritorijoje, tiems piliiečiams, kuriems nuosavybės teise priklausiusi nacionalizuota ar kitaip neteisėtai nusavinta žemė, miškas ar vandens telkinys iki neteisėtos nacionalizacijos ar kitokio neteisėto nusavinimo buvo ne to valstybinio parko ar valstybinio draustinio teritorijoje, bet kitur, ir tiems pili-

ečiams, kuriems nuosavybės teise priklausiusi nacionalizuota ar kitaip neteisėtai nusavinta žemė, miškas ar vandens telkinys iki neteisėtos nacionalizacijos ar kitokio neteisėto nusavinimo buvo to valstybinio parko ar valstybinio draustinio teritorijoje, tačiau tie piliiečiai gyvena ne to valstybinio parko, valstybinio draustinio teritorijoje, bet kitur, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 54 straipsniui, 128 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Seimo kontrolierė pažymi, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-07-05 **nutarimas sustabdė nuosavybės teisių atkūrimo saugomose teritorijose klausimų sprendimą ne tik tiems asmenims, kurie neatitinka nustatytų sąlygų, bet ir tiems, kurie atitinka visas nustatytas sąlygas:** turėta žemė buvo valstybinio parko teritorijoje, piliiečiai gyvena parko teritorijoje; **ir, tik priėmus naujas Piliiečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo nuostatas po pirmiau nurodyto LR Konstitucinio Teismo 2007-07-05 nutarimo, bus galima spręsti nuosavybės teisių tokiems asmenims atkūrimo klausimus; net ir suprojektuotų ir patvirtintų sklypų perdavimo nuosavybės klausimas sustabdytas neribotam laikui.**

3. Seimo kontrolierė pažymi, kad su miesto žemės trūkumo problema susijęs klausimas dėl pretendų, turinčių teisę už mieste turėtą negrąžinamą žemę gauti naują žemės sklypą individualiai statybai, eilės sudarymo. Kaip jau minėta, skaičius asmenų, pageidaujančių gauti naują žemės sklypą individualiai statybai mieste, yra daug didesnis nei galimų suformuoti sklypų skaičius.

Šiuo metu galiojančioje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-09-29 nutarimu Nr. 1057 patvirtintoje Lietuvos Respublikos piliiečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo tvarkoje numatytas piliiečių, pageidaujančių gauti naują žemės sklypą individualiai statybai mieste, eilės sudarymo principas, t. y. eilės sudaromos pagal pirminio prašymo atkurti nuosavybės teises padavimo datą. Susidariusi situacija, kad asmenys, atgavę dalį žemės mieste, yra įtraukti į eilę naujam sklypui individualiai statybai gauti ir yra eilės pradžioje. O tie piliiečiai, kurių pirminio prašymo padavimo data vėlesnė, t. y. jie yra eilės gale, nėra gavę nė dalies mieste turėtos žemės ar kompensacijos už ją žeme. Tokie asmenys dėl miesto žemės trūkumo negalės realizuoti savo teisės gauti bent dalį žemės mieste. Seimo kontrolierės nuomone, tokiu būdu, dėl pirmiau išdėstytų aplinkybių, pažeidžiamas piliiečių lygiateisiškumo principas.

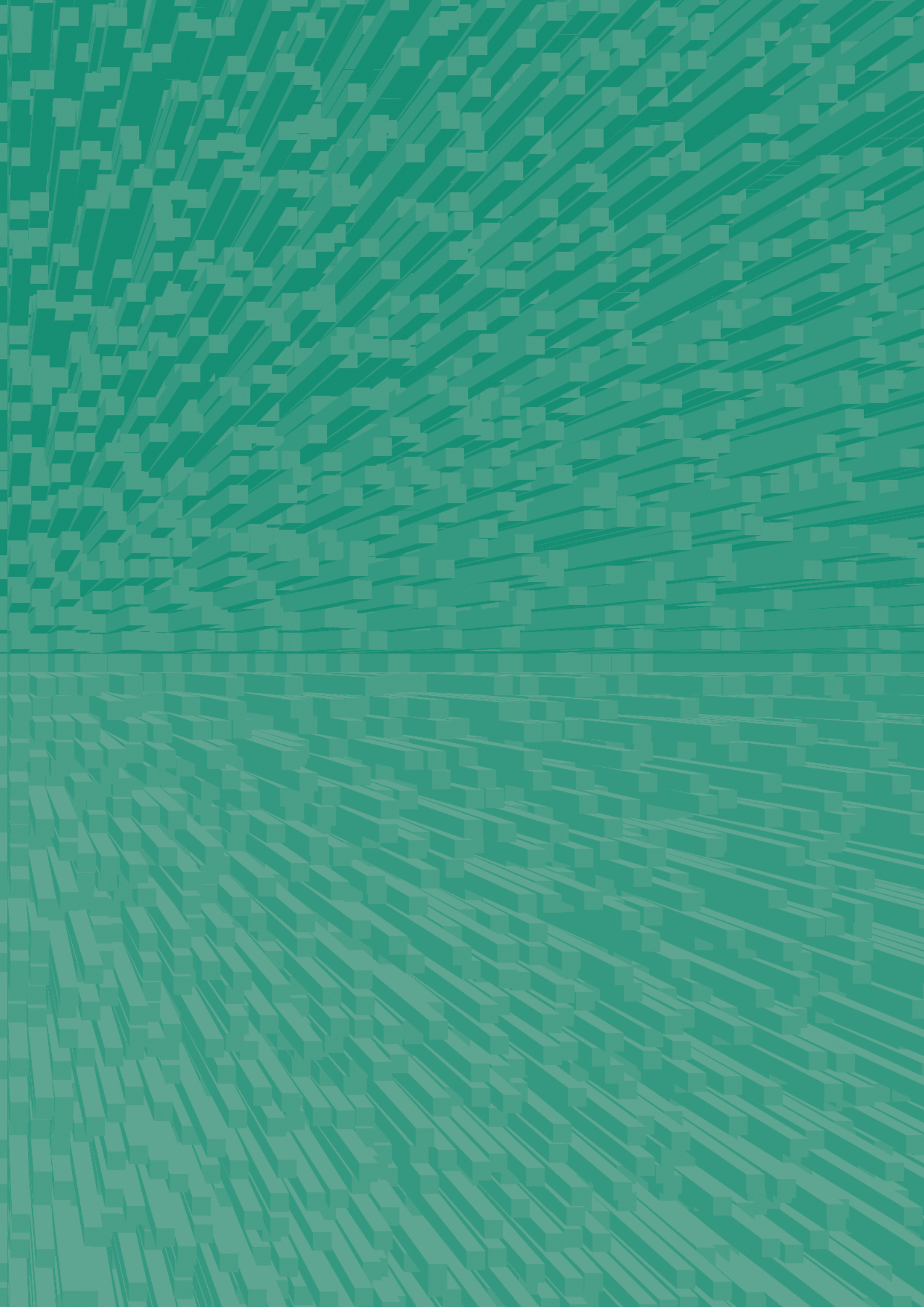
4. Ataskaitiniais metais Seimo kontrolierė, tirdama pareiškėjų skundus, nustatė, jog galiojantys teisės aktai nenumato ginčų nagrinėjimo tvarkos, jei piliečiai nesutinka su atliktu kaimo ar miesto žemės kartografavimu. Todėl Seimo kontrolierė kreipėsi į **Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministrę K. D. Prunskienę siūlydama įstatymų nustatyta tvarka papildyti Lietuvos Respublikos žemės ir miškų ūkio ministerijos 1997-10-31 įsakymu Nr. 634 patvirtintus „Metodinius nurodymus dėl žemės valdymo nuosavybės teisėmis faktą įrodančių papildomų dokumentų nagrinėjimo tvarkos“, numatant, kokia tvarka piliečiai, nepatenkinti atliktu kaimo, miesto žemės sklypų kartografavimu, galėtų apskųsti priimtus sprendimus.**

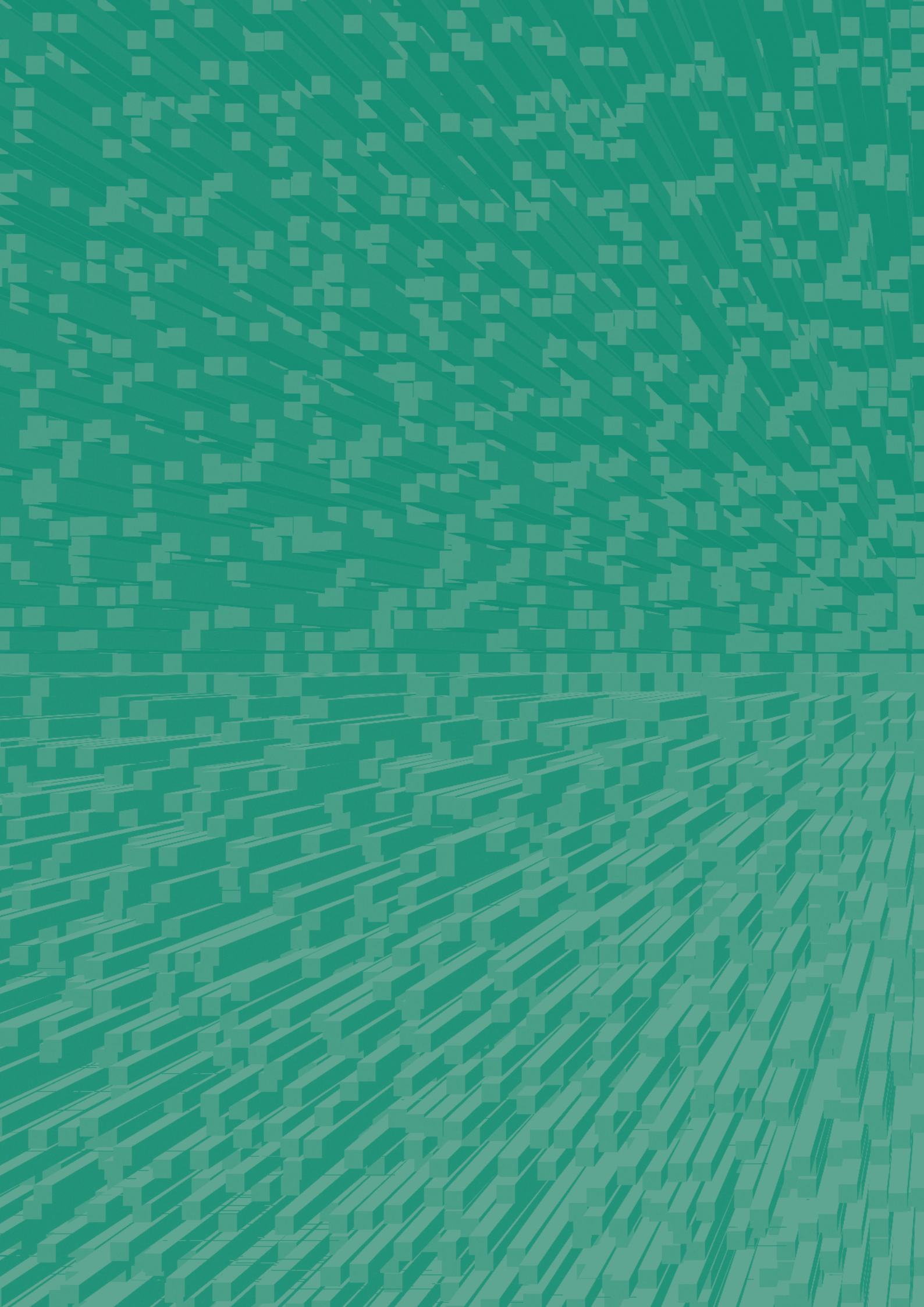
5. Kaip jau buvo minėta šios ataskaitos skyriuje „Teisė į būstą“, pastaruoju metu Lietuvoje padažnėjo atvejų, kai daugiabučių gyvenamųjų namų savininkai informuoja miestų (rajonų) savivaldybių administracijas, seniūnijas apie jų namuose esančių netvarkingų butų savininkus. Gyventojai piktinasi, jog dėl netvarkingų butų savininkų netinkamo elgesio nukenčia laiptinės ar net viso namo gyventojai, nes susidaro antisanitarinės sąlygos, tokie butai dažnai tampa ir gaisrų židiniu.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 24 straipsnis nustato, kad „be gyventojų sutikimo įeiti į būstą neleidžiama kitaip, kaip teismo sprendimu arba įstatymo nustatyta tvarka tada, kai reikia garantuoti viešąją tvarką, sulaikyti nusikaltėlių, gelbėti žmogaus gyvybę, sveikatą ar turtą“.

Taigi, nesant pirmiau minėtų sąlygų, pareigūnai neturi teisės įeiti į privatų asmens butą be leidimo ir taip apginti gyventojų teises. Tokiais atvejais viešojo administravimo funkcijas atliekančios gyvenamuosius namus administruojančios bendrovės, bendrijų pirmininkai ar gyventojai turi teisę civiline tvarka kreiptis į teismus ir ginti savo pažeistas teises. Pažymėtina, kad šia teise pirmiau minėti asmenys nesinaudoja. Seimo kontrolierės nuomone, gyventojai, bendrijų pirmininkai galbūt šia teise nesinaudoja dėl teisinių žinių trūkumo, be to, tai susiję ir su papildomomis išlaidomis.

Todėl, Seimo kontrolierės nuomone, turėtų būti tikslinga papildyti ir Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymą, numatant jame ir gyventojų atsakomybę už padarytą žalą gyventojų privačiai nuosavybei ir sveikatai.

Iš Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos veiklos

I. KONFERENCIJOS, SEMINARAI IR KITI RENGINIAI

Vasario 11–13 d. Seimo kontrolieriai A. Radzevičiūtė ir A. Normantas dalyvavo Kanados ombudsmenų forumo organizuotuose kursuose „Socialinės apsaugos tinklas ir ombudsmenai“. Kursų tikslas – suteikti dalyviams žinių bei patirties, kuri leistų dirbti su socialinių išmokų gavėjais efektyviau ir lanksčiau. Pagrindiniai kursų dalyviai – ekspertai iš ombudsmenų institucijų bei socialinių išmokų administratoriai.

Vasario 12–13 d. Seimo kontrolieriaus R. Valentukevičiaus patarėjas T. Ragauskas dalyvavo Suomijos Žmogaus teisių lygos, Tarptautinės migracijos organizacijos (IOM) bei Baltijos ir Šiaurės šalių regiono biuro Helsinkyje (Suomija) organizuotame seminare apie antidiskriminacinius įstatymus bei elektroninį mokymąsi. Šis seminaras – tai ES finansuojamo projekto „Teisėjai elektroniniame tinkle: teismų sistemos darbuotojų gebėjimų ugdymas elektroninio mokymosi būdu“ dalis. Seminaro tikslas – suteikti dalyviams papildomų žinių apie Europos Sąjungos antidiskriminacinius įstatymus bei jų taikymą ES šalyse, vedantį prie efektyvesnio įstatymų panaudojimo diskriminacijos bylose.

Balandžio 12–13 d. Atėnuose vyko 10-asis apskritojo stalo susitikimas, kuriame Seimo kontrolierių įstaigai atstovavo Seimo kontrolierius R. Valentukevičius bei vyriausioji specialistė ryšiams su užsieniu M. Balčiūnaitė. Tokius susitikimus kas dveji metai rengia Europos ombudsmenas ir Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaras. 2007 metų susitikimas taip pat sutapo su 10-osiomis Graikijos ombudsmeno institucijos metinėmis, todėl prie šio susitikimo organizavimo daug prisidėjo ir Graikijos ombudsmenas G. Kaminis.

Pagrindinis apskritojo stalo Atėnuose tikslas buvo aptarti kelius bei priemones, taip pat sunkumus plečiant bendradarbiavimą tarp ombudsmenų, nacionalinių žmogaus teisių institucijų ir Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro, siekiant padidinti Europos Žmogaus teisių konvencijos kontrolės mechanizmo efektyvumą.

Gegužės 11 d. Seimo kontrolieriai V. Pilipavičienė, Z. Zamžickienė ir A. Normantas dalyvavo bendrame Lietuvos Respublikos Seimo audito komiteto ir Antikorupcijos komisijos darbo grupės nuosavybės teisių į žemę atkūrimo ir žemės eigos klausimams nagrinėti posėdyje, kuriame pateikė savo nuomonę ir pasiūlymus aptariamais klausimais.

Gegužės 25 d. Seimo kontrolierės V. Pilipavičienė ir Z. Zamžickienė dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo Kai- mo reikalų ir Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetų bendrame pasitarime, kur buvo aptariamas nuosavybės teisių į žemę atkūrimo miestų teritorijose klausimas, kuriame pateikė savo nuomonę ir pasiūlymus aptariamais klausimais.

Gegužės 30 d. Seimo kontrolieriai V. Pilipavičienė ir A. Normantas dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto posėdyje, kuriame pateikė savo nuomonę apie nuosavybės teisių į žemę, esančią Vilniaus ir Kauno miestuose, administravimo parlamentinio tyrimo ataskaitą.

Birželio 27 d. Seimo kontrolieriai V. Pilipavičienė ir A. Normantas dalyvavo nenumatytame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje vykusioje diskusijoje apie žemės reformos problemas, kurioje Seimo kontrolierė V. Pilipavičienė, remdamasi skundų tyrimo praktika, kalbėjo apie problemas žemės grąžinimo srityje, jų priežastis bei galimus sprendimo būdus.

Rugsėjo 17-18 d. Seimo kontrolieriai V. Pilipavičienė ir A. Normantas dalyvavo įgūdžių tobulinimo seminare „Ombudsmeno požiūris į teisėtumo ir gero viešojo administravimo principus“ Sofijoje (Bulgarija). Šis seminaras buvo surengtas pagal Graikijos Ombudsmeno, „Eunomia“ programą, kurią globoja Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaras. Seminaro šeimininkas – Bulgarijos ombudsmenas. Įgūdžių tobulinimo seminaro metu buvo siekta išplėsti dalyvių supratimą bei pagilinti žinias apie gerą viešąjį administravimą bei jo politiką, pateikti geros praktikos pavyzdžių iš įvairių Europos ombudsmenų institucijų, taip pat aptarti geros patirties pritaikymą bei rezultatus. Be to, buvo ugdomas dalyvių gebėjimas koordinuoti ir vieningai skleisti ir siekti gero viešojo administravimo tikslų.

Rugsėjo 24 d. Seimo kontrolierė A. Radzevičiūtė ir jos patarėja R. Šaulė dalyvavo Varšuvoje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Ekonominė migracija Europos Sąjungoje – problemos ir iššūkiai“. Konferencija buvo surengta siekiant paskatinti žmogaus teises ginančias institucijas imtis konkrečių priemonių, kuriomis pasinaudojant būtų pašalintos ar bent sumažintos darbo jėgos masinės emigracijos sukeliamos neigiamos pasekmės. Joje dalyvavo ombudsmenai iš visų ES valstybių bei Gruzijos ir Ukrainos, taip pat kviestinių svečių iš kitų institucijų.

Spalio 1–3 d. Seimo kontrolierių įstaigos vyriausioji specialistė ryšiams su užsieniu M. Balčiūnaitė dalyvavo Europos regionų centro (ECR) – Europos Viešojo administravimo instituto padalinio Barselonoje organizuojamame seminare „Kaip parengti įtikinamą projekto strategiją ES finansavimui gauti: ką turėtų ir ko neturėtų daryti vietiniai ir regioniniai vykdytojai“.

Šiuo seminaru buvo siekiama nubrėžti 2007–2013 m. lėšų skirstymo periodo gaires bei suteikti dalyviams naujų įgūdžių, reikalingų siekiant pagerinti projekto strategijos kūrimo žinias bei sugebėjimą pasisavinti lėšas.

Taikydamas skirtingus metodus, Europos Viešojo administravimo institutas ir Europos Regionų centras kartu su valstybiniais ir privačiais partneriais pateikė praktinius patarimus apie pagrindinius principus ir taisykles, rengiantis teikti paraišką ES finansavimui gauti.

Spalio 5–6 d. Seimo kontrolierė Virginija Pilipavičienė ir patarėja Diana Oklinskaitė dalyvavo konferencijoje tema „Konstitucinio Teismo ir Žmogaus teisių gynėjo biuro vaidmuo sprendžiant su žmogaus teisių gynimu susijusius klausimus“ Jerevane (Armėnija). Konferencijos tikslas buvo išaiškinti, koks yra žmogaus teisių gynėjų biuro bei Konstitucinių Teismų vaidmuo bei identifikuoti šių institucijų naudojamas priemones. Taip pat buvo siekta nustatyti žmogaus teisių gynėjų biuro ir Konstitucinių Teismų priimamų sprendimų juridinę galią bei proporcingumą žmogaus teisių gynimo ir sklaidos srityje.

Konferencijoje Jerevane dalyvavo ombudsmenai iš Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) bei Europos šalių, tokių kaip Ukraina, Rusijos Federacija, Gruzija, Azerbaidžanas, Lietuva, Estija, Lenkija, Bulgarija ir Graikija. Armėnijos Respublikos Konstitucinis Teismas savo ruožtu pakvietė viešosios teisės (konstitucinė teisė, administracinė teisė ir kt.) tarptautinius ir vietinius ekspertus, taip pat žmogaus teisių gynimo srities specialistus.

Spalio 14–16 d. Strasbūre (Prancūzija) įvyko Prancūzijos Nacionalinio ombudsmeno bei Europos Ombudsmeno rengtas šeštasis Europos Sąjungos šalių narių bei šalių kandidačių ombudsmenų seminaras. Seimo kontrolierių įstaigai šiame seminare atstovavo Seimo kontrolierės A. Radzevičiūtė ir Z. Zamžickienė.

Vienas iš esminių seminaro tikslų – aptarti pranešimo projektą, kuriame pateikiama informacija apie tai, kokią naudą gali tikėtis gauti piliečiai bei kiti ombudsmenų paslaugų vartotojai, kurie kreipiasi į Europos ombudsmenų tinklo narį ES teisės klausimais. Viena svarbiausių pranešimo nuostatų yra ta, kad pabrėžiama tinklui priklausančių ombudsmenų užduotis – skleisti informaciją apie ES teisę ir praktiką bei teikti visuomenei kaip įmanoma geresnes paslaugas. Pranešime numatyta ombudsmenų galimybė kreiptis į Europos ombudsmeną su prašymu raštu išaiškinti ES teisės normas, taip pat atsakyti į klausimus, kilusius jiems nagrinėjant konkrečias bylas. Pranešimas buvo priimtas vienbalsiai.

Taip pat seminare buvo kalbama apie teisėtumą ir gero viešojo administravimo siekiančią Europą – prevenciją, partnerystę ir skaidrumą, ombudsmenų ir teismų santykius, laisvą asmenų judėjimą ir kt.

Lapkričio 6–7 d. Seimo kontrolierių įstaigos vyriausioji specialistė ryšiams su užsieniu M. Balčiūnaitė dalyvavo pirmajame ryšių su Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaru specialistų susitikime Strasbūre (Prancūzija).

Šis susitikimas turėjo ne vieną tikslą. Pirmiausia Žmogaus teisių komisaras norėjo, kad daugiau kaip 40 šiuo metu dirbančių ryšių specialistų susipažintų vieni su kitais, su Žmogaus teisių komisaro biuru, pačiu komisaru, taip pat su Europos Taryba ir jos darbo metodais. Kitas labai svarbus šio susitikimo tikslas – aptarti, kaip nacionalinės žmogaus teisių struktūros galėtų prisidėti prie savo šalių valdžios organų vykdomų Europos Žmogaus teisių teismo sprendimų įgyvendinimo bei surinkti preliminarūs siūlymus dėl temų, kurios galėtų būti darbo su Žmogaus teisių komisaru 2008 ir 2009 m. pagrindas.

Lapkričio 28 d. Seimo kontrolieriai A. Normantas ir Z. Zamžickienė dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos komisijos posėdyje, kuriame buvo nagrinėjamas specialios kompetentingos komisijos, apskričių viršininkų bei savivaldybių tarybų priimtiems sprendimams, susijusiems su nuosavybės teisių į žemę, mišką, vandens telkinius atkūrimu, peržiūrėti, sudarymo klausimas. Posėdyje Seimo kontrolieriai išsakė nuomonę, kad tokią komisiją sudaryti

yra netikslinga. Jie atkreipė Komisijos narių dėmesį į tai, kad piliečių skundus dėl galimų pažeidimų atkuriant nuosavybės teises į žemę / mišką pagal kompetenciją nagrinėja Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos bei Specialiųjų tyrimų tarnyba. Taip pat kiekvienas pilietis, gindamas savo interesus, turi teisę kreiptis į teismą. Komisija, išklausiusi institucijų nuomonę bei argumentus, nusprendė parengti konkrečių pasiūlymų, sprendžiant problemas, susijusias su galimais pažeidimais atkuriant nuosavybės teises į žemę, mišką, vandens telkinius, projektą.

Lapkričio 29 d. Prezidentūros rūmuose vyko konferencija „Destruktyvus elgesys ir alkoholis“, skirta pateikti ir panaudoti mokslinių studijų duomenis sprendžiant padidėjusio alkoholio vartojimo Lietuvoje problemą.

Joje kalbą pasakė Seimo kontrolierių įstaigos vadovas Seimo kontrolierius R. Valentukevičius. Jis atkreipė dėmesį į savo iniciatyva pradėtą tyrimą dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnų veiksmų sprendžiant prekybos alkoholiu kontrolės klausimus. Seimo kontrolieriaus atlikto tyrimo metu buvo konstatuota piliečių teisės į saugią aplinką pažeidimų.

Seimo kontrolierius R. Valentukevičius konferencijos dalyvius supažindino su po tyrimo pasiektais teigiamais rezultatais. Pirmiausia LR Vyriausybė, palankiai įvertinusi Seimo kontrolieriaus siūlymą iš atsakingų įvairių institucijų pareigūnų sudaryti darbo grupę, kuri peržiūrėtų visą Alkoholio kontrolės įstatymą bei pasiūlytų reikalingas pataisas, nurodė tokią grupę sudaryti. Seimo kontrolieriaus rekomendacijos dėl Alkoholio kontrolės įstatymo griežtinimo buvo svarstomos Nacionalinės sveikatos tarybos posėdyje ir pateiktos Seimui.

R. Valentukevičius apgailestavo, kad siūlymai griežtinti kontrolę sunkiai skinasi kelią: pagrindiniai kovos su alkoholizmu principai, tokie, kaip mokesčiai, mažinantys alkoholinių gėrimų prieinamumą, alkoholinių gėrimų pardavimo ir vartojimo ribojimas, jaunimą skatinančių pirkti ir vartoti alkoholinius gėrimus priemonių draudimas, nėra įgyvendinami, alkoholio antireklama yra neįtaigi.

Gruodžio 10–11 d. Seimo kontrolieriai R. Valentukevičius ir Z. Zamžickienė kartu su įstaigos darbuotojų delegacija vyko į žmogaus teisių konferenciją Rygoje (Latvijos Respublika). Konferencijos tikslas buvo aptarti aktualiausius klausimus, susijusius su vaikų teisėmis, asociacijų laisve, nuomininkų teisėmis bei diskriminacijos prevencija prekių ir paslaugų prieinamumo srityje. Konferencijoje dalyvavo Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių ombudsmenai ir ombudsmenų įstaigų darbuotojai, taip pat savivaldos, švietimo, teisinių organizacijų atstovai ir kiti kompetentingi specialistai. Konferencijoje pranešimą perskaitė Seimo kontrolierių įstaigos vadovas R. Valentukevičius.

Gruodžio 10 d. Seimo kontrolieriai A. Radzevičiūtė ir A. Normantas dalyvavo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos organizuotoje konferencijoje „2007 Europos

lygių galimybių visiems metų palikimas“. Konferencijoje aptartos lygių galimybių visiems metų tyrimų išvados ir rekomendacijos, visuomenės informavimo kampanijos pasiekimai, taip pat lygybės ir nediskriminavimo principų įgyvendinimo kliūtys, būtini darbai ir perspektyvos.

Gruodžio 11 d. Seimo kontrolierė A. Radzevičiūtė dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus rengiamoje konferencijoje „Korupcijos pažabojimo vizijos 2008“. Konferencijoje pristatytas „Transparency International“ Lietuvos skyriaus parengtas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2007“, diskutuota apie valstybės institucijų patirtį, kuri būtų naudinga efektyvių korupcijos pažabojimo modelių ieškančioms organizacijoms.

Gruodžio 13 d. Seimo kontrolierė A. Radzevičiūtė kartu su patarėja S. Kubiliūte dalyvavo antrojoje kokybės konferencijoje „Viešojo administravimo kokybė – piliečiams“. Konferenciją organizavo LR vidaus reikalų ministerija. Konferencijos tikslas – sudaryti sąlygas viešojo sektoriaus institucijoms pasiūlyti ir aptarti veiklos tobulinimo galimybes. Konferencijos dalyviams pristatytas videofilmas apie Bendrojo vertinimo modelio diegimo patirtį Europos Sąjungos valstybėse, siekiant užtikrinti tinkamą kokybės vadybos metodų taikymo sklaidą ir paskatinti institucijas savo veikloje diegti šį Europos Sąjungos mastu plačiai taikomą modelį.

II. STAŽUOTĖS PAGAL STAŽUOČIŲ PROGRAMĄ VALSTYBĖS TARNAUTOJAMS

Rugsėjo 24–28 d. Seimo kontrolierių patarėjai G. Kregždytė, S. Kubiliūtė, N. Kučinskaitė, T. Ragauskas ir M. Vasiliauskas viešėjo Danijos ombudsmeno institucijoje Kopenhagoje, kur siekė ne tik užmegzti glaudesnius kontaktus su giminingos institucijos darbuotojais, bet ir pasikeisti darbo patirtimi bei įgyti naujų žinių sprendžiant žmogaus teisių gynimo klausimus. Stažuotės metu patarėjai susipažino su Danijos Ombudsmeno biuro struktūra, ombudsmeno ir kitų įstaigos darbuotojų turimais įgaliojimais ir pareigomis, įstaigos vykdomais projektais. Taip pat jie sužinojo, kaip Danijoje yra ginamos pacientų teisės, kaip sprendžiami gamtos apsaugos klausimai bei kalinių problemos. Vieną iš stažuotės dienų Seimo kontrolierių įstaigos patarėjams buvo organizuota išvyka į Danijos Parlamentą.

Spalio 29 d.–lapkričio 2 d. Seimo kontrolierių patarėjų grupė stažavosi beveik prieš 200 metų įsteigtoje Švedijos Parlamentinio ombudsmeno institucijoje Stokholme (Švedija). Pirmąją stažuotės dieną patarėjai susipažino su Švedijos Parlamentinio ombudsmeno institucijos istorija, dabartiniu statusu, organizacine struktūra, skundų nagrinėjimo

tvarka. Taip buvo pristatytas Geltonojo, Raudonojo, Baltojo ir Mėlynojo departamentų darbas. Kitomis dienomis patarėjai buvo paskirstyti į atskirus departamentus, kur galėjo įsigilinti į praktinę darbo pusę bei geriau susipažinti su atitinkamų departamentų darbuotojais. Stažuotės metu patarėjai aplankė kalėjimą, Lygių galimybių ombudsmeno įstaigą, Konstitucijos nuolatinį komitetą Parlamente (*Riksdag*) bei Teisingumo kanclerį. Paskutinę vizito dieną Švedijos Parlamentinio ombudsmeno institucijoje buvo aptarti stažuotės rezultatai.

Abi šios Seimo kontrolierių įstaigos stažuotės buvo iš dalies finansuotos pagal Stažučių programą valstybės tarnautojams, kurios tikslas – suteikti galimybę valstybės tarnautojams susipažinti su Šiaurės šalių institucijų veikla, užmegzti ir palaikyti ilgalaikius ryšius, dalintis darbo patirtimi. Šia programa taip pat siekiama skatinti kurti ilgalaikio institucinio bendradarbiavimo tinklus su partneriais Šiaurės šalyse.

III. ĮSTAIGOS KOMUNIKACIJA

1. Susitikimai su užsienio atstovais

Kovo 14 d. Seimo kontrolierių įstaigos vadovas R. Valentukevičius priėmė Lietuvoje viešninčią Gruzijos parlamentarų delegaciją: tai buvo Gruzijos parlamento nariai M. Machavarianis, D. Kirkitadzė, Z. Dzidziguris ir G. Tsagareišvilis bei juos lydintis Gruzijos ambasadorius Lietuvoje D. Aptsiauris. Šį vizitą organizavo Tarptautinis respublikonų institutas (TRI).

R. Valentukevičius supažindino svečius su Seimo kontrolierių įstaigos veikla, jos įgaliojimais, gaunamų skundų problematika bei statistika, atsakė į parlamentarų klausimus. Svečiai papasakojo apie žmogaus teisių pažeidimus Abchazijoje, domėjosi Lietuvos patirtimi, ginant nuteistųjų bei sulaikytųjų asmenų teises, padėti Lietuvoje kalėjimuose.

Kovo 26–28 dienomis Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi septyni Estijos Teisingumo kanclerio įstaigos darbuotojai. Keturi iš jų domėjosi Seimo kontrolierės A. Radzevičiūtės veikla ir nagrinėjama skundų problematika, kartu su jos patarėjomis vyko į Lukiškių kalėjimą–izoliatorių bei Pravieniškių 1-uosius pataisos namus, o kiti trys susipažino su Dokumentų ir informacijos skyriaus veikla bei domėjosi įstaigoje įdiegta dokumentų tvarkymo sistema, archyvo formavimu ir tvarkymu.

Gegužės 28 d. vienos dienos vizito į Seimo kontrolierių įstaigą buvo atvykęs Latvijos ombudsmenas Romans Apšitis, Latvijos Ombudsmeno įstaigos Diskriminacijos prevencijos departamento vadovė Liga Biksiniece bei Latvijos Prezidentės patarėja Sandra Kukule. Svečiai susitiko su Seimo kontrolieriais R. Valentukevičiumi, A. Normantu, V. Pi-

lipavičiene, A. Radzevičiūte, Z. Zamžickiene bei kitais įstaigos darbuotojais, susipažino su įstaigos struktūra ir funkcijomis, buvo pasikeista geros praktikos pavyzdžiais.

Svečiai buvo aktyvūs ir daug klausinėjo. Jiems buvo įdomu, kodėl vadinamės Seimo kontrolieriais, o ne ombudsmenais, kas skiria Seimo kontrolierius, ar jie gali priklausyti kokiai nors partijai, ar Seimo kontrolieriai teikia Seimui siūlymus dėl įstatymų keitimo, kaip pasiekama, kad būtų paisoma Seimo kontrolierių rekomendacijų, ir pan.

Rugsėjo 20 d. Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi Gruzijos parlamento delegacijos nariai: M. Gaččiladzė, Z. Abuladzė, L. Narčemašvilis ir T. Nergadzė. Svečiai susitiko su Seimo kontrolieriais R. Valentukevičiumi, A. Normantu, V. Pilipavičiene, A. Radzevičiūte, Z. Zamžickiene. Jiems buvo pristatyta Seimo kontrolierių įstaigos veikla ginant žmogaus teises, tiriant pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo bei siekiant gerinti viešąjį administravimą. Seimo kontrolieriai atsakė į Gruzijos delegacijos narius dominančius klausimus.

Rugsėjo 28 d. Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi Lenkijos ir Vokietijos universitetų profesoriai, kurie rugsėjo 27–28 dieną LR Seime dalyvavo tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Lietuvos ir Lenkijos Konstitucijų 15 ir 10 metų galiojimo sukaktys“. Svečiai susitiko su Seimo kontrolieriais R. Valentukevičiumi, A. Normantu, V. Pilipavičiene, A. Radzevičiūte, Z. Zamžickiene. Susitikimo metu buvo domimasi įvairiais su Seimo kontrolierių įstaiga, Seimo kontrolierių veikla ir teisėmis susijusiais klausimais: svečiai norėjo žinoti, ar gali

ombudsmenai pradėti tyrimą savo iniciatyva, kokie yra ombudsmenų santykiai su Seimu, Generaline prokuratūra, Valstybės kontrole, ar gali Seimo kontrolieriai kreiptis į Konstitucinį Teismą. Svečius taip pat domino Seimo kontrolierių įstaigos per metus gaunamų skundų skaičius, kreipimosi į Seimo kontrolierių būdai (raštu, telefonu ir pan.), Seimo kontrolierių savarankiškumas bei atskaitingumas (ataskaitos skelbimas). Be to, svečius domino Seimo kontrolierių įstaigos pasirinktas valdymo modelis, struktūra ir darbuotojų kvalifikacija.

Lapkričio 10 d. Seimo kontrolieriai R. Valentukevičius, V. Pilipavičienė ir Z. Zamžickienė priėmė svečius iš Gruzijos: UNICEF Gruzijoje atstovę M. Kurčikidzę, Gruzijos Žmogaus teisių gynėjo Vaiko skyriaus vadovę M. Meghla-peridzę ir Gruzijos švietimo ministerijos Vaiko priežiūros skyriaus programų vadovę T. Čanturiją. Susitikime nedalyvavo atšaukęs kelionę dėl žmogaus teisės pavojų keliančių Gruzijos įvykių šalies Žmogaus teisių gynėjas Sozaras Subaris. Susitikimo metu Seimo kontrolieriai pasidalijo mintimis ir patirtimi apie nagrinėjamus skundus dėl nuosavybės teisių atkūrimo bei policijos pareigūnų piktnaudžiavimo, taip pat vaiko teisių gynimo klausimais. Svečiai domėjosi, ar visuomenė yra pakankamai informuota apie Seimo kontrolierių įstaigą, kokios yra Seimo kontrolierių teisės bei kompetencija, kokia jų sprendimų įtaka valdžios institucijoms.

Lapkričio 22 d. Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos patariamojo komiteto nariai F. Hajós (Slovėnija) ir A. Philipsas (Jungtinė Karalystė). Seimo kontrolierių įstaigos vadovas R. Valentukevičius svečius supažindino su įstaigos veikla, kontrolierių skyrimo procedūra ir jų darbo paskirstymu, pabrėžė įstaigos konstitucinį statusą bei suteiktų plačių įgaliojimų svarbą. Seimo kontrolierė A. Radzevičiūtė atkreipė svečių dėmesį į jos tirtą skundą dėl valstybinės lietuvių kalbos vartojimo asmens santykiuose su laisvės atėmimo įstaigos pareigūnais, supažindino su Lietuvos įstatymų, reglamentuojančių žmogaus teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nuostatomis. Apie skundų dėl nuosavybės į žemę ir kitą nekilnojamąjį turtą grąžinimo problematiką komiteto nariams papasakojo Seimo kontrolie-

riai Z. Zamžickienė ir A. Normantas, pabrėždami, kad skundų dėl tautinių mažumų diskriminacijos arba teisių pažeidimo atkuriant teises į nuosavybę negauta.

Lapkričio 26 d. Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi profesorius A. Morawa (Austrija), jo asistentai P. Koene-nas (Olandija) ir X. Zhang (JAV), Liucernos universiteto Teisės mokslų fakulteto doktorantas teisininkas T. Žukas bei ilgametė prokurorė ir JAV Aukščiausiojo teismo narė dr. K. Kenny.

Garbingus svečius priėmė Seimo kontrolieriai R. Valentukevičius, A. Normantas ir Z. Zamžickienė.

Susitikimo metu svečiai buvo supažindinti su įstaigos veikla, Seimo kontrolierių darbo paskirstymu, dažniausiai pasitaikančiais skundais ir jų tendencijomis. Profesorius A. Morawa ir jo kolegos domėjosi Seimo kontrolierių įgaliojimais, veiklos principais ir strategija, skundo nagrinėjimo procedūra. Seimo kontrolieriai, atsakydami į svečių klausimus, paaiškino Seimo kontrolierių įstatymo nuostatas, supažindino su Seimo kontrolierių teisėmis ir šaltiniais, kuriais yra vadovaujamosi atliekant tyrimus, pabrėžė sprendimų įtaką valdžios institucijoms ir pareigūnams.

Gruodžio 14 d. Seimo kontrolierių įstaigoje buvo kalbama apie Žmogaus teisių ir ombudsmeno institucijų sąveiką. Šia tema domėjosi Danijos Žmogaus teisių instituto konsultantas bei nacionalinių žmogaus teisių institucijų srityje besispecializuojantis teisininkas Thomas Trieras Hansenas.

Į Lietuvą teisininkas atvyko siekdamas ištirti Lietuvos žmogaus teisių institucijų steigimo ir veiklos ypatybes bei funkcijas, įvertinti jų darbo efektyvumą. Susitikimo metu svečias norėjo susipažinti su Seimo kontrolierių teisėmis, įstaigos šviečiamąja veikla ir informacijos kampanijomis, taip pat apsilankyti įstaigoje esančioje žmogaus teisių literatūros bibliotekoje.

Svečių priėmė Seimo kontrolieriai R. Valentukevičius, V. Pilipavičienė, Z. Zamžickienė ir A. Normantas.

2. Bendradarbiavimas su nevyriausybėmis organizacijomis

Seimo kontrolierių įstaigai svarbu aktyviai dalyvauti įstatymų tobulinimo srityje, padėti valstybei formuoti bendrą žmogaus teisių gynimo koncepciją, jos politiką bei praktiką. Tai galima įgyvendinti didelį dėmesį skiriant analizei, apibendrinamosioms išvadoms bei tyrimams, bendradarbiaujant su žmogaus teisių gynimo nevyriausybėmis organizacijomis bei socialiniais partneriais, pasinaudojant jų patirtimi.

2007 metais Seimo kontrolieriai nemažai dėmesio ir laiko skyrė Jungtinių Tautų Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvinio protokolo (toliau – Protokolas), kurio tikslas – sukurti nepriklausomą tarptautinių ir nacionalinių įstaigų atliekamo reguliaraus asmenų uždary uždarų laisvės apribojimo vietų inspektavimo sistemą, ratifikavimo klausimui. **Remiantis šiuo protokolu, valstybės per vienerius metus po protokolo ratifikavimo privalo sukurti nepriklausomą nacionalinį prevencinį mechanizmą (NPM), įsteigdamas ar deleguodamas stebėsenos funkcijas vienai ar kelioms nepriklausomoms institucijoms, kurios atliktų nuolatinę stebėseną visose uždarosiose laisvės apribojimo įstaigose (įskaitant kalėjimus, policijos areštines, psichiatrijos ligonines, socialinės globos įstaigas, nepilnamečių ir pabėgėlių centrus ir kt.).** Protokolo ratifikavimo ir nacionalinio prevencinio mechanizmo funkcijų priskyrimo klausimais 2007 metais buvo ne kartą kalbėtasi ir tartasi su Teisingumo ir Užsienio reikalų ministerijų atstovais, viešąja įstaiga „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto darbuotojais, LR Seimo Žmogaus teisių komiteto nariais bei kitais atsakingais asmenimis. Seimo kontrolieriai R. Valentukevičius ir A. Radzevičiūtė dalyvavo viešosios įstaigos „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ ir LR Seimo Žmogaus teisių komiteto protokolo ratifikavimo klausimu Seime surengtame apskritojo stalo susitikime. Susitikimo metu Seimo kontrolieriai akcentavo, kad siekiant užtikrinti, jog asmenų teisės uždarosiose laisvės apribojimo įstaigose būtų kuo mažiau pažeidžiamos ir ribojamos, Lietuvai būtina ratifikuoti šį svarbų tarptautinį dokumentą, bei pažymėjo, kad atsižvelgiant į Seimo kontrolierių LR Konstitucijoje įtvirtintą statusą, įstatymų jiems suteiktus įgaliojimus, turimas žmogaus teisių stebėsenos patirtį bei veikiančią tokio darbo praktiką, nacionalinio prevencinio mechanizmo funkcijas šalyje galėtų vykdyti Seimo kontrolieriai.

Lapkričio 16 d. Seimo kontrolierius R. Valentukevičius dalyvavo diskusijoje apie esamą žmogaus teisių apsaugos sistemą. Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktoriaus H. Mickevičiaus surengtoje diskusijoje kartu su vaikų teisių apsaugos, lygių galimybių, socialinių tyrimų, žurnalistų etikos ir kitų su žmogaus teisių gynimu susijusių sričių atstovais buvo aptarta esama žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos institucinė sistema bei jos efektyvumas.

Gruodžio 3 d. Seimo kontrolierius R. Valentukevičius dalyvavo spaudos konferencijoje, skirtoje Europos žmonių su negalia diena paminėti. Renginyje taip pat dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininko pavaduotojas A. Dumčius ir viešosios įstaigos „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ teisininkė K. Gečaitė. Viešosios įstaigos „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ organizuotoje konferencijoje pateikta išsami ES teisės aktų analizė, atskleidžianti Lietuvos situacijos problemą ES deklaruojamų vertybių prasme. Pristatytas leidinys „Neveiksmo problematika ES deklaruojamų vertybių kontekste“, kuriam įžanginį žodį parengė R. Valentukevičius.

Gruodžio 5 d. Seimo kontrolierius R. Valentukevičius, jo partnerė V. Verbylaitė ir vyriausioji specialistė ryšiams su užsieniu M. Balčiūnaitė dalyvavo LR Seime vykusioje viešosios įstaigos „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ kartu su LR Seimo Žmogaus teisių komiteto organizuotoje apskritojo stalo diskusijoje. Pagrindinis susitikimo tikslas buvo atkreipti atsakingų institucijų ir asmenų dėmesį į neveiksmo problemą. Viešosios įstaigos „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ direktorė D. Juodkaitė pristatė LR Vyriausybės kanceliarijos finansuojamą projektą „Neveiksmo problematika Europos Sąjungos deklaruojamų vertybių kontekste“.

3. Visuomenės informavimas

Seimo kontrolierių veiklos pripažinimas visuomenėje potencialiai padidina institucijos veiklos efektyvumą. Kuo plačiau visuomenė žinos apie žmogaus teisių gynėjų pasiekimus rezultatus, tuo didesnis bus pasitikėjimas jais, tuo dažniau piliečiai kreipsis į Seimo kontrolierius dėl pažeistų teisių, kartu gerės ir valstybės valdymo kokybė.

Seimo kontrolierių veiklos efektyvumo pagrindas – atvirumas ir prieinamumas visiems. Su visuomene bendraujama tiesioginių kontaktų įstaigos priimamajame metu, vykstant į susitikimus vietose, informacija skelbiama įstaigos interneto svetainėje, į paklausimus atsakoma nemokamu telefonu, aktyviai bendradarbiaujama su žiniasklaida, šviečiama visuomenė, kad ji žinotų savo teises.

• **Įstaigos interneto svetainė.** Visa informacija apie įstaigos veiklą nuolat pateikiama įstaigos interneto tinklalapyje. 2007 metais interneto svetainę aplankė per 800 000 lankytojų, tai yra dvigubai daugiau palyginti su ankstesniais metais.

Dažniausiai lankytojus domino: ką Seimo kontrolieriai tiria, kas ir kaip gali paduoti skundą, kokios yra Seimo kontrolierių teisės ir kt. Aktyviai domėtasi įstaigos metinėmis ataskaitomis ir lietuvių, ir anglų kalbomis. Trečioje vietoje pagal svetainės lankytojų apsilankymų skaičių – įstaigos leidžiami informaciniai biuleteniai.

83 proc. svetainės lankytojų – iš Lietuvos. Kiti – iš Šveicarijos, Kanados, Rusijos Federacijos ir kt.

• **Nemokama telefono linija** veikia įstaigos priimamajame. Taip sudarytos sąlygos Seimo kontrolierių lengviau pasiekti socialinę atskirtį patiriantiems žmonėms, esantiems globos ar kitose uždarnosiose įstaigose, senelių namuose, karinę prievolę atliekantiems šauktiniams bei visiems labiau pažeidžiamiems mūsų visuomenės nariams.

• **Bendradarbiavimas su žiniasklaida.** Seimo kontrolieriai siekia atvirai bendrauti su žiniasklaida, įstaigoje nėra suvaržymų žiniasklaidos atstovams, jie gali tiesiogiai gauti juos dominančią informaciją iš Seimo kontrolierių.

Seimo kontrolierių įstaiga 2007 metais išplatino per 40 pranešimų žiniasklaidai. Jie skelbiami įstaigos interneto svetainėje, naudojamosi BNS spaudos centro paslaugomis, tiesiogiai siunčiami toms žiniasklaidos priemonėms, kurias norima paskelbti informacija gali sudominti. Seimo kontrolieriai turėjo galimybę pareikšti savo nuomonę dėl įvairių visuomenės gyvenimo problemų.

2007 m. sausio–birželio mėnesiais, bendradarbiaudama su Žinių radiju ir kitomis valstybės institucijomis, Seimo kontrolierių įstaiga parengė laidų ciklą „Kad valdžia tarnautų žmonėms“. Surengtos 6 laidos. Tiesioginiame eterio Seimo kontrolieriai galėjo valandą laiko bendrauti su klausytojais, pristatyti visuomenei aktualias temas, pasiremdami savo atliktais skundų tyrimais, išgirsti valstybės institucijų pareigūnų paaiškinimus kiekvienu konkrečiu atveju.

Seimo kontrolieriai teikia informaciją ir rašo apžvalginius straipsnius apie Seimo kontrolierių sprendimus anglų kalba leidžiamam Tarptautinio ombudsmenų instituto Europos regiono ir Europos ombudsmeno leidžiamam biuleteniui „European Ombudsmen – Newsletter“. 2007 metais buvo išleisti du šio anglų, vokiečių, prancūzų, italų ir ispanų kalbomis leidžiamo „European Ombudsmen – Newsletter“ biuletenio nu-

meriai, kuriuose buvo pateikta informacija apie tai, kad Seimo kontrolierių rekomendacijų nebus galima apskųsti administraciniais teismams, bei apie Seimo kontrolierių nustatytus teisės į tinkamą sveikatos apsaugą pažeidimus Lietuvoje.

Seimo kontrolierių įstaiga taip pat teikia informaciją Tarptautinio ombudsmenų instituto ketvirtiniams biuleteniams, kurie pasiekia viso pasaulio ombudsmeno įstaigas.

4. Šviečiamoji-prevencinė veikla

Seimo kontrolierių įstaiga kasmet išleidžia informacinius biuletenius, kuriuose Seimo kontrolieriai pateikia atskirų sričių žmogaus teisių apsaugos problemų analizę, remdamiesi žmonių skundų pagrindu atliktais tyrimais. Biuleteniai platinami valstybės ir savivaldybių institucijoms, bibliotekoms, pateikiami įstaigos interneto svetainėje.

2007 metais Seimo kontrolierių įstaiga išleido informacinį biuletenį (Nr. 19), kuriame Seimo kontrolierius R. Valentukevičius aptarė teisės į tinkamą sveikatos apsaugą pažeidimus Lietuvoje. Kitame biuletenyje (Nr. 20) pagrindines teisės į valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą įgyvendinimo problemas apibendrino Seimo kontrolierė A. Radzevičiūtė.

Sausio 30 d. Seimo kontrolierius R. Valentukevičius ir įstaigos Dokumentų ir informacijos skyriaus vedėja D. Milonienė susitiko su Vilniaus Žvėryno gimnazijos dvyliktokais.

Politologijos pamokos metu moksleiviai nagrinėjo temą „Biurokratija“.

R. Valentukevičius gimnazistams ne tik papasakojo apie Seimo kontrolierių įstaigos veiklą, paaiškino, kaip galima kreiptis į Seimo kontrolierių, kokių skundų Seimo kontrolieriai netiria, bet ir supažindino su žmogaus teisėmis bei jų gynimo formomis ir būdais.

Gegužės 15 d. Seimo kontrolierių įstaigoje vyko paskaita Mykolo Romerio universiteto bioteisės magistrantams apie žmogaus teisių pažeidimus sveikatos apsaugos sistemoje. Dalyvavo įstaigos vadovas R. Valentukevičius, Dokumentų ir informacijos skyriaus vedėja D. Milonienė, Seimo kontrolieriaus patarėja V. Verbylaitė.